

VILNIAUS UNIVERSITETAS

KĘSTUTIS SVEIKATA

LIETUVIŲ VEIDO IR ŽANDIKAULIŲ RAIDA

(45 metų amžiaus ir vyresnių Vilniaus miesto gyventojų duomenys)

Daktaro disertacija

Biomedicinos mokslai (B 000), medicina (06 B)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2008 – 2013 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. habil. dr. Irena Balčiūnienė (Vilniaus universiteto ligoninė, Žalgirio klinika, biomedicinos mokslai, odontologija – 07B).

Konsultantas:

prof. dr. Janina Tutkuvienė (Vilniaus universitetas, biomedicinos mokslai, medicina – 06B).

TURINYS

I.	Įvadas	6
II.	Literatūros apžvalga	11
	II.1. Veido senėjimo veiksniai	11
	II.1.1. Aplinkos poveikis	14
	II.1.2. Žalingi įpročiai ir medikamentų vartojimas	14
	II.1.3. Stresas ir miego sutrikimai	15
	II.1.4. Kaulo remodeliacija	15
	II.1.5. Ortodontinis gydymas	16
	II.1.6. Lytis	16
	II.1.7. Dantų netekimas	17
	II.2. Dantų netekimo priežastys	20
	II.3. Antropometriniai kūno tyrimai	20
	II.3.1. Ūgio pokyčiai	22
	II.3.2. Kūno masės pokyčiai	22
	II.3.3. Kūno masės indeksas	22
	II.4. Veido tyrimo metodai	23
	II.5. Antropometriniai veido tyrimai	25
III.	Tyrimo programa, metodika ir medžiaga	27
	III.1. Tyrimo programa	27
	III.2. Medžiaga ir metodai	27
	III.2.1. Tiriamųjų atranka	28
	III.2.2. Bandomasis tyrimas	30
	III.2.3. Antropometriniai matavimai	30
	III.2.4. Odontologinis tyrimas	34
	III.2.5. Anketinis tyrimas	35
	III.2.6. Duomenų statistinė analizė	35
IV.	Rezultatai	37
	IV.1. Tiriamųjų fizinių rodiklių amžinė dinamika	37

IV.2. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal socialinius ir ekonominius veiksnius	39
IV.3. Veido antropometrinių duomenų amžinė dinamika	45
IV.4. Veido indeksų amžinė dinamika	52
IV.5. Odontologinė tiriamųjų būklė	58
IV.5.1. Adentijos paplitimas ir dantų netekimo priežastys ...	58
IV.5.2. Išlikusių dantų skaičiaus sąsajos su socialiniais ir ekonominiais veiksniais	60
IV.5.3. Išlikusių dantų skaičiaus sąsajos su žalingais įpročiais	61
IV.5.4. Išlikusių dantų skaičiaus sąsajos su kitais veiksniais	62
IV.5.5. Tiriamųjų dantų protezavimo būklė	63
IV.6. Tiriamųjų požiūris į burnos sveikatą	65
IV.7. Veido proporcijų rodiklių sąsajos su dantų protezavimo būkle	70
IV.8. Tirtų požymių dauginiai ryšiai	84
IV.8.1. Dauginiai ryšiai tarp odontologinės tiriamųjų būklės ir socialinių bei ekonominių veiksnių	84
IV.8.2. Dauginiai ryšiai tarp veido dydžio, proporcijų rodiklių ir likusių dantų skaičiaus bei dantų protezavimo būklės	86
V. Rezultatų aptarimas	95
V.1. Vyrų ir moterų fizinių rodiklių amžinės dinamikos analizė	95
V.2. Burnos sveikatos sąsajos su socialiniais ir ekonominiais veiksniais.....	96
V.3. Veido antropometrinių duomenų amžinė dinamika	99
V.4. Tiriamųjų odontologinės būklės analizė.....	105
V.5. Veido proporcijų rodiklių sąsajos su dantų protezavimo būkle	110
VI. Išvados	112

VII.	Praktinės rekomendacijos	114
VIII.	Literatūros sąrašas	115
IX.	Paskelbtų straipsnių ir konferencijų pranešimų sąrašas	137
X.	Priedai	139

I. ĮVADAS

Žmogaus sveikatos būklė ir jo fiziniai duomenys keičiasi nuolatos. Amžinė dinamika ypač pastebima žmogaus veide. Kūno matmenų ir veido pokyčiai yra natūralus, neišvengiamas ir nepaliaujamai vykstantis procesas. Todėl nuolat atliekami tyrimai, apimantys žmogaus fizinės būklės raidą nuo gimimo iki senatvės.

Senėjimo procesai apima žmogaus fiziologinės būklės pokyčius, taip pat pasikeitusius mitybos poreikius, senyvam amžiui būdingas kūno masės ir ūgio mažėjimas. Skirtingai nei ūgio, kūno masės pokyčiai yra labiau pastebimi ir labiau priklausomi nuo individo gyvenamosios bei mitybos įpročių. Vis dėlto tarp visų kūno sudėties antropometrinių tyrimų kūno masės indeksas yra lengviausiai apskaičiuojamas ir dažniausiai naudojamas tyrimo metodu identifikuojant žmogaus nutukimą arba nepakankamą svorį. Pasaulio sveikatos organizacija rekomenduoja kūno masės indeksą naudoti visuomenės sveikatos tyrimams, sveikatos priežiūrai.

Pasitikėjimas savo išvaizda, bendra sveikatos būklė, finansinė bei socialinė gerovė lemia žmogaus gyvenimo kokybę. Siekis pagerinti veido išvaizdą, taip pat burnos sveikatą pastaruoju metu yra viena iš priežasčių, dėl kurios žmogus kreipiasi į gydytojus specialistus. Tobulėjant medicinos mokslo technologijoms, intelektualėjant visuomenei, keičiasi žmonių požiūris, atitinkamai šis poreikis turi tendenciją didėti. Veido estetiką lemia kaulinės veido struktūros ir minkštieji audiniai. Iki šiol tiek odontologai, tiek plastikos chirurgai, nustatydami diagnozę ir sudarydami gydymo planą, remdavosi kaulinių veido struktūrų vertinimu pagal radiogramas bei klinikinę veido apžiūrą, kartais išmatuodami pavienius veido matmenis. Tačiau pastaruoju metu daugelyje estetinės odontologijos literatūros šaltinių dėmesys kreipiamas ne tik į veido kaulinių komponentų, bet ir į minkštųjų audinių būklę, jos įtaką gydymo rezultatų stabilumui bei estetikai. Veido estetikai svarbūs ne tik atskiri

matmenų dydžiai, tačiau ir tų matmenų tarpusavio proporcijos, nes vertindami veidą nesąmoningai lyginame atskiras jo dalis tarpusavyje. Norint nustatyti kuo tikslesnę diagnozę, sudaryti optimalų gydymo planą, prognozuoti gydymo rezultatus, būtina atnaujinti ir tobulinti veido minkštųjų audinių tyrimo metodus. Kai kurios Europos šalys jau turi savo populiacijos veido standartus. Duomenų apie lietuviams būdingus veido bruožus, jų matmenis labai stinga, todėl tyrime buvo į tai atsižvelgta ir atlikti matavimai leido įvertinti amžinius lietuvių populiacijos veido pokyčius.

Atliekama nemažai tyrimų, kurie telkia dėmesį į veido patrauklumą, veido atpažinimą, netgi ryšį tarp patrauklumo ir žmogaus protinių gebėjimų (Langlois, 2000). Tačiau skirtingose pasaulio šalyse atliktų tyrimų rezultatai bei nustatytos normos taikomos praktikoje tik mokslininkų ištirtoje šalyje.

Socialiniai, ekonominiai veiksniai, bendra šalies ekonominė būklė yra reikšminga žmogaus fizinių duomenų dinamikai. Mokliškai įrodyta, kad besivystančių šalių aukštesnio socialinio ir ekonominio sluoksnio gyventojai dažniau turi antsvorio arba yra nutukę (Ulijaszek, 2007; Wang ir Lobstein, 2006). Gausesnė šeimos mityba, didesnis kūno svoris siejamas su gerove. Labai išsivysčiusios ekonomikos šalyse nutukimas dažniau pasitaiko žemo socialinio ir ekonominio sluoksnio šeimose (Klein–Platar ir kt., 2003; Moschonis ir kt., 2010; Wang ir Lobstein, 2006).

Be socialinių ir ekonominių veiksnių, veido senėjimui reikšmingą įtaką daro aplinka, natūralūs senėjimo procesai, dantų praradimas ir ortodontinis gydymas, lyčių skirtumai ir blogi įpročiai (Uiotto, 1996; Neave, 1988; Novick, 1988). Aplinkos veiksniai veikia nuolat ir dažniausiai greitina natūralius veido senėjimo procesus. Rūkymas, alkoholio vartojimas, stresas ir miego sutrikimai, ypač miego trūkumas, taip pat greitina senėjimo procesus, o kartu ir pirmalaikį raukšlių atsiradimą (Landfield, 1995). Kai kuriais atvejais veido pokyčiai labai susiję su dantų padėties pokyčiais dėl ortodontinio gydymo. Gerai žinoma, kad šis gydymas dažniausiai taikomas vaikams ir paaugliams, tačiau ir vyresni

žmonės yra gana dažni ortodontų pacientai, o jiems tai gali sukelti didesnių veido pokyčių. Dantų netekimas yra susijęs su periodonto ligomis, kurios dažniausiai pasireiškia vyresnio amžiaus žmonėms (Locker ir kt., 2000).

Tyrimo metu atliekant 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų antropometrinius matavimus, svarbūs veiksniai buvo amžius, lytis, gyvenamoji vieta, socialiniai veiksniai. Europoje yra atlikta tik keletas studijų, vertinančių vyresnio amžiaus žmonių mitybos ypatumus ir antropometrinius duomenis (de Groot ir kt., 1996; Launer ir Harris, 1996; Dey ir kt., 1999), o Lietuvoje tokių duomenų apskritai nebuvo.

Tyrimui buvo pasirinkta antropometrija kaip tinkamiausias, brangios įrangos bei specialių sąlygų nereikalaujantis, todėl palyginti pigus, saugus tyrimo metodas, puikiai tinkantis masiniams populiaciniams tyrimams, nors šis tyrimo metodas atima daug laiko ir reikalauja specialių tyrėjo įgūdžių (Meintjes ir kt., 2002; Douglas ir kt., 2003).

Literatūroje yra labai mažai duomenų apie pilną antropometrinių veido ištyrimą, o esami duomenys daugiausia yra surinkti siekiant nustatyti vaikų augimo standartus. Suaugusių žmonių tyrimai apsiriboja tik tyrėjus dominančių veido dalių tyrimais, pavyzdžiui, nosies, ausies, veido aukščio, bet ir šie tyrimai daugiausia apima iki 40 metų amžiaus žmonių grupėse. Vyresnių nei 45-erių metų amžiaus lietuvių veido antropometrinių populiacinių tyrimų neatlikta, todėl nėra duomenų, atspindinčių veido senėjimo procesus.

Tyrimo tikslas – ištirti 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų veido ir kai kurių fizinių duomenų senėjimo ypatumus, nustatyti priklausomybę nuo bendros sveikatos būklės, burnos ir dantų būklės, socialinių ir ekonominių veiksnių.

Darbo uždaviniai:

1. Ištirti 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų veido dydžio ir proporcijų rodiklių amžinę dinamiką ir lytinį dimorfizmą.
2. Išaiškinti ir įvertinti Vilniaus miesto gyventojų požiūrį į burnos higieną ir sveikatą.
3. Ištirti 45-erių metų amžiaus ir vyresnių Vilniaus miesto gyventojų dantų protezavimo padėtį ir įvertinti ortopedinio gydymo poreikį.
4. Ištirti 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos veido rodiklių amžinės dinamikos sąsajas su dantų protezavimo būkle.
5. Nustatyti dauginius ryšius tarp Vilniaus miesto gyventojų veido dydžio bei proporcijų rodiklių, socialinių bei ekonominių veiksnių ir burnos sveikatos bei protezavimo būklės.

Darbo naujumas ir aktualumas

Žmogaus veido rodiklių dinamiką, t. y. galvos veidinės dalies amžinius pokyčius nusako veido matmenų pokyčiai, dantų dygimas, praradimas, bendra burnos sveikata. Šiuo aspektu Lietuvos populiacija nebuvo ištirta, nėra darbų, aprašančių veido matmenų senėjimo pokyčius, dantų netekimo priežastis.

Nenustatyta, kokios sąsajos yra tarp žmogaus veido ir fizinių duomenų ir socialinių bei ekonominių veiksnių, koks yra vyresnio amžiaus gyventojų požiūris į burnos sveikatą, higieną ir kokia šiuo metu yra 45 metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos žmonių dantų protezavimo situacija ir koks yra tokio gydymo poreikis.

Šiame darbe pirmą kartą surinkti ir apibendrinti vyresnio amžiaus lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų veido ir žandikaulių antropometriniai duomenys, pateikta jų dinamika, nustatyta bendrų fizinių matmenų amžinė dinamika, išanalizuoti veiksniai, darantys įtaką fizinių rodiklių bei veido antropometrinių matmenų kitimui.

Šio tyrimo rezultatai atskleidžia žmogaus veido raidos dėsningumus, suteikia informacijos apie Lietuvos gyventojų dantų protezavimo situaciją ir padeda įvertinti požiūrį į burnos sveikatą.

Gauti apibendrinti veido ir žandikaulių tyrimo duomenys vertingi antropologams, odontologams, burnos, veido ir žandikaulių chirurgams, plastinės chirurgijos specialistams, endokrinologams, genetikams, visuomenės sveikatos specialistams. Jie atskleidžia Vilniaus miesto vyresnio amžiaus lietuvių etninės populiacijos gyventojams būdingus veido bruožus, tai bus pravartu teismo medicinos ekspertams, kompleksiskai tiriantiems nežinomo asmens tapatybę.

Ginamieji teiginiai:

1. 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų veido amžinių kitimų bendra tendencija nesiskiria tarp lyčių ir turi ryšį su dantų protezavimo būkle.
2. Vyresnio amžiaus lietuvių etninės populiacijos žmonių požiūris į burnos sveikatą ir higieną priklauso nuo amžiaus, lyties ir socialinės būklės.
3. Išlikusių dantų skaičius siejasi su ekonominiais ir socialiniais veiksniais, taip pat su burnos higienos įpročiais.
4. Bendra 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių tautybės Vilniaus miesto gyventojų protezavimo situacija yra nepatenkinama.
5. Veido proporcijų ir amžinių kitimų rodikliai siejasi su likusių dantų skaičiumi ir dantų protezavimo būkle.

II. LITERATŪROS APŽVALGA

II.1. Veido senėjimo veiksniai

Kiekvienas žmogus skirtingai suvokia matomus veido bruožus, juos vertina kaip patrauklius ar nepatrauklius, jis gali ginčytis, sutikti ar nesutikti su kitais savo aplinkos ar kitų kultūrų žmonėmis apie tai, kas yra gražu, tačiau bendri grožio principai, arba suvokimas, kas yra gražu – bendras visose pasaulio kultūrose (Rhodes, 2002). Keletą pastarųjų metų matoma tendencija grįžti prie žmogaus veido morfologinių žymenų tyrimų. Čia dirba antropologai, genetikai, odontologai, plastikos chirurgai – jie ieško paslapčių, kurios per ilgus tūkstančius metų buvo įrašytos ir mūsų veide. Yra atliekama nemažai tyrimų, susijusių su veido patrauklumu, veido atpažinimu, netgi siekiama rasti sąsajų tarp patrauklumo ir žmogaus protinių gebėjimų (Langlois, 2000). Veido patrauklumo tyrimai telkia dėmesį į veiksnius, kurie sukuria patrauklų veidą. Tiriama, kaip patrauklaus veido žmogus veikia kitų žmonių elgesį, kaip sukurti ir išlaikyti veido patrauklumą (Djordjevic, 2011). Amžiniai pokyčiai labiausiai pastebimi veide, o senėjimas yra neišvengiamas ir natūralus procesas. Veido senėjimas yra dinaminis procesas, apimantis minkštuosius audinius ir juos palaikančias kaulines struktūras (Zimble, 2001). Amžiniai veido pokyčiai yra intensyviai tyrinėjami, tačiau duomenų vis dar stinga, ypač susijusių su lietuvių populiacija.

Tiriant veido morfologinius pokyčius įprasta jį skirstyti į viršutinį (kakta ir antakiai), vidurinį (akys, nosis ir skruostai) ir apatinį (lūpos, apatinis žandikaulis ir smakras) trečdalius (Coleman, 2006).

Pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką amžiniams veido pokyčiams, yra šie: gravitacijos jėga, minkštųjų veido audinių senėjimo procesai, kaulinio audinio remodeliacija, veido raumenų aktyvumas, stomatognatinės sistemos pokyčiai ir

ultravioletinių spindulių poveikis (Uiotto, 1996). Šiuos veiksnius galima suskirstyti į sisteminius ir vietinius, o pagal tai įvertinti jų poveikį.

Veido apatinio trečdaliao pokyčiai matomi lūpose, skruostuose, smakre ir kakle. Senėjimas apie apatinio žandikaulio kraštą apibūdinamas keliais mechanizmais: poodinio riebalinio sluoksnio atrofija, elastingumo sumažėjimu, raumenų atrofija (Penna ir kt., 2009; Reece ir kt., 2008). Dantų ir jų skaičiaus pokyčiai, taip pat viršutinio ir apatinio žandikaulių kaulinio audinio rezorbcija lemia veido apatinio trečdaliao aukščio žemėjimą (Shaw ir kt. 2010). Dėl šių pokyčių veido apatinis trečdalis gali atrodyti mažesnis, palyginti su kitomis veido dalimis, nors idealiu atveju jų proporcijos turėtų būti vienodos. Veido vidurinio trečdaliao pokyčiai taip pat gali prisidėti prie šio įspūdžio, nes dėl nusileidusio nosies galo viršutinė lūpa gali atrodyti sumažėjusi (Shaw ir kt., 2007). Dėl sumažėjusio audinių elastingumo ir gravitacijos jėgos poveikio oda nukara aplink apatinį žandikaulį ir po smakru (Coleman, 2006). Teigiama, kad kietųjų ir minkštųjų audinių kiekio sumažėjimas veido senėjimo patogenezėje yra lygiavertis gravitacijos jėgai (Landau, 1989).

Veidas ir veido oda senėja dviem būdais: iš vidaus ir iš išorės. Vidinis senėjimas dar apibūdinamas kaip natūralus, jis prasideda vyresniame amžiuje ir apima:

- kolageno gamybos sumažėjimą;
- elastino gamybos sumažėjimą;
- riebalinio audinio atrofiją;
- sumažėjusį odos gebėjimą išaugoti drėgmę;
- žuvusių ląstelių šalinimo sulėtėjimą;
- sulėtėjusį naujų ląstelių atsinaujinimą;
- raukšlių atsiradimą.

Išoriniams veiksniams reikėtų priskirti blogus įpročius, saulės poveikį ir kitus, kartais nekontroliuojamus, išorinės aplinkos veiksnius (O'Hare, 1999).

Apibendrinant galima teigti, kad veido senėjimui didžiausią įtaką daro keletas pagrindinių veiksnių: aplinka, natūralūs senėjimo procesai, dantų praradimas ir ortodontinis gydymas, lyčių skirtumai ir blogi įpročiai (Uiotto, 1996; Neave, 1988; Novick, 1988).

Nors pats senėjimo procesas yra sunkiai prognozuojamas, tačiau jam įtaką darančių veiksnių degeneracinį poveikį galima prognozuoti ir kai kuriais atvejais jį paveikti (Uiotto, 1997). Pirmieji biologiniai senėjimo požymiai pastebimi tarp dvidešimtųjų ir trisdešimtųjų žmogaus gyvenimo metų, o fiziniai pokyčiai pirmiausia pasireiškia veido viršutiniame trečdalyje (Novick, 1988; Uiotto, 1997). Vėliau kakte formuojasi horizontalios raukšlės, akių viršutiniai vokai pradeda leisti žemyn, todėl akys pradeda atrodyti mažesnės ir esančios giliau (Kolb, 1998a; Neave, 1988). Naziolabialinės linijos – juoko raukšlės – plėtėja ir gilėja su amžiumi (Guy ir kt., 1977). Apie penkiasdešimtuosius gyvenimo metus išryškėja ir gilėja linijos nuo nosies krašto iki lateralinio burnos krašto, veide daugėja smulkių raukšlių, oda pradeda plonėti, pasirodo raukšlių ant kaklo (Macho, 1986; Novick, 1988). Vykstant tolesniems senėjimo procesams oda praranda elastingumą, ji vis sausėja ir šiurkštėja, gali atsirasti pigmentinių dėmių (Orentreich, 1995; Uiotto ir kt., 1989). Keičiantis odai, kinta ir žmogaus plaukuotumas: plaukai gali prarasti pigmentą – žilti, prasidėti galvos plaukų slinkimas, tai labiau būdinga vyrams. Vyresnio amžiaus moterims ir vyrams gali būti vešlesni antakiai nei buvo anksčiau, gali padidėti plaukuotumas ten, kur anksčiau jis buvo mažas – tai nosies, ausų sritis, moterims gali padidėti plaukuotumas ant viršutinės lūpos ir smakro (Orentreich, 1995; Thrasher ir Lamberg, 1995). Vykstant tolesniems senėjimo procesams plonėja lūpos, jei prarandami dantys, įdumba skruostai (Novick, 1988).

II. 1.1. Aplinkos poveikis

Žmones supanti aplinka veikia nuolat ir dažniausiai greitina natūralius veido senėjimo procesus. Tokių aplinkos veiksnių kaip saulė (ultravioletinis spinduliavimas), vėjas ir sausas klimatas dažnas ir intensyvus poveikis greitina odos senėjimą, tai ypač aktualu tiems, kurių oda jautri (Kadunce ir kt., 1991; Landau, 1989; Neave, 1998). Saulės ultravioletinių spindulių paveiktos odos ląstelės dehidratuoja ir žūsta, o kadangi nespėja greitai regeneruoti, oda atrodo suplonėjusi, greičiau atsiranda raukšlės, ypač aplink akis (Kolb, 1998a; 1988b; Neave, 1998). Sausas klimatas ir vėjas taip pat dehidratuoja odą tuo skatindamas raukšlėjimąsi, tačiau saulės ultravioletinės spinduliuotės poveikis yra stipresnis. Ilgalaikis saulės, vėjo ir sauso oro poveikis sukelia negrįžtamus odos pokyčius: raukšlėjimąsi, hiperpigmentaciją, elastozę, keratozę, oda tampa gelsva, neelastinga (Uiotto, 1997; Uiotto ir kt., 1989). Kraujagyslės, esančios odos paviršiuje, tampa matomos, sukuria vadinamąjį voratinklinį venų tinklą, todėl oda atrodo marga (Novick, 1988).

II.1. 2. Žalingi įpročiai ir medikamentų vartojimas

Rūkymas ir alkoholio vartojimas taip pat skatina senėjimo procesus (Kadunce ir kt., 1991; Novick, 1988; Uiotto, 1997). Rūkymas turi kompleksinį neigiamą poveikį, nes sutrikdo odos kraujotaką, mažina elastino kiekį ir kokybę (Grady ir Ernster, 1992; Kadunce ir kt., 1991). Yra pastebėta, kad rūkaliams raukšlės susidaro greičiau, jos yra gilesnės nei nerūkančiųjų. Šie požymiai labiau pasireiškia esant sąveikai su saulės ultravioletinių spindulių poveikiu (Kadunce ir kt., 1991).

Alkoholizmas gali sukelti sutrūkusių kraujagyslių susigrupavimo efektą, ši būklė vadinama telangiektaze. Tokie kraujagyslių tinklai dažniausiai išryškėja skruostų ir nosies srityje (Novick, 1988). Reikia pažymėti, kad būklė priklauso

nuo individualių kraujagyslių savybių, ne visiems šis efektas pasireiškia vienodai, o ir pati telangiektazė nebūtinai yra alkoholizmo požymis (Taskapan ir kt., 1997).

Stimuliantų, antidepresantų ir kitų vaistų vartojimas gali sukelti odos sudirginimą, alergines reakcijas, sausėjimą, skeldėjimą, taip pat spalvos pokyčius (Novick, 1988). Vaistų ir alkoholio derinys padidina šių požymių raišką, paversdamas natūralų senėjimo procesą neprognozuojamu.

II. 1.3. Stresas ir miego sutrikimai

Stresas ir jo sukelti miego sutrikimai, ypač miego trūkumas, greitina senėjimo procesus, kartu ir ankstyvą raukšlių atsiradimą (Landfield, 1995). Nerimo ir streso sukelta raumenų įtampa gali pagilinti jau esamas raukšles arba paskatinti naujų atsiradimą kaktoje (skersinės kaktos raukšlės), tarpe tarp antakių (vertikalios raukšlės), apie burną (Loth ir Iscan, 1994).

II.1.4. Kaulo remodeliacija

Per individo gyvenimą kaulinis audinys nenutrūkstamai formuojasi ir persitvarko (Briggs, 1998). Kaulinio audinio persitvarkymo procesai yra susiję su individualiais organizmo poreikiais ir savybėmis: ten, kur yra poreikis, kaulinio audinio kiekis didėja, o kur nėra – mažėja (White, 1991). Jauname amžiuje, ypač iki dvidešimties, dominuoja kaulo augimo, atsidėjimo ir formavimosi procesai. Fiziologiškai veide tai atsispindi kaip veido aukščio, formos pokyčiai, o apie trisdešimtuosius gyvenimo metus griaučių augimas ir formavimasis baigiasi, atsiranda kaulo persitvarkymo ir degeneracijos požymių (Briggs, 1998; Neave, 1998; White, 1991). Didėjant amžiui kaulo rezorbcija pastebima viršutinio ir apatinio žandikaulių srityse, o kartu su kaulo rezorbcija vyksta ir dantenų recesija, tampa matomos dantų šaknys. Dėl dantų

kramtomųjų paviršių dėvėjimosi, smilkinio ir apatinio žandikaulio sąnario plokštėjimo mažėja veido aukštis (Neave, 1998; Novick, 1988).

II. 1.5. Ortodontinis gydymas

Kai kuriais atvejais veido pokyčiai yra labai susiję su dantų padėties pokyčiais dėl ortodontinio gydymo ypatumų. Gerai žinoma, kad šis gydymas dažniausiai taikomas vaikams ir paaugliams, tačiau ir vyresni žmonės yra gana dažni ortodontų pacientai, o jiems tai gali sukelti didesnių veido pokyčių. Vertinant šiuos pokyčius svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad su amžiumi keičiasi šypsenos linija, ramybės būsenoje apatinio žandikaulio dantys tampa labiau matomi, reikšmingai padidėja viršutinės lūpos aukštis. Van der Geld duomenimis, lūpos aukštis didėja iki 4 mm, o keliamieji lūpos judesiai išlieka tokie patys. Padidėjęs viršutinių dantų uždengimas rodo, kad amžiniai senėjimo veiksniai negali būti pamiršti sudarant ortodontinį gydymo planą (Van der Geld ir kt., 2008). Dinaminiais matavimais nustatyta, kad ilgainiui raumenys praranda gebėjimą sukurti plačią šypseną (Desai ir kt., 2009).

II. 1.6. Lytis

Lyčių skirtumai, susiję su socialiniu gyvenimu, sveikatos priežiūros klausimais ir ekonomine padėtimi, išlieka per visą individo gyvenimą. Šie skirtumai lemia organizmo atsaką į gyvenimo išbandymus, o jį atspindi ir senėjimo procesų intensyvumas (Barer, 1994). Demografiniai pokyčiai pastaruoju metu atkreipia vis didesnę gerontologų dėmesį į lyčių skirtumų įtaką žmonių populiacijos senėjimui (Prakash, 1997). Vyrų ir moterų senėjimo procesas turi ne tik bendrų bruožų, bet ir specifinių skirtumų (Langlois ir kt., 2000). Senstančių vyrų veide išryškėja šie požymiai: veido oda tampa storesnė, išryškėja paviršinių kraujagyslių tinklas, padidėja poodinis riebalų kiekis bei veido odos

plaukuotumas dėl kintančios hormonų pusiausvyros, skiriasi vyrų ir moterų kaulo rezorbcijos greitis. Moterims būdingesnis smulkesnių ir gilesnių raukšlių formavimasis perioralinėje srityje, reikšmingai mažesnis odos dėmių formavimasis (Paes, 2009). Moterims, kurios atrodo jauniau nei jų tikrasis biologinis amžius, būdingos storesnės lūpos. Genetinės savybės jas saugo nuo greito plaukų žilimo. Jos labiau vengia saulės, kartu išvengdamos neigiamo ultravioletinių spindulių poveikio (Gunn, 2009). Aukštesnis socialinis sluoksnis, mažesnis streso ir depresijos lygis, gyvenimas šeimoje turi įtakos abiejų lyčių jaunatviškesnei išvaizdai, nors genetinių veiksnių poveikis yra neginčijamas (Rexbye, 2006).

II. 1.7. Dantų netekimas

Dantų netekimas yra nepageidaujama būklė dėl ligos ar traumos. Dantų netekimas labiausiai yra susijęs su periodonto ligomis, kurios dažniausiai pasireiškia vyresnio amžiaus žmonėms (Locker, ir kt., 2000). Pats senėjimas nesukelia kritiško periodonto raiščio sumažėjimo sveikiems žmonėms, tačiau kartu su patologiniais ir jatrogeniniais veiksniais skatina kliniškai matomą dantų netekimą (Huttner ir kt., 2009; Mckenna ir kt., 2010). Periodonto raiščio senėjimo procesai intensyvina alveolinio kaulo rezorbciją ir dantų netekimą sergant periodonto ligomis (Lorenz ir kt., 2010). Žmogui prarandant dantis, alveolinės ataugos kaulas, kuriame laikosi dantys, tampa nebereikalingas. Šis procesas skatina kaulo rezorbciją, nes netekus dantų kaulas negauna kramtymo krūvio ir tai labiau pastebima viršutiniame žandikaulyje nei apatiniame. Mažesnis kaulo kiekis viršutiniame žandikaulyje sumažina veido aukštį, o apatinis žandikaulis išryškėja, tampa labiau matomas. Taigi veido aukščio žemėjimas dėl alveolinės ataugos kaulo rezorbcijos yra tiesiogiai priklausomas nuo dantų skaičiaus sumažėjimo (Bartlett ir kt., 1992). Veidą palaikančių anatominių struktūrų praradimas skatina raukšlių susidarymą, turi įtakos raumenų tonusui, nes jie turi kompensuoti prarastus dantis, todėl gali įdubti

skruostai (Albert ir kt., 2007; Neave, 1998). Dėl prarastų šoninių dantų veidas siaurėja, skruostai įdumba, o dėl prarastų priekinių dantų pasikeičia profilis – atrodo įgaubtas. Visiškas dantų praradimas sukelia žandikaulių atrofiją, sumažėja veido apatinio trečdaliao ir viso veido vertikalūs matmenys (Megson ir kt., 2010). Taigi, galima teigti, kad dantų praradimas reikšmingai paveikia tiek vidines, palaikančias veido struktūras, tiek jas dengiančius minkštuosius audinius, o individams, turintiems palyginti sveikus dantis, veido aukštis gali išlikti stabilus visą gyvenimą (Crothers, 1993; Gaivoronskiū, 2010; Nasjleti, 1975). Prarastų dantų atstatymas protezais tam tikru mastu gali slopinti alveolinės ataugos rezorbciją, tačiau rezorbcijos rezultatai vis tik bus matomi (Kovacić, 2010; Schmitt, 1988).

Gana daug tyrimų atskleidžia, kad dantų praradimas yra tiesiogiai susijęs su amžiumi (Harford, 2008; Omar, 2003; Ong, 1998). Remiantis 2006 m. Kerschbaum atliktais tyrimais, pirmiausia yra prarandami krūminiai dantys, paskui – viršutinio žandikaulio kapliai ir priekiniai dantys, o apatinio žandikaulio iltys yra ilgiausiai burnoje išliekantys dantys (Kerschbaum, 2006). Adentijos paplitimas turi akivaizdžių skirtumų tiek lyginant atskiras šalis, tiek tiriant vienos šalies regionus, pavyzdžiui, lyginant miesto ir kaimo vietas. Pažymėtina, kad net ir tokiose panašaus socialinio ir ekonominio išsivystymo šalyse kaip Skandinavijos gaunami labai skirtingi rezultatai (Ainamo ir Osterberg, 1992). 1990-aisiais atlikto tyrimo duomenimis, Suomijoje buvo 58 %, Danijoje 45 %, Švedijoje 27 % žmonių, praradusių natūralius dantis (Osterberg, 1995). Bendroje perspektyvoje 65–74 metų amžiaus grupėje buvo nustatyta nuo 0 % iki 72 % bedančių žmonių, Europoje – nuo 15 % iki 72 %. Pažymėtina, kad neaptikta patikimų duomenų, siejančių adentijos paplitimą su šalies ekonomine būkle ar gydytojų odontologų skaičiumi tūkstančiui gyventojų (Mojon, 2003), tačiau daug tyrimų rodo skirtumus tarp senelių namuose ir nepriklausomai gyvenančių asmenų (Lemasney ir Murphy, 1984; Tobias ir Smith, 1990; Frenkel ir kt., 2000). Jau anksčiau atliktuose tyrimuose buvo daroma išvada, kad reikia gerinti odontologinę pagalbą globos namų

gyventojams (Angelillo ir kt., 1990), bet padėtis nesikeičia ir naujausi tyrimai tai tik patvirtina (Peltola ir kt., 2004; Simunkovic ir kt., 2005; Adam ir Preston, 2006). Galima teigti, kad padėtis netgi blogėja, nes Ispanijoje tarp vyresnių nei 65 metų žmonių, gyvenančių globos namuose, buvo nustatyta daugiau kaip 50 % bedančių (Baciero ir kt., 1998). Deja, nėra duomenų apie padėtį Lietuvos globos namuose. Ši problema aktuali, nes žmonės, turintys visišką ar dalinę adentiją, naudoja išimamus protezus, o tai gana sunku vyresnio amžiaus žmonėms, ypač turintiems senatvinę demenciją (Taji ir kt., 2005). Gebre tyrimo duomenimis, pacientai, sergantys demencija, per dešimt metų dėl periodonto ligų vidutiniškai prarado 3,7 danties, nors buvo reguliariai prižiūrimi gydytojų odontologų (Gebre ir kt., 1999).

Prieš keletą dešimtmečių daugelyje šalių adentija buvo labiau paplitusi tarp moterų nei tarp vyrų (Rise, 1982; Palmquist, 1986; Salonen ir kt., 1990), bet naujesni tyrimai rodo, jog skirtumas tarp lyčių mažėja (Suominen-Taipale ir kt., 1999; Osterberg ir kt., 2000; Mack ir kt., 2003), nors jis vis dar išlieka (Walter ir kt., 1999).

Taigi galima teigti, kad adentijos paplitimas per pastaruosius dešimtmečius gerokai sumažėjo (Suominen-Taipale ir kt., 1999; Kelly ir kt., 2000). Nors tyrimai atliekami įvairiose šalyse, tačiau pagal tyrimų pobūdį patikimi duomenys gauti tik iš keturių šalių: Suomijos, Švedijos, Jungtinės Karalystės ir JAV. Jais remiantis sudaromos prognozės ir ateinantiems dešimtmečiams (Mojon ir kt., 2004). Daugelyje Europos šalių visiška adentija nėra dažna tarp darbingo amžiaus žmonių, tačiau jos procentas labai padidėja tarp vyresnių nei 65 metų žmonių. Po 1990-ųjų metų atliktų tyrimų duomenimis, bedančių žmonių yra nuo 15 % iki 72 % (Muller ir kt., 2007). Lietuvoje pastaraisiais metais atliktas tik vienas adentijos paplitimo tyrimas. Jo autorės tirdamos Kauno miesto gyventojus nustatė, kad 45–72 metų amžiaus grupėje bedančių žandikaulių turi 14 % individų (Zubiene ir kt., 2009).

II.2. Dantų netekimo priežastys

Daugelis atliktų tyrimų rodo, kad dantų praradimo priežasčių yra keletas: dantų ėduonis, periodonto ligos, traumos, ortodontinis gydymas, endodontinio gydymo nesėkmės (Reich ir Hiller, 1993; Spalj ir kt., 2004). Nors dauguma tyrimų rodo, kad ėduonis yra dažnesnė dantų šalinimo priežastis nei periodonto ligos (McCaul ir kt., 2001; Fure, 2003), tačiau penkiasdešimtmečių ir vyresnių žmonių pagrindinė dantų netekimo priežastis yra būtent periodonto ligos (Locker ir kt., 2000). Demografiniai, elgesio ir požiūrio į burnos sveikatą veiksniai turi nedidelę, bet statistiškai reikšmingą įtaką dantų netekimui (Haugejorden ir kt., 2003). Tai atspindi Stokholmo benamių dantų būklė – jie turėjo mažiau dantų nei kiti populiacijos nariai todėl, kad dantų šalinimas buvo pasirenkamas kaip pigesnis ir mažiau laiko reikalaujantis gydymo metodas, palyginti su tradiciniu konservatyviu gydymu (De Palma ir kt., 2005).

II.3. Antropometriniai kūno tyrimai

Antropometriniai kūno tyrimai atskleidžia, kad nėra tiesioginio ryšio tarp veido ir galvos antropometrinių matmenų ir žmogaus ūgio (Pelin ir kt., 2010; Deriabin, 1993), tačiau esama ryšio tarp gyvenamosios aplinkos, mitybos įpročių ir galvos vertikalių matmenų bei ūgio. Pastebėta, kad ir mažose populiacijose aplinka gali turėti reikšmingą įtaką (Buretic-Tomljanovic ir kt., 2007). Taip pat tikėtina, kad žmonėms, turintiems didesnę kūno masę, šiuos matmenis lems veido minkštųjų audinių kiekis (Reece, 2008).

Antropometrinės žmogaus kūno matmenų ir mitybos charakteristikos yra tiesiogiai susijusios su asmens genetiniais, socialiniais ekonominiais, aplinkos, bendros sveikatos ir kultūros veiksniais. Tokia veiksnių gausa sunkina duomenų rinkimą, jų standartizavimą ir objektyvų interpretavimą (Jensen ir Rogers, 1998; Visser ir kt., 1998). Antropometrija yra puikus tyrimo metodas

vyresnio amžiaus žmonių mitybos pokyčių sukeltam nutukimui ar pernelyg mažam svoriui vertinti, nes šios būklės yra svarbūs vyresnio amžiaus žmonėms būdingų ligų ir neįgalumo rizikos veiksniai (Visser ir kt., 1998).

Tikslūs kūno sudėties vertinimai apibūdina tokius parametrus kaip kūno riebalų masė ir kūno masė be riebalų. Tokią kūno sudėties analizę galima atlikti instrumentiniais kūno bioelektrinės varžos matavimo metodais (Enzi ir kt., 1997). Vis dėlto klinikinėje praktikoje ir epidemiologiniuose tyrimuose kūno sudėtis netiesiogiai gali būti išmatuota antropometriniais tyrimų metodais, kurie yra neinvaziniai, paprasti naudoti ir nebrangūs.

Senėjimo procesai apima žmogaus mitybos ir fiziologinės būklės pokyčius, todėl senyvame amžiuje mažėja kūno masė ir ūgis. Kūno masės mažėjimui svarbu tai, kad mažėja raumenų masė, o riebalinio audinio kiekis linkęs didėti (Dey ir kt., 1999). Svarbu pažymėti, kad riebalinio audinio persiskirstymui būdingas jo kaupimasis juosmens ir pilvo srityje (Steen, 1988; Schwartz, 1998). Kūno sudėties pokyčiai nevienodai pasireiškia skirtingų amžiaus grupių vyrams ir moterims, o tai turi įtakos antropometrinių duomenų tikslumui, todėl antropometriniai standartai negali būti taikomi visoms amžiaus grupėms vienodai.

Tokie veiksniai kaip amžius, lytis, gyvenamoji vieta yra labai svarbūs vertinant antropometrinių tyrimų duomenis. Europoje yra atlikta tik keletas vyresnio amžiaus žmonių mitybos ypatumų ir antropometrinių duomenų vertinamųjų tyrimų (de Groot ir kt., 1996; Launer ir Harris, 1996; Dey ir kt., 1999), o Lietuvoje tokių duomenų visai nėra. Naudojant nestandartizuotus tyrimo metodus ir turint nepakankamą tiriamųjų skaičių, sudėtinga surinktus duomenis pritaikyti klinikinėje praktikoje ir epidemiologijoje.

II. 3.1. Ūgio pokyčiai

Ūgio žemėjimas daugiausiai priklauso nuo stuburo deformacijų ir tarpslankstelinių diskų atrofijos. Meadows atkreipė dėmesį ir į kelio sąnario atrofijos įtaką ūgio pokyčiams (Meadows ir kt., 1999), nors kiti tyrėjai to negalėjo patikimai patvirtinti (Perissinotto ir kt., 2002). Apibendrinant tyrimų duomenis matoma panaši ūgio žemėjimo tendencija, tai yra 1–3 cm ūgio sumažėjimas per dešimt metų. Dey ir kiti 1999 metais apskaičiavo 4–5 cm sumažėjimą per 25 metus, o tai atitinka 1,6–2 cm per dešimtmetį, Baumgartner ir kiti 1995 metais – 0,5–1,5 cm per dešimtmetį, Italijos tyrėjai – 2–3 cm per dešimtmetį (Perissinotto ir kt., 2002). Svarbus veiksnys vertinant ūgio pokyčius yra pasaulinė ūgio didėjimo tendencija nuo devynioliktojo amžiaus antrosios pusės ir yra būdingesnė vyrams nei moterims (Malina, 1990).

II. 3.2. Kūno masės pokyčiai

Skirtingai nei ūgio, kūno masės pokyčiai yra labiau pastebimi ir priklausomi nuo individo gyvenamos ir mitybos įpročių. Tai sunkina tyrimus vertinant kūno masės įtaką žmogaus sveikatos būklei. Vis dėlto senėjant pastebima bendra kūno masės mažėjimo tendencija ir tai yra būdinga abiejų lyčių individams (Going ir kt., 1995, de Groot ir kt., 1996). Švedijos tyrėjų ilgalaikis dvidešimties metų tyrimas parodė, kad per metus sumažėja 0,4 kg svorio (Dey ir kt., 1999).

II. 3.3. Kūno masės indeksas

Iš visų kūno sudėties antropometrinių tyrimų kūno masės indeksas (KMI) yra lengviausiai apskaičiuojamas ir dažniausiai naudojamas tyrimo metodas žmogaus nutukimui arba nepakankamam svoriui nustatyti. Daugelis autorių

sutinka, kad KMI yra ne visai objektyvus kriterijus vertinant vyresnių žmonių rizikos veiksnius (Harris ir kt., 1988; Allison ir kt., 1997; Seidell ir kt., 2000), nes neatspindi riebalinio audinio pasiskirstymo ir kaupimosi vyresniems žmonėms būdingose vietose. KMI įprasta naudoti kaip nutukimo matavimo rodiklį, tačiau iš jo reikšmės galima numatyti ir kūno raumenų masę: kaip jau minėta, vyresniame amžiuje nykstant raumenų kiekiui, didėja riebalinio audinio masė, todėl jaunesnis žmogus, turintis tą pačią KMI reikšmę kaip ir vyresnis, greičiausiai turės mažiau riebalinio audinio (Steen, 1988). Nepaisant KMI interpretavimo trūkumų, šis indeksas turėtų turėti skirtingas kraštines ribas vertinant nutukimą ar per mažą svorį skirtingose amžiaus grupėse, nes vyresnio amžiaus žmonės, kurių KMI didesnis, turi tendenciją gyventi ilgiau (Allison ir kt., 1997), o mirties rizika turintiems atsvario mažėja su amžiumi (Stevens ir kt., 1998). Kita vertus, nepakankamas kūno svoris yra gerai žinomas ankstyvesnės mirties rizikos veiksnys (Visscher ir kt., 2000), todėl yra siūloma padidinti apatinę KMI vertę (Corish ir kt., 2000). Nepaisant visų trūkumų PSO rekomenduoja KMI naudoti atliekant visuomenės sveikatos tyrimus, vykdant sveikatos priežiūrą. Jei šalis turi savo KMI standartus, rekomenduojama vertinti pagal juos, tačiau Lietuvoje nėra bendrai priimtų KMI standartų vyresnio amžiaus žmonėms.

II.4. Veido tyrimo metodai

Literatūroje aprašomi keli pagrindiniai veido antropometrinių matmenų tyrimo būdai: cefalometrija, kompiuterinė tomografija, branduolių magnetinis rezonansas, optinis skenavimas ir antropometrija.

Šiuolaikinėje visuomenėje yra labai didelė morfologinių veido ir galvos bei kitų kūno duomenų įvairovė. Vienas iš labiausiai tokią įvairovę lemiančių veiksnių yra dideli atstumai tarp skirtingų populiacijų. Šioje srityje atlikta daug studijų siekiant ištirti atskiras populiacijas ir apibendrinti gautus matematinius

duomenis (Inoue ir kt., 1992; Luther, 1993; Jantz, 2001). Tyrėjai pateikia daug duomenų, rodančių, kad variacijos populiacijos viduje gali būti didesnės nei variacijos tarp skirtingų populiacijų. Nepaisant šios įvairovės, daugelio atliktų darbų rezultatai patvirtino veido ir kaukolės tyrimo metodų patikimumą atliekant populiacinius tyrimus (Relehford, 1994; Ross ir kt., 1999; O'Higgins, 2001).

Griaučių struktūroms skenuoti ir matuoti dažniausiai taikomas cefalometrinis tyrimas. Pagrindiniai cefalometrinio tyrimo trūkumai yra netolygus vaizdo padidėjimas, iškreipimas ir sudėtingas matavimo taškų identifikavimas (Kublashvili ir kt., 2004). Vis dėlto cefalometrija išlieka labai vertingas diagnostinis tyrimas, turintis mažai žalingą šalutinį rentgeno spindulių poveikį, palyginti su naujesnėmis diagnostikos priemonėmis (Melsen ir Baumrind, 1995). Ortodontinio gydymo planavimas tiek vaikams, tiek suaugusiems individams neįsivaizduojamas be cefalometrinio tyrimo. Cefalometriniai duomenys labai svarbūs sąkandžio anomalijų diagnostikai ir klasifikacijai, dėl to per daugelį šio tyrimo naudojimo metų sukurta daug cefalometrinių standartų (Bishara, 1981; McNamara, 1984; Hamdan ir Rock, 2001).

Kompiuterinė tomografija ir branduolių magnetinis rezonansas masiniams tyrimams nenaudojami dėl tyrimų sudėtingumo, brangumo ir nesaugumo, o 3D vaizdo rekonstrukcijos, deja, yra mažai dokumentuotos.

Apibendrinant literatūros duomenis galima teigti, kad antropometrija yra tinkamiausias, brangios įrangos bei specialių sąlygų nereikalaujantis, todėl pigus ir saugus tyrimo metodas, puikiai tinkantis masiniams populiaciniams tyrimams, nors jis atima daug laiko ir reikalauja specialių tyrėjo įgūdžių (Meintjes ir kt., 2002; Douglas ir kt., 2003b).

II. 5. Antropometriniai veido tyrimai

Antropometriniai veido tyrimai dažnai ir nepelnytai vertinami nepakankamai tiek diagnostiniu, tiek tyrimų požiūriu. Daugelis gydytojų nenaudoja antropometrinių tyrimų klinikinėje praktikoje dėl reikalingų duomenų neprieinamumo ir trūkumo, todėl labai svarbu, kad genetikai, antropologai ir klinikinių specialybių gydytojai bendradarbiautų kuriant atitinkamas duomenų bazes (Meaney, 1986).

Riba, skirianti normalius veido bruožus nuo turinčių nukrypimų, yra menkai apibrėžta ir tik įgudusi akis gali atskirti patologijai būdingus nukrypimus nuo individualių veido bruožų skirtumų (Guyot ir kt., 2003). Ilgą laiką manyta, kad vertinant individualius veido bruožus ir lyginant juos su statistinėmis normomis galima patikimai teigti, kada veidas yra nenormaliai platus, siauras, aukštas, žemas ir panašiai, tačiau sujungti visus veido matmenis į objektyviai vertinamą visumą yra problemiška (Duffy ir kt., 2000). Siekiant sukurti statistiškai patikimas antropometrinių duomenų bazes, matavimų metodai turi būti griežtai apibrėžti (Hardlicka, 1972).

Antropometrinis tyrimas prasideda nuo matavimo taškų identifikavimo, kurie gali būti apibrėžiami kaip matomi (odos) arba palpaujami (kauliniai). Matavimai tarp šių taškų atliekami kruopščiai ir su specialiais kalibruotais instrumentais. Tokie duomenys yra patikimi ir gali būti sėkmingai lyginamai su kitų individų duomenimis (DeCarlo ir kt., 1998). Plačiausiai naudojamą metodiką, apibūdinančią žmogaus veidą, aprašo Farkas. Naudojant jo sukurtą metodiką surenkama daug antropometrinių duomenų, nes tyrimas apima 47 matavimo taškus (Farkas, 1994). Toks didelis duomenų kiekis leidžia maksimaliai tiksliai apibūdinti individualias veido savybes. Nepaisant šio tyrimo išsamumo, svarbiausias jo trūkumas yra didelės laiko sąnaudos atliekant tyrimą, duomenų tikslumo priklausomybė nuo tyrėjo įgūdžių ir netgi tiriamojo elgsena tyrimo metu (Hurwitz ir kt., 1999; Ferrario ir kt., 1998).

Literatūroje yra labai mažai duomenų apie visą antropometrinių veido ištyrimą, o esami duomenys daugiausia yra surinkti siekiant nustatyti vaikų augimo standartus. Suaugusių žmonių tyrimai apsiriboja tik tyrėjus dominančių veido dalių matavimais, pavyzdžiui, atliekami nosies, ausies, veido aukščio tyrimai, bet ir jie daugiausia aprėpia iki 40 metų amžiaus žmonių grupes. Vienas iš didesnių tyrimų atliktas Šveicarijoje (Zankl, ir kt., 2002). Jo metu buvo tiriami nosies ilgio, ausies aukščio ir panosės vagelės (*philtrum*) ilgio amžiniai pokyčiai. Kaip ir tikėtasi, nustatyta, kad nosies nugarėlės ilgis, nosies išsikišimas (protruzija) yra didesni vyrų nei moterų, o nosies nugarėlės ilgis turi tendenciją didėti visą gyvenimą. Tai patvirtina ir subjektyvūs stebėjimai, nes dažnai atrodo, kad vyresni žmonės turi didesnę nosį. Panosės vagelės ilgio pokyčiai turi būdingą bruožą – ilgis paauglystėje pasiekia didžiausią vertę, vėliau sutrumpėja, o apie trisdešimtuosius gyvenimo metus atgauna ankstesnę reikšmę. Nosies didėjimas gali būti aiškinamas tuo, kad nosis, kaip ir ausys, daugiausia sudarytos iš kremzlinio audinio, kuris, skirtingai nei kaulinis audinys, auga visą gyvenimą. Šiuos duomenis patvirtina ir kiti anksčiau atlikti tyrimai (Feingold ir Bossert, 1974; Goodman ir Gorlin, 1977; Farkas, 1981). Kiti svarbūs parametrai, apibūdinantys amžinius veido pokyčius, yra veido aukštis ir plotis. Veido aukščio, o ypač apatinio jo trečdalyje, pažemėjimas daugiausia yra susijęs su dantų skaičiaus sumažėjimu, o dantų kramtomąjį paviršiaus nusidėvėjimas neturi akivaizdžios įtakos veido aukščio pokyčiams (Shimizu ir kt., 2006). Veido pločio pokyčiai taip pat labiau pastebimi veido apatiniame trečdalyje. Farkas ir kiti (2004), tirdami europidus Šiaurės Amerikos gyventojus, nustatė, kad kaktos pločio matmenys išlieka stabilūs visą gyvenimą tiek vyrams, tiek moterims, tačiau senėjant vidurinio ir apatinio veido trečdalių plotis reikšmingai mažėja matuojant tiek minkštųjų audinių, tiek kauliniame lygmeniu.

Jokių veido antropometrinių populiacinių vyresnių nei 45 metų amžiaus lietuvių tyrimų neatlikta, todėl nėra duomenų, atspindinčių veido senėjimo procesus.

III. TYRIMO PROGRAMA, METODIKA IR MEDŽIAGA

III. 1. Tyrimo programa

Atsižvelgiant į darbo tikslą ir uždavinius buvo sudaryta tyrimo programa, apimanti keletą etapų:

1. Bandomasis tyrimas antropometrijos tikslumui įvertinti.
2. 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų antropometrinių tyrimas.
3. 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų odontologinis tyrimas.
4. Anketinė apklausa ir tyrimas.
5. Duomenų bazės sukūrimas, duomenų susistemimas, lyginamoji statistinė analizė.
6. Rezultatų analizė ir apibendrinimas.

III. 2. Medžiaga ir metodai

Tyrimo kontingentas – tai 45 metų amžiaus ir vyresni lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojai. Į tyrimą nebuvo įtraukti kitų tautybių Vilniaus gyventojai, negalia turintys žmonės. Tyrime dalyvavo 641 asmuo: 323 moterys ir 318 vyrų.

Tyrimas atliktas 2008–2012 metais Vilniaus mieste. Kadangi Vilniaus miesto žmonių antropometriniai duomenys dėl ypatingos etninės, socialinės ir ekonominės gyventojų sudėties atspindi visą Lietuvos Respublikos populiaciją, galime teigti, kad mūsų tyrimas reprezentuoja visą šalį (Tutkuvienė, 2007a).

Tyrimui atlikti gautas Lietuvos bioetikos komiteto leidimas Nr. 76.

III. 2. 1. Tiriamųjų atranka

Tiriamųjų atranka yra vienas iš lemiamų tyrimo sėkmės veiksnių. Šiuo metu daugelyje tyrimų susiduriama su problema, jog nesurenkamas pakankamas savanorių kiekis, reikalingas duomenų patikimumui (Nohrden ir kt., 2010). Italijoje atliktų tyrimų rezultatai parodė, kad nepaisant didelio gyventojų tankumo miesto vietovėse sutinkančiųjų tapti tyrimo dalyviais buvo santykinai mažiau negu kaimo vietovėse, kur žmonės geranoriškiau ir atviriau atsiliepė į kvietimą dalyvauti tyrime (Couper ir Grooves, 1996). Tą pačią tendenciją patvirtino ir Vokietijos tyrėjai lygindami miesto ir kaimo gyventojų atsaką (Kamtsiuris ir kt., 2007). Lietuvos tyrėjų duomenimis, reikšmingą įtaką visuomenės nuomonei apie žmogaus teises, bioetiką turi žiniasklaida, deja, spaudos informacija ne visada yra objektyvi (Kalenda, 2009; Lakis, 2009). Dėl to žmonės atsisako dalyvauti tyrimuose, taip kompensuodami iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo suvaržytą laisvę priimti asmeninius sprendimus (Grabauskas, 2004).

Atsižvelgus į Lietuvos ir užsienio šalių patirtį, jog atsakomumas į rašytinį kvietimą dalyvauti yra nepakankamas tyrimo sėkmei užtikrinti, pasirinktas aktyvios paieškos metodas. Siekiant optimizuoti tiriamųjų atranką, atsižvelgiant į tyrimui reikalingas laiko sąnaudas, tyrimo sritį, nuspręsta anketines apklausas ir matavimus atlikti Vilniaus miesto gydymo įstaigose ir globos namuose. Gydymo įstaigose tyrimui atrinkti tik tie asmenys, kurie ten pateko dėl ūmių ligų ir traumų, nesusijusių su veido ir kaklo sritimis. Siekiant palankesnės reakcijos į tyrimą, buvo laikomasi viršenybės („*top-down*“) principo (Porter, 2004), kai tyrėjus pristato tiriamajam pažįstamas ir pasitikėjimą turintis asmuo (palatos gydytojas, ligoninės administracijos atstovas). Mūsų tyrimas buvo atliekamas šiose gydymo įstaigose: VšĮ Vilkpėdės ligoninėje, VšĮ Vilniaus greitosios pagalbos universitetinėje ligoninėje (dabar – Respublikinė Vilniaus universitetinė ligoninė), VšĮ

Vilniaus miesto universitetinėje Antakalnio ligoninėje. Tyrime dalyvavo ir kiti atsitiktiniai asmenys, sutikę jame dalyvauti.

Tyrime dalyvių atranka buvo atlikta vadovaujantis šiais kriterijais:

- lietuvių etninės populiacijos asmenys, kurių abu tėvai lietuviai;
- asmenys, tyrimo metu buvę 45 metų amžiaus ar vyresni;
- asmenys, gyvenantys Vilniaus mieste;
- siekta išlaikyti vienodą vyrų ir moterų santykį.

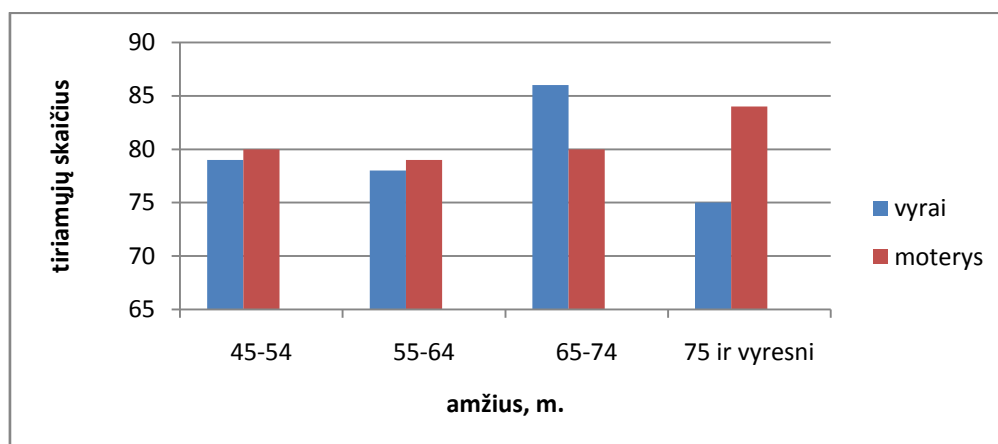
Tyrime nedalyvavo tie neįgalūs asmenys, kurių ligos ar genetiniai sindromai galėjo turėti įtakos veido antropometriniams duomenims.

Iš viso ištirtas 641 asmuo, iš kurių 323 (50,4 %) buvo moterys ir 318 (49,6 %) – vyrai (1 lent.).

1 lentelė. Tiriamųjų skaičius pagal lytį ir amžių

Amžiaus grupė \ Lytis	45–54 m.	55–64 m.	65–74 m.	>75 m.
Vyrai	79	78	86	75
Moterys	80	79	80	84
Iš viso	159	157	166	159

Tiriamieji (vyrai ir moterys) buvo suskirstyti į keturias amžiaus grupes: 45–54 m., 55–64 m., 65–74 m. ir vyresni nei 75 m. (1 pav.).

1 pav. Amžiaus grupės ir tiriamųjų skaičius

III. 2. 2. Bandomasis tyrimas

Antropometriniai tyrimai labai priklauso nuo tyrėjo įgūdžių ir netgi nuo tiriamojo elgsenos tyrimo metu (Hurwitz ir kt., 1999; Ferrario ir kt., 1998). Įvairiems rodikliams yra nustatytos techninės matavimo paklaidos ribos, kurios siekiant rezultatų patikimumo neturi būti viršijamos.

Leistinoji matavimo paklaida matuojant kaulinius taškus yra iki 3 mm, o matuojant minkštųjų audinių lygmeniu – iki 5 mm. (Greil, 1998). Siekiant įvertinti tyrėjo matavimo paklaidą atliktas bandomasis tyrimas. Matavimai atlikti stebint darbo konsultantei prof. J. Tutkuvieni. Bandomojo tyrimo metu matuota tol, kol buvo pasiekti rezultatai, neišeinantys už leistinosios paklaidos ribų (iki 5 mm), sutampantys su eksperto (prof. J. Tutkuvienės) rezultatais.

III. 2. 3. Antropometriniai matavimai

Daugelyje literatūros šaltinių yra detalios aprašoma antropometrinių matavimų metodika (Martin ir Saller, 1957; Pavilionis ir kt., 1974; Tutkuvienė, 1995; 2000; Greil, 1998). Remiantis S. Martin ir H. Greil atliktas ir mūsų tyrimas.

Tyrimui naudoti standartizuoti antropometriniai instrumentai:

- metalinis antropometras (matavimo padala 1 mm);
- mažasis storinis skriestuvus (matavimo padala 1 mm);
- slankusis skriestuvus (matavimo padala 1 mm);
- nesitampanti plastikinė juosta (matavimo padala 1 mm);
- metalinis matlankis.

Matavimo tikslumas ilgio matams – 1 mm, kampams – 1°.

Tiriant pagal antropometrines metodikas buvo išmatuota ir apskaičiuota:

- matmenys, apibūdinantys veido ir galvos formą (cm) (2 pav.);

- žmogaus ūgis (m), svoris (kg);
- kūno masės indeksas (KMI);
- veido proporcijos indeksai.

Metaliniu antropometru tiriamajam stovint, pasitempus, niekur neprisiglaudus, suglaustais kulnais išmatuotas ūgis (*vertex* – žemė), aukštis (*tragion* – žemė), *gnathion* aukštis (*gn* – žemė).

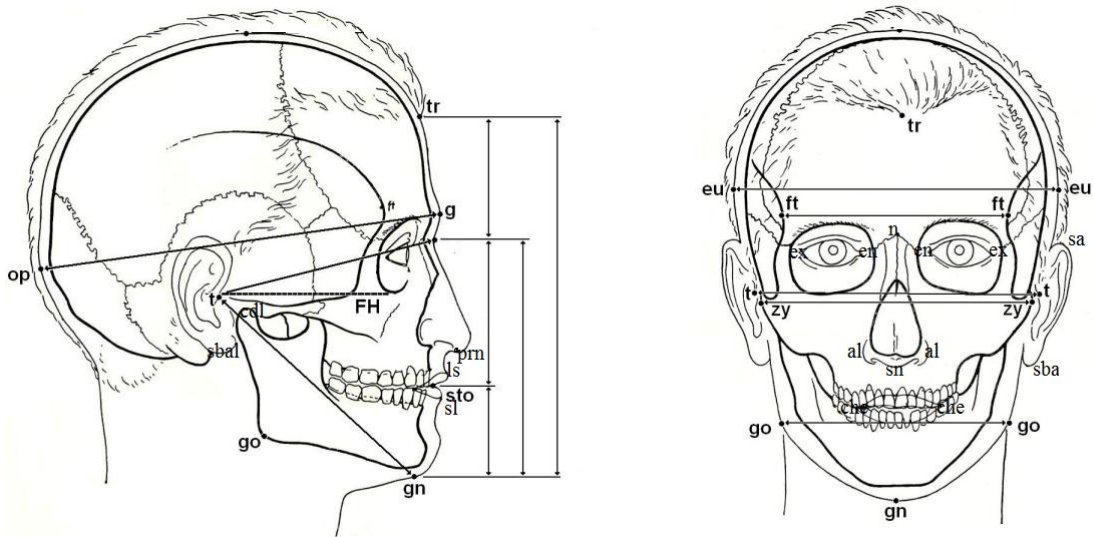
Veido matavimai atlikti tiriamajam sėdint ramybės būsenos, maksimaliai atpalaiduotu veidu. Matavimai atlikti abiejose veido pusėse, naudojant mažąjį storinį ir slankųjį skriestuvus, matlankį.

Mažuoju storiniu skriestuvu matuota: galvos ilgis (*g-op*), galvos plotis (*eu-eu*), veido viršutinio trečdaliao plotis (*ft-ft*), veido plotis (*zy-zy*), kaukolės pamato plotis (*t-t*), apatinio žandikaulio plotis (*go-go*), veido vidurinio trečdaliao gylis (*obi-sn*), veido vidurinio trečdaliao gylis (*t-sn*), veido viršutinio trečdaliao gylis (*t-n*), veido apatinio trečdaliao gylis (*t-gn*), apatinio žandikaulio gylis (*go-gn*), apatinio žandikaulio šakos aukštis (*sdl-go*).

Slankiuoju skriestuvu matuota: fizionominis veido aukštis (*tr-gn*), morfologinis veido aukštis (*n-gn*), veido apatinio trečdaliao aukštis (*sn-gn*), apatinio žandikaulio aukštis (*sto-gn*) (šis matmuo kai kuriuose literatūros šaltiniuose dar vadinamas veido apatiniu aukštu), smakro aukštis (*sl-gn*), apatinės lūpos raudonio aukštis (*sto-li*), apatinės lūpos aukštis (*sto-sl*), odinis apatinės lūpos aukštis (*li-sl*), viršutinės lūpos raudonio aukštis (*ls-sto*), odinis viršutinės lūpos raudonio aukštis (*sn-ls*), viršutinės lūpos aukštis (*sn-sto*), viršutinės lūpos šoninės dalies aukštis (*sbal-chp*), vidurinis veido aukštis (*n-sto*), lūpų plotis (*che-che*), panosės vagelės plotis (*chp-cph*), nosies plotis (*al-al*), tarpakinis plotis (*en-en*), akiduobės išorinio krašto plotis (*ex-ex*), akiduobės plotis (*en-ex*), *interpupuliare* (*pu-pu*), nosies nugarėlės ilgis (*n-prn*), nosies aukštis (*n-sn*), nosies gylis (*prn-sn*), *columella* ilgis (*c-sn*), fizionominis ausies plotis (*pra-pa*), fizionominis ausies aukštis (*sa-sba*).

Matlankiu išmatuoti viršutinės lūpos ir nosies bei kaktos ir nosies kampai.

Plastikine juosta išmatuota galvos apimtis, standžiai ją apjuosiant per tarpantakio (*glabella*) ir labiausiai atsikišusį pakaušio (*opisthocranium*) taškus (1 priedas).

2 pav. Antropometriniai veido matavimo taškai

Kūno masės indeksas apskaičiuotas pagal formulę $KMI = \text{svoris (kg)} / \text{ūgis (m)}^2$. Tyrimo rezultatams įvertinti naudotos suaugusiųjų kūno masės indekso ribinės reikšmės, kai $KMI < 18,5$ – per mažas svoris, $KMI 18,5-24,99$ – normalus svoris, $KMI 25-29,99$ – antsvoris, $KMI > 30$ – nutukimas (PSO, 1995).

Siekiant tiksliau įvertinti veido proporcijas, apskaičiuotas 41 veido proporcijų indeksas. Indeksas, jo apskaičiavimo formulė ir šioje studijoje vartojamas trumpinys pateikiami 2-oje lentelėje. Indeksai parodo procentinę skaitiklio ir vardiklio santykio reikšmę, neatskleisdami jų absoliučių verčių. Tai reiškia, kad matmenų poros, turinčios skirtingas absoliučias vertes, gali turėti vienodą indekso reikšmę.

2 lentelė. Veido indeksai

Indeksas	Formulė	Trumpinys
Tarpakinis (<i>intercanthal</i>) – nosies pločio indeksas	$en-en \times 100 / al-al$	AK-1
Tarpakinis (<i>intercanthal</i>) – burnos pločio indeksas	$en-en \times 100 / che-che$	AK-2
Tarpakinis (<i>intercanthal</i>) – veido viršutinio trečdaliao pločio indeksas	$en-en \times 100 / ft-ft$	AK-3
Veido viršutinio trečdaliao – galvos pločio indeksas	$ft-ft \times 100 / eu-eu$	V-1
Veido viršutinio trečdaliao – kaukolės pamato pločio indeksas	$ft-ft \times 100 / t-t$	V-2
Akies plyšio išorinio krašto – kaukolės pamato pločio indeksas	$ex-ex \times 100 / t-t$	V-3
Akies plyšio išorinio krašto – veido pločio indeksas	$ex-ex \times 100 / zy-zy$	V-4
Akies plyšio išorinio krašto – veido viršutinio trečdaliao pločio indeksas	$ex-ex \times 100 / ft-ft$	V-5
Veido vidurinio trečdaliao– veido apatinio trečdaliao gylio indeksas	$t-sn \times 100 / t-gn$	V-6
Nosies galo išsikišimo – nosies aukščio indeksas	$sn-prn \times 100 / al-al$	N-1
Nosies indeksas	$al-al \times 100 / n-sn$	NI
Nosies aukščio – veido apatinio trečdaliao aukščio indeksas	$n-sn \times 100 / sn-gn$	N-2
Nosies aukščio – veido aukščio indeksas	$n-sn \times 100 / n-gn$	N-3
Nosies – veido vidurinio trečdaliao indeksas	$n-sn \times 100 / n-sto$	N-4
Nosies – veido pločio indeksas	$al-al \times 100 / zy-zy$	N-5
Burnos – veido pločio indeksas	$che-che \times 100 / zy-zy$	V-7
Apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas	$go-go \times 100 / n-gn$	V-8
Veido vidurinio trečdaliao – veido aukščio indeksas	$n-sn \times 100 / n-gn$	V-9
Veido viršutinio trečdaliao pločio – veido pločio indeksas	$ft-ft \times 100 / zy-zy$	V-10
Veido viršutinio trečdaliao aukščio – veido vidurinio trečdaliao aukščio indeksas	$tr-n \times 100 / n-sto$	V-11
Veido viršutinio trečdaliao aukščio – veido apatinio trečdaliao aukščio indeksas	$tn-n \times 100 / sn-gn$	V-12
Viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas	$ls-sto \times 100 / sn-ls$	L-1

Viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas	$ls-sto \times 100 / sto-li$	L-2
Apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas	$sto-sl \times 100 / sn-sto$	L-3
Galvos indeksas	$eu-eu \times 100 / g-op$	GI
Veido indeksas	$n-gn \times 100 / zy-zy$	VI
Vidurinio veido aukšto indeksas	$n-sto \times 100 / zy-zy$	V-13
Apatinio žandikaulio indeksas	$sto-gn \times 100 / go-go$	V-14
Tarpakinis indeksas	$en-en \times 100 / ex-ex$	AK-1
Akies plyšio pločio indeksas	$en-ex \times 100 / en-en$	AK-2
Viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas	$sn-sto \times 100 / che-che$	L-4
Apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas	$sto-sl \times 100 / che-che$	L-5
Ausies indeksas	$pra-pa \times 100 / sa-sba$	A-5
Ausies – veido aukščio indeksas	$sa-sba \times 100 / n-gn$	A-6
Ausies – veido vidurinio trečdaliao indeksas	$sa-sba \times 100 / n-sto$	A-7
Apatinės lūpos – apatinio žandikaulio aukščio indeksas	$sto-sl \times 100 / sto-gn$	V-15
Apatinės lūpos –veido apatinio trečdaliao aukščio indeksas	$sto-sl \times 100 / sn-gn$	V-16
Burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas	$che-che \times 100 / go-go$	V-17
Apatinio žandikaulio - apatinio žandikaulio šakos aukščio indeksas	$sto-gn \times 100 / cdl-go$	V-18
Smakro – veido aukščio indeksas	$sl-gn \times 100 / n-gn$	V-19
Apatinio žandikaulio gylio ir apatinio žandikaulio šakos aukščio indeksas	$go-gn \times 100 / sdl-go$	V-20

III. 2. 4. Odontologinis tyrimas

Kiekvienam tiriamajam atlikta burnos apžiūra odontologiniu veidrodėliu. Apžiūros metu užrašyta dantų formulė, registruoti esami ir pašalinti dantys, fiksuoti ir išimami protezai bei jų konstrukcija, jeigu tokie buvo (1 priedas). Įvertintas dantų paslankumas.

Tyrimė dalyvavę asmenys apklausti apie burnos higienos įpročius, odontologinio gydymo istoriją, jei prarado dantų, paprašyti įvardyti priežastis

(dantų ėduonies komplikacijos, periodonto patologija ar kitos), dėl kurių tai įvyko (1 priedas). Tiriamųjų paklausta, ar jie patenkinti savo burnos sveikatos būkle, veido forma.

III. 2. 5. Anketinis tyrimas

Tyrimo metu tiriamųjų buvo prašoma atsakyti į anketos klausimus, kurie buvo suskirstyti į penkias pagrindines grupes (1 priedas):

1. Asmens duomenys. Anketoje nurodyta gimimo data, vieta, išsilavinimas, tautybė.
2. Bendroji anamnezė. Užregistruotas ūgis, svoris, akių spalva, šeiminei padėtis, informacija apie žalingus įpročius, vartojamus medikamentus, lėtines ligas. Paklausta apie tėvų dantų būklę.
3. Esama būklė. Šioje anketos dalyje užduoti klausimai apie kvėpavimo sistemos ligas, alergiją, miego įpročius (knarkimas, miegas išsižiojus).
4. Mitybos įpročiai. Paprašyta atsakyti į klausimus apie mitybą, vartojamo maisto įvairovę, paruošimo būdą, maisto papildų vartojimą.
5. Odontologinė anamnezė. Odontologinė anamnezė surinkta kartu su burnos apžiūra, tiriamiesiems užduoti klausimai apie jų burnos sveikatą, gydymo istoriją, dantų praradimo priežastis, žalingus įpročius, veido srities traumas.

III. 2. 6. Duomenų statistinė analizė

Duomenų statistinė analizė atlikta naudojant *Excel 2003* ir *SPSS 20 (Statistical Package for Social Sciences)* programas. Atlikta visų morfologinių rodiklių aprašomoji statistika: apskaičiuoti aritmetiniai vidurkiai, jų standartinės paklaidos, 95 % pasikliautinieji intervalai, 95 % nupjautieji vidurkiai, medianos, dispersijos, standartiniai nuokrypiai, variacijos koeficientai,

duomenų aibių pločiai (min, max), rodiklių imčių asimetrijos ir eksceso koeficientai, jų standartinės paklaidos, svarbiausi procentiliai (5, 10, 25, 50, 75, 90, 95).

Kairės ir dešinės pusių asimetrija vertinta porų t-testu. Šis metodas skirtas poriniams kintamiesiems palyginti. Tokiu būdu apskaičiuotos kiekvienos poros kintamųjų reikšmės ir jos palygintos.

Tarpusavyje lyginant skirtingus rodiklius buvo tikrinamas jų normališkumas. Tai buvo daroma apskaičiuojant asimetrijos ir eksceso koeficientus, jų standartinės paklaidas, įvertinant histogramą, atliekant Kolmogorovo ir Smirnov testą. Normaliojo skirstinio atveju rodikliai lyginti parametrinės analizės būdu (Stjudento t testas), o nenormaliojo skirstinio atvejais taikyta neparametrinė analizė, Mano, Vitnio ir Vilkoksono (*Wilcoxon Signed Ranks Test*) kriterijus (dviem nepriklausomoms imtims) arba Kruskalo ir Voliso (*Kruskal-Wallis Test*) kriterijus (daugiau negu dviem nepriklausomoms imtims), atlikta Spirmeno koreliacinė analizė. Nominaliųjų kintamųjų (socialinių veiksmų kategorijos) pasiskirstymo grupėse skirtumams patikrinti buvo panaudotas chi-kvadrato testas (*Pearson Chi-Square*). Skirtingiems rodikliams (kairės ir dešinės pusės antropometriniams matmenims) palyginti naudotas santykinų standartinių nuokrypių metodas, standartizuotos Z reikšmės.

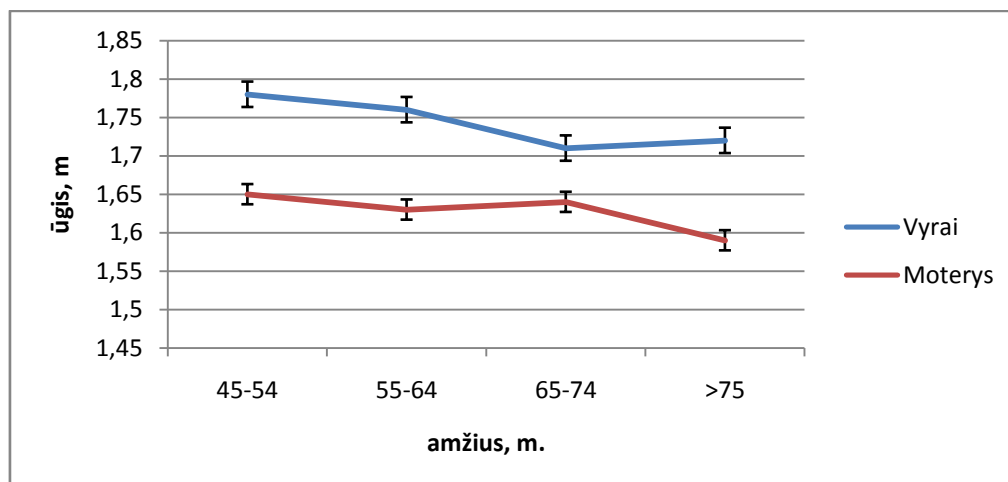
IV. REZULTATAI

Mūsų tyrime buvo ištirtas 641 asmuo, iš kurių 323 (50,4 %) moterys ir 318 (49,6 %) vyrai. Kiekvienam tiriamajam atlikti 53 antropometriniai matavimai (iš viso 33 973 matavimai) ir palyginti su anketos duomenimis bei apskaičiuoti išvestiniai ir statistiniai duomenys.

IV.1. Tiriamųjų fizinių rodiklių amžinė dinamika

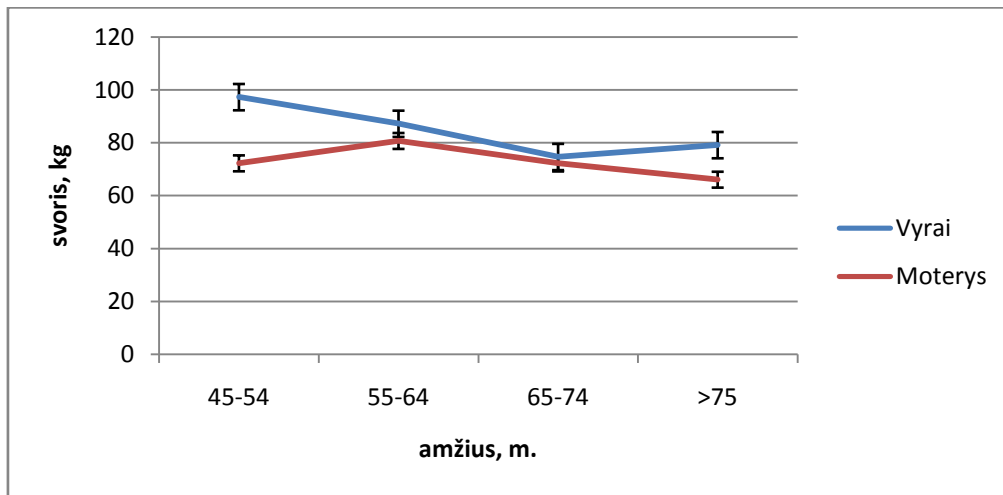
Ūgis ir svoris yra pagrindiniai matmenys, apibūdinantys žmogaus kūno morfologinę sandarą. Jie atspindi momentinę asmens fizinę būklę ir jo raidą. Išmatavome visų tiriamųjų ūgį, svorį ir apskaičiavome išvestinį dydį – kūno masės indeksą (KMI).

Tyrimo dalyvavusių vyrų vidutinis ūgis visose amžiaus grupėse buvo statistiškai patikimai didesnis ($p < 0,05$) nei moterų (3 pav.). Matoma vyrų ir moterų ūgio aritmetinio vidurkio mažėjimo tendencija senėjant: vyrų vidutinis ūgis 45–54 metų amžiaus grupėje buvo $1,8 \pm 0,06$ m, o vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje $1,7 \pm 0,07$ m, o moterų atitinkamai $1,7 \pm 0,1$ m ir $1,6 \pm 0,1$ m, nors nustatyti statistiškai patikimą skirtumą abiem lytims nepavyko (2 priedas).

3 pav. Vyrų ir moterų ūgio dinamika skirtingose amžiaus grupėse

Lygindami kūno masės pokyčių dinamiką nustatėme, kad senėjant yra bendra svorio mažėjimo tendencija (4 pav.). Vyrų vidutinis svoris 45–54 metų amžiaus grupėje buvo $97,3 \pm 17,3$ kg, o 75 metų amžiaus grupėje $73,1 \pm 12,3$ kg, moterų vidutinis svoris atitinkamai $72,3 \pm 13,6$ kg ir $66,1 \pm 14,5$ kg. Nustatėme statistiškai patikimus skirtumus tarp 45–54 metų, 55–64 metų ir 65–74 metų vyrų amžiaus grupių, o tarp 65–74 metų ir vyresnių nei 75 metų amžiaus grupių tokio ryšio neradome ($p > 0,05$). Statistiškai patikimų svorio kitimo rodiklių tarp moterų amžiaus grupių nenustatėme (3 priedas).

4 pav. Vyrų ir moterų svorio dinamika skirtingose amžiaus grupėse

Tyrimas parodė, kad jaunesnio amžiaus grupėse (45–54 ir 55–64 metų) daugiau vyrų turėjo antsvorio (atitinkamai 21,5 % ir 33,3 %) ar nutukimą (atitinkamai 58,2 % ir 33,3 %) nei vyresnio. 45–54 metų amžiaus grupėje tik 20,3 % vyrų svoris buvo normalus, o kiti turėjo antsvorio ar buvo nutukę. 45–54 metų grupės vyrų KMI vidurkis buvo $30,4 \pm 5,02$ kg/m², vyresnių nei 75 metų amžiaus – $26,7 \pm 3,34$ kg/m². Nustatėme, kad 55–64 ir 65–74 metų amžiaus grupėse buvo tiriamųjų, turinčių per mažą svorį (atitinkamai 1,3 % ir 3,5 %), o jauniausioje ir vyriausioje grupėse tokių atvejų neaptikome (4 priedas).

Daugiausiai normalų svorį turinčių vyrų buvo 65–74 metų ir vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėse (atitinkamai 50 % ir 38,7 %). Skirtingai nei vyrų, daugiausiai normalų svorį turinčių tiriamųjų moterų buvo 45–54 metų ir vyresnių nei 75 metų grupėse (atitinkamai 53,8 % ir 50 %). Daugiausiai antsvorio turinčių ir nutukusių moterų buvo 55–64 metų amžiaus grupėje (48,1 % nutukusių ir 43 % turinčių antsvorio).

Iš visų tyrimo dalyvių normalaus svorio buvo 34,8 %, o dauguma – 63,8 % turėjo antsvorio arba buvo nutukę.

IV.2. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal socialinius ir ekonominius veiksnius

Socialinių ir ekonominių veiksnių įtakai išsiaiškinti buvo išnagrinėta turima informacija apie tyrime dalyvavusių asmenų išsilavinimą, šeimines padėtis ir gyvenimo sąlygas.

Tiriamieji pagal išsilavinimą buvo suskirstyti į keturias grupes:

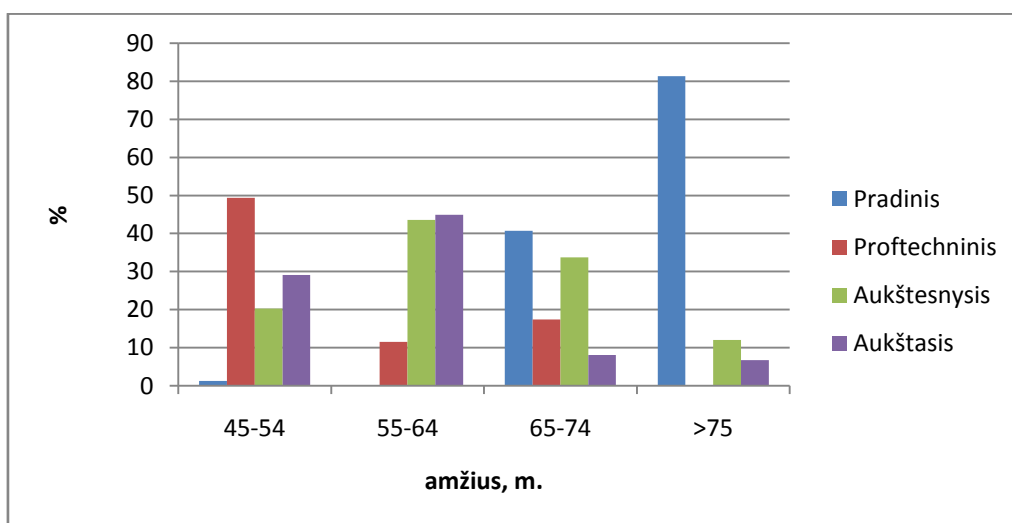
- asmenys, turintys pradinį išsilavinimą;
- asmenys, turintys profesinį techninį išsilavinimą;
- asmenys, turintys aukštesnį išsilavinimą;
- asmenys, turintys aukštą išsilavinimą.

Pagal šiuos kriterijus daugiausia tiriamųjų turėjo aukštesnį išsilavinimą 30,4 %, mažiausiai – profesinį techninį 14,7 % (3 lent.).

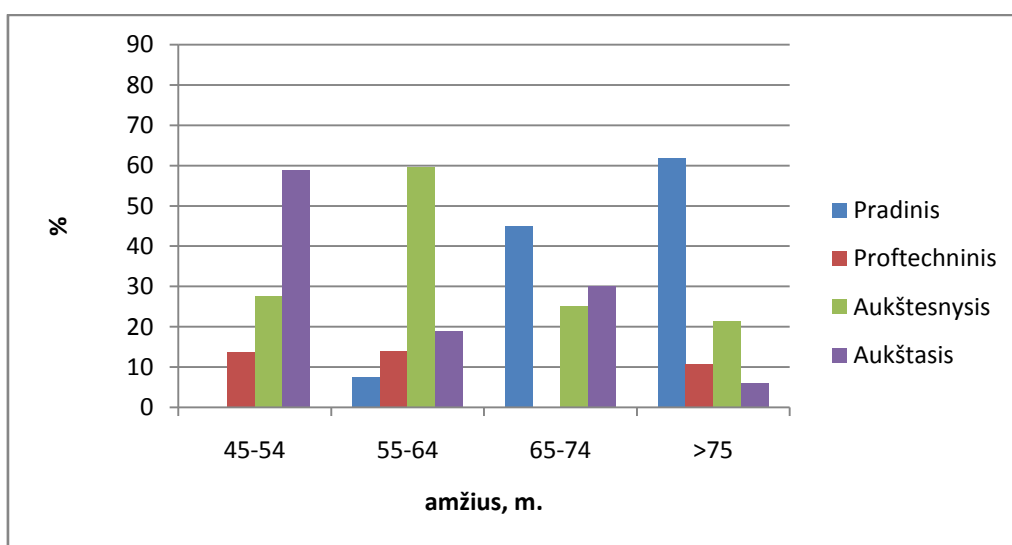
3 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Išsilavinimas	Skaičius, n	Procentai, %
Pradinis	191	29,8
Profesinis techninis	94	14,7
Aukštesnysis	195	30,4
Aukštasis	161	25,1
Iš viso	641	100,0

Skirtingose amžiaus ir lyties grupėse pagal išsilavinimą tiriamieji pasiskirstė netolygiai (5 pav.). Pastebėjome, kad yra statistiškai reikšmingų ($p < 0,05$) skirtumų tiek vyrų, tiek moterų grupėse – vyresniame amžiuje mažėja asmenų, turinčių aukštą išsilavinimo lygį (aukštesnįjį ir aukštąjį) ir daugėja tų, kurių išsilavinimas žemas (pradinis ir profesinis techninis). Lygindami skirtumus tarp lyčių nustatėme, kad tarp moterų buvo daugiau turinčių aukštą išsilavinimo lygį nei tarp vyrų (6 pav.).

5 pav. Vyrų pasiskirstymas pagal išsilavinimą skirtingose amžiaus grupėse

6 pav. Moterų pasiskirstymas pagal išsilavinimą skirtingose amžiaus grupėse

Socialinių veiksnių (išsilavinimo) sąsajas su vyrų ir moterų ūgio, svorio ir kūno masės indekso rodiklius nusakančiais duomenimis pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė. Vyrų ir moterų ūgio (m), svorio (kg) ir KMI absoliučiu reikšmių vidurkiai skirtingose socialinėse grupėse pagal išsilavinimą

Išsilavinimas		Vyrų				Moterų			
		ūgis	svoris	KMI	n	ūgis	svoris	KMI	n
		p<0,001	p<0,001	p<0,001		p<0,001	p<0,001	p<0,001	
Pradinis	vidurkis	1,70	73,15	25,00	97	1,62	67,62	25,67	94
	SD	0,062	11,96	3,50		0,05	11,00	4,13	
Profesinis techninis	vidurkis	1,76	96,27	30,65	63	1,60	74,48	28,80	31
	SD	0,061	19,65	5,13		0,04	18,66	6,98	
Aukštesnysis	vidurkis	1,76	86,73	27,89	88	1,63	78,66	29,78	107
	SD	0,056	15,14	4,79		0,07	12,08	6,00	
Aukštasis	vidurkis	1,75	86,37	27,83	70	1,65	70,32	25,81	91
	SD	0,067	17,85	4,80		0,05	11,62	4,67	

n – atvejų skaičius, SD – standartinis nuokrypis

Nustatėme patikimą ryšį tarp ūgio ir išsilavinimo: pradinį išsilavinimą turintys vyrai buvo žemiausi – vidutinis ūgis $1,7 \pm 0,1$ m, kitose išsilavinimo grupėse vyrų ūgis buvo panašus ir svyravo apie 1,8 m (5 priedas). Tirdami moteris nustatėme, kad mažiausias vidutinis ūgis $1,6 \pm 0,04$ m buvo tų moterų, kurių išsilavinimas yra profesinis techninis, o turinčios aukštąjį išsilavinimą buvo aukščiausios – jų ūgio vidurkis buvo $1,7 \pm 0,05$ m. Taip pat paaiškėjo, kad išsilavinimas yra patikimas veiksnys, turintis įtakos vyrų ir moterų svorio rodikliams bei kūno masės indeksui (6 ir 7 priedai). Nors ir nežymūs, tačiau statistiškai patikimi svorio ($p<0,001$) ir KMI skirtumai ($p<0,001$) nustatyti vyrams, turintiems profesinį techninį, aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą, čia atitinkamai svorio rodiklis mažėjo nuo $96,3 \pm 19,6$ kg iki $86,4 \pm 17,9$ kg, KMI

mažėjo nuo $30,7 \pm 5,1 \text{ kg/m}^2$ iki $27,8 \pm 4,8 \text{ kg/m}^2$. Tik pradinį išsilavinimą turinčių vyrų svoris bei kūno masės indeksas buvo mažiausias. Taip pat nustatyti statistiškai patikimi skirtingą išsilavinimą turinčių moterų svorio ($p < 0,001$) ir kūno masės indekso ($p < 0,001$) rodiklių skirtumai. Didžiausias svorio vidurkis bei kūno masės indeksas buvo profesinį techninį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių moterų. Mažiausi svorio bei KMI rodikliai, atitinkamai $70,3 \pm 11,6 \text{ kg}$ bei $25,8 \pm 4,7 \text{ kg/m}^2$, buvo aukštąjį išsilavinimą turinčių moterų.

Pagal šeiminę padėtį tiriamieji buvo suskirstyti į tokias grupes:

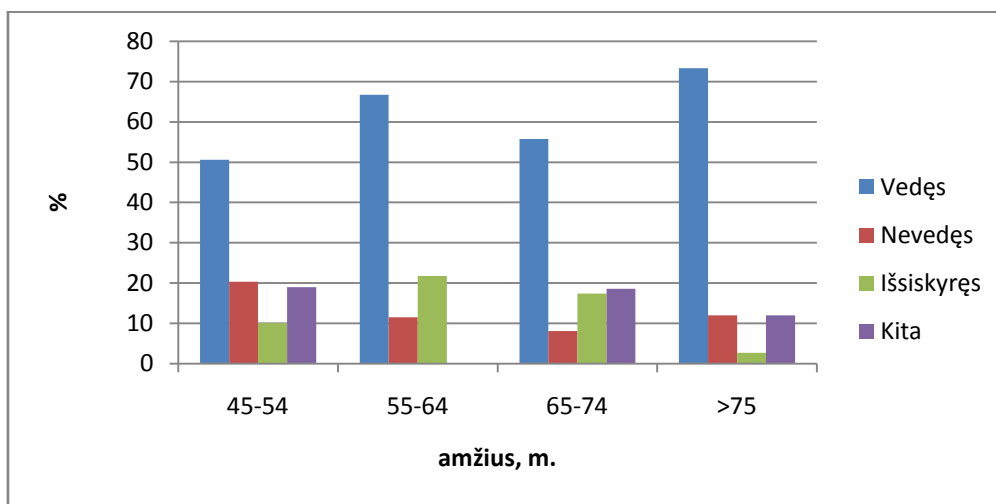
- vedęs / ištekėjusi;
- nevedęs / netekėjusi;
- išsiskyręs / išsiskyrusi;
- kita.

Analizuodami duomenis nustatėme, kad statistiškai patikimai dauguma tiriamųjų gyvena santuokoje (60,5 %), o mažiausiai (10,8 %) yra nesusituokę (5 lent.).

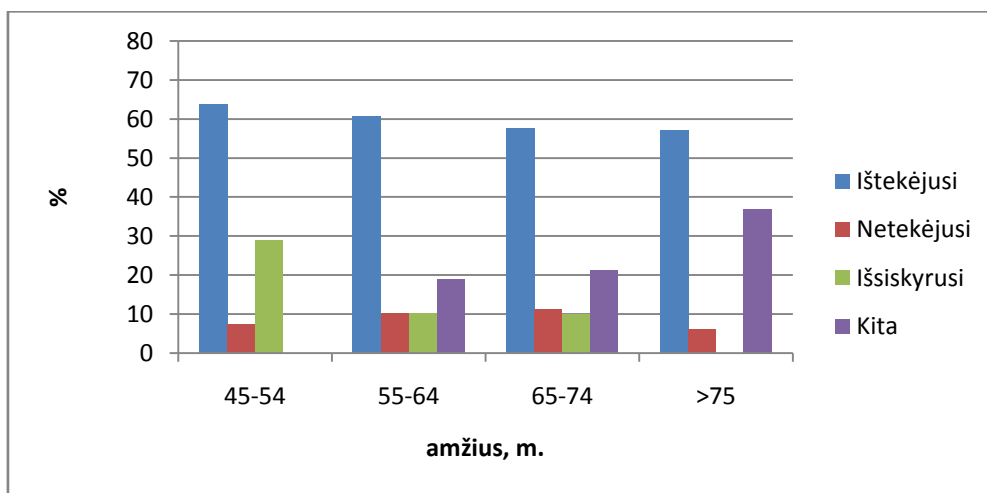
5 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal šeiminę padėtį

Šeiminė padėtis	Skaičius, n	Procentai, %
Vedęs / ištekėjusi	388	60,5
Nevedęs / netekėjusi	69	10,8
Išsiskyręs / išsiskyrusi	81	12,6
Kita	103	16,1
Iš viso	641	100,0

Tyrimo dalyvavusių asmenų įvairovę atspindi ir jų skirtinga šeiminė padėtis (7 ir 8 pav.).

7 pav. Vyrų pasiskirstymas amžiaus grupėse pagal šeimines padėtį

8 pav. Moterų pasiskirstymas amžiaus grupėse pagal šeimines padėtį

Tyrimė nenustatė statistiškai patikimos priklausomybės tarp tiriamųjų moterų ūgio ir šeimines padėties, bet galime statistiškai patikimai teigti, kad esama priklausomybės tarp svorio, sykiu KMI ir šeimines padėties (8 – 10 priedai). Ištekėjusių moterų svoris ($73,8 \pm 13,5$ kg) buvo didesnis nei netekėjusių ($67,4 \pm 7,8$ kg). Vyrams nustatėme statistiškai patikimą priklausomybę nuo ūgio, svorio ir KMI. Vedę vyrai buvo aukščiausi ($1,8 \pm 0,1$ m), o išsiskyre ar nurodantys kitą šeimines padėtį – žemiausi ($1,7 \pm 0,1$ m). Iš vyrų daugiausia ($97,9 \pm 10,8$ kg) svėrė nevedę, o mažiausia ($70,4 \pm 16,2$ kg) – išsiskyre tiriamieji (6 lent.).

6 lentelė. Vyrų ir moterų ūgio (m), svorio (kg) ir KMI absoliučių reikšmių vidurkiai skirtingose socialinėse grupėse pagal šeimines padėtis

Šeiminė padėtis		Vyrai				Moterys			
		ūgis p<0,002	svoris p<0,001	KMI p<0,001	n	ūgis p<0,165	svoris p<0,018	KMI p<0,015	n
Vedęs / ištekėjusi	vidurkis	1,75	85,57	27,64	195	1,63	73,81	27,72	193
	SD	0,07	14,95	3,83		0,07	13,52	5,90	
Nevedęs / netekėjusi	vidurkis	1,74	97,88	32,30	41	1,64	67,43	25,06	28
	SD	0,03	10,74	3,31		0,041	7,82	2,45	
Išsiskyęs / išsiskyrusi	vidurkis	1,72	70,43	23,67	42	1,62	76,41	28,98	39
	SD	0,05	16,242	5,26		0,02	14,00	5,56	
Kita	vidurkis	1,72	79,53	26,27	40	1,62	69,32	26,33	63
	SD	0,05	25,75	6,41		0,04	12,50	5,11	

n – atvejų skaičius, SD – standartinis nuokrypis

Svarbus veiksnys, apibūdinantis žmogaus ekonominę gerovę, yra jo gyvenamoji vieta, todėl anketoje apie ją taip pat teiravomės. Nustatėme, kad daugiausiai tiriamųjų, t.y., 82,4 % gyvena bute, 11,5 % – name ir 6,1% būstą nuomojasi (7 lent.).

7 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Gyvenimo sąlygos	Skaičius, n	Procentai, %
Gyvena bute	528	82,4
Gyvena name	74	11,5
Nuomojasi	39	6,1
Iš viso	641	100,0

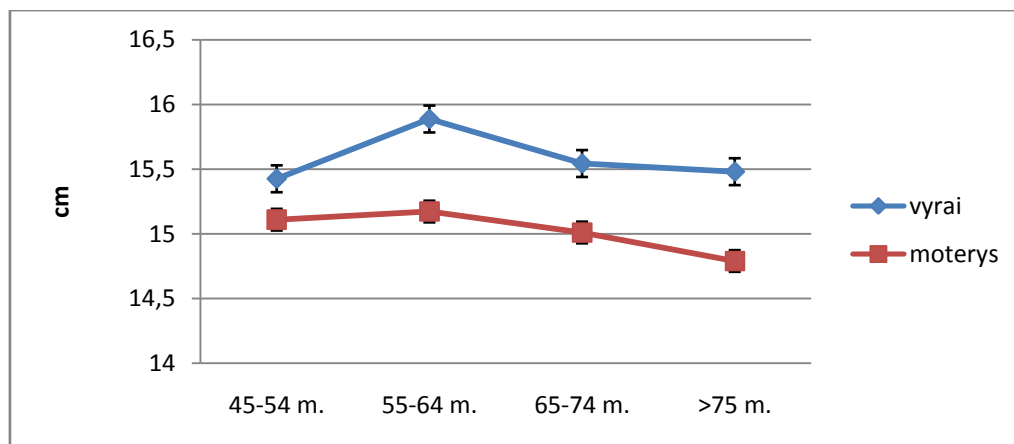
IV.3. Veido antropometrinių duomenų amžinė dinamika

Tirdami veido antropometrinių duomenų amžinę dinamiką nustatėme veido antropometrinių duomenų kaitą pagal lyties ir amžiaus grupes. Rezultatus apibūdinome aprašomąja statistika (11–67 priedai), duomenų kaitą pavaizdavome grafiškai.

Tyrimas apėmė didelį skaičių tiriamųjų, duomenys labai svyravo, todėl norėdami atrasti dėsningumus, pirmiausia bandėme palyginti porinius duomenis, t. y. tuos veido matmenis, kurie matuojami veido dešinėje ir kairėje pusėse. Šiai analizei naudojome Mano, Vitnio ir Vilkoksono (*Wilcoxon Signed Ranks*) testą (68–71 priedai). Gauti duomenys rodo, kad p reikšmės svyravimas tarp amžiaus grupių yra netolygus, todėl negalime teigti, kad mūsų tirtai populiacijai būdinga specifinė tam tikrų veido bruožų simetrija.

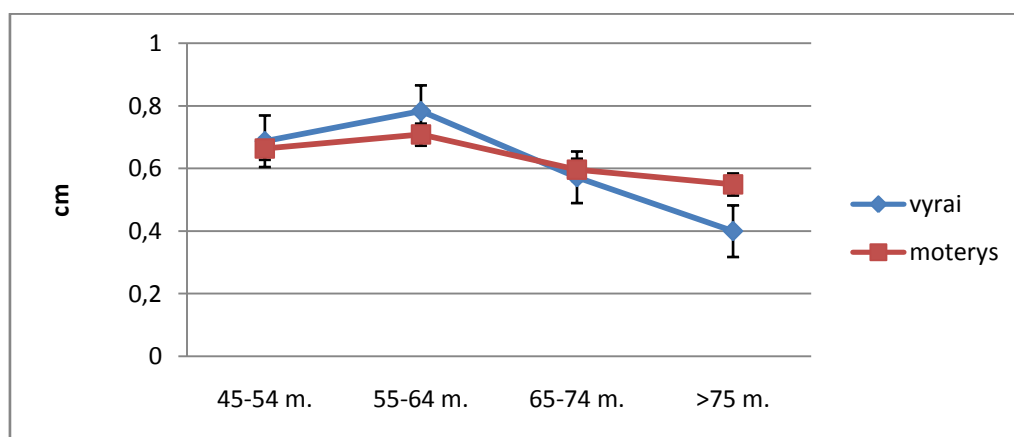
Nustatėme, kad yra statistiškai patikimas ryšys tarp ūgio ir veido matmenų. (72–74 priedai).

Analizuodami veido antropometrinių duomenų pokyčius pastebėjome, kad mažiau kito duomenys, kurie gauti matuojant greta kaulo esančius taškus, pavyzdžiui, vyrų galvos plotis nepakito, o moterų sumažėjo 2 % (9 pav.).

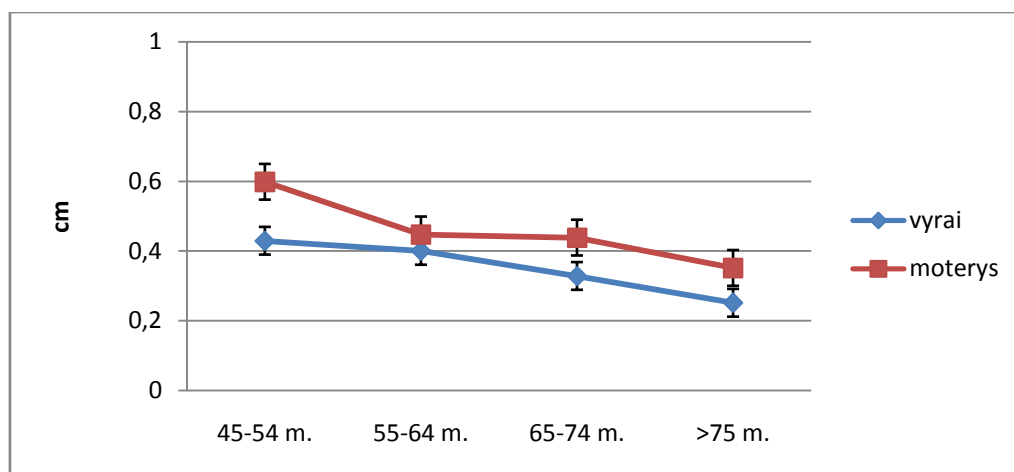

9 pav. Galvos pločio (*euryon – euryon*) amžinė dinamika

Labiausiai mažėjo tie duomenys, kurie gauti matuojant taškus minkštųjų audinių ribose, pavyzdžiui, apatinės lūpos raudonio aukštis. Vertinant veido pokyčius, būtent lūpų raudonio aukščio redukcijos tendencija buvo ryškiausia: vyrų apatinės lūpos raudonio aukštis skyrėsi 42 %, t. y. 0,69 cm ir 0,4 cm, moterų – 17,2 %, t. y. 0,66 cm ir 0,55 cm (10 ir 11 pav.), o viršutinės lūpos – vyrų skirtumas buvo 41,5 %, t. y. 0,43 cm ir 0,25 cm, moterų – 41,3 %, 0,6 cm ir 0,35 cm.

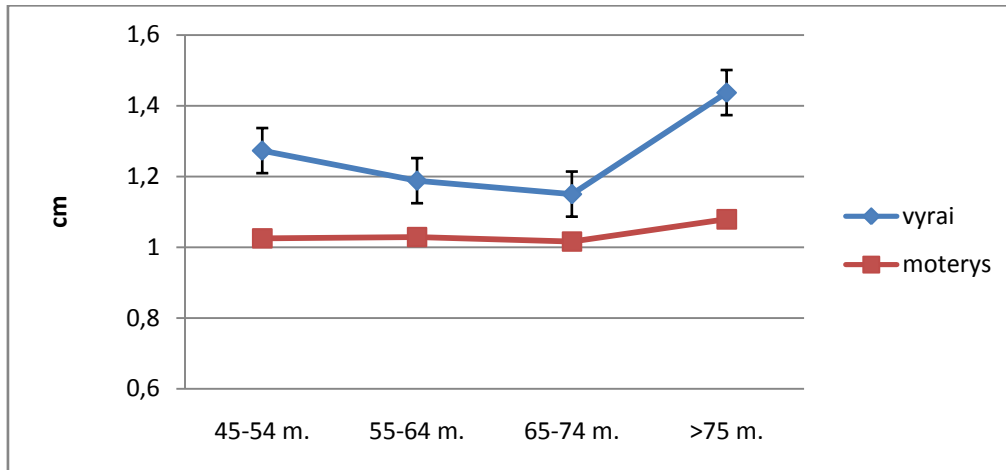

10 pav. Apatinės lūpos raudonio aukščio (*sto-li*) amžinė dinamika

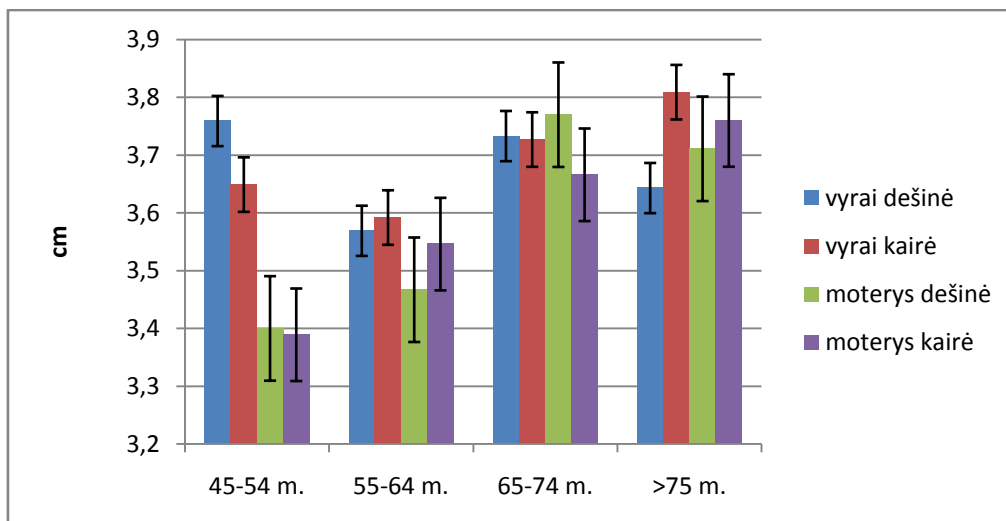
11 pav. Viršutinės lūpos raudonio aukščio (*ls-sto*) amžinė dinamika

Atkreipėme dėmesį į tai, kad vyrų odinis apatinės lūpos aukštis buvo didesnis 11,4 %, o moterų išliko stabilus (12 pav.). Visgi bendras apatinės lūpos aukštis turėjo tendenciją mažėti abiejų lyčių tiriamiesiems.

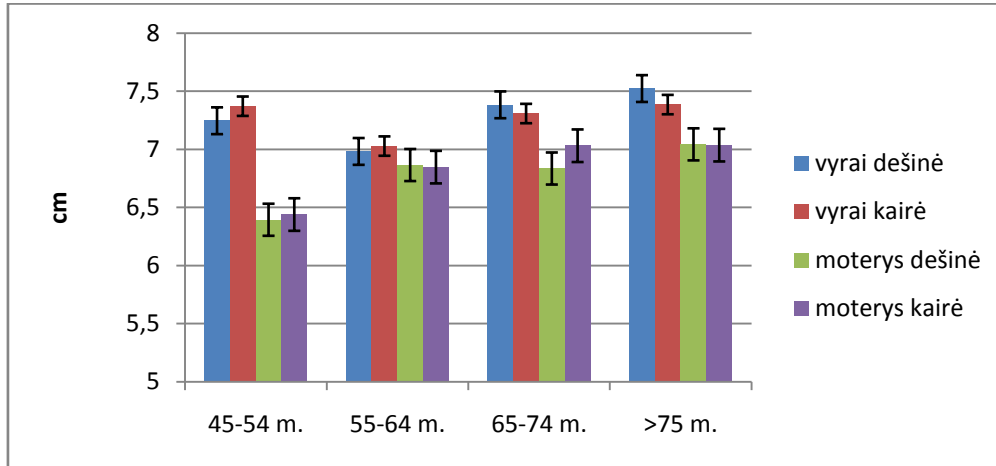
12 pav. Odinio apatinės lūpos aukščio (*li-sl*) amžinė dinamika

Matuojant veido sritis, kurių pagrindą sudaro kremzlinis audinys, pavyzdžiui, matuojant ausies plotį (13 pav.), duomenų reikšmės turėjo didėjimo tendenciją.

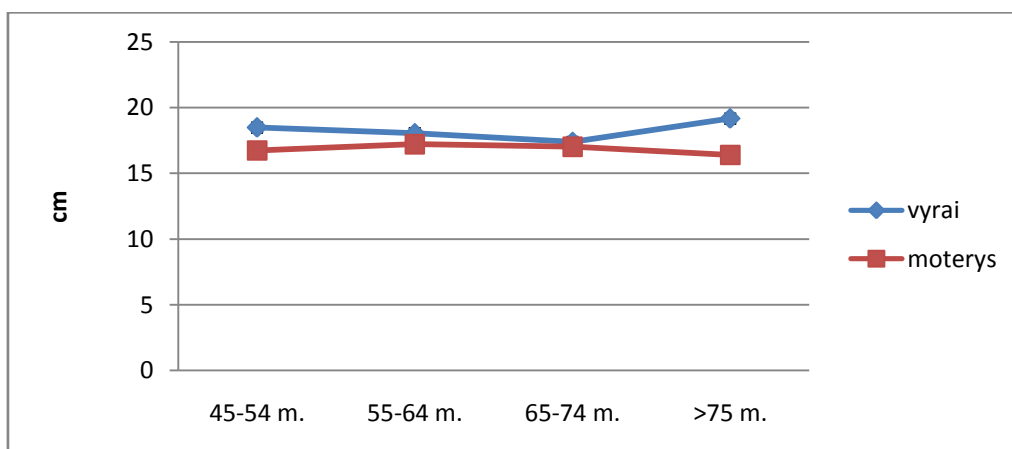
13 pav. Fizionominio ausies pločio (*pra-pa*) amžinė dinamika

Vyrų fizionominio ausies aukščio pokyčiai nebuvo tokie ryškūs kaip pločio (14 pav.), o moterų šis aukštis reikšmingai padidėjo.

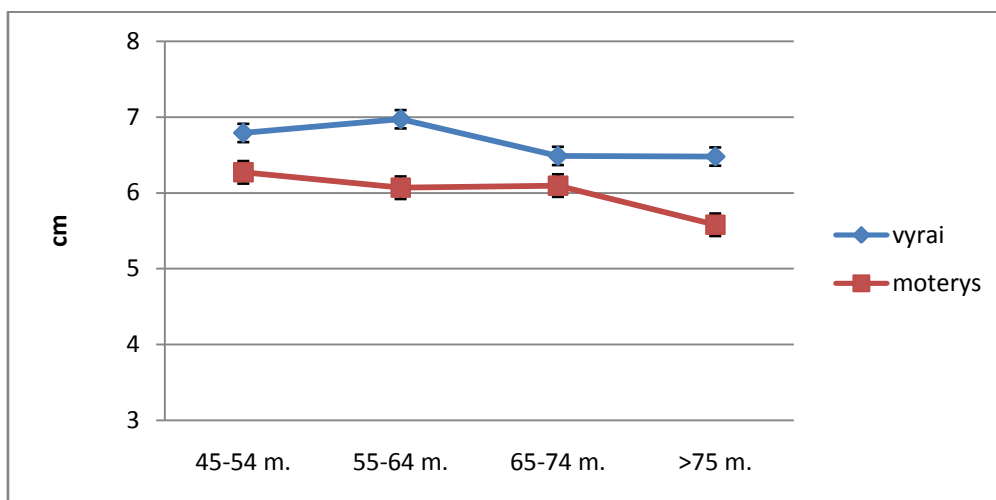
14 pav. Fizionominio ausies aukščio (*sa-sba*) amžinė dinamika

Veido aukštį apibūdinantys matmenys senėjant kito skirtingai. Vyrų fizionominis veido aukštis (*trixion – gnathion*) su amžiumi padidėjo (15 pav.), tai greičiausiai yra susiję su vyrų plikimo tendencija senstant ir pasislinkusiu atskaitos tašku. Moterų fizionominis veido aukštis išliko stabilus, o veido apatinio trečdaliao (*subnasale – gnathion*) aukštis sumažėjo tiek vyrų, tiek moterų (16 pav.).

15 pav. Fizionominio veido aukščio (*trixion – gnathion*) amžinė dinamika

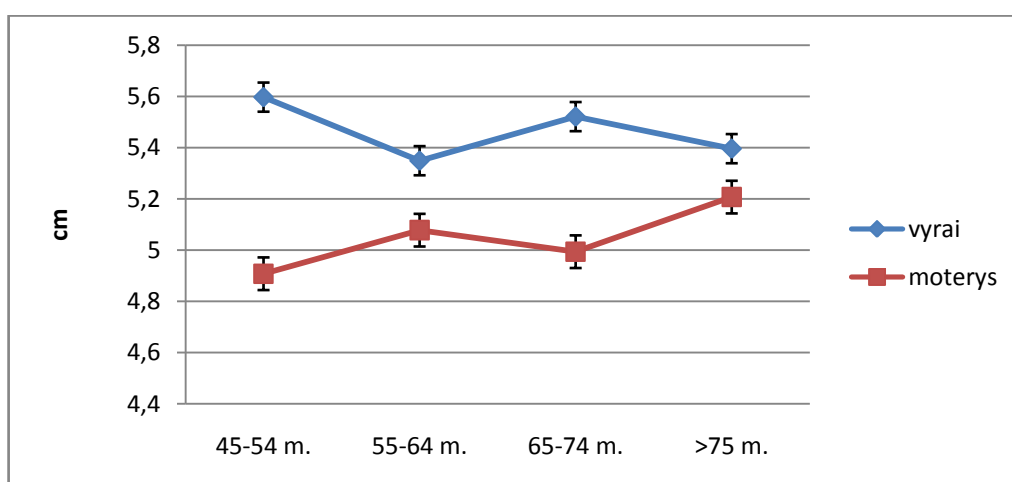

16 pav. Veido apatinio trečdaliao aukščio (*subnasale – gnathion*) amžinė dinamika

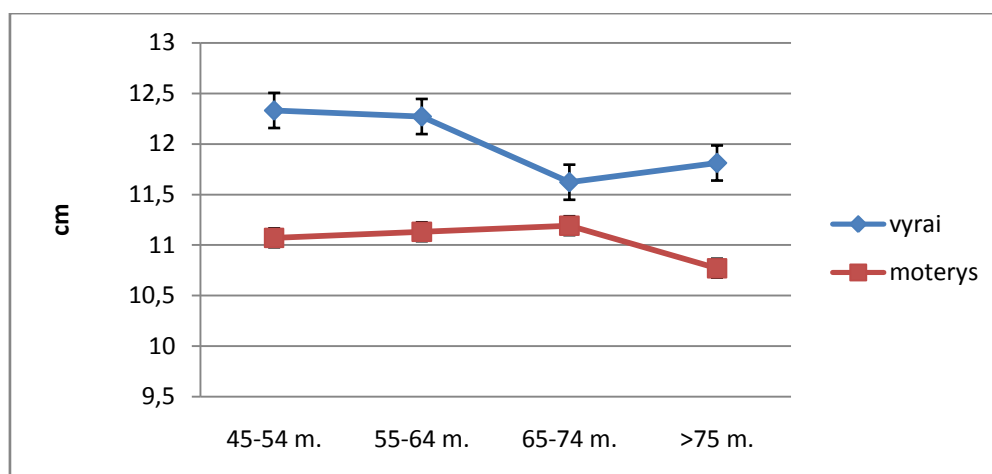
Apskaičiuodami Spirmeno koreliacijos koeficientą (78 priedas) nustatėme statistiškai patikimą veido apatinio trečdaliao priklausomybę nuo likusių dantų skaičiaus tiek vyrams ($p < 0,05$), tiek moterims ($p < 0,001$).

Veido vidurinis trečdalis (*n-sn*) moterims padidėjo ($p < 0,05$), o vyrams statistiškai reikšmingo pokyčio nenustatėme (17 pav.).

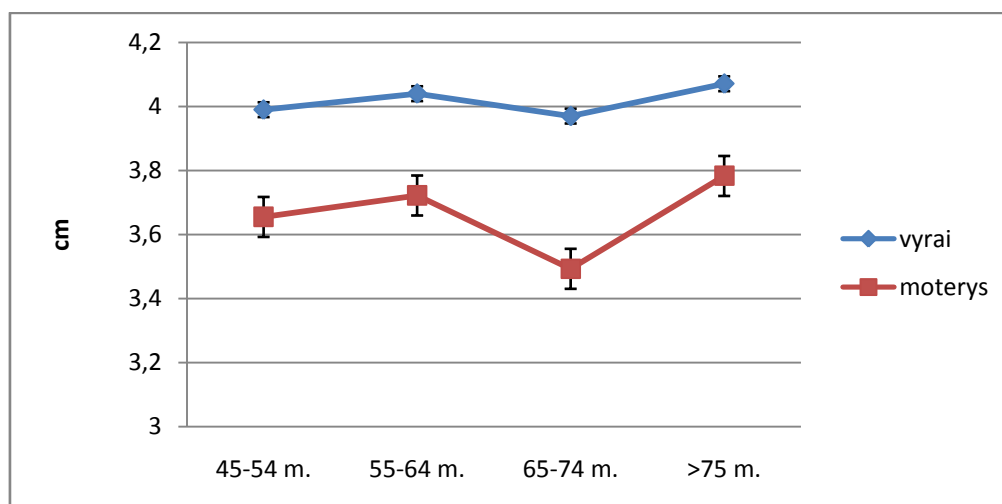
17 pav. Veido vidurinio trečdaliao (*n-sn*) amžinė dinamika

Morfologinis veido aukštis (*nasion – gnathion*) reikšmingai skyrėsi tarp 55–64 ir 65–74 metų amžiaus grupių vyrų (12,27 cm ir 11,62 cm) ($p < 0,05$), o moterų – šiek tiek vėliau, 65–74 metų ir vyresnių nei 75 metų amžiaus grupių (11,81 cm ir 10,77 cm) ($p < 0,05$) (18 pav.).

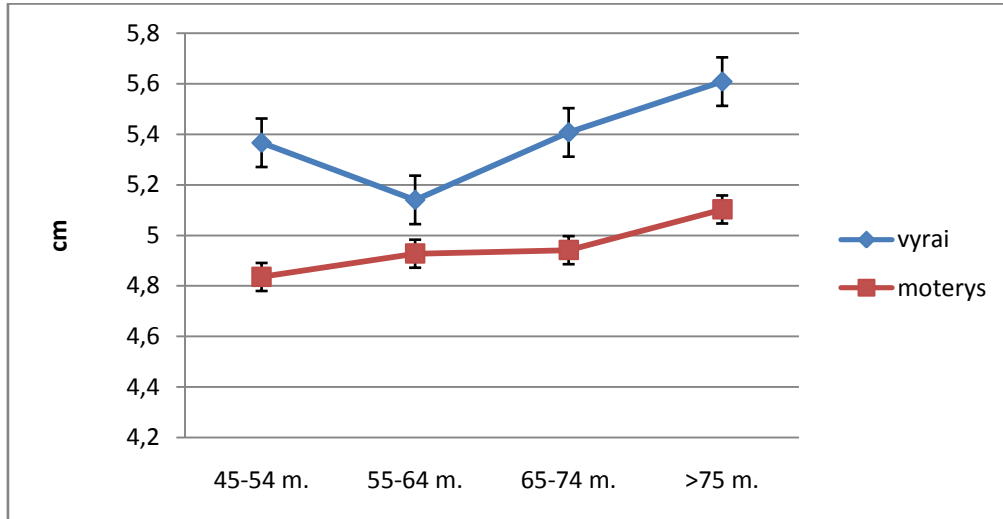
18 pav. Morfologinio veido aukščio (*nasion – gnathion*) amžinė dinamika

Nosies amžiniams pokyčiams būdingas pločio (19 pav.) ir nugarėlės ilgio matmenų didėjimas (20 pav.). Kadangi nosies pagrindo atskaitos taškas (*sn*) lieka nepakitęs, tai ilgėjant nugarėlei smailėja viršutinės lūpos ir nosies kampas (21 pav.).

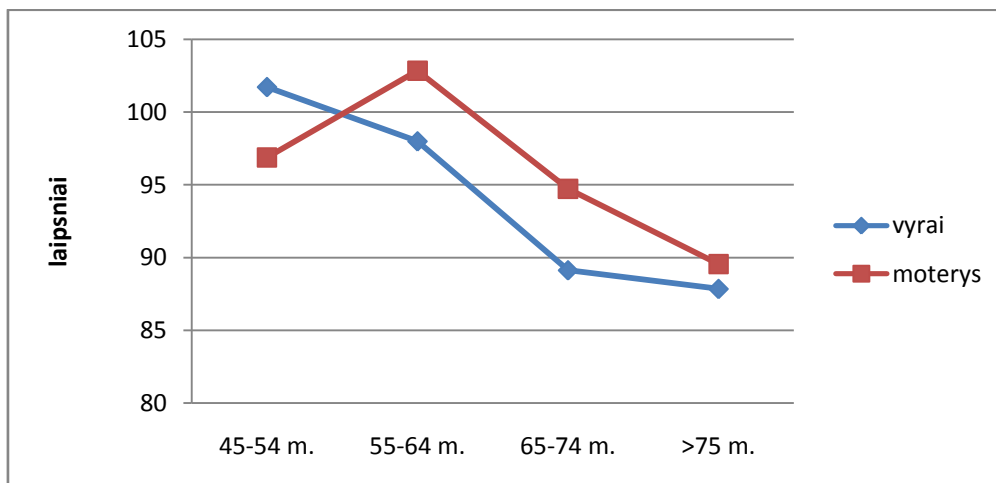
19 pav. Nosies pločio (*al-al*) amžinė dinamika

Vyrų nosies nugarėlės ilgis 45–54 m. amžiaus grupėje buvo 5,4 cm, o vyresnių nei 75 m. amžiaus grupėje – 5,6 cm, moterų – 4,8 cm ir 5,1 cm (20 pav.).

20 pav. Nosies nugarėlės ilgio (*n-prn*) amžinė dinamika

Nustatėme, kad vyrų viršutinės lūpos ir nosies kampas sumažėjo nuo 101,7° iki 87,8°, o moterų – nuo 96,9° iki 89,6° (21 pav.).

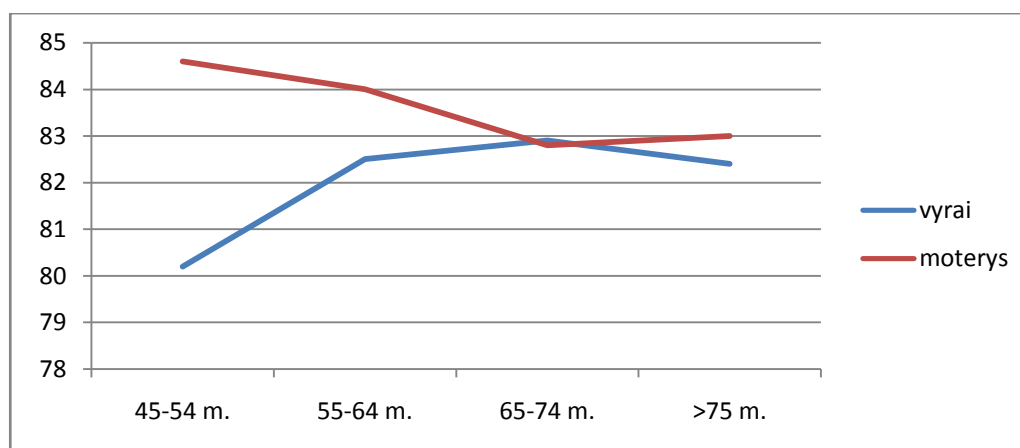
21 pav. Viršutinės lūpos ir nosies kampo amžinė dinamika

Vyrų galvos ilgis (*g-op*) vidutiniškai sumažėjo nuo 19,3 cm iki 18,8 cm, o moterų išliko toks pat, veido plotis (*zy-zy*) tiek vyrų, tiek moterų turėjo

tendenciją didėti: vyrų – nuo 13,5 cm iki 14,3 cm, moterų – nuo 13 cm iki 13,7 cm. Nustatėme, kad vyrų apatinio žandikaulio aukštis (*sto-gn*) sumažėjo nuo 4,7 cm iki 4,6 cm, moterų – nuo 4,4 cm iki 4,01 cm. Vyrų vidurinio veido aukštis pažemėjo nuo 7,8 cm iki 7,1 cm, o moterims aiškaus skirtumo nenustatėme. Akiduobių plotį apibūdinančių matmenų *en-en* ir *ex-ex* pokyčiai rodo atstumo tarp išorinių akies plyšio kampų mažėjimą senstant: vyrų *en-en* padidėjo nuo 3,3 cm iki 3,4 cm, moterų didėjo daugiau – nuo 2,9 cm iki 3,4 cm. Vyrų *ex-ex* sumažėjo nuo 10,3 cm iki 10,2 cm, moterų – nuo 10,4 cm iki 9,7 cm (75–93 priedai).

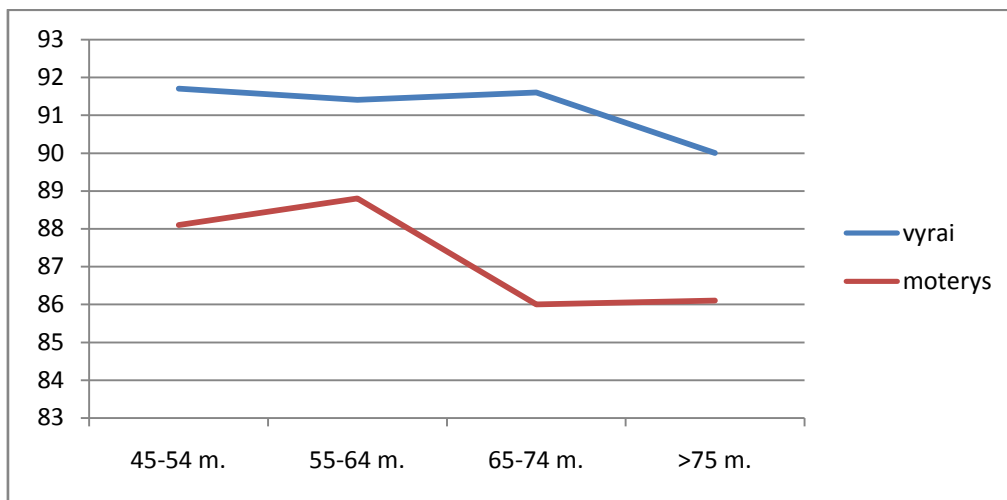
IV.4. Veido indeksų amžinė dinamika

Veido proporcijų amžinę kaitą vertinome pagal veido indeksų rodiklių dinamiką. Galvos indeksas rodo kaip keičiasi galvos apvalumas kintant santykiui tarp galvos pločio ir ilgio. Ilgiui didėjant galva bus santykinai pailgesnė, mažėjant – apvalesnė. Moterų galvos indekso rodiklių amžinei dinamikai būdinga mažėjimo tendencija. Indekso reikšmė jauniausioje tiriamųjų amžiaus grupėje buvo $84,6 \pm 3,3$ ir $83 \pm 3,1$ – vyriausioje amžiaus grupėje, o vyrų – atitinkamai $80,2 \pm 7,8$ ir $82,4 \pm 2,6$. Nustatėme statistiškai reikšmingus skirtumus tarp amžiaus grupių abiem lytims ($p < 0,01$) (22 pav.).

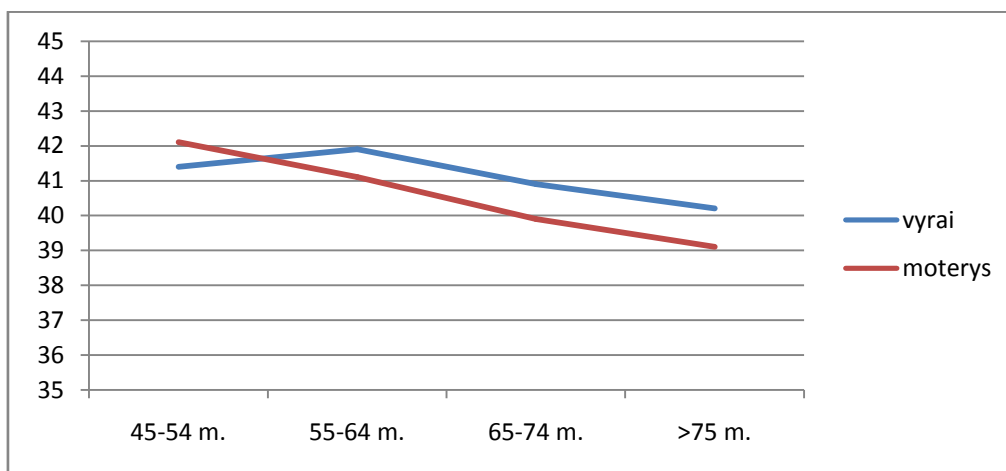
22 pav. Galvos indekso amžinė dinamika

Vyrų veido indeksas turėjo nedidelę mažėjimo tendenciją nuo $91,6 \pm 8,4$ iki $90 \pm 4,5$, moterų – nuo $88,1 \pm 4,5$ iki $86,1 \pm 9,6$ (23 pav.). Veido indeksas rodo kaip keičiasi morfologinis veido aukštis veido pločio atžvilgiu, t.y. didėjant veido pločiui morfologinis veidas santykinai apvalesnis, o veido pločiui mažėjant – pailgesnis. Nenustatėme statistiškai patikimo skirtumo tarp amžiaus grupių nei moterims ($p > 0,05$), nei vyrams ($p > 0,05$).

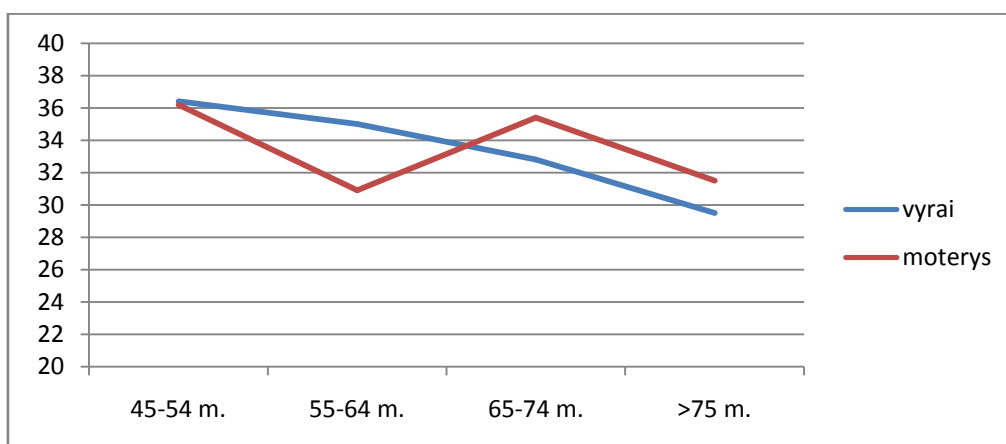
23 pav. Veido indekso amžinė dinamika

Apatinio žandikaulio indeksas rodo santykinį apatinio žandikaulio aukščio pokytį priklausomai nuo apatinio žandikaulio pločio kitimo. Apatinio žandikaulio indeksas vyrų mažėjo nuo $41,4 \pm 4,6$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $40,2 \pm 4,42$ vyresnių nei 75 metų, o moterų nuo $42,1 \pm 4,2$ iki $39,1 \pm 4,1$ (24 pav.). Statistiškai patikimų skirtumų tarp vyrų amžiaus grupių nenustatėme ($p > 0,05$), moterų statistiškai patikimai skyrėsi 45–54 metų ir vyresnių nei 75 metų amžiaus grupės ($p < 0,001$).

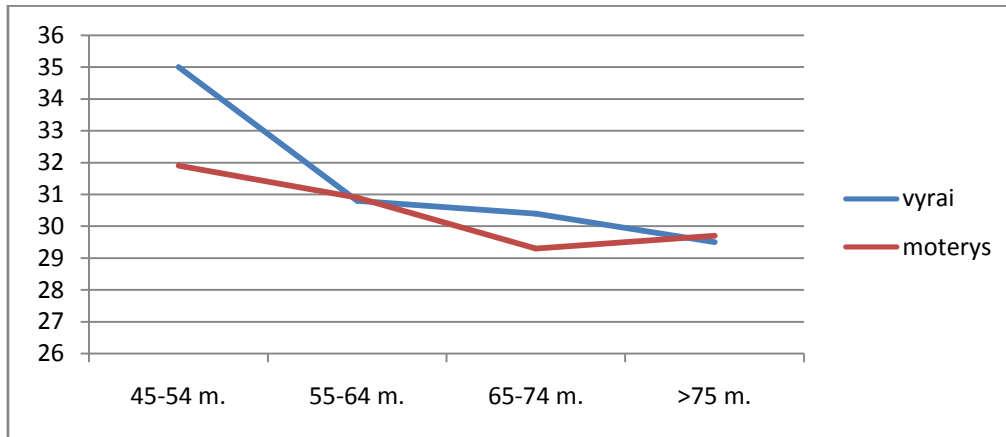
24 pav. Apatinio žandikaulio indekso amžinė dinamika

Viršutinės lūpos aukščio ir burnos pločio indekso kitimas rodo kaip keičiasi viršutinės lūpos aukštis burnos pločio atžvilgiu. Indekso rodikliams mažėjan lūpa atrodo santykinai trumpesnė, o didėjant – ilgesnė. Viršutinės lūpos aukščio ir burnos pločio indekso skirtumai tarp amžiaus grupių yra statistiškai patikimi abiejų lyčių tiriamiesiems ($p < 0,001$). Vyrams nustatėme indekso mažėjimą nuo $36,4 \pm 8,8$ iki $29,5 \pm 6,6$, moterims – netolygius duomenų svyravimus skirtingose amžiaus grupėse, tačiau lyginant jauniausią ir vyriausią amžiaus grupes – indekso rodikliai skyrėsi statistiškai patikimai ($p < 0,05$) buvo $36,2 \pm 6,3$ ir $31,5 \pm 8$ (25 pav.).

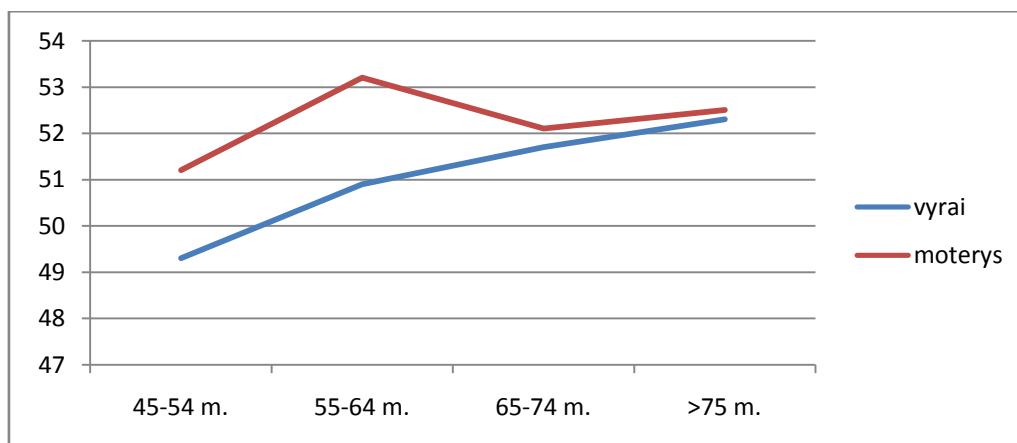
25 pav. Viršutinės lūpos aukščio ir burnos pločio indekso amžinė dinamika

Apatinės lūpos aukščio ir burnos pločio indeksas vyrų mažėjo nuo $35 \pm 8,5$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $29,5 \pm 5,4$ vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje, moterų – atitinkamai nuo $31,9 \pm 5,8$ iki $29,7 \pm 9,3$ (26 pav.). Skirtumai tarp amžiaus grupių buvo statistiškai patikimi tiek vyrų, tiek moterų ($p < 0,001$).

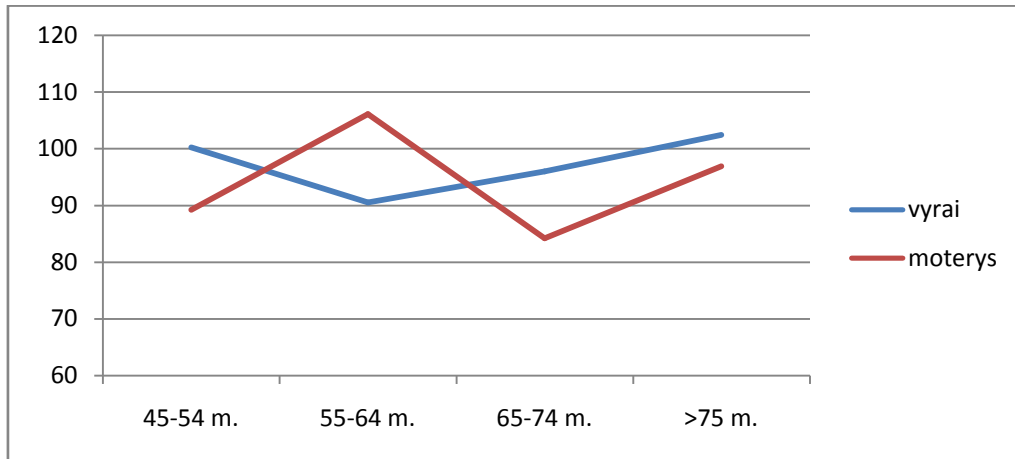
26 pav. Apatinės lūpos aukščio ir burnos pločio indekso amžinė dinamika

Burnos ir apatinio žandikaulio pločio indekso analizė rodo kaip keičiasi burnos plotis plotis apatinio žandikaulio pločio atžvilgiu, t.y. burnos plotis bus santykinai mažesnis jei apatinio žandikaulio plotis didės. Burnos ir apatinio žandikaulio pločio indekso reikšmė didėjo tiek vyrų, tiek moterų: jauniausios vyrų amžiaus grupės buvo $49,3 \pm 4,6$ ir $52,3 \pm 4,3$ – vyriausios grupės ($p < 0,05$), o moterų – atitinkamai $51,2 \pm 3,6$ ir $52,3 \pm 5,9$ ($p < 0,05$) (27 pav.).

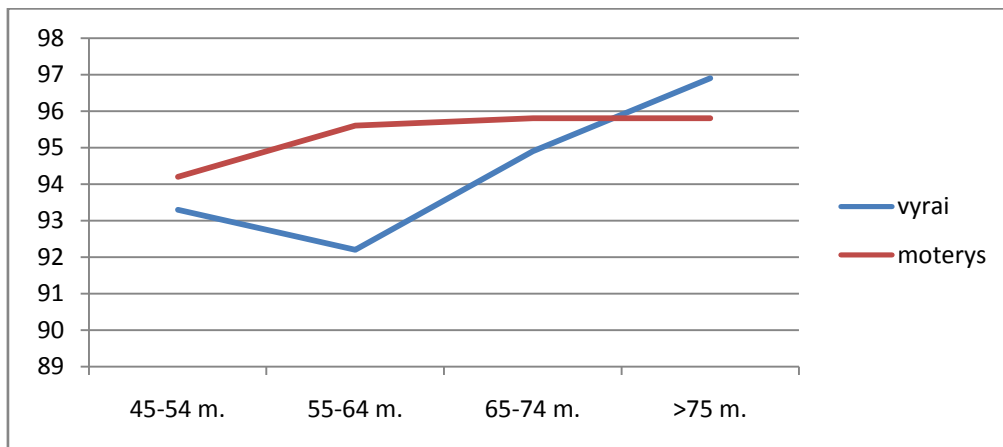
27 pav. Burnos ir apatinio žandikaulio pločio indekso amžinė dinamika

Apatinēs lūpos ir viršutinēs lūpos aukšcio indekso amžinēje dinamikoje aiškios tendencijās neļzvelgēme, statistiskai patikimo skirtumo tarp tīriamujū grupiū nenustatēme (28 pav.). Tai reiškia, kad viršutinēs lūpos aukštis apatinēs lūpos aukšcio atžvilgiu kito nežymiai.

28 pav. Apatinēs lūpos ir viršutinēs lūpos aukšcio indekso amžinē dinamika

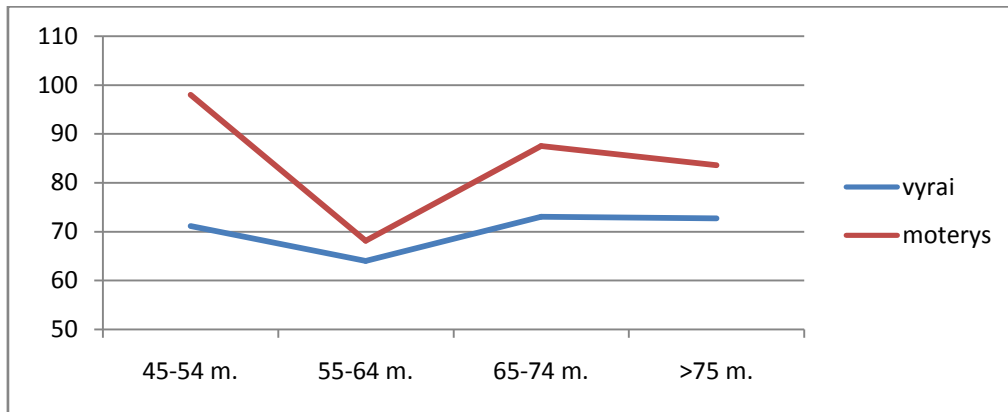
Apatinio žandikaulio pločio ir veido aukšcio indekss rōdo, kaip santykinai keičiasi apatinio žandikaulio plotis. Vertindami apatinio žandikaulio pločio ir veido aukšcio indekso dinamikā, statistiskai patikimo skirtumo tarp moterū amžiaus grupiū nenustatēme ($p > 0,05$), bet toks skirtumas nustatytas vyrams ($p < 0,001$). Vyrū indekso reikšmē kito nuo $93,3 \pm 6,4$ jauniausioje amžiaus grupėje iki $96,9 \pm 5,8$ – vyriausioje, moterū – atitinkamai nuo $94,2 \pm 6,97$ iki $95,8 \pm 8,6$ (29 pav.).

29 pav. Apatinio žandikaulio pločio ir veido aukšcio indekso amžinē dinamika

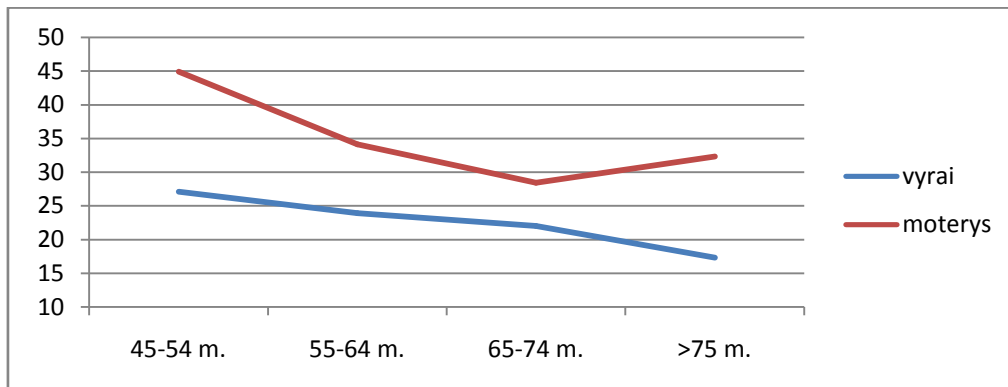

Viršutinės ir apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas tarp moterų amžiaus grupių kito statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$) nuo $98 \pm 41,6$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $83,6 \pm 50,3$ vyriausioje amžiaus grupėje. Vyrų amžiaus grupėse indekso reikšmė didėjo nuo $71,1 \pm 34,4$ iki $72,7 \pm 33,4$; nustatėme statistiškai patikimus skirtumus tarp amžiaus grupių ($p < 0,05$) (30 pav.).

30 pav. Viršutinės lūpos raudonio ir apatinės lūpos raudonio aukščio indekso amžinė dinamika

Viršutinės lūpos raudonio ir odinės dalies aukščio indeksas su amžiumi mažėjo nuo $27,1 \pm 7,8$ jauniausioje vyrų amžiaus grupėje iki $17,3 \pm 9,3$ vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje. Indekso pokyčiai buvo dėl lūpos raudonio aukščio mažėjimo. Moterims būdingas atitinkamas indekso reikšmės mažėjimas nuo $44,9 \pm 17,96$ jauniausioje amžiaus grupėje iki $32,3 \pm 14,3$ vyriausioje (31 pav.). Nustatėme statistiškai patikimus skirtumus tarp amžiaus grupių tiek vyrų ($p < 0,001$), tiek moterų ($p < 0,05$).

31 pav. Viršutinės lūpos raudonio ir odinės dalies aukščio indekso amžinė dinamika

Kitų veido indeksų amžinė dinamika pateikiama prieduose 94–131, aprašomoji statistika – 132–179 prieduose. Nustatėme, kad tarpakinio (*intercanthal*) – nosies pločio, tarpakinio (*intercanthal*) – burnos pločio, tarpakinio (*intercanthal*) – veido viršutinio trečdaliaus pločio, nosies – veido aukščio, nosies – veido vidurinio trečdaliaus, nosies – veido pločio, nosies galo išsikišimo – nosies aukščio, nosies indeksas, burnos – apatinio žandikaulio pločio, ausies – veido aukščio dešinėsios ir kairiosios pusių, ausies – veido vidurinio trečdaliaus dešinėsios ir kairiosios pusių, nosies – veido apatinio trečdaliaus aukščio, veido viršutinio trečdaliaus – veido apatinio trečdaliaus, burnos – apatinio žandikaulio pločio ausies kairiosios pusės indeksų rodikliai didėjo, o akies plyšio išorinio krašto – kaktos pločio, akies plyšio išorinio krašto – kaukolės pamato, akies plyšio išorinio krašto – veido pločio indeksas akies plyšio kairiosios ir dešinėsios pusių indeksų reikšmės mažėjo, kai tuo tarpu likusiųjų indeksų (veido viršutinio trečdaliaus – galvos pločio, veido viršutinio trečdaliaus – kaukolės pamato pločio, veido vidurinio trečdaliaus – veido apatinio trečdaliaus gylio dešinėsios ir kairiosios pusių, burnos – veido pločio, veido vidurinio trečdaliaus – veido aukščio indeksas, veido viršutinio trečdaliaus – veido pločio, veido viršutinio trečdaliaus – veido vidurinio trečdaliaus, veido vidurinio trečdaliaus, apatinės lūpos – apatinio žandikaulio aukščio amžinėje dinamikoje aiškių tendencijų neįžvelgėme.

IV.5. Odontologinė tiriamųjų būklė

IV.5.1. Adentijos paplitimas ir dantų netekimo priežastys

Siekiant tiksliau įvertinti tiriamųjų burnos sveikatą, surinkti duomenys apie tai, ar jie yra praradę dantų (8 lent., 180 priedas), jei taip, tai dėl kokių priežasčių (9 lent.). Analizuodami duomenis nustatėme, kad didžiajai daliai, t.y., 61 % tiriamųjų yra pašalinta dalis dantų, 20 % vyresnių nei 45 metų amžiaus moterų

bei vyrų abu žandikauliai yra bedančiai, 17,5 % tiriamųjų – vienas žandikaulis bedantis ir tik 1,6 % vyresnių nei 45 metų amžiaus Vilniaus miesto gyventojų turėjo visus dantis.

8 lentelė. Dalinės adentijos paplitimas tarp tiriamųjų

Būklė	Skaičius, n	Procentai, %
Yra visi dantys	10	1,6
Dalis dantų pašalinta	391	61,0
Bedantis vienas žandikaulis	112	17,5
Bedančiai abu žandikauliai	128	20,0
Iš viso	641	100,0

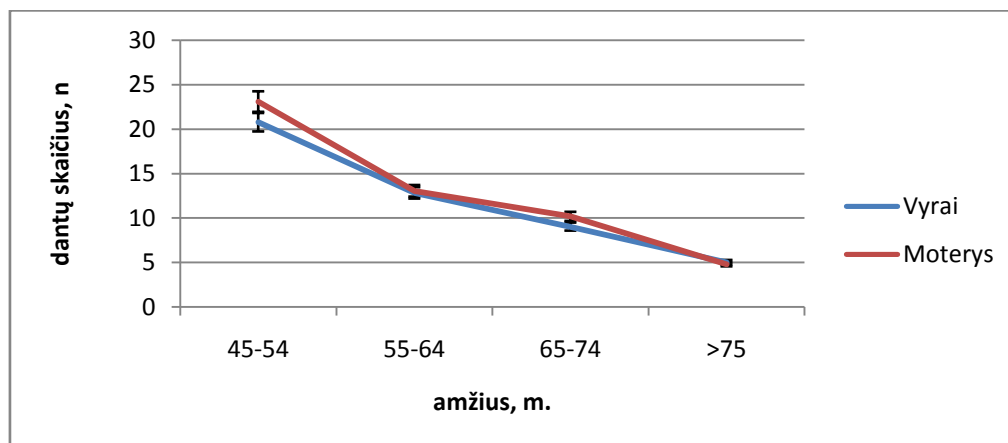
Kaip pagrindines dantų praradimo priežastis tiriamieji nurodė dantų ėduonį (57,4 %) ir periodonto ligas (34,3 %) (9 lent.). 1,7 % vyresnių nei 45 metų amžiaus Vilniaus miesto gyventojų nurodė, kad dantų praradimą sąlygojo finansinės priežastys.

9 lentelė. Dantų praradimo priežastys

Dantų praradimo priežastis	Skaičius, n	Procentai, %
Neprarado dantų	10	1,6
Ėduonies komplikacijos	368	57,4
Periodonto patologija	220	34,3
Finansinės priežastys	11	1,7
Kitos priežastys	32	5,0
Iš viso	641	100,0

IV.5.2. Išlikusių dantų skaičiaus sąsajos su socialiniais ir ekonominiais veiksniais

Analizuodami likusių dantų skaičiaus priklausomybę nuo amžiaus ir socialinės - ekonominės aplinkos naudojome Kruskalo ir Voliso testą. Nenustatėme skirtumo tarp vyrų ir moterų ($p > 0,05$), tačiau radome statistiškai patikimą atvirkščią ryšį tarp senėjimo ir likusių dantų skaičiaus ($p < 0,001$) (32 pav.). Bendrai vyrų ir moterų 45–54 metų amžiaus grupėje likusių dantų skaičiaus vidurkis buvo didžiausias ($21,92 \pm 7,58$ dantys) ir su tiriamųjų amžiumi atitinkamai mažėjo $12,94 \pm 8,30$, $9,58 \pm 7,73$, vyresnių nei 75 metų amžiaus tiriamųjų grupėje vidurkis buvo $4,91 \pm 6,32$ dantys.

32 pav. Dantų skaičiaus mažėjimo dinamika pagal lytį ir amžių

Tirdami socialinių sąlygų įtaką dantų netekimui nustatėme, kad išsilavinimas ir gyvenimo sąlygos yra patikimi likusių dantų skaičiaus veiksniai. Mūsų duomenimis, aukštesnio išsilavinimo lygio tiriamieji turėjo statistiškai patikimai ($p < 0,001$) daugiau dantų nei žemesnio išsilavinimo lygio. Aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys vidutiniškai turėjo $17,4 \pm 9,3$ likusių dantų, o asmenys, kurių išsilavinimas pradinis – $7,1 \pm 7,3$ dantų. Likusių dantų skaičiaus priklausomybės nuo šeiminės padėties nenustatėme ($p = 0,153$), bet galime statistiškai patikimai ($p < 0,05$) teigti, kad žmonės, gyvenantys

nuosavame name, turi daugiau likusių dantų ($16,1 \pm 10,1$) nei tie, kurie gyvena bute ($11,9 \pm 9,6$) ar neturi nuosavo būsto ($11 \pm 9,2$) (10 lent.).

10 lentelė. Visų amžiaus grupių vyrų ir moterų likusių dantų skaičiaus priklausomybė nuo socialinių veiksnių (išsilavinimas, šeiminė padėtis, gyvenimo sąlygos)

Socialiniai veiksniai								
Išsilavinimas ($p < 0,001$)			Šeiminė padėtis ($p < 0,153$)			Gyvenimo sąlygos ($p < 0,004$)		
pradinis	vidurkis	7,06	vedęs / ištekėjusi	vidurkis	12,10	bute	vidurkis	11,87
	SD	7,28		SD	9,68		SD	9,62
	n	191		n	388		n	528
profesinis techninis	vidurkis	16,91	nevedęs/ netekėjusi	vidurkis	14,99	name	vidurkis	16,14
	SD	9,13		SD	10,10		SD	10,13
	n	94		n	69		n	74
aukštesnysis	vidurkis	10,97	išsiskyres/ išsiskyrusi	vidurkis	11,83	nuomoja/ buto dalyje	vidurkis	10,95
	SD	9,42		SD	9,83		SD	9,20
	n	195		n	81		n	39
aukštasis	vidurkis	17,44	kita	vidurkis	11,67			
	SD	9,29		SD	9,50			
	n	161		n	103			

n – atvejų skaičius; SD – standartinis nuokrypis

IV.5.3. Išlikusių dantų skaičiaus sąsajos su žalingais įpročiais

Mūsų tyrime analizavome žalingų įpročių – alkoholio vartojimo, rūkymo, kieto daikto (pvz., degtuko kramtymas) ir lūpos kramtymo poveikį likusių dantų skaičiui. Tyrimo rezultatai parodė, kad alkoholio vartojimas yra statistiškai patikimas ($p < 0,001$) veiksnys, turintis didelę įtaką likusių dantų skaičiui. Nors į anketos klausimą apie alkoholio vartojimą teigiamai atsakė tik 2,8 %

tiriamųjų, nustatėme, kad vartojančių alkoholį asmenų likusių dantų skaičius buvo $1,5 \pm 2,5$, nevartojančių – $12,6 \pm 9,7$. Mūsų duomenimis, rūkančių ir nerūkančių tiriamųjų likusių dantų skaičius skyrėsi mažai – atitinkamai $12,8 \pm 10,7$ dantų ir $12,2 \pm 9,6$ dantų. Statistiškai patikimos likusių dantų skaičiaus priklausomybės nuo rūkymo neradome. Tyrimo rezultatai parodė, kad tiriamieji, kurie turėjo žalingą įprotį kramtyti kietą daiktą (pvz., degtuką), turėjo statistiškai mažiau dantų ($12,7 \pm 9,9$ dantys) nei tie, kurių įprotis buvo krampyti lūpą ($19,6 \pm 3,4$ dantų). Statistiškai patikimo likusių dantų skaičiaus ryšio su šiais žalingais įpročiais nenustatėme.

IV.5.4. Išlikusių dantų skaičiaus sąsajos su kitais veiksniais

Statistiškai patikima priklausomybė siejo likusių dantų skaičių ir kitus įpročius, pavyzdžiui, gumos kramtymą ($p < 0,001$), laikomas tvirtai sučiauptas lūpas ($p < 0,001$), griežimą dantimis ($p < 0,05$), maisto kramtymą viena puse ($p < 0,001$).

Tiriamieji, kramtantys gumą, turėjo vidutiniškai $16,6 \pm 9,9$ dantų, nekramtantys – $11,5 \pm 9,5$ dantų. Tie, kuriems būdingas įprotis dažnai laikyti tvirtai sučiauptas lūpas, vidutiniškai turėjo $20,8 \pm 7,9$ dantų, laikantys kartais tvirtai sučiauptas lūpas – $10,4 \pm 9,2$ dantų, o neturintys tokio įpročio – $17,2 \pm 9,1$ dantų. Griežiančių dantimis asmenų likusių dantų skaičius buvo $14,1 \pm 8,1$, negriežiančių – $12,8 \pm 10,1$, maistą kramtančių viena puse – $14,4 \pm 9,9$, kramtančių abiem pusėmis – $11,1 \pm 9,2$ dantų.

Analizavome su kvėpavimo įpročiais bei ligomis, miego ir mitybos ypatumais susijusių veiksnių įtaką dantų skaičiui. Nustatėme, kad statistiškai patikimas ryšys sieja likusių dantų skaičių ir sergamumą kvėpavimo takų ligomis ($p < 0,05$), iškrypusią nosies pertvarą ($p < 0,001$), kvėpavimo pro nosį ($p < 0,05$), miegojimo praverta burna ($p < 0,05$), sirgimo laiką ($p < 0,05$), miego trukmę ($p < 0,05$), valgomo maisto raciono įvairovę ($p < 0,001$), šviežių daržovių

valgymo kartus per dieną ($p < 0,001$), kieto maisto vartojimo dažnumą ($p < 0,001$). Išvardytieji veiksniai turėjo statistiškai patikimą ryšį su likusių dantų skaičiumi, tačiau tarp kitų nagrinėtų veiksnių, pvz., operuotų adenoidų, apsunkinto kvėpavimo per nosį, karšto maisto valgymo kartų per dieną, termiškai apdorotų daržovių vartojimo, maisto papildų vartojimo ir likusių dantų skaičiaus patikimo ryšio neaptikome.

Įdomu tai, kad vertindami bendrą sveikatos būklę nenustatėme priklausomybės tarp likusių dantų skaičiaus ir nuolatinio vaistų vartojimo ($p > 0,05$), nors nustatėme priklausomybę tarp likusių dantų skaičiaus ir sergamumo kai kuriomis ligomis. Pavyzdžiui, sergantys arterine hipertenzija vidutiniškai turėjo $10,6 \pm 9,6$ dantų, o nesergantys – $13,1 \pm 9,7$ dantų, šiuo atveju mūsų tyrimas patvirtino statistiškai reikšmingą priklausomybę ($p < 0,05$). Aptikome statistiškai patikimą atvirkštinį ryšį tarp moterų sergamumo diabetu ir dantų praradimo ($p < 0,05$), bet nenustatėme tokio dėsningumo vyrams. Apskritai sergantys lėtinėmis ligomis turėjo mažiau dantų ($p < 0,001$) nei nesergantys: sergantys – vidutiniškai $11,1 \pm 9,1$ dantų, o nesergantys – $13,8 \pm 10,4$.

Mes nustatėme statistiškai patikimą likusių dantų skaičiaus priklausomybę ($p < 0,001$) nuo tiriamųjų tėvų dantų sveikatos (klausėme, ar tėvai prarado visus dantis). Teigiamai atsakę tiriamieji vidutiniškai turėjo $12,8 \pm 9,9$ dantų, neigiamai – $13,7 \pm 10,0$ dantų.

IV.5.5. Tiriamųjų dantų protezavimo būklė

Pastebėjome, kad vyrų ir moterų prarastų dantų skaičius yra panašus, bet moterų dantų protezuota statistiškai patikimai ($p < 0,05$) daugiau nei vyrų (11 lent.).

11 lentelė. Asmenų protezuotais dantimis skaičiaus pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Lytis	Amžiaus grupė (metai)	Protezuotas				Iš viso	
		taip		ne		n	%
		n	%	n	%		
Vyrai	45–54	48	60,8	31	39,2	79	100
	55–64	48	61,5	30	38,5	78	100
	65–74	50	58,1	36	41,9	86	100
	>74	51	68,0	24	32,0	75	100
Iš viso:		197	61,9	121	38,1	318	100
Moterys	45–54	42	52,5	38	47,5	80	100
	55–64	47	59,5	32	40,5	79	100
	65–74	66	82,5	14	17,5	80	100
	>74	71	84,5	13	15,5	86	100
Iš viso:		226	70,0	97	30,0	323	100
Vyrai ir moterys	45–54	90	56,6	69	43,4	159	100
	55–64	95	60,5	62	39,5	157	100
	65–74	116	69,9	50	30,1	166	100
	>74	122	76,7	37	23,3	159	100
Iš viso:		423	66,0	218	34,0	641	100

n – atvejų skaičius

Analizuodami tiriamųjų protezų tipus, nustatėme, kad išimamų protezų skaičius didėja su amžiumi (12 lent.).

12 lentelė. Protezų tipo priklausomybė nuo amžiaus

Amžiaus grupė	Fiksuotieji protezai	Išimami protezai	Fiksuoti ir išimami protezai
45– 54 m.	72,1 %	11,5 %	16,3 %
55– 64 m.	60,9 %	21,7 %	17,4 %
65– 74 m.	16,4 %	64,8 %	18,8 %
>75 m.	11,8 %	83,2 %	5,0 %
Iš viso	38,6 %	47,0 %	14,4 %

Nustatėme, kad tik 4,4 % visų tiriamųjų dantų protezavimui buvo naudojami implantai. Nagrinėdami socialinių veiksnių įtaką dantų protezavimui, nustatėme, kad tarp aukštesnio išsilavinimo lygio tiriamųjų buvo statistiškai patikimai daugiau turinčių protezuotus dantis nei tarp žemesnio išsilavinimo žmonių ($p < 0,001$). Tarp gyvenančių šeimoje taip pat aptikome statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$) daugiau asmenų protezuotais dantimis nei tarp nesusituokusių ir išsiskyrusių.

IV.6. Tiriamųjų požiūris į burnos sveikatą

Tiriamųjų požiūrį į burnos sveikatą vertinome pagal tai, kaip dažnai jie lankosi pas gydytoją odontologą, kokie yra burnos higienos įpročiai, ar jie patenkinti savo burnos būkle.

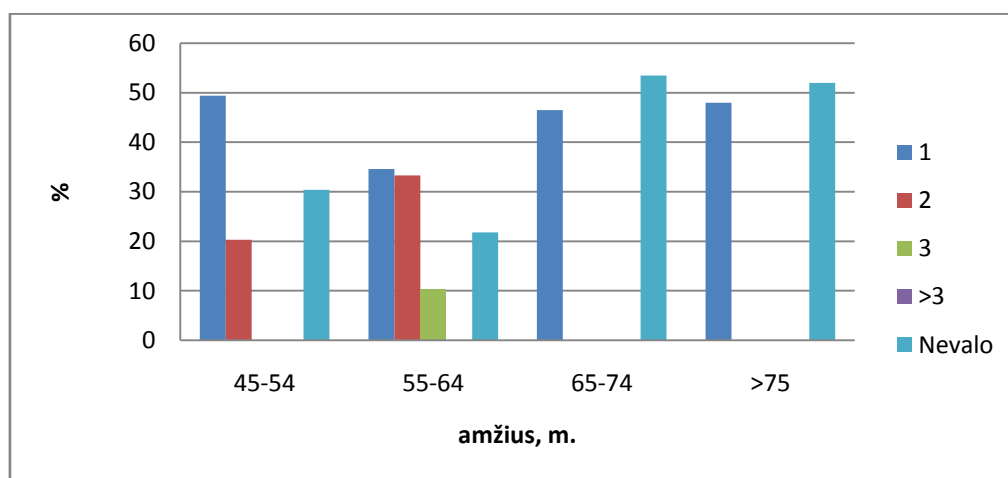
Pastebėjome, kad tik 36 % iš visų tirtų asmenų dantis valo du kartus per dieną, 34,3 % – vieną kartą, o apskritai nevalančių dantų yra net 26,7 % visų tiriamųjų (13 lent.).

13 lentelė. Dantų valymosi įpročiai

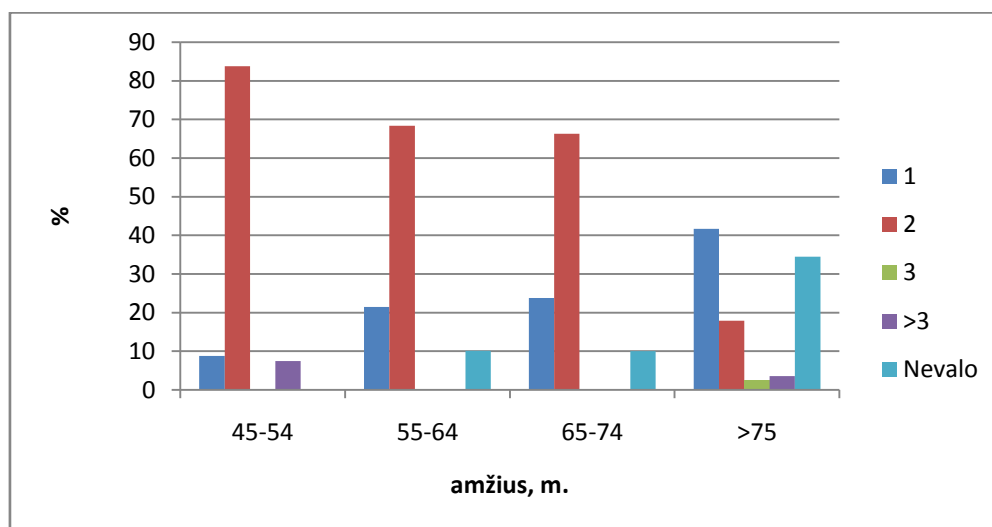
Valomi dantys (kartai per dieną)	Skaičius, n	Procentai, %
1	220	34,3
2	231	36,0
3	10	1,6
>3	9	1,4
Nevalo	171	26,7
Iš viso	641	100,0

Nustatėme, kad nevalančiųjų dantų yra daugiau vyresnio amžiaus grupėse, kur yra daug bedančių žmonių (33 ir 34 pav.). Yra statistiškai patikimas skirtumas ($p < 0,001$) tarp vyrų ir moterų, kaip dažnai jie valo dantis. Visų amžiaus grupių

moterys valė dantis dažniau nei vyrai, tik vyriausio amžiaus grupėje (vyresnių nei 75 metų) nebuvo statistiškai patikimo skirtumo tarp visai nevalančių dantų vyrų ir moterų ($p > 0,05$). Valantieji dantis du kartus per dieną ar daugiau nei tris kartus per dieną vidutiniškai turėjo daugiausiai išlikusių dantų – atitinkamai $15,3 \pm 9,9$ ir $14,7 \pm 10,1$, o nevalantys – mažiausiai, tik $9,4 \pm 8,5$. Statistiškai patikimai ($p < 0,001$) nustatėme, kad nors vieną kartą per parą dantis valantys asmenys turėjo daugiau išlikusių dantų negu nevalantys (181 priedas).

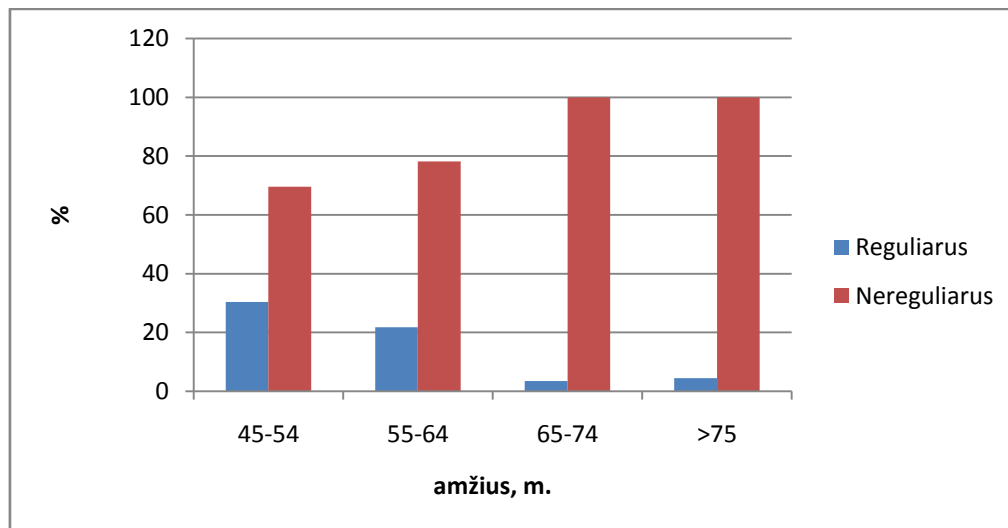
33 pav. Vyrų dantų valymo įpročiai (kartai per dieną)

34 pav. Moterų dantų valymo įpročiai (kartai per dieną)

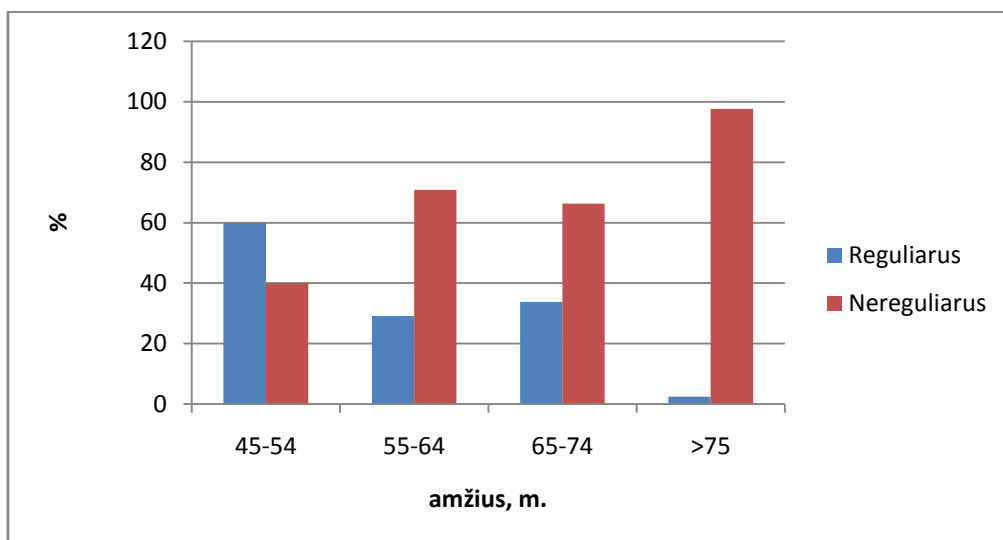
Patys tiriamieji, vertindami savo burnos higieną, dažniausiai (69,7 %) ją įvardijo kaip nepakankamą ar blogą, o kiti (30,3 %) – kaip gerą. Teigimai vertinantys savo burnos higieną turėjo statistiškai patikimai ($p < 0,05$) daugiau dantų ($14,3 \pm 10,6$) nei ją vertinantys neigiamai ($11,4 \pm 9,2$) (182 priedas).

Atsakydami į klausimą „Ar reguliariai lankotės pas gydytoją odontologą?“ tik 22 % tiriamųjų atsakė teigiamai. Moterys pas gydytojus odontologus lankosi dažniau, statistiškai patikima atvirkštinė priklausomybė yra tarp amžiaus grupių ir apsilankymų reguliarumo (35 ir 36 pav.), išskyrus moterų 55–64 ir 65–74 metų amžiaus grupes, kur patikimo skirtumo nenustatėme (183 priedas).

35 pav. Vyrų lankymasis pas gydytoją odontologą (procentai)

Vyresnėse vyrų amžiaus grupėse (65–74 m. ir vyresnių nei 75 m.) nė vienas nesilankė pas gydytoją odontologą profilaktiniais tikslais, taip pat nustatėme statistiškai reikšmingą skirtumą ($p < 0,05$) tarp 45–54 ir 55–64 metų amžiaus grupių – jaunesni respondentai dažniau lankėsi pas gydytoją odontologą.

36 pav. Moterų lankymasis pas gydytoją odontologą (procentai)

Nustatėme, kad reguliariai pas gydytoją odontologą besilankantys asmenys turėjo statistiškai patikimai daugiau dantų nei to nedarantys ($p < 0,01$). Reguliariai besilankantys pas odontologą asmenys vidutiniškai turėjo $17,6 \pm 9,5$ likusių dantų, o nesilankantys – $10,8 \pm 9,3$.

Tiriamieji, kuriems vaikystėje buvo gydyti pieniniai dantys (13,6 % visų tiriamųjų), tyrimo metu turėjo statistiškai patikimai ($p < 0,001$) daugiau likusių dantų nei tie, kuriems pieniniai dantys nebuvo gydyti. Žmonės, kuriems odontologinė priežiūra buvo teikiama nuo vaikystės, tyrimo metu turėjo vidutiniškai $17 \pm 9,1$ likusių dantų, o tie, kuriems pieniniai dantys nebuvo gydyti, – $11,1 \pm 9,5$.

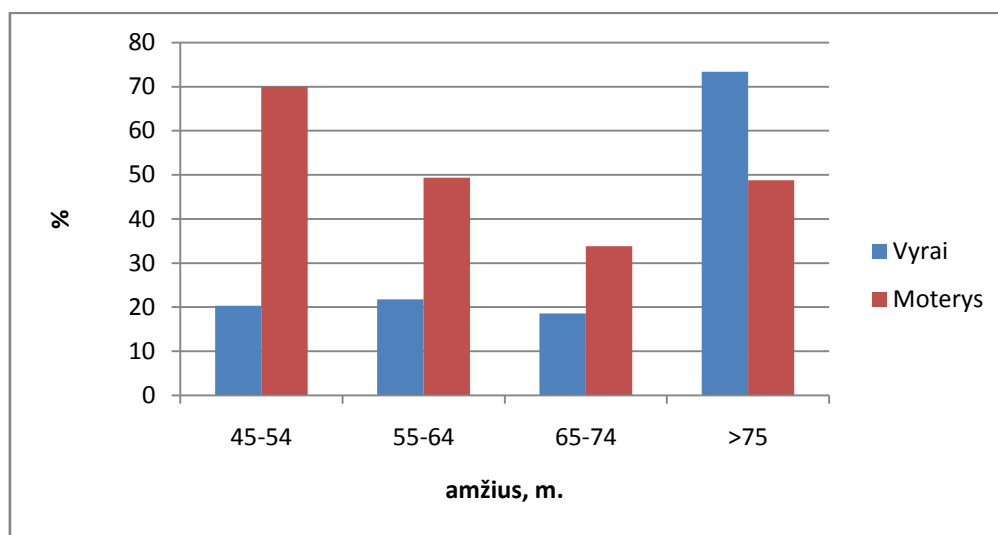
Respondentų klausėme ir apie keletą kitų kriterijų, iš kurių būtų galima spręsti apie burnos sveikatos būklę – tai kraujavimas iš dantenų ir dantų paslankumas. 36,3 % visų tirtų asmenų atsakė, kad jiems kraujuoja dantenos, 39,2 % skundėsi dantų paslankumu.

Siekdami įvertinti subjektyvų tiriamųjų požiūrį į savo burnos sveikatą klausėme: „Ar jūs patenkinti esama dantų būkle?“ (184 priedas). Į šį klausimą 41,7 % žmonių atsakė, jog yra patenkinti (14 lent.).

14 lentelė. Tiriamųjų asmeninis esamos dantų būklės įvertinimas

Ar patenkinti dantų būkle	Skaičius, n	Procentai, %
Patenkinti	267	41,7
Nepatenkinti	374	58,3
Iš viso	641	100,0

Lygindami vyrų ir moterų požiūrį į burnos sveikatos būklę nustatėme, kad moterų, kurios patenkintos savo burnos sveikatos būkle, yra statistškai reišmingai daugiau ($p < 0,05$) nei vyrų. Įdomus faktas, kad vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje padidėja procentas patenkintų savo burnos sveikata asmenų tiek vyrų, tiek moterų (37 pav.). Ieškodami ryšio tarp prarastų dantų skaičiaus ir pasitenkinimo burnos sveikata statistiškai patikimą ryšį nustatėme tik moterų 55–64 metų amžiaus grupėje ($p < 0,05$), o kitose lyčių ir amžiaus grupėse tokios priklausomybės rasti nepavyko.

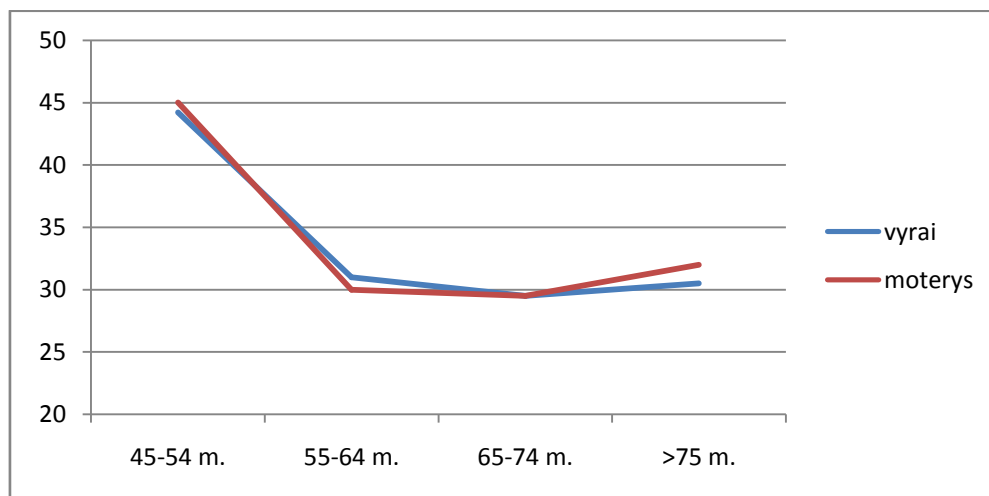

37 pav. Ar patenkinti esama dantų būkle (procentai)

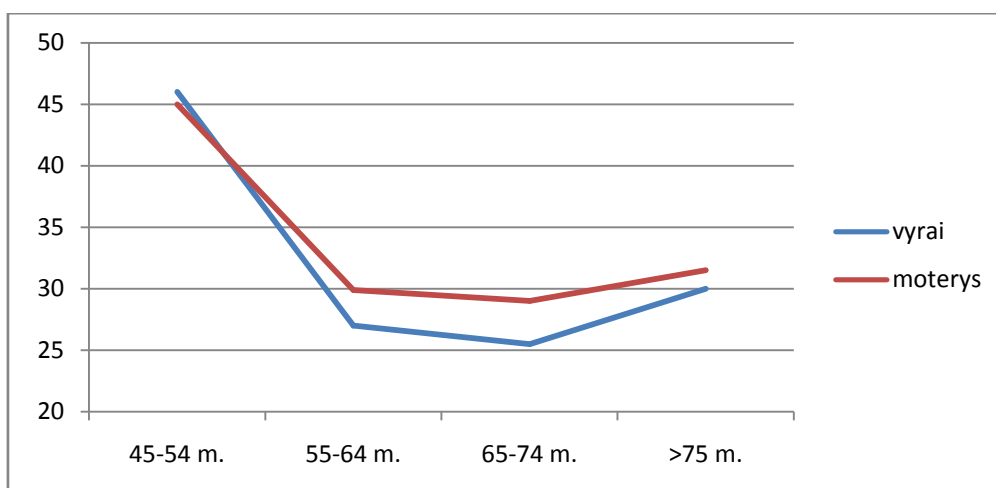
IV.7. Veido proporcijų rodiklių sąsajos su dantų protezavimo būkle

Norėdami ištirti dantų protezavimo įtaką veido proporcijoms tiriamuosius suskirstėme į protezuotus ir neprotezuotus. Apskaičiavome veido proporcijų indeksus ir pavaizdavome juos grafiškai. Pagrindinį dėmesį skyrėme tiems veido indeksams, kurie apibūdina veido apatinio trečdaliao aukščio anatomiinių struktūrų proporcingumą. Veido apatinio trečdaliao aukščio pokyčiai labiausiai susiję su dantų netekimu, dantų protezavimo būkle.

Nosies ir veido aukščio indekso rodiklių amžinėje dinamikoje vyrams ir moterims, kuriems buvo protezuoti dantys, stebimas rodiklių mažėjimas. Indekso mažėjimas yra dėl didėjančio nosies aukščio ir mažėjančio veido aukščio. Indekso reikšmė jauniausioje vyrų amžiaus grupėje buvo $44,2 \pm 2,2$, o vyriausioje amžiaus grupėje $30,5 \pm 2,3$ ($p < 0,05$), moterų – atitinkamai 45 ± 2 ir $32 \pm 4,3$ ($p < 0,05$) (38 pav.). Indekso reikšmė taip pat sumažėjo tiriamiesiems, kuriems nebuvo protezuoti dantys – vyrams nuo $46 \pm 2,6$ iki $30 \pm 3,3$, moterims – nuo 45 ± 2 iki $31,5 \pm 4,4$ ($p < 0,05$) (39 pav.). Tačiau tiriamiesiems, kuriems dantys buvo protezuoti, stebimi mažesni amžiniai nosies ir veido aukščio indekso pokyčiai vyrų tarpe ir moterų tarpe.

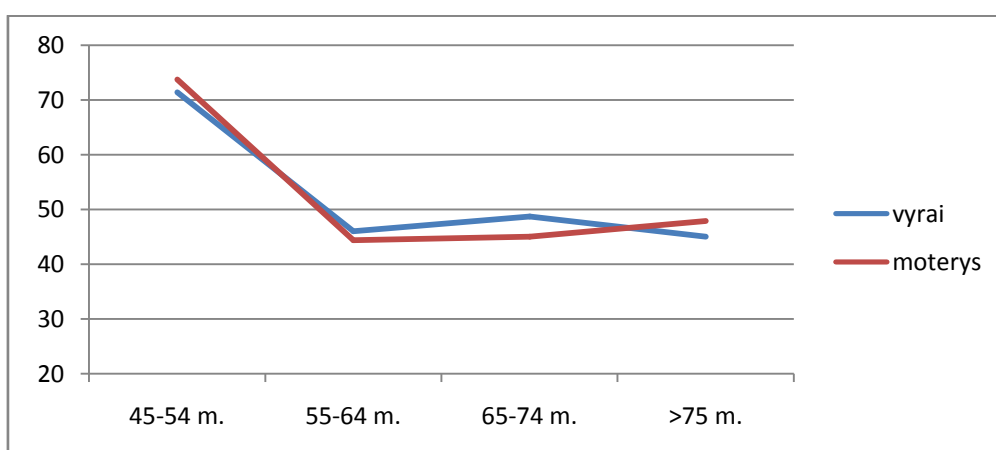

38 pav. Nosies – veido aukščio indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

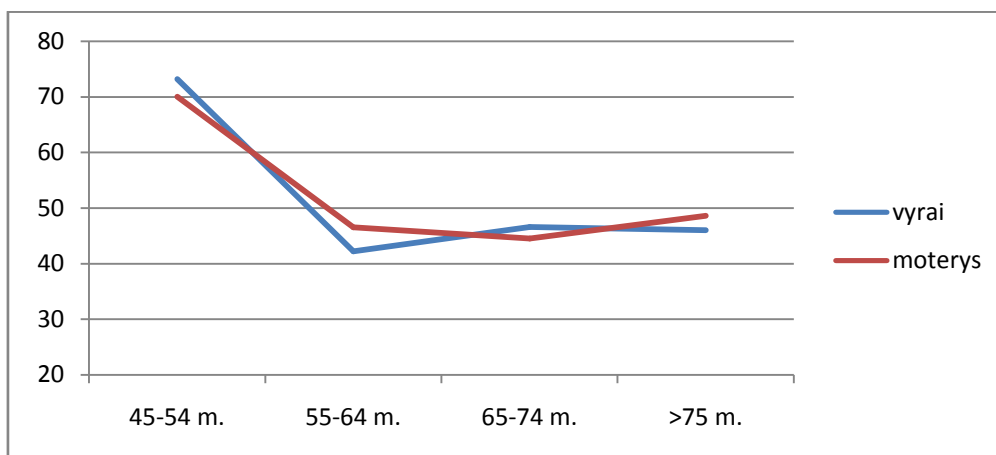

39 pav. Nosies – veido aukščio indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Lyginant nosies ir veido vidurinio trečdaliao indekso rodiklių amžinę dinamiką tarp protezuotų ir neprotezuotų tiriamųjų pastebimas nežymus skirtumas (40–41 pav.). Protezuotų tiriamųjų tarpe indekso reikšmė sumažėjo nuo $71,4 \pm 5,5$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $45 \pm 2,8$ vyresnių nei 75 metų vyrų tarpe ir nuo $73,7 \pm 6$ iki $47,9 \pm 4,9$ atitinkamose moterų amžiaus grupėse. Tiriamiesiems, kuriems nebuvo protezuoti dantys, rodiklio reikšmė tarp vyrų atitinkamai sumažėjo nuo $73,2 \pm 5,2$ iki $46 \pm 3,4$ ir moterų – nuo 70 ± 4 iki $48,6 \pm 3,6$.

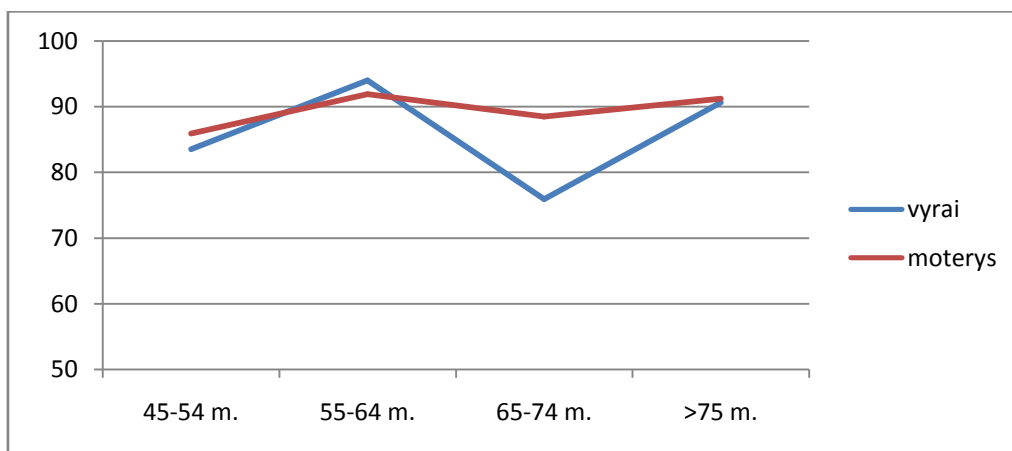

40 pav. Nosies – veido vidurinio trečdaliao indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

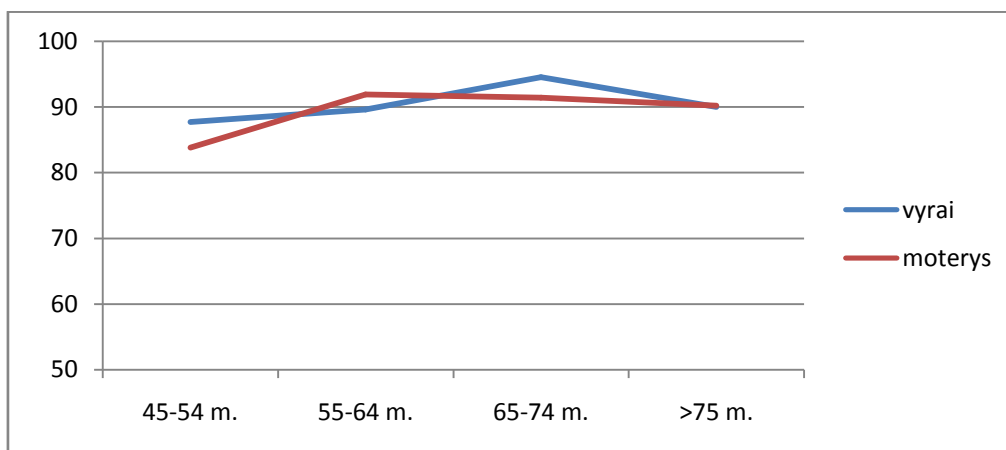
41 pav. Nosies – veido vidurinio trečdaliao indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Veido vidurinio ir apatinio trečdaliao gylio indekso rodikliai abiejose tiriamųjų grupėse netolygiai svyravo skirtingose amžiaus grupėse, nors pastebima bendra indekso augimo tendencija. Indekso rodiklių didėjimas buvo dėl mažėjančio veido apatinio trečdaliao gylio. Lyginant jauniausią ir vyriausiąją amžiaus grupes, vyrų protezuotais dantimis indeksas didėjo nuo $83,5 \pm 5,9$ iki $90,6 \pm 5,9$, moterų – atitinkamai padidėjo nuo $85,9 \pm 5,2$ iki $91,2 \pm 4,8$ (42 pav.). Tiriamųjų, kuriems nebuvo protezuoti dantys, indekso rodikliai didėjo nuo $87,7 \pm 3,5$ jauniausioje vyrų amžiaus grupėje iki $90 \pm 7,3$ – vyriausioje; moterims atitinkamai nuo $83,8 \pm 1,8$ iki $90,2 \pm 7,2$ (43 pav.)

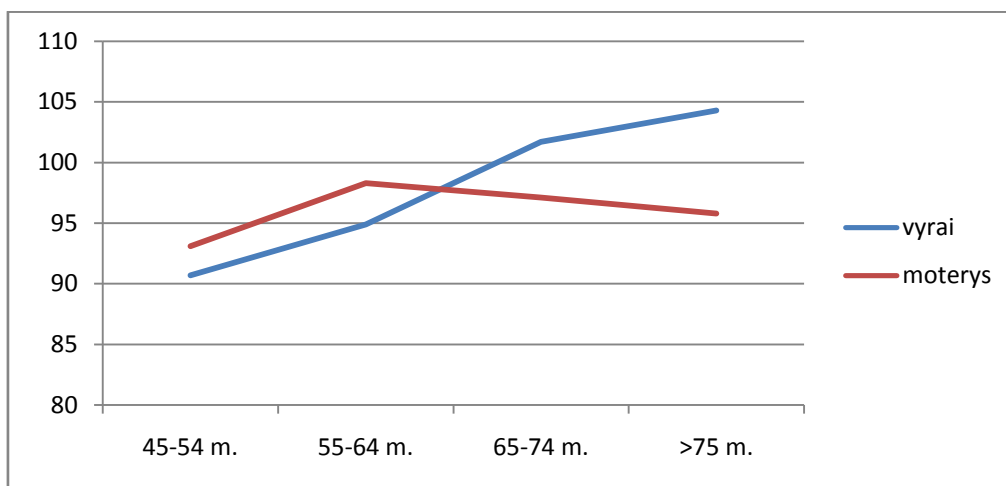
42 pav. Veido vidurinio trečdaliao – veido apatinio trečdaliao gylio dešinės pusės indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

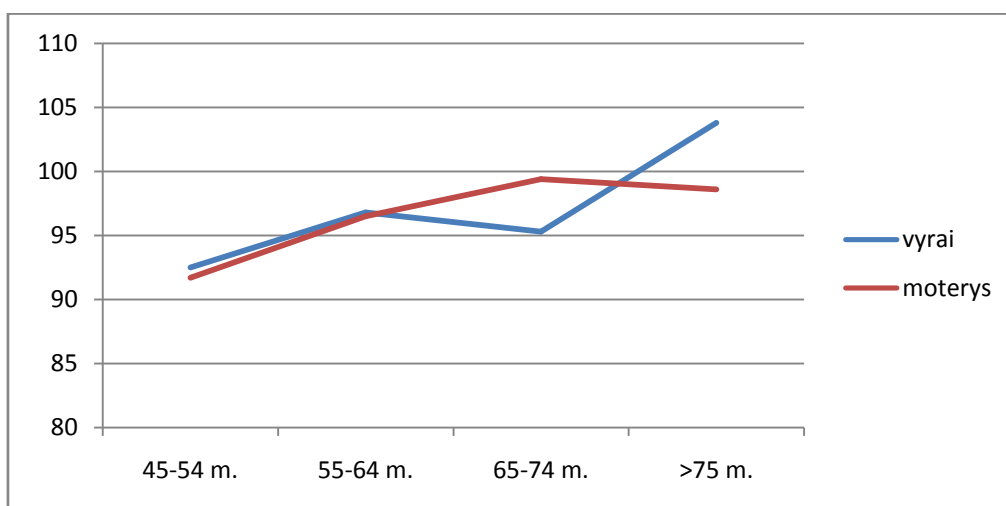

43 pav. Veido vidurinio trečdaliao – veido apatinio trečdaliao gylio dešinės pusės indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Pastebima bendra burnos ir veido pločio indekso rodiklių augimo tendencija. Indekso pokytis reiškia, kad burnos plotis santykinai didėjo lyginant su veido pločiu. Tačiau vyrų protezuotais dantimis indekso rodiklių didėjimas tolygesnis: jis laipsniškai kito nuo $90,7 \pm 1,8$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $104,3 \pm 4,5$ vyriausioje amžiaus grupėje. Tuo tarpu vyrų, kuriems nebuvo protezuoti dantys, burnos ir veido pločio indekso rodiklių augimo kreivėje ($92,5 \pm 3,1$ jauniausioje amžiaus grupėje ir atitinkamai $103,8 \pm 6,4$ – vyriausioje) pastebimas nedidelis indekso reikšmių sumažėjimas 65–74 metų amžiaus grupėje lyginant su 55–64 metų amžiaus vyrais, t.y. $96,8 \pm 3,2$ ir $95,3 \pm 3,3$. Moterų indekso rodiklių reikšmės turėjo augimo bei mažėjimo tendencijas skirtingose amžiaus grupėse. Protezuotoms ir neprotezuotoms moterims yra aiški burnos ir veido pločio indekso rodiklių amžinių pokyčių didėjimo tendencija, tačiau mažesnis indekso augimas pastebimas protezuotų tiriamųjų tarpe – 3 % ir 7 % neprotezuotųjų tarpe (44–45 pav.).

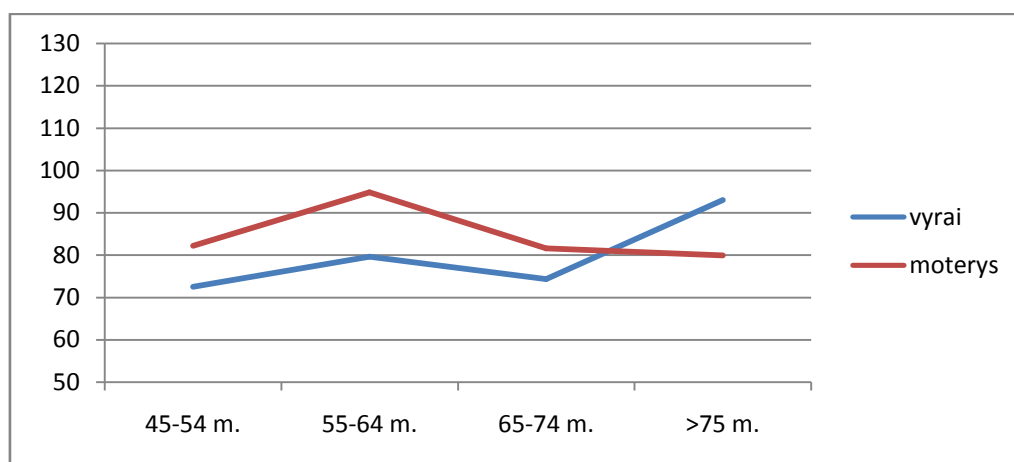
44 pav. Burnos – veido pločio indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

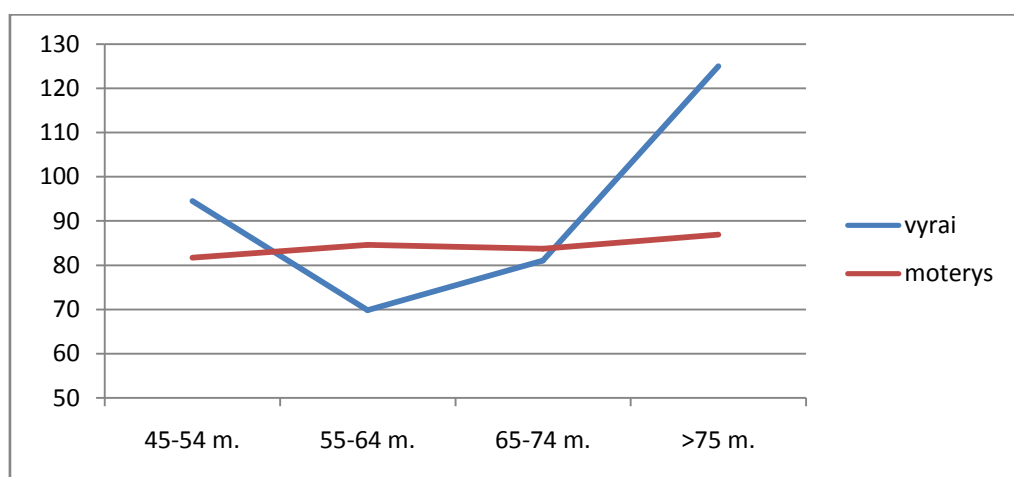
45 pav. Burnos – veido pločio indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Veido viršutinio trečdalo – veido vidurinio trečdalo indekso rodiklių dinamikoje vyrams protezuotais ir neprotezuotais dantimis pastebima augimo tendencija (46–47 pav.), kuri parodo, kad veido viršutinio trečdalo aukštis santykinai didesnis lyginant su viduriniu. Protezuotų jauniausiųjų ir vyriausiųjų tiriamųjų indekso rodikliai buvo $72,5 \pm 1,2$ ir $93 \pm 1,8$, tuo tarpu vyrų, neprotezuotais dantimis indekso rodikliai – $94,5 \pm 2,5$ ir $125 \pm 5,3$, abiem

grupėms nustatėme statistiškai patikimus skirtumus ($p < 0,01$). Pastebimas didesnis indekso rodiklių augimas vyrams, kuriems nebuvo protezuoti dantys. Moterims, kurioms dantys nebuvo protezuoti, taip pat pastebima veido viršutinio trečdaliao – veido vidurinio trečdaliao indekso rodiklių augimo tendencija nuo $81,7 \pm 1,2$ jauniausioje amžiaus grupėje iki $86,9 \pm 8,4$ vyriausioje amžiaus grupėje. Tuo tarpu moterims protezuotais dantimis indekso reikšmė nuo $82,2 \pm 1,7$ 45–54 metų amžiaus grupėje sumažėjo atitinkamai iki $79,9 \pm 1,8$ vyresnių nei 75 m. amžiaus grupėje.

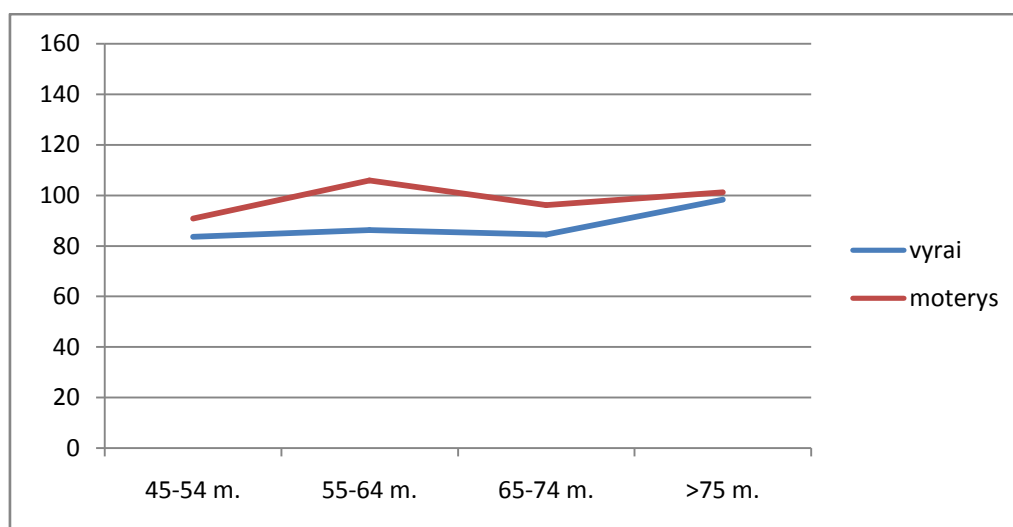

46 pav. Veido viršutinio trečdaliao – veido vidurinio trečdaliao indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

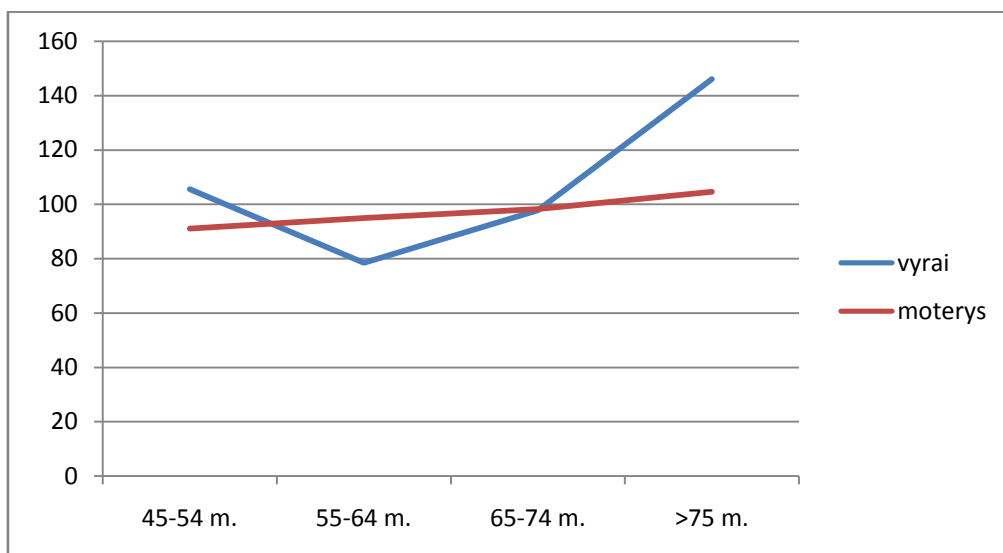

47 pav. Veido viršutinio trečdaliao – veido vidurinio trečdaliao indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Veido viršutinio trečdaliao ir veido apatinio trečdaliao indekso rodiklių dinamikoje vyrams ir moterims, kuriems buvo protezuoti dantys, stebima didėjimo tendencija (48–49 pav.). Indekso pokytis rodo, kad dėl žemėjančio veido apatinio trečdaliao aukščio viršutinis veido trečdalis buvo santykinai didesnis. Indekso reikšmė didėjo nuo $83,5 \pm 15,2$ jauniausioje vyrų amžiaus grupėje iki $98,2 \pm 15,6$ vyriausioje amžiaus grupėje, moterims atitinkamai didėjo nuo $90,8 \pm 16,8$ iki $101,2 \pm 17,6$. Taip pat didėjo indekso reikšmė tiriamiesiems, kuriems nebuvo protezuoti dantys – vyrams nuo $105,5 \pm 22,6$ iki 146 ± 63 , moterims – nuo $91 \pm 13,2$ iki $104,6 \pm 6,2$. Taigi, tiriamiesiems, kuriems buvo protezuoti dantys, stebimi 12 % mažesni amžiniai veido viršutinio trečdaliao ir veido apatinio trečdaliao indekso rodiklių pokyčiai vyrų tarpe ir atitinkamai 3 % mažesni pokyčiai moterų tarpe.

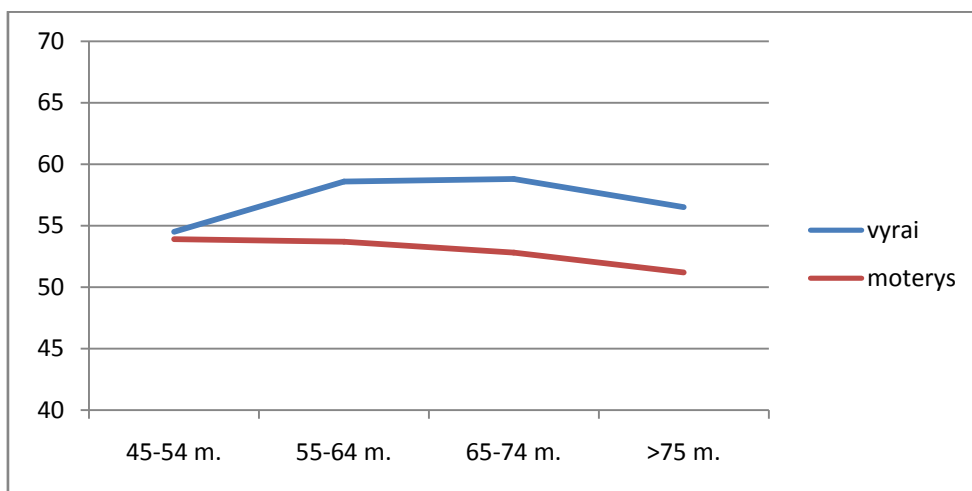

48 pav. Veido viršutinio trečdaliao – veido apatinio trečdaliao indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

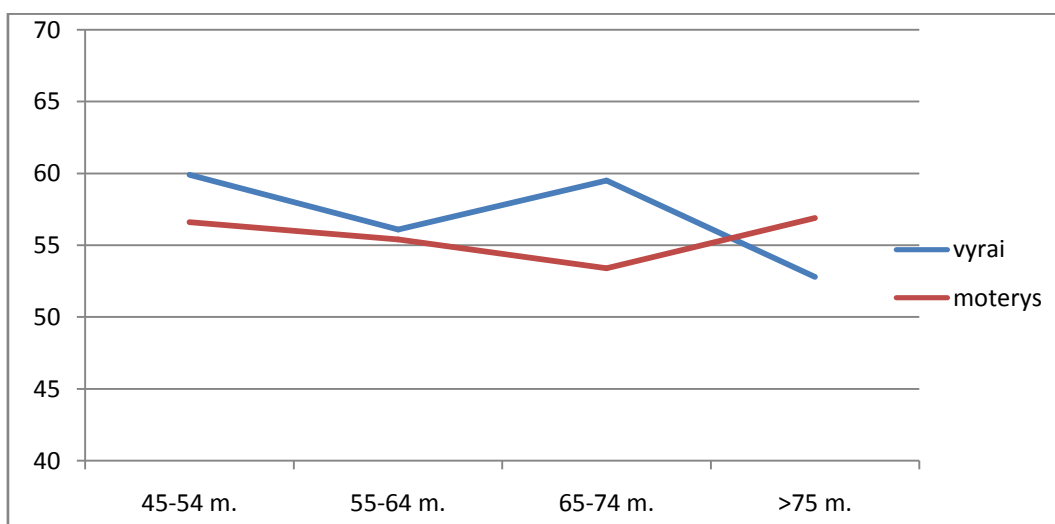

49 pav. Veido viršutinio trečdaliao – veido apatinio trečdaliao indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Tyrimė nenustatė tolygios vidurinio veido trečdaliao indekso kitimo tendencijos tarp vyrų ir moterų protezuotais ir neprotezuotais dantimis (50–51 pav.). Vyrų, kuriems buvo protezuoti dantys, indeksas didėjo nuo $54,5 \pm 8,5$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $56,6 \pm 3,8$ vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje. Vyrų neprotezuotais dantimis vidurinio veido trečdaliao indeksas sumažėjo nuo $59,9 \pm 7,1$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $52,8 \pm 3,5$ vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje. Moterų, kurioms buvo protezuoti dantys, indeksas mažėjo nuo $53,9 \pm 2,4$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $51,2 \pm 1,9$ vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje. Moterų, neprotezuotais dantimis dantimis vidurinio veido trečdaliao indeksas sumažėjo nuo $59,9 \pm 7,1$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $52,8 \pm 3,5$ vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje. Indekso mažėjimo tendenciją taip pat nustatė moterims neprotezuotais dantimis, t.y. nuo $56,6 \pm 3,8$ iki $53,4 \pm 3,3$, išskyrus vyriausią amžiaus grupę, kur indeksas padidėjo iki $56,9 \pm 7$.

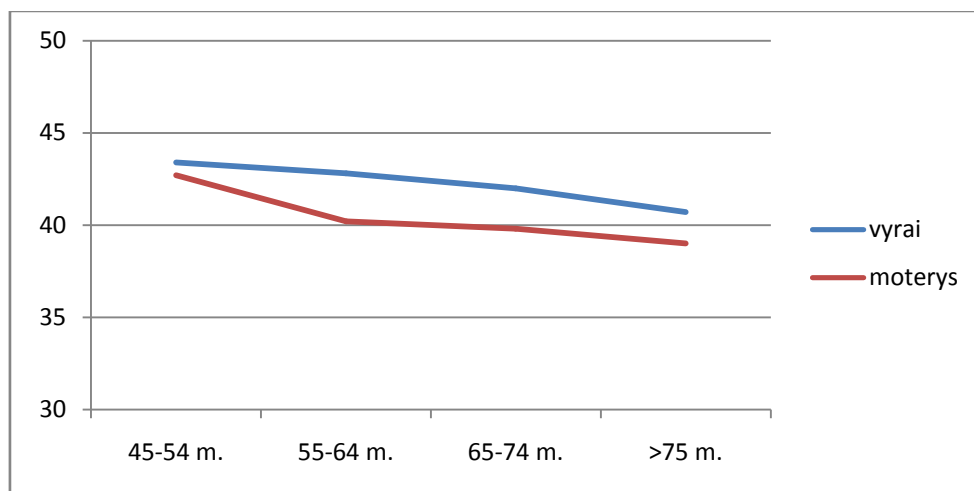
50 pav. Vidurinio veido trečdaliao indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

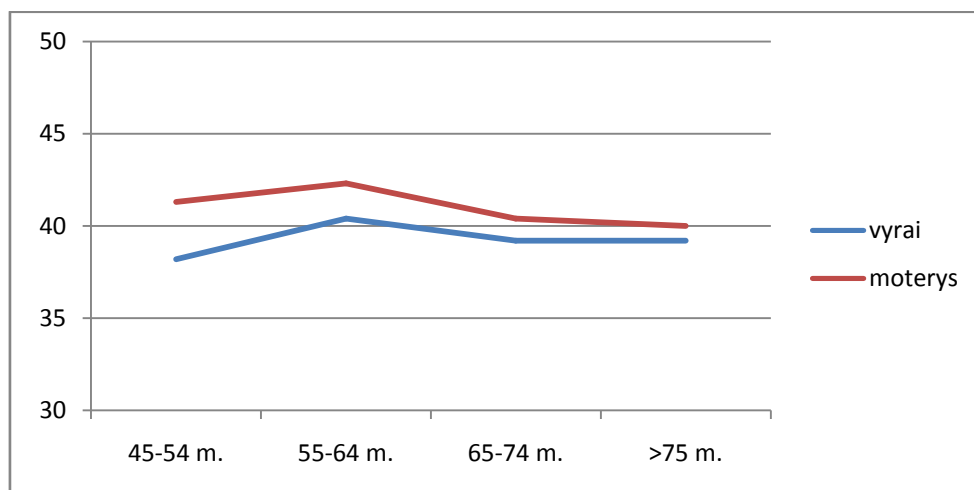
51 pav. Vidurinio veido trečdaliao indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Analizuodami apatinio žandikaulio indekso rodiklius (52–53 pav.) nustatėme tiriamųjų vyrų ir moterų, kuriems buvo protezuoti dantys, tolygią indekso mažėjimo tendenciją: vyrų tarpe indeksas mažėjo nuo $43,4 \pm 3,2$ jauniausioje grupėje iki $40,7 \pm 4,2$ vyriausioje amžiaus grupėje, moterų tarpe – atitinkamai nuo $42,7 \pm 4$ iki $39 \pm 4,2$. Vyrų ir moterų neprotezuotais dantimis indekso

rodikliai pasiskirstė mažiau tolygiai: tiek vyrų, tiek moterų tarpe pastebimas indekso rodiklių mažėjimas nuo 55–64 metų amžiaus grupės. Vyrų tarpe indeksas mažėjo nuo $40,4 \pm 5,2$ 55–64 metų amžiaus grupėje iki $39,2 \pm 4,7$ vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje, moterų tarpe – atitinkamai nuo $42,2 \pm 2,4$ iki $40 \pm 5,1$.

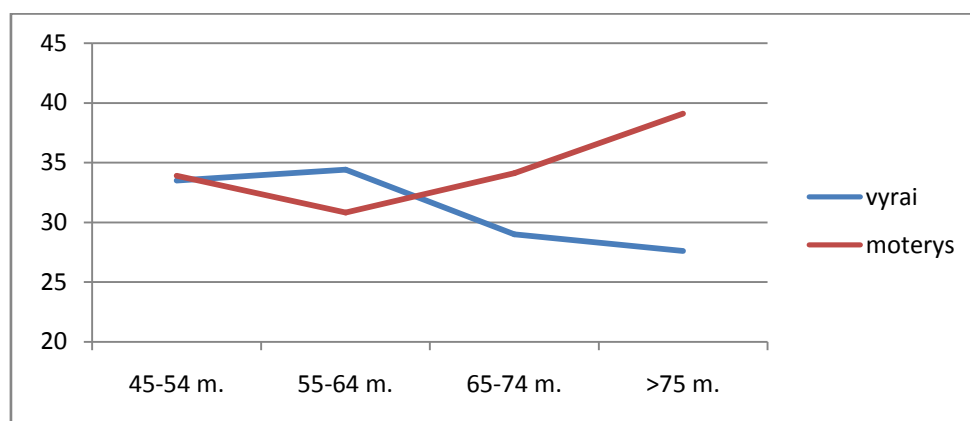

52 pav. Apatinio žandikaulio indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

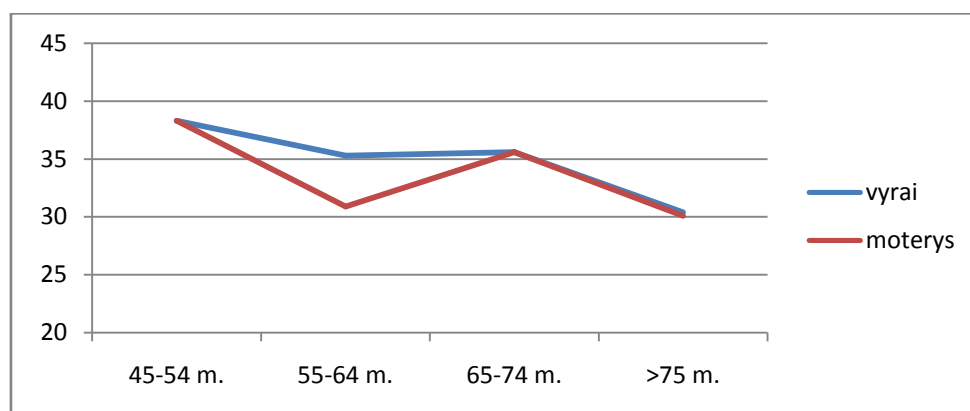

53 pav. Apatinio žandikaulio indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Viršutinės lūpos aukščio ir burnos pločio indekso rodiklių amžinėje dinamikoje pastebėjome mažėjimo tendenciją vyrams protezuotais ir neprotezuotais dantimis (54–55 pav.). Indekso dinamika rodo, kad viršutinės lūpos aukštis santykinai mažėjo lyginant su burnos pločiu. Indekso reikšmė vyrams, turintiems protezuotus dantis, kito nuo $33,5 \pm 4,7$ jauniausioje amžiaus grupėje iki $27,6 \pm 6,8$ – vyriausioje amžiaus grupėje. Vyrams, kuriems buvo protezuoti dantys, stebimi 3 % didesni indekso rodikliai. Analizuodami moterų protezuotais ir neprotezuotais dantimis duomenis, rodikliai pasiskirstė netolygiai, abiem atvejais aiškios viršutinės lūpos aukščio ir burnos pločio indekso rodiklių amžinės dinamikos tendencijos neįžvelgėme.

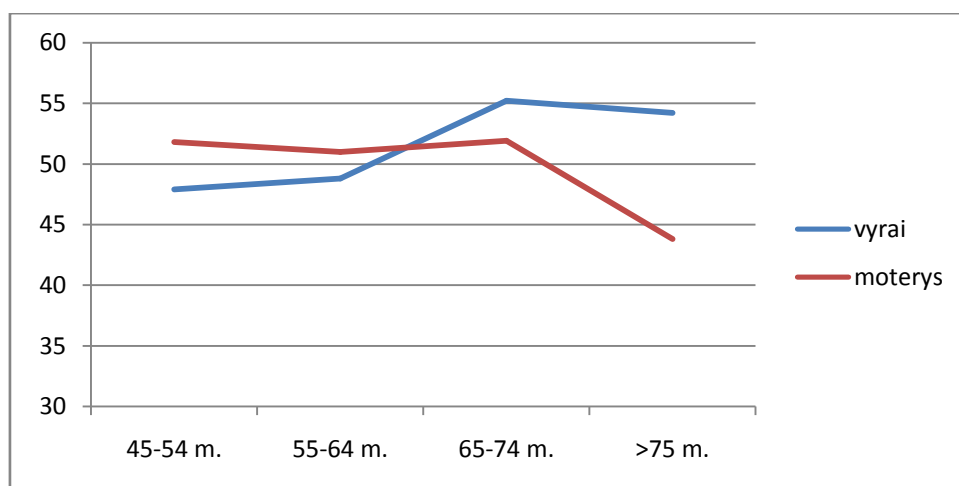
54 pav. Viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

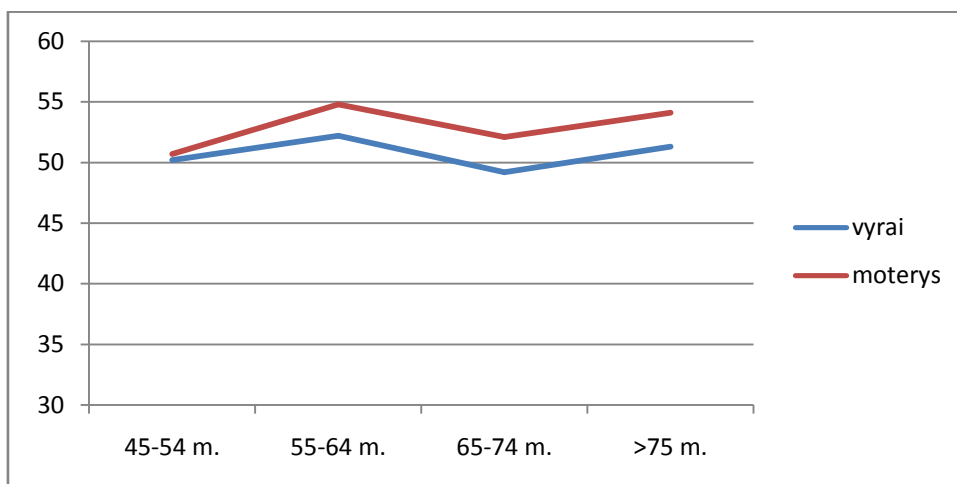
55 pav. Viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Analizuojant burnos ir apatinio žandikaulio pločio indekso duomenis nustatėme bendrą vyrų, protezuotais ir neprotezuotais dantimis bei moterų, neprotezuotais dantimis, indekso rodiklių augimo tendenciją (56–57 pav.). Nustatėme, kad burnos plotis, lyginant su apatinio žandikaulio pločiu mažėjo. Vyrams, kurių dantys buvo protezuoti, indekso reikšmė didėjo nuo $47,9 \pm 3,1$ jauniausioje amžiaus grupėje iki $54,2 \pm 2,2$ – vyriausioje, vyrams neprotezuotais dantimis – atitinkamai didėjo nuo $50,2 \pm 5,2$ jauniausioje amžiaus grupėje iki $51,3 \pm 4,8$ – vyriausioje amžiaus grupėje. Moterų protezuotais dantimis tarpe pastebimas gana tolygus indekso rodiklių pasiskirstymas amžiaus grupėse nuo 45–erių iki 74 metų. Tik vyriausioje moterų amžiaus grupėje nustatėme didesnę burnos ir apatinio žandikaulio indekso reikšmės sumažėjimą. Indekso reikšmė moterims neprotezuotais dantimis didėjo nuo $50,7 \pm 3,6$ jauniausioje amžiaus grupėje iki $54,1 \pm 4,3$ – vyriausioje. Moterims, kurios turėjo protezuotus dantis, pastebimi 6 % mažesni burnos ir apatinio žandikaulio indekso amžiniai pokyčiai.

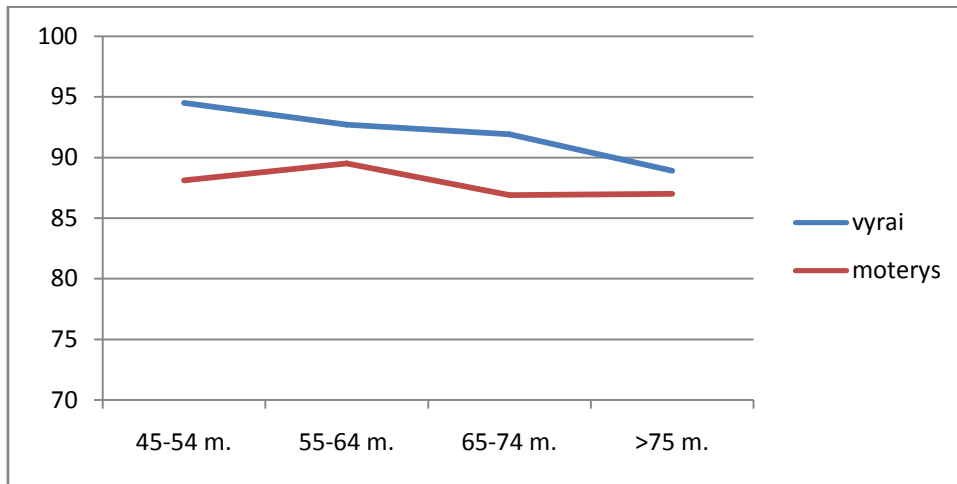

56 pav. Burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

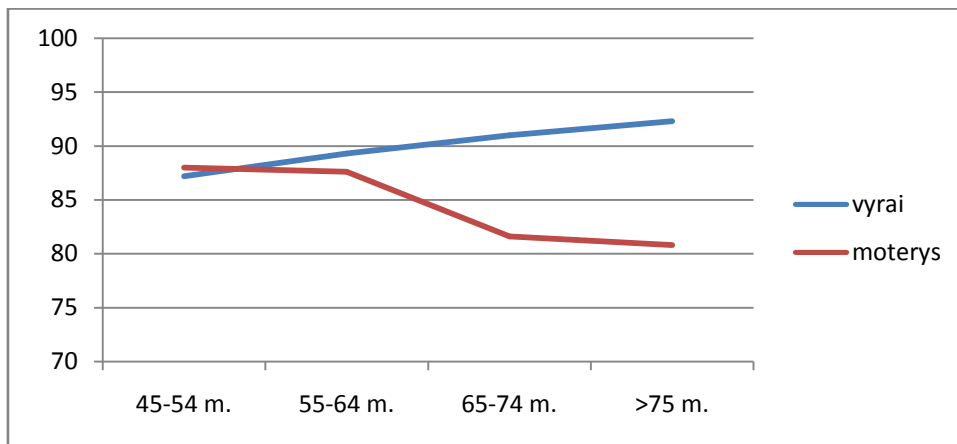

57 pav. Burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Veido indeksas rodo kaip keičiasi veido aukštis lyginant su veido pločiu: indekso rodikliui didėjant veidas santykinai siaurėja, o mažėjant – plėtėja. Tyrime nustatėme, kad analizuojant amžinę dinamiką veido indekso rodikliai turi tendenciją mažėti asmenims, kuriems buvo protezuoti dantys (58 pav.). Vyrams protezuotais dantimis indekso reikšmė sumažėjo nuo $94,5 \pm 7,2$ jauniausioje vyrų amžiaus grupėje iki $88,9 \pm 3,1$ – vyriausioje amžiaus grupėje; moterims nustatytas bendras indekso mažėjimas – atitinkamai nuo $88,1 \pm 4,8$ iki $87 \pm 4,2$ (59 pav.). Tuo tarpu vyrams ir moterims, kuriems nebuvo protezuoti dantys, nustatyta skirtinga veido indekso rodiklių amžinė dinamika. Indekso reikšmė moterų tarpe kito nuo $88 \pm 4,2$ 45–54 metų amžiaus grupėje iki $80,8 \pm 4,8$ – vyresnių nei 75 metų amžiaus grupėje, vyrų neprotezuotais dantimis veido indekso rodikliai turėjo tendenciją mažėti, atitinkamai nuo $87,2 \pm 8,4$ iki $92,3 \pm 6,1$. Nustatėme, kad moterims, kurioms buvo protezuoti dantys, stebimi 7 % mažesni amžiniai veido indekso pokyčiai lyginant su moterimis neprotezuotais dantimis.

58 pav. Veido indeksas (tiriamieji, kuriems buvo protezuoti dantys)

60 pav. Veido indeksas (tiriamieji, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

IV.8. Tirtų požymių dauginiai ryšiai

IV.8.1. Dauginiai ryšiai tarp odontologinės tiriamųjų būklės ir socialinių bei ekonominių veiksnių

Atlikus odontologinės tiriamųjų būklės ir socialinių bei ekonominių veiksnių koreliacinę analizę (15 lent.) paaiškėjo, kad daugelis nagrinėtų veiksnių statistiškai patikimai koreliavo su likusių dantų skaičiumi: asmens išsilavinimas, reguliarus lankymasis pas odontologą ir dantų valymosi dažnumas ypač patikimai siejosi su dantų išlikimu ($r = 0,24-0,33$). Amžius ir dantų netekimas buvo susiję stipriai neigiamu koreliaciniu ryšiu ($r = -0,62$).

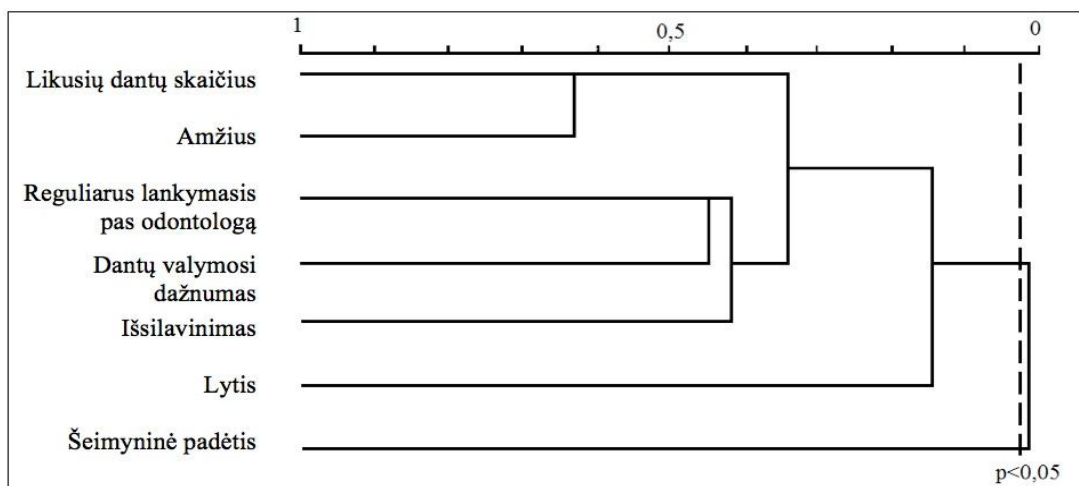
15 lentelė. Likusių dantų ir įvairių veiksnių koreliacijos koeficientai

	Lytis	Amžius	Reguliarus lankymasis pas odontologą	Dantų valymosi dažnumas	Dantų netekimas	Likusių dantų skaičius	Išsilavinimas
Amžiaus grupė	0,01						
Reguliarus lankymasis pas odontologą	0,22**	-0,38**					
Dantų valymosi dažnumas	0,43**	-0,33**	0,45**				
Dantų netekimas	-0,03	0,46**	-0,20**	-0,15**			
Likusių dantų skaičius	0,04	-0,62**	0,30**	0,24**	-0,82**		
Išsilavinimas	0,08*	-0,52**	0,43**	0,45**	-0,25**	0,33**	
Šeiminė padėtis	0,06	0,04	-0,07	-0,25**	0,04	-0,01	-0,08

Patikima koreliacija, kai $r > 0,10$ ir $r < -0,10$;

* $p < 0,005$, ** $p < 0,001$.

Siekiant išskirti svarbiausius likusių dantų skaičiaus ir tirtų veiksnių tarpusavio ryšius, atlikta koreliacinės matricos klasterinė analizė, jos rezultatai pateikiami dendrogramoje (62 pav.).

62 pav. Likusių dantų skaičiaus ir įvairių veiksnių koreliacijos koeficientų klasterinė dendrograma

Dendrogramoje matome, kad nagrinėjami veiksniai sudaro du klasterius: viename jų atsidūrė likusių dantų skaičius ir amžius, o su juo glaudžiai ir patikimai siejosi kitas klasteris, kuriame koreliavo reguliarus lankymasis pas odontologą, dantų valymosi dažnumas ir išsilavinimas. Įdomu, kad lytis ir šeiminė padėtis prisijungė prie minėtų dviejų klasterių kaip atskiri veiksniai – lytis jungėsi labai silpnu ryšiu, o šeiminė padėtis neturėjo patikimo ryšio su kitais dendrogramos klasteriais. Be abejo, stipriausiai tarpusavyje koreliavo (neigiama koreliacija) amžius ir likusių dantų skaičius, be to, išsilavinimas glaudžiai siejosi su dantų priežiūra (lankymusi pas odontologą ir dantų valymosi dažnumu).

Atlikę logistinės regresijos analizę, apskaičiavome dantų netekimo šansų santykį pagal amžių (16 lent.) ir pagal kitus veiksnius (17 lent.).

16 lentelė. Dantų netekimo šansų santykis pagal amžių

Amžius, metai	Šansų santykis	95% patikimumo intervalas	p reikšmė
55 ir daugiau	8,65	3,73-20,08	p<0,001
65 ir daugiau	5,4	3,38-8,66	p<0,001
75 ir daugiau	6,02	3,97-9,14	p<0,001

17 lentelė. Dantų netekimo šansų santykis pagal kitus veiksnius

Amžius, metai	Šansų santykis	95% patikimumo intervalas	p reikšmė
Lytis	1,38	0,91-1,98	p=0,13
Išsilavinimas (pradinis)	2,68	1,8-4,0	p<0,001
Šeiminė padėtis	1,06	0,72-1,58	p=0,76
Dantų priežiūra (nereguliari)	2,68	1,49-4,84	p<0,001

17 lentelėje atliktų veiksnių analizė patvirtino, kad amžius yra pagrindinis dantų netekimo veiksnys. Vyresni nei 55 metų asmenys turi 8,65 karto didesnę tikimybę netekti dantų nei jaunesni. Atmetus amžių kaip pagrindinį dantų netekimo veiksnį, tolesnė analizė aparodė, kad daugiau šansų prarasti dantis turi asmenys, įgiję tik pradinį išsilavinimą ir nesirūpinantys reguliaria dantų priežiūra. Kaip ir analizuodami klasterius, matome, kad lytis ir šeiminė padėtis yra statistiškai nereikšmingi dantų netekimo veiksniai.

IV.8.2. Dauginiai ryšiai tarp veido dydžio, proporcijų rodiklių ir likusių dantų skaičiaus bei dantų protezavimo būklės

Siekiant išskirti svarbiausius tirtų veiksnių tarpusavio ryšius, atlikta koreliacinės matricos klasterinė analizė (18–21 lent.), jos rezultatus pateikėme dendrogramomis (63–66 pav.).

18 lentelė. Nprotezuotų moterų (n = 97) likusių dantų skaičiaus ir veido indeksų koreliacinė matrica

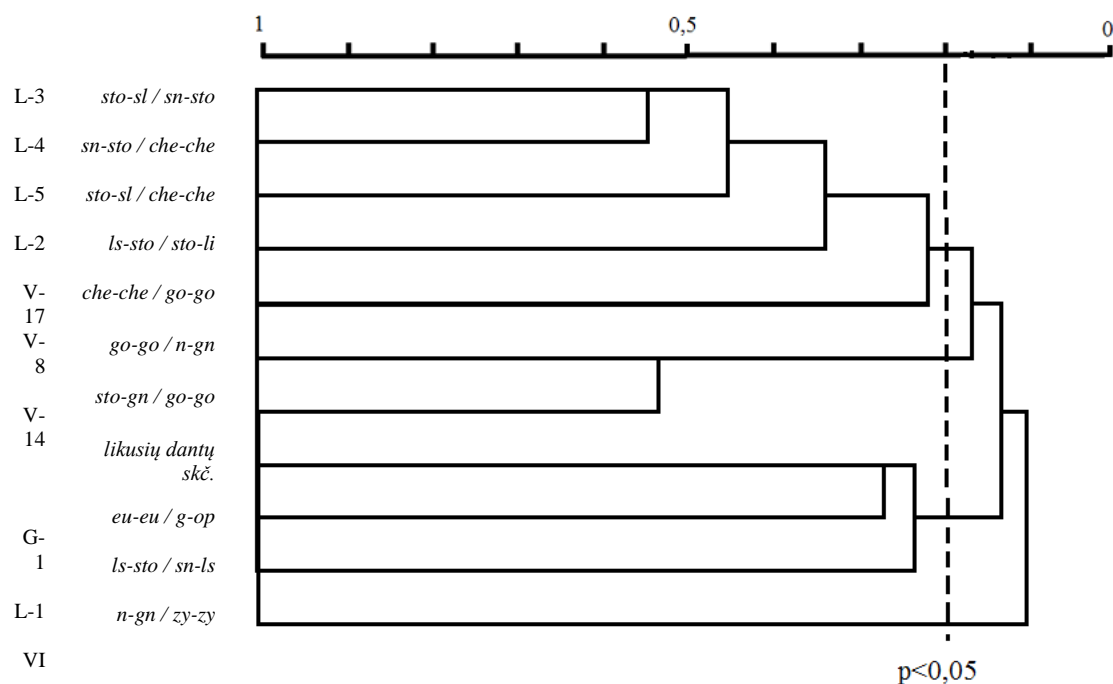
Trumpinys	Formulė	Likusių dantų skaičius	V-8	L-1	L-2	L-3	GI	VI	V-14	L-4	L-5
V-8	<i>go-go/ n-gn</i>	-0,280**									
L-1	<i>ls-sto/ sn-ls</i>	0,226*	0,263**								
L-2	<i>ls-sto/ sto-li</i>	0,125	0,133	0,253*							
L-3	<i>sto-sl/ sn-sto</i>	-0,274**	0,308**	0,280**	-0,499**						
GI	<i>eu-eu/ g-op</i>	0,167	-0,311**	-0,025	-0,031	-0,095					
VI	<i>n-gn/ zy-zy</i>	0,140	-0,526**	0,055	-0,247*	0,106	0,029				
V-14	<i>sto-gn/ go-go</i>	0,015	-0,421**	-0,033	0,245*	-0,558**	-0,113	0,011			
L-4	<i>sn-sto/ che-che</i>	-0,213*	-0,152	0,302**	-0,257*	0,454**	-0,241*	0,164	0,470**		
L-5	<i>sto-sl/ che-che</i>	0,215*	-0,077	0,030	-0,001	-0,186	0,087	0,095	-0,227*	-0,427**	
V-17	<i>che-che go-go</i>	-0,270**	0,020	-0,214*	-0,152	0,114	-0,017	-0,050	0,031	0,141	0,022

Patikima koreliacija, kai $r > 0,10$ ir $r < 0,10$; $p < 0,005$, ** $p < 0,001$;

V-8 – apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas, L-1 – viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas, L-2 – viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas, L-3 – apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas, GI – galvos indeksas, VI – veido indeksas, V-14 – apatinio žandikaulio indeksas, L4 – viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L5 – apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, V17 – burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas.

Nprotezuotų moterų tirtus požymius analizuojančioje dendrogramoje (63 pav.) matome, kad požymiai grupuojasi į du klasterius: pirmajame atsidūrė apatinės lūpos ir viršutinės lūpos aukščio, viršutinės lūpos aukščio ir burnos

pločio, apatinės lūpos aukščio ir burnos pločio, viršutinės lūpos raudonio ir apatinės lūpos, burnos ir apatinio žandikaulio pločio, apatinio žandikaulio pločio ir veido aukščio, apatinio žandikaulio indeksai, antrame – likusių dantų skaičius, galvos indeksas ir viršutinės lūpos raudonio ir odinės dalies aukščio indeksai. Veido indeksas prie abiejų klasterių prisijungė vėliausiai ir statistiškai nepatikimai.

L-3 – apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas, L4 – viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L5 – apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L-2 – viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas, V17 – burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas, V-8 – apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas, V-14 – apatinio žandikaulio indeksas, GI – galvos indeksas, L-1 – viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas, VI – veido indeksas.

63 pav. Likusių dantų skaičiaus ir veido indeksų koreliacinė dendrograma (moterys, kurioms nebuvo protezuoti dantys)

Analizuodami moterų, kurioms buvo protezuoti dantys tirtų požymių dendrogramą (64 pav.) matome, kad požymiai grupuojasi į du klasterius. Viename jų atsидūrė apatinio žandikaulio pločio ir veido aukščio, veido, apatinio žandikaulio, apatinės lūpos ir viršutinės lūpos aukščio, viršutinės lūpos aukščio ir burnos pločio, apatinės lūpos aukščio ir burnos pločio bei

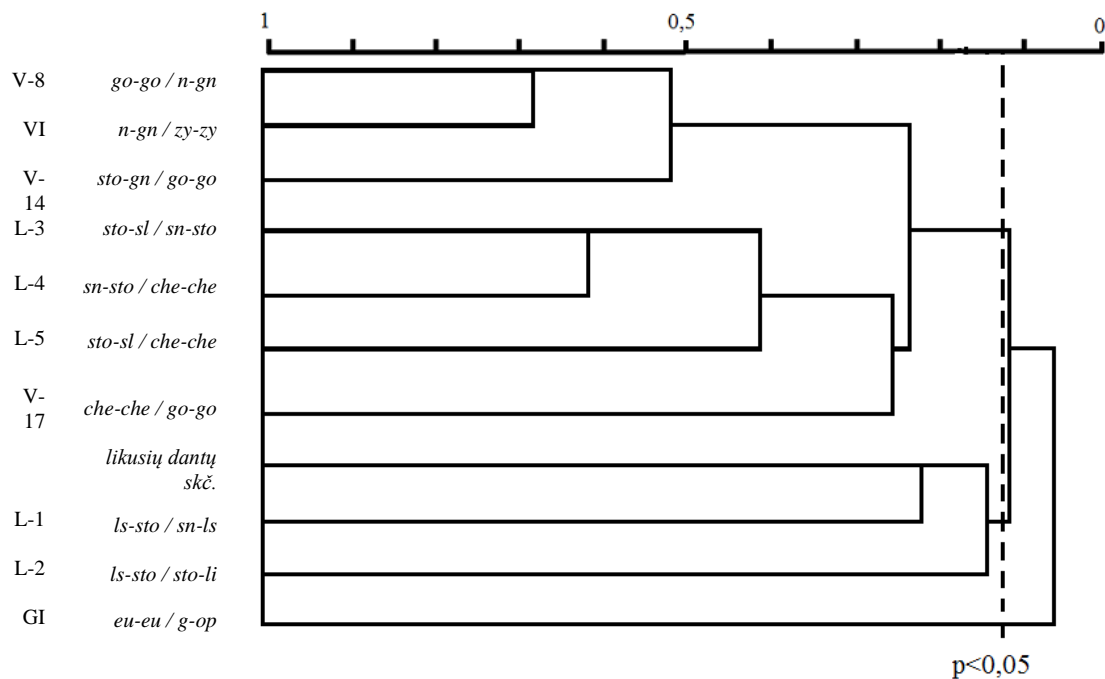
burnos ir apatinio žandikaulio pločio indeksai, antrame – likusių dantų skaičius, viršutinės lūpos raudonio ir odinės dalies aukščio bei viršutinės lūpos raudonio ir apatinės lūpos raudonio aukščio indeksai. Galvos indeksas prie abiejų klasterių prisijungė kaip atskiras požymis. Matome, kad dauguma indeksų, nusakančių veido apatinio trečdaliao proporcijas, atsidūrė viename klasteryje ir šioje tiriamųjų grupėje neturėjo statistiškai patikimos koreliacijos su likusių dantų skaičiumi.

19 lentelė. Moterų, kurioms buvo protezuoti dantys (n = 226), likusių dantų skaičiaus ir veido indeksų koreliacinė matrica

Trumpinys	Formulė	Likusių dantų skaičius	V-8	L-1	L-2	L-3	GI	VI	V-14	L-4	L-5
V-8	<i>go-go/ n-gn</i>	-0,050									
L-1	<i>ls-sto/ sn-ls</i>	0,210**	-0,046								
L-2	<i>ls-sto/ sto-li</i>	0,174**	0,131*	0,132*							
L-3	<i>sto-sl/ sn-sto</i>	-0,260**	-0,228**	0,024	-0,322**						
GI	<i>eu-eu/ g-op</i>	0,033	-0,697**	0,098	0,001	0,048					
VI	<i>n-gn/ zy-zy</i>	0,242**	-0,669**	0,042	0,065	0,273**	0,358**				
V-14	<i>sto-gn/ go-go</i>	0,371**	-0,185**	-0,039	0,030	-0,633**	0,236**	0,019			
L-4	<i>sn-sto/ che-che</i>	0,120	-0,406**	0,050	-0,349**	0,483**	0,284**	0,284**	0,324**		
L-5	<i>sto-sl/ che-che</i>	-0,132*	-0,323**	-0,022	0,026	0,184**	0,149*	0,263**	-0,368**	-0,251**	
V-17	<i>che-che go-go</i>	-0,121	-0,035	0,135*	-0,021	0,132*	-0,046	0,074	-0,167*	-0,003	0,131*

Patikima koreliacija, kai $r > 0,10$ ir $r < 0,10$; $p < 0,005$, ** $p < 0,001$;

V-8 – apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas, L-1 – viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas, L-2 – viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas, L-3 – apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas, GI – galvos indeksas, VI – veido indeksas, V-14 – apatinio žandikaulio indeksas, L4 – viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L5 – apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, V17 – burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas.

L-3 – apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas, L4 – viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L5 – apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L-2 – viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas, V17 – burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas, V-8 – apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas, V-14 – apatinio žandikaulio indeksas, GI – galvos indeksas, L-1 – viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas, VI – veido indeksas.

64 pav. Likusių dantų skaičiaus ir veido indeksų koreliacinė dendrograma (moterys, kurioms buvo protezuoti dantys)

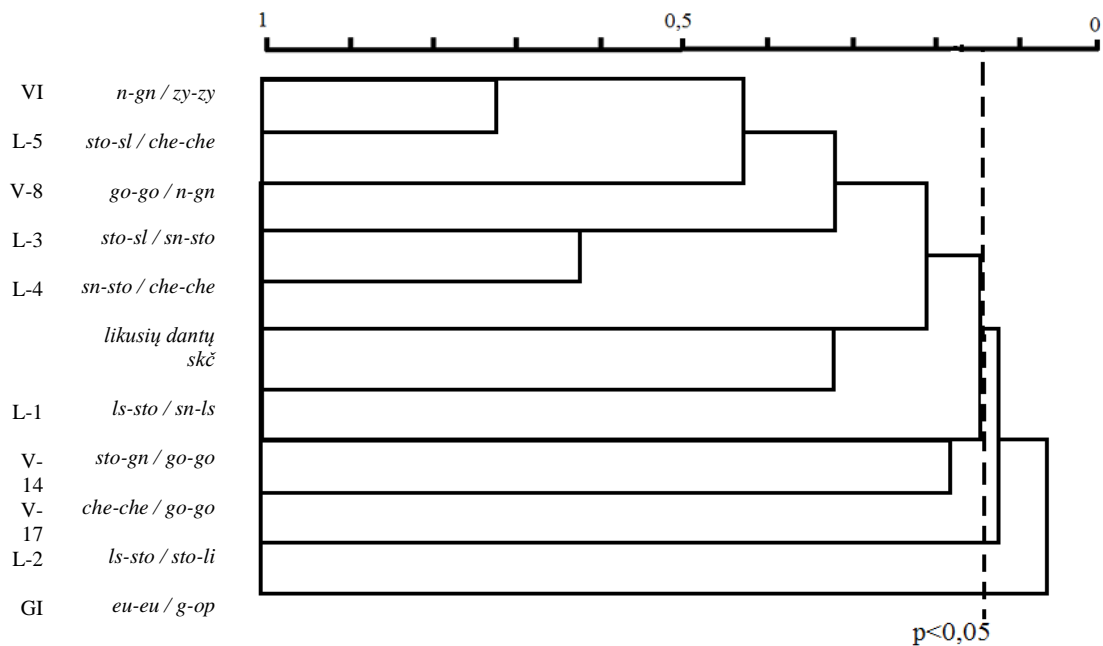
Dendrogramoje, apibūdinančioje vyrų protezuotais dantimis požymius (65 pav.) matome, kad požymiai grupuojasi į vieną didesnę klasterį, o kiti prisijungia kaip atskiri veiksniai. Klasteryje atsидūrė veido, apatinės lūpos aukščio ir burnos pločio, apatinio žandikaulio pločio ir veido aukščio, apatinės lūpos ir viršutinės lūpos aukščio, viršutinės lūpos aukščio ir burnos pločio indeksai. Likusių dantų skaičius, viršutinės lūpos raudonio ir odinės dalies aukščio, apatinio žandikaulio, burnos ir apatinio žandikaulio pločio, viršutinės lūpos raudonio ir apatinės lūpos raudonio aukščio bei galvos indeksai jungėsi kaip atskiri veiksniai, o koreliacija buvo silpna arba nepatikima.

20 lentelė. Vyrų, kuriems buvo protezuoti dantys (n = 197), likusių dantų skaičiaus ir veido indeksų koreliacinė matrica

Trumpinys	Formulė	Likusių dantų skaičius	V-8	L-1	L-2	L-3	GI	VI	V-14	L-4	L-5
V-8	<i>go-go/ n-gn</i>	-0,199**									
L-1	<i>ls-sto/ sn-ls</i>	0,317**	-0,253**								
L-2	<i>ls-sto/ sto-li</i>	0,125	0,289**	0,156*							
L-3	<i>sto-sl/ sn-sto</i>	-0,131	0,083	0,146*	-0,226**						
GI	<i>eu-eu/ g-op</i>	0,218**	-0,488**	-0,117	0,031	0,217**					
VI	<i>n-gn/ zy-zy</i>	0,245**	-0,372**	-0,088	-0,143*	-0,069	0,177*				
V-14	<i>sto-gn/ go-go</i>	0,467**	-0,422**	0,052	0,227**	-0,636**	0,358**	0,205**			
L-4	<i>sn-sto/ che-che</i>	0,365**	-0,364**	0,107	0,016	0,369**	0,728**	0,145*	0,446**		
L-5	<i>sto-sl/ che-che</i>	-0,093	-0,031	0,100	-0,022	-0,156*	-0,101	-0,188**	-0,098	-0,334**	
V-17	<i>che-che go-go</i>	0,098	-0,069	0,186**	0,043	0,036	0,029	0,047	0,014	0,042	0,039

Patikima koreliacija, kai $r > 0,10$ ir $r < 0,10$; * $p < 0,005$, ** $p < 0,001$;

V-8 – apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas, L-1 – viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas, L-2 – viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas, L-3 – apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas, GI – galvos indeksas, VI – veido indeksas, V-14 – apatinio žandikaulio indeksas, L4 – viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L5 – apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, V17 – burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas.

L-3 – apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas, L4 – viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L5 – apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L-2 – viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas, V17 – burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas, V-8 – apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas, V-14 – apatinio žandikaulio indeksas, GI – galvos indeksas, L-1 – viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas, VI – veido indeksas.

65 pav. Likusių dantų skaičiaus ir veido indeksų koreliacinė dendrograma (vyrai, kuriems buvo protezuoti dantys)

Analizuojant vyrų, kuriems nebuvo protezuoti dantys, požymių dendrogramą (66 pav.) matome, kad požymiai grupuojasi į du klasterius: viename atsidūrė apatinės lūpos ir viršutinės lūpos aukščio, apatinės lūpos aukščio ir burnos pločio, viršutinės lūpos raudonio ir apatinės lūpos raudonio aukščio, viršutinės lūpos aukščio ir burnos pločio, burnos ir apatinio žandikaulio pločio indeksai, kitame – apatinio žandikaulio pločio ir veido aukščio, apatinio žandikaulio indeksai, likusių dantų skaičius, veido, viršutinės lūpos raudonio ir odinės dalies aukščio indeksai, o galvos indeksas prisijungė vėliausiai kaip atskiras požymis. Analizuodami dendrogramą, matome, kad vyrų, kurių dantys nebuvo protezuoti, likusių dantų skaičius daro reikšmingą įtaką veido proporcijoms.

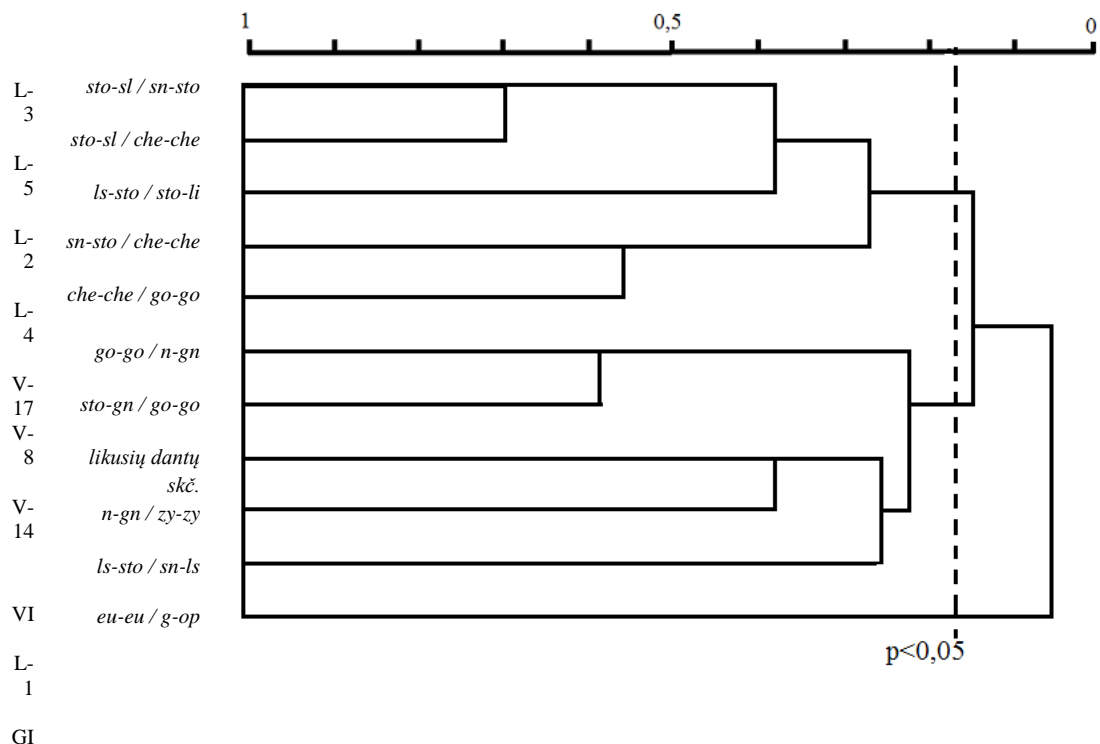
21 lentelė. Vyru, kuriems nebuvo protezuoti dantys (n = 121), likusių dantų skaičiaus ir veido indeksų koreliacinė matrica

Trumpinys	Formulė	Likusių dantų skaičius	V-8	L-1	L-2	L-3	GI	VI	V-14	L-4	L-5
V-8	<i>go-go/ n-gn</i>	0,156									
L-1	<i>ls-sto/ sn-ls</i>	0,304**	-0,285**								
L-2	<i>ls-sto/ sto-li</i>	0,184*	-0,114	0,158							
L-3	<i>sto-sl/ sn-sto</i>	-0,054	0,052	0,006	-0,483**						
GI	<i>eu-eu/ g-op</i>	-0,377**	-0,513**	-0,242**	0,072	0,029					
VI	<i>n-gn/ zy-zy</i>	-0,064	-0,557**	0,157	-0,039	-0,110	0,023				
V-14	<i>sto-gn/ go-go</i>	0,141	-0,340**	0,320**	0,342**	-0,572**	0,374**	0,025			
L-4	<i>sn-sto/ che-che</i>	0,083	-0,279**	0,299**	-0,271**	0,700**	0,381**	-0,083	0,146		
L-5	<i>sto-sl/ che-che</i>	-0,093	0,104	-0,121	0,081	0,224*	-0,174	0,231*	-0,544**	-0,287**	
V-17	<i>che-che go-go</i>	-0,005	-0,012	-0,164	0,021	-0,023	0,073	0,097	-0,028	-0,034	0,064

Patikima koreliacija, kai $r > 0,10$ ir $r < -0,10$;

* $p < 0,005$, ** $p < 0,001$;

V-8 – apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas, L-1 – viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas, L-2 – viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas, L-3 – apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas, GI – galvos indeksas, VI – veido indeksas, V-14 – apatinio žandikaulio indeksas, L4 – viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L5 – apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, V17 – burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas.

L-3 – apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indeksas, L4 – viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L5 – apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indeksas, L-2 – viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indeksas, V17 – burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas, V-8 – apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas, V-14 – apatinio žandikaulio indeksas, GI – galvos indeksas, L-1 – viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indeksas, VI – veido indeksas.

66 pav. Likusių dantų skaičiaus ir veido indeksų koreliacinė dendrograma (vyrai, kuriems nebuvo protezuoti dantys)

Vertindami visų dendrogramų duomenis matome, kad likusių dantų skaičius labiau veikia kitas veido proporcijas tiems asmenims, kurių dantys nebuvo protezuoti, o asmenims, kuriems buvo taikytas burnos ortopedinis gydymas, ši įtaka yra silpna arba statistiškai nereikšminga. Galime, teigti, kad asmenų, praradusių dantis ir nepasirūpinusių jų protezavimu, veido proporcijos statistiškai patikimai skyrėsi nuo tų tiriamųjų, kurių prarasti dantys buvo protezuoti.

V. REZULTATŲ APTARIMAS

V.1. Vyrų ir moterų fizinių rodiklių amžinės dinamikos analizė

Tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad vyresnių nei 45 metų Vilniaus populiacijos gyventojų kūno ir veido antropometriniai duomenys labai svyruoja tiek amžiaus grupėse tarp tos pačios lyties asmenų, tiek tarp skirtingų lyčių tiriamųjų duomenų. Kaip ir tikėjomės, vyrų fizinių matmenų rodikliai buvo didesni nei moterų. Nustatėme skirtumus tarp visų amžiaus ir lyties grupių, bet šie skirtumai nestebina, nes surinkti duomenys iš įvairiose pasaulio šalyse atliktų tyrimų patvirtina mūsų rezultatų tendencijas (Ritz ir kt 2011). Vertinant ūgio pokyčius svarbu vertinti ne tik absoliučius dydžius, kurie rodo ryškų amžinį ūgio regresą, bet ir tai, kad tiriamieji yra gimę skirtingu laiku ir čia įtaką daro papildomas veiksnys – XX a. pabaigoje įvykusi augimo akceleracija. Dėl akceleracijos jaunesni tiriamieji, greičiausiai, buvo aukštesni nei vyresni, tačiau tai nepaneigia ūgio mažėjimo dėl amžiaus taip pat. Literatūros duomenimis, ūgio mažėjimas daugiausia susijęs su stuburo tarpslankstelių diskų atrofija (Perissinotto ir kt., 2002). Kai kurie autoriai dar išskiria ir kelio sąnario plyšio amžinį mažėjimą (Meadows ir kt., 1999), tačiau šie duomenys prieštaringi. Taigi, mūsų manymu, svarbesnis veiksnys, atskleidžiantis faktą, kodėl jaunesni tiriamieji buvo aukštesni yra ūgio akceleracija.

Pagal Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) rekomendacijas atlikta kūno masės indekso analizė atskleidė, kad mūsų tirtoje populiacijoje yra daug turinčių antsvorio ar nutukusių asmenų. Ši pasaulinė antsvorio problema, jau vadinama nutukimo epidemija, be abejonės, svarbi tiek besivystančios, tiek išsivysčiusios ekonomikos šalyse. Vyrų ir moterų KMI rodikliai svyruoja skirtingai: daugiausia nutukusių vyrų nustatėme 45–54 metų amžiaus grupėje, vyresnių nutukusių vyrų procentas mažėjo; moterų tendencija kitokia – KMI reikšmės didžiausios 55–64 metų amžiaus grupėje, o kitose amžiaus grupėse

yra panašios. Vyresnių nei 75 metų moterų grupėje per mažą svorį (KMI < 18,5) turėjo 6 % moterų ir tai yra nerimą keliantis ženklas, nes tyrimai (Visscher ir kt., 2000) rodo, kad pernelyg mažas svoris senyvame amžiuje yra mirtį predisponuojantis veiksnys. Padidėjęs KMI vyresnio amžiaus žmonėms, skirtingai nei jaunesniems, praranda savo kaip padidėjusios mirties rizikos veiksnio svarbą (Stevens ir kt., 1998). Mūsų tyrimo rezultatai patvirtino, kad sergantieji diabetu, arterine hipertenzija ir kitomis lėtinėmis ligomis sveria daugiau, jų KMI rodikliai aukštesni (148 - 154 priedai). Tai rodo, kad antsvoris ir nutukimas yra svarbūs rizikos susirgti lėtinėmis ligomis veiksniai.

V.2. Burnos sveikatos sąsajos su socialiniais ir ekonominiais veiksniais

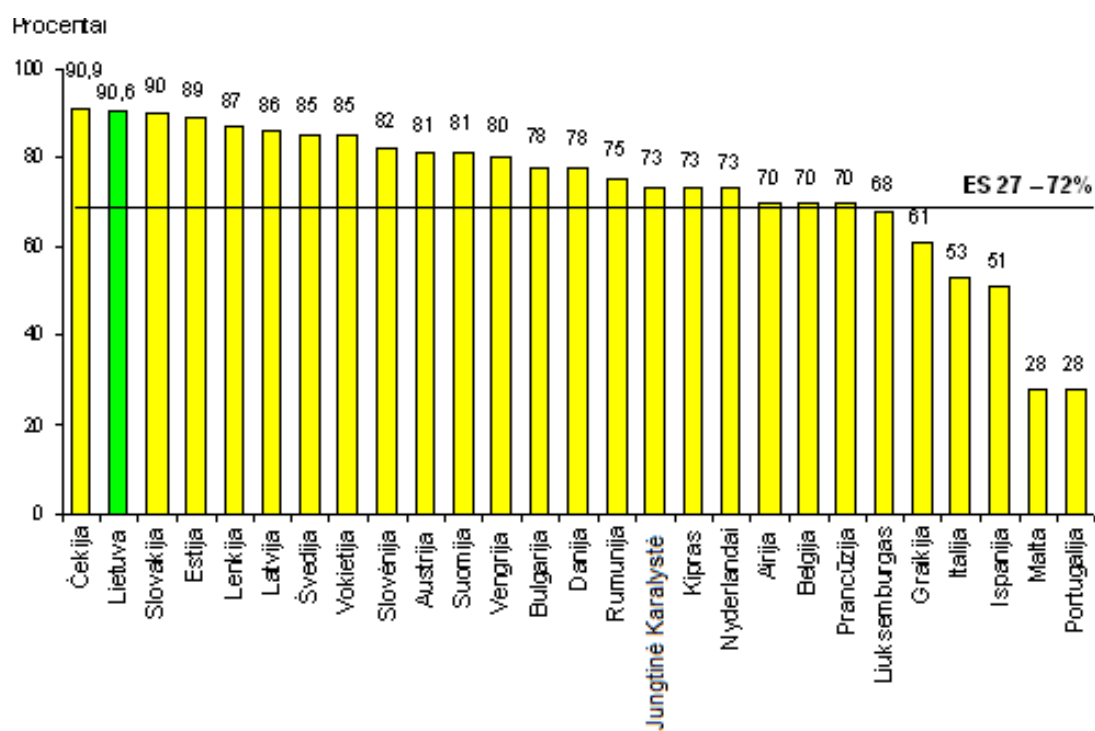
Mūsų tyrimas svarbus tuo, kad leidžia įvertinti Vilniaus miesto gyventojų požiūrį į gyvenamosios aplinkos kokybę, rūpinimąsi savo sveikata. Socialiniai ir ekonominiai veiksniai darė įtaką visų tiriamų amžiaus ir lyties grupių asmenų burnos sveikatos būklei. Daugelis Europoje atliktų tyrimų rodo, kad dantų netekimo paplitimas didėja su amžiumi (Walter ir kt., 2001), ir tai patvirtina tas pačias tendencijas, kaip ir mūsų tyrimas. Mes radome 20 % asmenų, kurių abu žandikauliai buvo bedančiai. Šie duomenys panašūs į Kauno kolegų (Zubienė ir kt., 2009) atlikto tyrimo, kuriuo nustatyta 14 % bedančių asmenų. Mūsų tyrimo didesnis bedančių žmonių skaičius gali būti paaiškintas tuo, kad Zubienės ir kt. vyriausias tirtas asmuo buvo 72 metų amžiaus, o mes tyrėme ir vyresnius nei 75 metų amžiaus žmones ir būtent vyresnėse amžiaus grupėse aptikome daugiausia bedančių asmenų. Vertindami vyresnių amžiaus grupių bedančių asmenų skaičių, gavome panašius rezultatus kaip ir kitų šalių tyrėjai: Izraelyje – 59,5 % (Mann ir kt., 1985), Ispanijoje – 28,3 % (Casado ir kt., 1994), Turkijoje – 48 % (Dogan ir kt., 2012), Australijoje – 46,1 % (Hopcraft ir kt., 2011) bedančių žmonių. Apskritai Europoje vyresnių nei 65 metų bedančių asmenų skaičius svyruoja nuo 15 % iki 72 % (Felton ir kt., 2011) Duomenys skirtingi ne tik dėl populiacijų ypatumų, bet ir dėl nevienodų

tiriamųjų imčių. Reikia atkreipti dėmesį ir į dantų netekimo priežastis: bendra europinė tendencija yra ta, kad pagrindinė dantų netekimo priežastis yra eduonies komplikacijos (Muller ir kt., 2007). Lietuvoje nerimą kelia tai, kad 1,7 % tiriamųjų prarado dantis dėl finansinių priežasčių. Čia galime daryti išvadą, kad žmogus, neišgalintis sumokėti už dantų gydymą, tuo labiau negalės susimokėti ir už tolesnį bei brangesnį gydymo etapą – dantų protezavimą. Reikšmingai išaugęs bedančių asmenų skaičius vyresnių nei 75 metų vyrų ir moterų amžiaus grupėse gali būti paaiškinamas tuo, kad dalis šių tiriamųjų buvo slaugos ligoninių pacientai ir senelių namų gyventojai, deja, gaunantys nepakankamą odontologinę pagalbą. Toks ryšys pastebėtas ir kituose darbuose (Bertil ir kt., 1994). Kai kurių tyrėjų duomenimis, socialiniai ir ekonominiai veiksniai dantų netekimui tiek pat svarbūs kaip ir biologiniai, jie tarpusavyje labai susiję, todėl sunku daryti griežtas išvadas, kas turi daugiau įtakos (Burt ir kt., 1990; Haugejorden ir kt., 2003). Dantų praradimas išderina gyvenimo kokybę, ypač paveikia išvaizdą, mitybos įpročius (Niesten ir kt., 2012). Osterberg duomenimis, tiesioginė priklausomybė sieja likusių dantų skaičių ir vyresnių nei 70 metų asmenų mirtingumą (Osterberg ir kt., 2007). Lietuvoje panašių tyrimų iki šiol neatlikta.

Lygindami vieną pagrindinių socialinių veiksnių – išsilavinimo lygį, matome, kad lietuviai yra viena iš labiausiai išsilavinusių tautų (Lietuvos statistikos departamento duomenys) ir viršija Europos Sąjungos vidurkį (67 pav.). Mūsų tirtų asmenų, turinčių tik pradinį išsilavinimą, reikšmingas skaičius nustatytas tik vyriausiose amžiaus grupėse, t. y. 65–74 metų ir vyresnių nei 75 metų. Manome, kad tai yra dėsninga, nes dauguma šių asmenų yra gimusi prieš Antrąjį pasaulinį karą arba jo metu ir jų išsilavinimui neabejotinai įtakos turėjo to meto ekonominė situacija. Jaunesni asmenys yra gimę ir įgiję išsilavinimą Sovietų Sąjungos okupacijos laikotarpiu, kai buvo privalomas aštuonių klasių (pagrindinis) išsilavinimas, o aukštasis išsilavinimas buvo prieinamas visiems to siekiantiems. Panaši išsilavinimo politika išlieka ir šiuo metu, todėl turime pagrindą manyti, kad, vykstant kartų kaitai, Lietuvoje proporcingai daugės

aukštą išsilavinimo lygį turinčių žmonių. Lietuvos moterys – labiausiai išsilavinusios Europos Sąjungoje. Eurostato duomenimis, 2008 metų vidurinį ir aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą turėjo 91,7 % 25–64 metų amžiaus Lietuvos moterų, o tai aukščiausias rodiklis Europos Sąjungoje (Estijoje – 90 %, Latvijoje – 88,8 %). Mūsų duomenimis, moterys labiau išsilavinusios nei vyrai, o didžiausias skirtumas yra 45–54 metų grupėje, tai patvirtina ir Lietuvos statistikos departamento duomenys. Manome, kad žinojimas, jog gyvename aukšto išsilavinimo lygio visuomenėje, yra svarbus siekiant atgalinio tikslinių grupių ryšio, kai planuojami populiaciniai tyrimai, sudaromos profilaktikos programos.

67 pav. 20–40 metų lietuvių, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, palyginimas su kitomis Europos šalimis

Išsilavinimo tyrimas svarbus tuo požiūriu, kad aukštesnio išsilavinimo lygio asmenys labiau rūpinasi burnos sveikata, yra praradę mažiau savo dantų, turi daugiau protezuotų dantų.

V.3. Veido antropometrinių duomenų amžinė dinamika

Yra atlikta daugybė tyrimų, nagrinėjančių vaikų veido ir galvos proporcijas, jų kaitą augimo metu, bendrų fizinių rodiklių pokyčius, tačiau senyvų žmonių veido redukcija Lietuvoje ir pasaulyje yra netyrinėta.

Neoklasikiniai veido kanonai, renesanso epochos mokslininkų ir menininkų sukurti prieš keletą šimtų metų, iki šiol naudojami kaip taisyklingo veido standartas. Antropometrinių matavimų duomenimis plačiai naudojasi plastikos chirurgoi (Farkas, 1987). Deja, pastaraisiais metais atliktų įvairių etninių grupių veido tyrimų rezultatai rodo, kad tik nuo 7 % iki 30 % atskirų veido antropometrinių matmenų patenka į „standartinio veido“ ribas (22 ir 23 lent.).

22 lentelė. Lietuvos vyrų antropometrinių matmenų (cm) palyginimas su neoklasikiniais veido proporcijų kanonais

Antropometriniai matmenys (kanonai)	Vyrai			
	45– 54 m. (n=79)	55– 64 m. (n=78)	65– 74 m. (n=86)	>75 m. (n=75)
tr-n=n-sn=sn-gn	6,15 > 5,59 < 6,79	5,78 > 5,35 < 6,97	5,76 > 5,52 < 6,48	7,35 > 5,39 < 6,27
n-sn=sa-sba	5,59 < 7,25	5,34 < 6,98	5,52 < 7,38	5,39 < 7,52
en-en=al-al	3,32 < 3,99	3,26 < 4,04	3,31 < 3,97	3,44 < 4,07
che-che=1½(al-al)	5,62 < 5,98	5,74 < 6,06	5,69 < 5,95	5,97 < 6,11

23 lentelė. Lietuvių moterų antropometrinių matmenų palyginimas su neoklasikiniais veido proporcijų kanonais

Antropometriniai matmenys (kanonai)	Moterys			
	45–54 m. (n=80)	55–64 m. (n=79)	65–74 m. (n=80)	>75 m. (n=84)
tr-n=n-sn=sn-gn	5,66 > 4,98 < 6,27	6,08 > 5,08 < 6,09	5,82 > 4,99 < 6,09	5,62 > 5,10 < 5,57
n-sn=sa-sba	4,98 < 6,39	5,08 < 6,86	4,99 < 6,83	5,10 < 7,04
en-en=al-al	2,89 < 3,65	3,25 < 3,72	3,22 < 3,49	3,34 < 3,78
che-che=1½(al-al)	5,32 < 5,48	5,63 > 5,58	5,56 > 5,23	5,67 > 5,38

Vertindami skirtingų amžiaus grupių veido viršutinio, vidurinio ir apatinio trečdalių aukščio duomenis nenustatėme, kad jie visiškai atitiktų veido aukščio simetrijos kanoną. Tai susiję ir su anksčiau minėtais amžiniais pokyčiais, idealių duomenų būti negali dėl individualių žmonių bruožų skirtumų. Tokios nuomonės yra ir L. Farkas, kuri nagrinėjo Šiaurės Amerikos įvairių etninių grupių atstovų veido matmenų proporcijas.

Tyrimo duomenimis, vidurinis veido trečdalis buvo statistiškai patikimai žemesnis nei apatinis ($p < 0,05$). Tai gali būti susiję ir su stambesniu Lietuvos populiacijos gyventojų skeletu (esame tarp aukštaūgių) (Tutkuvienė, 2005). Manome, kad į tai reikėtų atkreipti dėmesį ne tik veido rekonstrukcinės chirurgijos specialistams, bet ir gydytojams odontologams, kurie dažnai vidurinę veido trečdalį naudoja kaip atskaitos tašką sąkandžio aukščiui atkurti. Lygindami veido viršutinį ir apatinį trečdalius nustatėme, kad jaunesnių 45–54 metų, 55–64 metų ir 65–74 metų amžiaus vyrų šio matmens aukščio skirtumas buvo 8,5 mm., o vyriausių – 10,8 mm. Taigi amžinių pokyčių rezultatas akivaizdus, nes vyresniame amžiuje kaktos aukštis didėja dėl kylančios plaukų linijos. Dėsninga, kad moterims tokio didelio skirtumo neaptikome, o 55–64 metų ir vyresnės nei 75 metų amžiaus moterys atitiko klasikinį veido proporcijų kanoną (skirtumas tik 0,5–1 mm). Lygindami nosies ir ausies proporcijų kanoną nustatėme, kad visų amžiaus ir lyties grupių mūsų tiriamųjų

ausies aukštis buvo didesnis – matyt, tai siejasi ir su santykinai didesniu šiuolaikinių lietuvių kūno dydžiu. Lyginant su akių ir nosies proporcijų kanonu ($en-en=al-al$) paaiškėjo, kad visose tiriamųjų grupėse buvo disproporcija (vyrams 6,8 mm, moterims 4,8 mm). Lyginant su nosies ir burnos proporcijų kanonu ($che-che=1\frac{1}{2}(al-al)$) pastebėjome disproporcijas tiek dėl vyrų, tiek dėl moterų didesnio nosies pločio.

Galime teigti, kad egzistuoja veido amžinės dinamikos įvairovė, todėl manome, kad norint ir toliau plačiai naudoti neoklasikinius veido kanonus reikia juos adaptuoti atsižvelgiant į šiuolaikinių tyrimų duomenis ir etninius žmonių skirtumus.

Europoje daugiau tokių plačių veido antropometrinių tyrimų kaip mūsų neradome, todėl duomenis palyginome su L. Farkas atlikto europiečių kilmės Šiaurės Amerikos baltaodžių gyventojų tyrimo duomenimis (24 ir 25 lent.).

24 lentelė. Lietuvių ir Šiaurės Amerikos (europiečių kilmės) baltaodžių vyrų antropometriniai veido duomenys (mm, absoliutūs dydžiai)

Antropometriniai matmenys	Rodikliai	Vyrų							
		Amerikiečiai			Lietuviai				
		51–60 m. (n=30)	61–70 m. (n=15)	71–80 m. (n=14)	81–90 m. (n=34)	45–54 m. (n=79)	55–64 m. (n=78)	65–74 m. (n=86)	>75 m. (n=75)
ft-ft	aritmetinis vidurkis	125,0	123,0	125,9	115,2	109,6	114,6	123,4	113,0
	SD	7,5	5,8	4,5	10,6	5,7	5,2	7,9	6,7
zy-zy	aritmetinis vidurkis	142,9	140,0	139,8	141,6	135,0	134,9	127,3	131,2
	SD	7,7	6,1	6,1	5,9	7,6	8,9	7,2	7,3
go-go	aritmetinis vidurkis	118,1	112,0	111,1	111,6	114,8	113,1	110,0	114,1
	SD	10,7	4,9	8,8	7,7	8,4	8,3	4,4	5,4
n-gn	aritmetinis vidurkis	125,1	130,4	121,7	123,2	123,3	122,7	116,2	118,1
	SD	6,8	6,8	9,0	6,1	8,7	6,8	6,6	8,6

n – atvejų skaičius; SD – standartinis nuokrypis

25 lentelė. Lietuvių ir Šiaurės Amerikos (europiečių kilmės) baltaodžių moterų antropometriniai veido duomenys (mm, absoliutūs dydžiai)

Antropometriniai matmenys	Rodikliai	Moterys							
		Amerikietės				Lietuvės			
		51–60 m. (n=34)	61–70 m. (n=11)	71–80 m. (n=18)	81–90 m. (n=30)	45–54 m. (n=80)	55–64 m. (n=79)	65–74 m. (n=80)	>75 m. (n=84)
ft-ft	aritmetinis vidurkis	119,3	121,1	119,6	113,2	114,8	108,5	110,7	106,3
	SD	5,5	5,2	3,8	7,8	8,0	7,1	6,3	6,2
zy-zy	aritmetinis vidurkis	135,1	135,3	136,5	133,5	125,8	125,4	130,5	126,0
	SD	5,3	6,8	4,6	5,1	6,3	4,0	7,4	9,9
go-go	aritmetinis vidurkis	108,1	107,8	106,6	105,2	104,0	106,1	107,0	102,7
	SD	7,5	7,7	7,7	7,0	6,0	6,0	5,7	5,8
n-gn	aritmetinis vidurkis	113,8	116,1	115,8	113,6	110,7	111,3	111,9	107,7
	SD	5,9	6,7	7,5	7,7	6,8	5,8	6,9	7,2

n – atvejų skaičius; SD – standartinis nuokrypis

Lietuvių moterų veido plotį apibūdinantys parametrai buvo panašūs į baltaodžių Šiaurės Amerikos gyventojų duomenis ir reikšmingai skyrėsi nuo kitų Šiaurės Amerikoje gyvenančių etninių grupių (26 lent.). Iš šių duomenų galime spręsti, kad lietuvių veidai yra siauresni ir aukštesni nei baltaodžių Šiaurės Amerikos gyventojų, nors skirtumai nėra labai dideli, tačiau reikšmingai skiriasi nuo kitų etninių grupių.

26 lentelė. Lietuvių ir kai kurių pasaulio etninių grupių (Šiaurės Amerikos baltaodžių, kinų, tailandiečių) moterų antropometriniai veido duomenys (mm, absoliutūs dydžiai)

Antropometriniai matmenys	Rodiklis	Šiaurės Amerikos baltaodžiai (n=60)	Kinai (n=60)	Tailandiečiai (n=60)	Lietuviai (n=80)
zy-zy	aritmetinis vidurkis	133,2	140,4	142,7	125,8
	SD	6,5	4,8	5,9	6,3
sn-gn	aritmetinis vidurkis	67,2	69,6	67,5	62,71
	SD	5,8	5,4	4,8	5,4
che-che	aritmetinis vidurkis	51,7	47,8	47,9	53,2
	SD	3,9	5,1	2,9	3,9
al-al	aritmetinis vidurkis	32,6	38,2	40,5	36,5
	SD	2,6	2,5	2,7	5,1
en-en	aritmetinis vidurkis	32,3	37,1	36,6	28,9
	SD	2,6	3,3	2,8	2,7
ex-en	aritmetinis vidurkis	30,9	28,9	29,4	32,7
	SD	1,2	1,5	2,0	2,5
n-sn	aritmetinis vidurkis	52,1	52,6	50,5	49,8
	SD	2,8	3,1	2,7	3,3
sa-sba	aritmetinis vidurkis	61,0	59,2	61,4	63,9
	SD	3,8	3,9	4,6	2,8

n – atvejų skaičius; SD – standartinis nuokrypis

Veido matmenų absoliutūs dydžiai tarp įvairių tyrėjų dažnai būna panašūs, todėl norint rasti skirtumus tarp populiacijų ar etninių grupių naudojami išvestiniai dydžiai – indeksai. Lietuvoje iki mūsų tyrimo toks veido antropometrinių matmenų palyginimo metodas pagyvenusiems žmonėms nebuvo taikytas. Yra sukurta daugybė indeksų siekiant palyginti galvos, veido ar atskirų veido dalių matmenis. Plačiausiai naudojamas yra galvos indeksas ($cephalic\ index = eu - eu \times 100 / g - op$). Apskaičiuotus kelis pagrindinius moterų galvos ir veido indeksus palyginome su germanų, anglosaksų, slavų ir pietų europiečių duomenimis (27 lent.).

27 lentelė. Lietuvių ir kai kurių Europos etninių grupių (anglosaksų, pietų europiečių, slavų, germanų) antropometrinių veido duomenų indeksai

Indeksas	Anglosaksai (n=91)	Pietų Europiečiai (n=25)	Slavai (n=27)	Germanai (n=26)	Lietuviai (n=641)
eu-eu/g-op	76,6	77,8	79,2	77,1	82,7
n-sto/n-gn	62,2	61,3	62,4	63,4	62,9
sto-gn/n-sto	62,2	63,9	62,4	61,3	61,2
zy-zy/t-t	93,2	94,3	95,2	94,0	93,9
sn-prn/al-al	64,3	60,5	62,0	64,1	61,5

n – atvejų skaičius

Lentelėje matome, kad pagal galvos indeksą lietuvių galva yra apvalesnė nei kitų Europos etninių grupių. Veido vidurinio trečdaliao ir veido aukščio indeksas rodo, kad lietuvių veidai yra siauresni ir labiau panašūs į germanų.

Horizontalius veido ir galvos matmenis atspindintis veido pločio ir kaukolės pamato pločio indeksas parodo etninius skirtumus pagal veido plotį. Čia matome, kad plačiausi veidai yra slavų etninės grupės, o siauriausi – anglosaksų. Lietuvių veido plotis siauresnis nei slavų ir panašesnis į germanų etninę grupę (Farkas ir kt. 1987). Nosies išsikišimą apibūdinantis nosies galo protrūzijos ir nosies aukščio indeksas rodo, kad, lyginant su nosies pločiu,

nosies išsikišimas yra didesnis anglosaksų ir germanų, o lietuvių duomenys buvo panašiausi į slavų.

Analizuodami tiriamųjų nosies nugarėlės ilgį ir nosies išsikišimą apibūdinančius duomenis pastebėjome, kad šie dydžiai turi tendenciją didėti su amžiumi. Toks pat dėsningumas nusatytas ir vienoje didžiausių Europoje – šveicarų atliktoje studijoje (Zankl ir kt., 2002), skirtoje nosies matmenų analizei. Šioje studijoje dalyvavo 2500 tiriamųjų: nuo naujagimių iki 97 metų amžiaus. Šveicarijos tyrėjai, kaip ir mes, matavo ir panosės vagelės ilgį, bet nematavo jo pločio. Šių matavimų rezultatai sutampa su mūsų, o minėtų matmenų didėjimą senėjant galima aiškinti tuo, kad nosį kaip ir ausis, daugiausia sudaro kremzlinis audinys, kuriam būdingas augimas visą individo gyvenimo laiką. Žinant, kad dauguma kitų veido parametrų mažėja, o nosies didėja – galima paaiškinti, kodėl subjektyviai vertinant vyresnių žmonių nosis atrodo ilgesnė ir platesnė.

Tyrimo metu surinktus nosį apibūdinančius lietuvių etninės populiacijos duomenis palyginome su italų tyrimo duomenimis (Sforza ir kt., 2004). Nustatėme, kad vyrų italų ir lietuvių nosies nugarėlės ilgio matmenys yra panašūs, o moterų lietuvių šis matmuo didesnis nei italių. Nosies gylis lietuvių vyrų ir moterų yra šiek tiek didesnis nei italių. Didesnį skirtumą pastebėjome lygindami odinį viršutinės lūpos aukštį – čia lietuvių matmenys yra daug mažesni nei italių (28 lent.). Lietuvoje panašių tyrimų, deja, neatlikta, todėl negalime palyginti duomenų lietuvių populiacijos viduje.

28 lentelė. Lietuvių ir italų antropometrinių veido duomenų proporcijos (mm, nosies matmenų absoliutūs dydžiai)

Antropometriniai matmenys	Rodikliai	Vyrų				Moterų			
		Italai		Lietuviai		Italės		Lietuvės	
		41–50 m. (n=10)	51–60 m. (n=8)	45–54 m. (n=79)	55–64 m. (n=78)	41–50 m. (n=11)	51–60 m. (n=9)	45–54 m. (n=80)	55–64 m. (n=79)
prn-sn	aritmetinis vidurkis	22,24	23,68	23,1	24,6	19,26	20,66	22,50	23,00
	SD	3,11	1,14	1,8	3,11	1,58	4,09	3,8	3,06
n-prn	aritmetinis vidurkis	51,90	47,67	53,66	51,40	48,21	50,06	48,35	49,27
	SD	4,35	3,75	4,76	3,89	4,44	2,75	3,92	4,26
sn-ls	aritmetinis vidurkis	19,75	19,61	16,2	16,7	16,95	16,99	13,9	13,6
	SD	2,34	1,96	0,415	0,25	2,33	2,6	3,2	2,88

n – atvejų skaičius; SD – standartinis nuokrypis

Aptardami ausies amžinių pokyčių dinamiką, turime sutikti su L. Rubinu, kuris teigia nesant tokio apibūdinimo kaip „standartinė ausis“ (Rubin, 1967). Ausies aukščio matmenys vyrų amžiaus grupėse nebuvo tokie ryškūs kaip pločio, o moterims ausies ilgis didėjo daugiau, tai gali būti siejama ir su tuo, kad daug moterų nešioja auskarus. Tiesa, mes atskirai neregistravome nešiojančių ir nenešiojančių auskarų asmenų. Ausies pločio didėjimą, kaip ir jau minėtą nosies parametrų didėjimą, galima paaiškinti kremzlinio audinio savybėmis. Tyrimo duomenys panašūs į Japonijoje atliktą išsamią ausies amžinės dinamikos studiją ir patvirtina tas pačias didėjimo tendencijas (Itoh ir kt., 2001).

V.3. Tiriamųjų odontologinės būklės analizė

Literatūros duomenimis periodontitas ir ėduonis yra labiausiai paplitusios burnos ligos (Marcenes, 2013; Richards, 2013). Mūsų duomenimis tiriamieji daugiau dantų neteko dėl ėduonies komplikacijų, tai sutampa su kitų tyrėjų

duomenimis (Thorstensson, 2010; Shigli, 2009; Upadhyaya, 2009; Creugers, 1999; Ong, 1998), nors kai kurie literatūros šaltiniai pagrindine dantų netekimo priežastimi nurodo periodonto patologiją (Locker ir kt., 2000). Manome, kad ši tendencija pasireiškia dėl to, kad jaunesniame amžiuje žmonės daugiau dantų netenka dėl eduonies komplikacijų, o vyresniame, kai prisideda ir periodonto ligos, dantų netekimą įtakoja abu veiksniai.

Rūkymas mūsų tyrimo duomenimis neturėjo statistiškai patikimos įtakos dantų netekimui, nors daug literatūros šaltinių nurodo priešingus duomenis (Axelsson, 1998). Dauguma autorių nustatė, kad rūkymas yra svarbus veiksnys dantų netekimui dėl periodonto ligų, tačiau ne toks svarbus, jei dantų netenkama dėl eduonies (Mai ir kt., 2013). Rūkymo neigiamai įtakai labai svarbus yra surūkomų cigarečių kiekis, mūsų klausimyne nebuvo klausimo apie rūkalų kiekį, todėl duomenis sunkiau lyginti su specifiniais tyrimais rūkymo žalai tirti.

Alkoholio vartojimas O'Sullivan duomenimis didžiausią įtaką turėjo eduonies atsiradimui (O'Sullivan, 2012). Alkoholio vartojimas skatina emalio erozijų atsiradimą, ypač vartojantiems vyną (Chikte ir kt., 2005) ir gazuotus alkoholinius kokteilius (Michel ir kt., 2010), čia kaip papildomi veiksniai pasireiškia vyno rūgštis ir angliarūgštės poveikiai. Suomijos tyrėjai nustatė, kad alkoholikams yra būdinga didesnė horizontali alveolinio kaulo rezorbcija, daugiau vertikalių kaulinių kišenių (Enberg ir kt., 2001; Hornecker ir kt., 2003). Mūsų tyrimo duomenys patvirtina šiuos atradimus – alkoholį vartoję tiriamieji turėjo mažiau išlikusių dantų, o dantų eduonis ir periodonto patologija yra pagrindinės dantų netekimo priežastys.

Tiriamieji, kurie anketoje pažymėjo, jog kramto kramtomąją gumą, turėjo daugiau išlikusių dantų nei tie, kurie tokio įpročio neturėjo. Tai galima paaiškinti dvejopu kramtomosios gumos poveikiu: pirmiausia gumos kramtymas skatina seilėtekį ir gerina natūralų dantų apsivalymą, o kitas jos poveikis aiškinamas tuo, kad daugiau funkciškai apkrautose vietose stebimas

didesnis alveolinio kaulo tankis ir siauresnis periodonto plyšys (Loginova ir kt., 2006; Yoshida ir kt., 2001). Didesniu funkciniu apkrovimu galima paaiškinti ir tai, kad viena puse maistą kramtantys tiriamieji turėjo daugiau išlikusių dantų nei kramtantys abiejomis. Šiuo atveju svarbus veiksnys yra tai, kad mažiau dantų turintys asmenys dažniau yra protezuoti išimamaisiais protezais ir yra priversti kramtyti abiejomis pusėmis dėl didesnio protezų stabilumo.

Mūsų tyrimas patvirtino Japonijos tyrėjų duomenis (Kato ir kt., 2012), jog bruksizmas didžiausią įtaką turi kietųjų danties audinių netekimui ir nėra pagrindinė dantų netekimo priežastis, jei nėra gretutinės periodonto patologijos.

Mūsų duomenimis moterys ir vyrai turėjo panašų išlikusių dantų skaičių. Moterys dažniau valė dantis bei lankėsi pas odontologą, tačiau turėjo daugiau protezuotų dantų. Tai rodo, kad moterys dažniau praranda dantis tam tikrais gyvenimo etapais: nėštumo ir menopauzės metu (Meisel ir kt., 2008). Sutelkusi visą savo dėmesį būsimam kūdikiui, moteris neskiria dėmesio sau, negalvoja apie dantų priežiūrą. Kai kurios nėščiosios dėl nepakankamai geros savijautos nesirūpina savimi ir nevalo ar nepakankamai gerai valo dantis, neskalauja burnos. Be to nėštumo metu atsiranda ypatingas noras valgyti saldžius, rūgščius ir pikantiškus patiekalus, dantims sudaromi taip vadinami dietiniai stresai. Dantims labai kenkia vėmimas, kuris skatina emalio erozijų susidarymą. Jei ant dantų yra apnašo, labai greitai susiformuoja ėduonis (Goepel ir kt., 1991). Taigi, ne nėštumas sukelia ėduonį, o problema slypi burnos priežiūroje (Balčiūnienė, 1996). Taip pat moterims dažniau diagnozuojama osteoporozė, kuri yra dantų praradimą predisponuojantis veiksnys (Burton, 2013; Darcey ir kt., 2013).

Maisto įtaka dantų netekimui nėra plačiai nagrinėjama. Japonijos tyrėjų duomenimis daugiausiai dantų išsaugo tie asmenys, kurie valgo reguliariai tris kartus per dieną, neužkandžiauja. Nereguliariai besimaitinantys asmenys turi

1,56 karto didesnę tikimybę netekti dantų (Yoshida, 2001). Lietuvos ir Japonijos maisto tradicijos yra skirtingos, tačiau ir mūsų duomenys atskleidė, kad vartojantys daugiau daržovių, valgantys įvairesnę ir pilnavertiškesnę maistą tiriamieji turėjo daugiau išlikusių dantų.

Kvėpuojantys pro nosį, rečiau sergantys kvėpavimo ligomis ir turintys neiškrypusią nosies pertvarą tiriamieji turėjo statistiškai patikimai daugiau dantų. Literatūroje kvėpavimo įtaka daugiausia nagrinėjama vaikų amžiuje, mišraus sąkandžio laikotarpyje, nes tai svarbus veiksnys taisyklingo sąkandžio formavimuisi. Vyresnio amžiaus žmonėms miegojimas praverta burna žalingas tuo, kad mažėja seilių kiekis, džiūsta burna – tai yra žinomi eduoines ir periodonto ligų rizikos veiksniai (Flink ir kt., 2013; Flink, 2007).

Literatūroje burnos protezavimo poreikių tyrimų nėra daug, tačiau galime matyti dėsningumą, kad protezavimo poreikis, ypač išimamų protezų gamyba, didėja su amžiumi (Muller ir kt., 2007). Nustatėme, kad su amžiumi mažėja fiksuotų protezų, o išimamų daugėja. Tai yra logiška tendencija, nes vyresnio amžiaus tiriamieji turėjo mažiau dantų, todėl jų greičiausiai nebebuvo galima protezuoti fiksuotais protezais dėl klinikinės situacijos. Kitas svarbus veiksnys yra tai, kad vyresnio amžiaus žmonių pajamos yra mažesnės, o protezavimas išimamaisiais protezais yra pigesnis, todėl dažniau pasirenkamas toks gydymo planas.

Vilniaus miesto gyventojų, gydytų išimamais protezais, skaičius 65–74 metų amžiaus grupėje yra panašus, kaip ir skelbiamas Malmo (Švedija) tyrėjų (Liedberg ir kt., 1991) – jie rado 59,2 % žmonių, nešiojančių išimamus protezus. Švedijos kolegos aptiko tik 0,2 % negydytų bedančių asmenų, o Vilniuje nustatėme 26,5 % vyresnių nei 45 metų amžiaus žmonių, kuriems niekada nebuvo protezuoti dantys. Manome, kad šis skirtumas gali būti paaiškinamas skirtinga šalių socialine ir ekonomine padėtimi, nes panašaus tyrimo Turkijoje duomenimis, 96 % vyresnių nei 65 metų asmenų reikėjo protezuoti dantis (Filiz Pekiner ir kt., 2010). Kitos studijos taip pat rodo

ortopedinio gydymo trūkumą (Hopcraft, 2011). Prognozuojant adentijos paplitimo mažėjimą ir tolesnį dantų protezavimo poreikį reikia atkreipti dėmesį į du vienas su kitu susijusius veiksnius: adentijos mažėjimo tendencijas ir gyvenimo trukmės ilgėjimą. Daugelyje šalių būdingos adentijos mažėjimo tendencijos, kurios, beje, yra susijusios ir su profilaktinėmis programomis, skirtomis vyresnio amžiaus žmonėms. Deja, Lietuvoje tokios programos šiuo metu nevykdomos. Priešingas veiksnys, didinantis adentijos paplitimą, yra vidutinio amžiaus didėjimas, nes būtent tarp vyriausių tyrimo dalyvių adentija buvo paplitusi labiausiai.

Mūsų tyrimo rezultatai parodė, kad likusių dantų skaičiui didžiausią įtaką turėjo veiksniai susiję su dantų priežiūra: lankymasis pas gydytoją odontologą, dantų valymosi dažnis, o taip pat ir išsilavinimas. Valantys dantis du kartus per dieną turėjo daugiau išlikusių dantų nei nevalantys ar valantys tik vieną kartą. Šie duomenys patvirtina asmeninės burnos higienos svarbą kaip pagrindinį veiksnių išsaugant dantis. Dantų išsaugojimui yra svarbi burnos sveikatos priežiūra nuo vaikystės, nes tiriamieji, kuriems vaikystėje buvo gydyti dantys turėjo statistiškai patikimai daugiau išlikusių dantų nei tie, kuriems toks gydymas nebuvo taikomas. Nustatėme, kad tiriamieji su aukštesniu išsilavinimu geriau prižiūrėjo dantis, turėjo daugiau protezuotų dantų. Mes siekėme išsiaiškinti, kaip senyvi Vilniaus miesto gyventojai rūpinasi savo burnos sveikata. Rezultatai parodė, kad jie nepakankamai rūpinasi burnos sveikata: du kartus per dieną dantis valo vos 36 % apklaustųjų, o 26,7 % visiškai nevalo dantų. Šie rezultatai panašūs į kitų Lietuvoje atliktų tyrimų (Sakalauskiene ir kt., 2011). Reikia pažymėti, kad šiose studijose buvo tirti jaunesni ir turintys aukštesnį išsilavinimą asmenys, o tai, kaip rodo mūsų duomenys, turi didelę įtaką požiūriui į burnos priežiūrą. S. Vyšniauskaitės atlikto tyrimo duomenimis, 30 % vyresnių nei 60 metų žmonių dantis valo du kartus per dieną, o tai rodo, kad dantų valymo įpročiai labiau priklauso nuo išsilavinimo nei nuo lyties (Vyšniauskaitė ir kt., 2005).

H. Volzke ir bendraautorių tyrimas patvirtina mūsų gautus rezultatus, jog arterine hipertenzija sergantys asmenys turi statistiškai reikšmingai mažiau dantų nei nesergantys. Tiesa, tokia priklausomybė nustatyta tik vyrams (Volzke ir kt., 2006). Daugiau panašių tyrimų neatlikta, bet manome, kad tai labai svarbūs duomenys gydant pacientus, sergančius širdies ir kraujagyslių sistemos ligomis. Diabetas yra žinomas kaip padidintos rizikos veiksnys prarandant dantis sergant periodonto ligomis, šį ryšį patvirtina mūsų tyrimo duomenys, taip pat ir JAV atliktas tyrimas apėmęs 2508 tiriamųjų, skirtas diabeto ir adentijos ryšiui nustatyti (Patel, 2013). Mūsų tyrime išsiskyrė duomenys apie pastoviai vartojančius vaistus ir sergančius lėtinėmis ligomis tiriamuosius. Sergantieji turėjo statistiškai patikimai mažiau dantų, nei nesergantieji, tačiau nebuvo patikimo ryšio tarp dantų netekimo ir vaistų vartojimo. Manome, kad šią tendenciją įtakojo atsakymų dėl vaistų vartojimo subjektyvumas ir tai, kad daug tiriamųjų neįvardino vartojamų vaistų, o atsakydami į klausimą apie sergamumą lėtinėmis ligomis žinojo apie jiems diagnozuotas ligas ir šie atsakymai patvirtino kitų autorių tyrimų rezultatus (Ameet, 2013).

Reikia sutikti su Australijoje atlikto tyrimo, vertinančio pasitenkinimą burnos sveikata, duomenimis, kad vyresni žmonės geriau vertina savo būklę (Slade, Sanders, 2011). 41,7 % mūsų tirtų asmenų buvo patenkinti savo burnos sveikatos būkle. Manome, kad toks vertinimas atsirado todėl, kad vyresni žmonės savo būklę vertina per gyvenimo patirties prizmę, nekelia tokių aukštų reikalavimų kaip jaunesnės kartos atstovai.

V.4. Veido proporcijų rodiklių sąsajos su dantų protezavimo būkle

Vertindami veido proporcijų ir dantų protezavimo ryšį nustatėme, kad vyrų ir moterų veido proporcijų indeksai, susiję su veido apatiniu trečdaliu, tiriamiesiems protezuotais dantimis kito mažiau ir tolygiau nei tiems, kuriems

dantys nebuvo protezuoti. Tai galima paaiškinti tuo, kad dantys yra svarbus organas, palaikantis minkštuosius veido audinius, stabdantis žandikaulių alveolinės ataugos amžinę rezorbciją. Praradus dantis jų funkciją atlieka dantų protezai. Asmenims neprotezuotais dantimis veido pokyčiai vyko labiau individualizuotai, duomenims būdingos didesnės variacijos, stebime didesnius duomenų skirtumus tarp amžiaus grupių tiek vyrų, tiek moterų tarpe. Asmenų, praradusių dantis ir jų neprotezavusių, veidas ryškiau primena seno žmogaus veido proporcijas, t.y. jiems būdingas žemesnis veido apatinio trečdaliao aukštis nei tų, kuriems buvo taikytas protezavimas. Negalėjome šių duomenų palyginti su kitais autoriais, nes mums prieinamuose literatūros šaltiniuose panašių tyrimų neradome.

VI. IŠVADOS

1. 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų veido amžinių kitimų bendra tendencija nesiskiria tarp lyčių. Vilniaus miesto gyventojų veido antropometriniai duomenys reikšmingai skiriasi visose amžiaus ir lyties grupėse. Vyrų veido antropometrinių matmenų duomenys visose amžiaus grupėse didesni nei moterų. Veido antropometriniais duomenimis būdinga kairės ir dešinės pusių asimetrija.
2. Išsilavinimas ir lėtinės ligos turi reikšmingą įtaką burnos sveikatai. Aukštesnio išsilavinimo lygio tiriamieji turėjo statistiškai patikimai ($p < 0,001$) daugiau dantų nei žemesnio išsilavinimo lygio. Aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys vidutiniškai turėjo $17,4 \pm 9,3$ likusių dantų, o asmenys, kurių išsilavinimas pradinis – $7,1 \pm 7,3$ dantų. Likusių dantų skaičiaus priklausomybė nuo šeiminės padėties nenustatyta. Sergantys lėtinėmis ligomis turėjo mažiau dantų nei nesergantys: sergantys – vidutiniškai $11,1 \pm 9,1$ dantų, nesergantys – $13,8 \pm 10,4$.
3. 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų dėmesys burnos sveikatai ir higienai yra nepakankamas. Vyresnio amžiaus lietuvių požiūris į burnos sveikatą ir higieną skiriasi priklausomai nuo amžiaus, lyties ir socialinės būklės. 36 % iš visų tirtų asmenų dantis valo du kartus per dieną, 34,3 % – vieną kartą, o apskritai nevalančių dantų yra 26,7 %. Valantieji dantis du kartus per dieną ar daugiau nei tris kartus per dieną vidutiniškai turėjo daugiausiai išlikusių dantų – atitinkamai $15,3 \pm 9,9$ ir $14,7 \pm 10,1$, nevalantys – mažiausiai, tik $9,4 \pm 8,5$. Visų amžiaus grupių moterys valė dantis dažniau nei vyrai.
4. 45-erių metų amžiaus ir vyresnių lietuvių etninės populiacijos Vilniaus miesto gyventojų burnos protezavimo situacija yra nepatenkinama – 34 % tirtų asmenų niekada nebuvo protezuoti dantys, nors toks gydymas

daugumai jų yra reikalingas. Adentijos paplitimas yra 20 %. Tarp aukštesnio išsilavinimo lygio tiriamųjų buvo statistiškai patikimai daugiau turinčių protezuotus dantis nei tarp žemesnio išsilavinimo žmonių, atitinkamai 72,7 % ir 44,7% . Tarp gyvenančių šeimoje taip pat aptikome statistiškai reikšmingai daugiau asmenų protezuotais dantimis nei tarp nesusituokusių ir išsiskyrusių, atitinkamai 70,1 % ir 54,3 %.

5. Likusių dantų skaičius ir dantų protezavimas turi reikšmingą įtaką veido proporcijoms. Nprotezuotiems asmenims veido pokyčiai vyko labiau individualizuotai, duomenims būdingos didesnės variacijos. Nprotezuotiems asmenims nustatyti didesni antropometrinių duomenų skirtumai tarp amžiaus grupių tiek vyrų, tiek moterų tarpe.

VII. PRAKTINĖS REKOMENDACIJOS

Remiantis atlikto darbo rezultatais, teiktinos šios praktinės rekomendacijos:

1. Reikalingos profilaktinės programos senyvų žmonių burnos sveikatos būklei gerinti.
2. Papildomas dėmesys skirtinas vyresnio amžiaus žmonių dantų protezavimo programoms, nes adentija reikšmingai didėja jau nuo 50-ųjų gyvenimo metų. Atkreiptinas dėmesys į slaugos ligoninėse ir senelių namuose gyvenančių ar besigydančių senyvo amžiaus žmonių odontologinę pagalbą.
3. Būtina stiprinti gydytojų odontologų bendradarbiavimą su šeimos gydytojais, kardiologais ir endokrinologais, nes stiprus ryšys sieja burnos sveikatą ir lėtines ligas.

VIII. LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adam H, and Preston AJ. The oral health of individuals with dementia in nursing homes. *Gerodontology*. 2006; 23: 99–105.
2. Ainamo A & Österberg T. Changing demographic and oral disease patterns and treatment needs in the Scandinavian populations of old people. *Int Dent J* 1992; 71: 311–322.
3. Albert AM, Ricanek K Jr, Patterson E. A review of the literature on the aging adult skull and face: implications for forensic science research and applications. *Forensic Sci Int*. 2007 Oct 2; 172(1): 1–9. Epub 2007 Apr 16. Review.
4. Alice J. O’Toole, Kenneth A. Deffenbacher, Dominique V, Herve A. Structural aspects of face recognition and the other-race effect. *Memory & Cognition*. 1994; Vol. 22, No. 2, 208–224.
5. Allison DB, Gallagher D, Heo M, Pi-Sunyer FX & Heymsfield SB (1997) Body mass index and all-cause mortality among people age 70 and over: the Longitudinal Study of Aging. *International Journal of Obesity* 1997; 21: 424–431.
6. Ameet M M, Avneesh H T, Babita R P, Pramod P M. The relationship between periodontitis and systemic diseases - hype or hope? *J Clin Diagn Res*. 2013 Apr; 7(4): 758-62.
7. Angelillo IF, Saggiocco G, Hendricks SJ & Villari P. Tooth loss and dental caries in institutionalized elderly in Italy. *Community Dentistry Oral Epidemiology* 1990; 18: 216–218.
8. Athanassouli T. Oral health status and dental care of the elderly population. *Hell Stomatol Chron*. 1990 Apr-Jun; 34(2): 139–44.
9. Australian Research Centre for Population Oral Health, The University of Adelaide, South Australia. The relationship between diabetes and oral health among Australian adults. *Australian Dental Journal*. 2008; 53: 93–96.

10. Axelsson P, Paulander J, Lindhe J. Relationship between smoking and dental status in 35-, 50-, 65-, and 75-year-old individuals. *J Clin Periodontol.* 1998 Apr; 25(4): 297-305.
11. Baciero GR, Goiriena de Gandarias FJ & Pérez LM. Oral Health in the Elderly in Spain. 1998.
12. Balčiūnienė I. Ar vaikai tikrai „suvalgo“ mamų dantis. *Lietuvos sveikata.* 1996, gegužės 23 – 29, Nr. 20 (135): 19.
13. Barer BM. Men and women aging differently. *Int J Aging Hum Dev* 1994; 38(1): 29–40.
14. Bartlett SP, Grossman R, Whitaker LA. Age-related changes of the craniofacial skeleton: an anthropometric and histologic analysis. *Plast Reconstr Surg.* 1992 Oct; 90(4): 592–600.
15. Battistuzzi P, Käyser A, Kanters N. Partial edentulism, prosthetic treatment and oral function in a Dutch population. *J Oral Rehabil.* 1987 Nov; 14(6): 549–555.
16. Baumgartner RN, Heymsfield SB & Roche AF . Human body composition and the epidemiology of chronic disease. *Obesity Research* 1995; 3: 73–95.
17. Baumgartner RN, Stauber PM, McHugh D, Koehler KM & Garry PJ. Cross-sectional age differences in body composition in persons 60+ years of age. *Journals of Gerontology. Series A, Biological Sciences and Medical Sciences.* 1995b; 50: 307–316.
18. Belfor TR. The dentist's role in facial anti-aging. *Int J Orthod Milwaukee.* 2009 Summer; 20(2): 35–37.
19. Bertil S. Hanson, Birgitta Liedberg and Bengt Öwall. Social network, social support and dental status in elderly Swedish men. *Community Dentistry and Oral Epidemiology.* October 1994; 22 (Iss. 5PT1): 331–337.
20. Birgitta Liedberg, Per Norlén and Bengt Öwall. Teeth, tooth spaces, and prosthetic appliances in elderly men in Malmö,

- Sweden. *Community Dentistry and Oral Epidemiology*. June 1991; 19 (Iss. 3): 164–168.
21. Bishara SE, Treder JE, Jakobsen JR. Facial and dental changes in adulthood. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*. 1994 Aug; 106(2): 175–186.
  22. Bishara SE. Longitudinal cephalometric standards from 5 years of age to adulthood. *Am J Orthod*. 1981; 79:35–44.
  23. Boyde A, Kingsmill VJ. Age changes in bone. *Gerodontology*. 1998; 15(1): 25–34.
  24. Bravo LA, Canut JA, Pascual A, Bravo B. Comparison of the changes in facial profile after orthodontic treatment, with and without extractions. *Br J Orthod*. 1997 Feb; 24(1): 25–34.
  25. Briggs CA. Anthropological assessment. In: *Craniofacial Identification in Forensic Medicine*. J. G. Clement and D. L. Ranson, eds. Oxford University Press, New York, 1998, p. 49–61.
  26. Brunton P. Summary of: tooth loss and osteoporosis: to assess the association between osteoporosis status and tooth number. *Br Dent J*. 2013 Feb; 214(4): 178-9.
  27. Buretic-Tomljanovic A, Giacometti J, Ostojic S, Kapovic M. Sex-specific differences of craniofacial traits in Croatia: the impact of environment in a small geographic area. *Ann Hum Biol*. 2007 May-Jun; 34(3): 296–314.
  28. Burt BA, Ismail AI, Morrison EC & Beltran ED. Risk factors for tooth loss over a 28-year period. *Journal of Dental Research* 1990; 69: 1126–1130.
  29. Casado I, Gil Miguel A, López Jiménez R, Descalzo Fernández FJ, del Rey Calero J. An epidemiological study of dental health in a population of pensioners. *Aten Primaria*. 1994 Mar 15; 13(4): 178–181.

30. Chikte UM, Naidoo S, Kolze TJ, Grobler SR. Patterns of tooth surface loss among winemakers. *SADJ*. 2005 Oct; 60(9): 370-4.
31. Christensen GJ. Providing oral care for the aging patient. *J Am Dent Assoc*. 2007 Feb; 138(2): 239–242.
32. Coleman SR, Grover R. The anatomy of the aging face: volume loss and changes in 3-dimensional topography. *Aesthet Surg J*. 2006 Jan-Feb; 26(1S): S4–9.
33. Corish CA, Flood P, Mulligan S, Kennedy NP. Apparent low frequency of undernutrition in Dublin hospital in-patients: should we review the anthropometric thresholds for clinical practice? *Br J Nutr*. 2000 Sep; 84(3): 325–335.
34. Couper M.P. Grooves R.M. Household – level determinants of nonresponse. *New Directions for Evaluation*. 1996; 70: 63–76.
35. Creugers NH. Etiology of missing teeth. *Ned Tijdschr Tandheelkd*. 1999 May; 106(5): 162-4.
36. Crothers A, Sandham A. Vertical height differences in subjects with severe dental wear. *Eur J Orthod*. 1993 Dec; 15(6): 519–525.
37. Darcey J, Horner K, Walsh T, Southern H, Marjanovic EJ, Devlin H. Tooth loss and osteoporosis: to assess the association between osteoporosis status and tooth number. *Br Dent J*. 2013 Feb; 214(4): E10
38. De Groot CPGM, Enzi G, Perdigao AL & Deurenberg P. Longitudinal changes in the anthropometric characteristics of elderly Europeans. Euronut Seneca Investigators. *European Journal of Clinical Nutrition*. 1996; 50: 9–15.
39. De Palma P, Frithiof L, Persson L, Klinge B, Halldin J & Beijer U. Oral health of homeless adults in Stockholm, Sweden. *Acta Odontologica Scandinavica*. 2005; 63: 50–55.

40. De Carlo D, Metaxas D, Stone M. An Anthropometric Face Model using Variational Techniques. *Proceedings SIGGRAPH*, 1998; p. 67–74.
41. Dey DK, Rothenberg E, Sundh V, Bosaeus I & Steen B. Height and body weight in the elderly. I. A 25 year longitudinal study of a population aged 70 to 95 years. *European Journal of Clinical Nutrition*. 1999; 53: 905–914.
42. Deriabin VE. Correlation between properties of body build and head and face dimensions. *Nauchnye Doki Vyss Shkoly Biol Nauki*. 1993; (2): 15–22. Russian.
43. Desai S, Upadhyay M, Nanda R. Dynamic smile analysis: changes with age. *Am J Orthod Dentofacial Orthop*. 2009 Sep; 136(3): 310.e1-10; discussion 310–311.
44. Djordjevic J, Toma AM, Zhurov AI, Richmond S. Three-dimensional quantification of facial symmetry in adolescents using laser surface scanning. *Eur J Orthod*. 2011 Jul 27.
45. Doğan BG, Gökalp S. Tooth loss and edentulism in the Turkish elderly. *Arch Gerontol Geriatr*. 2012 Mar-Apr; 54(2): e162–166.
46. Donath AS, Glasgold RA, Glasgold MJ. Volume loss versus gravity: new concepts in facial aging. *Curr Opin Otolaryngol Head Neck Surg*. 2007 Aug; 15(4): 238–243.
47. Douglas TS, Meintjes EM, Vaughan CL, Viljoen DL. Role of depth in eye distance measurements: comparison of single and stereophotogrammetry. *Am J Hum Biol*. 2003 Jul-Aug; 15(4): 573–578.
48. Douglass CW, Berlin J, Tennstedt S. The validity of self-reported oral health status in the elderly. *J Public Health Dent* 1991; 51: 220–222.
49. Duffy S, Noar JH, Evans RD, Sanders R. Three-dimensional analysis of the child cleft face. *Cleft Palate Craniofac J*. 2000 Mar; 37(2): 137–144.
50. Egle Perissinotto, Claudia Pisent, Giuseppe Sergi, Francesco Grigoletto and Giuliano Enzi for the ILSA Working Group.

- Anthropometric measurements in the elderly: age and gender differences *British Journal of Nutrition*. 2002; 87: 177–186.
51. Elliot Abt, Alan B Carr, Helen V Worthington. Interventions for replacing missing teeth: partially absent dentition. *Cochrane Oral Health Group*. Published Online: 15 FEB 2012. DOI: 10.1002/14651858.CD003814.pub2.
  52. Enberg N, Wolf J, Ainamo A, Alho H, Heinälä P, Lenander-Lumikari M. Dental diseases and loss of teeth in a group of Finnish alcoholics: a radiological study. *Acta Odontol Scand*. 2001 Dec; 59(6): 341-7.
  53. Enzi G, Gasparo M, Biondetti PR, Fiore D, Semisa M & Zurlo F. Subcutaneous and visceral fat distribution according to sex, age and overweight, evaluated by computed tomography. *American Journal of Clinical Nutrition*. 1986; 44, 739–746.
  54. Enzi G, Sergi G, Bussolotto M, Ceccon A, Giantin V & Beninca` P. Methods for quantitation of body composition, with particular reference to lean body mass. In *Amino Acid and Protein Metabolism in Health and Disease*. 1997; 5–11.
  55. Farkas LG, Cheung G. Facial asymmetry in healthy North American Caucasians. *Angle Orthod*. 1981; 51: 70–77.
  56. Farkas LG, Eiben OG, Sivkov S, Tompson B, Katic MJ, Forrest CR. Anthropometric measurements of the facial framework in adulthood: age-related changes in eight age categories in 600 healthy white North Americans of European ancestry from 16 to 90 years of age. *J Craniofac Surg*. 2004 Mar; 15 (2): 288–298.
  57. Farkas LG. *Anthropometry of the head and face*. New York: Raven Press. 1994.
  58. Fedok FG. The aging face. *Facial Plast Surg*. 1996 Apr; 12(2): 107–115.

59. Feingold M, Bossert WH. Normal values for selected physical parameters: an aid to syndrome delineation. *Birth Defects Orig Artic Ser.* 1974; 10 (13): 1–16.
60. Felton D, Cooper L, Duqum I, Minsley G, Guckes A, Haug S, Meredith P, Solie C, Avery D, Deal Chandler N; American College of Prosthodontists. Evidence-based guidelines for the care and maintenance of complete dentures: a publication of the American College of Prosthodontists. *J Prosthodont.* 2011 Feb; 20 Suppl 1: S1–S12.
61. Ferrario VF, Sforza C, Poggio CE, Cova M, Tartaglia G. Preliminary evaluation of an electromagnetic three-dimensional digitizer in facial anthropometry. *Cleft Palate Craniofac J.* 1998 Jan; 35(1): 9–15.
62. Filiz Pekiner, Birsay Gumru, Mehmet Oguz Borahan, and Emre Aytugar. Evaluation of Demands and Needs For Dental Care in a Sample of the Turkish Population. *Eur J Dent.* 2010 April; 4(2): 143–149.
63. Flink H, Tegelberg A, Arnetz J, Birkhed D. Correlation between perceived experience of caries disease and recorded caries activity among adult patients at a Swedish Public Dental Clinic: A longitudinal study. *Acta Odontol Scand.* 2013 May 3. [Epub ahead of print].
64. Flink H. Studies on the prevalence of reduced salivary flow rate in relation to general health and dental caries, and effect of iron supplementation. *Swed Dent J Suppl.* 2007; (192): 3-50.
65. Forsberg CM, Eliasson S, Westergren H. Face height and tooth eruption in adults--a 20-year follow-up investigation. *Eur J Orthod.* 1991 Aug; 13(4):249-54.
66. Frauke Müller, Manuel Naharro, Gunnar E. Carlsson. What are the prevalence and incidence of tooth loss in the adult and elderly population in Europe? *Clinical Oral Implants Research.* June 2007; 18 (Suppl s3): 2–14.

67. Frenkel H, Harvey I, Newcombe R.G. Oral health care among nursing home residents in Avon. *Gerodontology*. 2000; 17: 33–38
68. Fure S. Ten-year incidence of tooth loss and dental caries in elderly Swedish individuals. *Caries Res*. 2003 Nov-Dec; 37(6): 462–469.
69. Gabre P, Martinsson T & Gahnberg L. Incidence of, and reasons for, tooth mortality among mentally retarded adults during a 10-year period. *Acta Odontologica Scandinavica*. 1999; 57: 55–61.
70. Gaivoronskiĭ IV, Iordanishvili AK, Gaivoronskaia MG, Shchanikova AS. Sex- and age-related peculiarities of the morphometric characteristics of the lower part of facial skull in the adult persons. *Morfologiya*. 2010; 137(3): 57–60.
71. Goepel E, Goepel K, Stock KH, Günay H. The need for cooperation between the gynecologist and dentist in pregnancy. A study of dental health education in pregnancy. *Geburtshilfe Frauenheilkd*. 1991 Mar; 51(3): 231-5.
72. Going S, Williams D, Lohman T. Aging and body composition: biological changes and methodological issues. *Exerc Sport Sci Rev*. 1995; 23: 411–458. Review.
73. Goodman RM, Gorlin RJ. Atlas of the face in genetic disorders. St. Louis: C.V. Mosby Company, 1977.
74. Grabauskas VJ, Zaborskis A, Klumbienė J, Petkevičienė J, Žemaitienė N. Lietuvos paauglių ir suaugusių žmonių gyvenamosios pokyčiai 1994–2002 metais. *Medicina* 2004; 40(9): 884–890.
75. Grady D, Ernster V. Does cigarette smoking make you ugly and old? *Am J Epidemiol*. 1992 Apr 15; 135(8): 839–842. Review.
76. Greil H, Trippo U. Physique and body composition: comparisons of methods and results. *Coll Antropol*. 1998 Dec; 22(2):345-63.
77. Guy CL, Converse JM, and Morello DC. Aesthetic surgery for the aging face. In: *Reconstructive Plastic Surgery*. 2d ed. W. B. Saunders Co., Philadelphia, 1977; p. 1870.

78. Guyot L, Dubuc M, Richard O, Philip N, Dutour O. Comparison between direct clinical and digital photogrammetric measurements in patients with 22q11 microdeletion. *Int J Oral Maxillofac Surg.* 2003 Jun; 32(3): 246–252.
79. Gunn DA, Rexbye H, Griffiths CE, Murray PG, Fereday A, Catt SD, Tomlin CC, Strongitharm BH, Perrett DI, Catt M, Mayes AE, Messenger AG, Green MR, van der Ouderaa F, Vaupel JW, Christensen K. Why some women look young for their age. *PLoS One.* 2009 Dec 1; 4(12): e8021.
80. Hayasaka K, Tomata Y, Aida J, Watanabe T, Kakizaki M, Tsuji I. Tooth loss and mortality in elderly Japanese adults: effect of oral care. *J Am Geriatr Soc.* 2013 May;61(5): 815-20.
81. Hamdan AM, Rock WP. Cephalometric norms in a Arabic population. *J Orthod.* 2001; 28(4): 297–300.
82. Harford J. Population ageing and dental care. *Community Dent Oral Epidemiol.* 2009 Apr; 37(2): 97–103.
83. Harris T, Cook EF, Garrison R, Higgins M, Kannel W & Glodman L (1988) Body mass index and mortality among nonsmoking older persons. *Journal of the American Medical Association.* 1988; 259: 1520–1524.
84. Haugejorden O, Klock KS, Trovik TA. Incidence and predictors of self-reported tooth loss in a representative sample of Norwegian adults. *Community Dent Oral Epidemiol.* 2003 Aug; 31(4): 261–268.
85. Hopcraft MS, Morgan MV, Satur JG, Wright FA. Edentulism and dental caries in Victorian nursing homes. *Gerodontology.* 2012 Jun; 29(2): e512-9.
86. Hornecker E, Muuss T, Ehrenreich H, Mausberg RF. A pilot study on the oral conditions of severely alcohol addicted persons. *J Contemp Dent Pract.* 2003 May 15; 4(2): 51-9.
87. Hrdlicka A. *Practical Anthropometry.* 1972.

88. <http://apps.who.int/bmi/index.jsp>
89. Hurwitz DJ, Ashby ER, Llull R, Pasqual J, Tabor C, Garrison L, Gillen J, Weyant R. Computer-assisted anthropometry for outcome assessment of cleft lip. *Plast Reconstr Surg.* 1999 May; 103(6): 1608–1623.
90. Huttner EA, Machado DC, de Oliveira RB, Antunes AG, Hebling E. Effects of human aging on periodontal tissues. *Spec Care Dentist.* 2009 Jul-Aug; 29(4): 149–155.
91. Inoue N, Takahashi Y, Sakashita R, Wu M, Nozaki T et al. Morphometric and dental pathological studies on skulls from Yin-Shang period. *Journal of Anthropological Society Nippon.* 1992; 100: 1–29.
92. Itoh I, Ikeda M, Sueno K, Sugiura M, Suzuki S, Kida A. Anthropometric study on normal human auricle in Japan. *Nihon Jibiinkoka Gakkai Kaiho.* 2001 Feb; 104(2): 165-74.
93. Yoshida Y, Hatanaka Y, Imaki M, Ogawa Y, Miyatani S, Tanada S. Epidemiological study on improving the QOL and oral conditions of the aged—Part 2: Relationship between tooth loss and lifestyle factors for adults men. *Journal of physiological anthropology and applied human science,* 2001; 20 (6): 369-73.
94. Jantz RL. Cranial change in Americans: 1850–1975. *J for Sci.* 2001; 46: 784–787.
95. Jensen GL, Rogers J. Obesity in older persons. *J Am Diet Assoc.* 1998 Nov; 98(11): 1308–1311.
96. Kadunce DP, Burr R, Gress R, Kanner R, Lyon JL, Zone JJ. Cigarette smoking: risk factor for premature facial wrinkling. *Ann Intern Med.* 1991 May 15; 114(10): 840–844.
97. Kalenda C. Applied ethics: emergence and peculiarities in Lithuania. – *Filos. Sociol.* 2009; 20: 55–62.
98. Kamtsiuris P, Lange M & Schaffrath Rosario A. Der Kinder- und Jugendgesundheitssurvey (KiGGs): Stichprobendesign, Response und

- Nonresponse-Analyse. – Bundesgesundheitsbl. Gesundheitsforsch. Gesundheitsschutz. 2007; 5/6: 547–556.
99. Kato T, Velly AM, Nakane T, Masuda Y, Maki S. Age is associated with self-reported sleep bruxism, independently of tooth loss. *Sleep Breath.* 2012; 16(4): 1159-65.
  100. Kelly M, Steele J, Nuttall N, Bradnock G, Morris J, Nunn J et al. *Adult Dental Health Survey Oral Health in the United Kingdom 1998.* London, UK: Office for National Statistics, The Stationery Office; 2000.
  101. Kennedy C, Bastiaens MT, Bajdik CD, Willemze R, Westendorp RG, Bouwes Bavinck JN; Leiden Skin Cancer Study. Effect of smoking and sun on the aging skin. *J Invest Dermatol.* 2003 Apr; 120(4): 548–554.
  102. Kerschbaum Th. Zahnverlust und prothetische Versorgung (65–74 Jahre). In: Micheelis W. & Schiffner U., eds. *Vierte Deutsche Mundgesundheitsstudie.* 2006; (DMS IV), p. 354–373. Koln: Deutscher Zahnärzte Verlag.
  103. Klein-Platar C, Wagner A, Haan MC, Arveiler D, Schlienger JL, Simon C. Prevalence and sociodemographic determinants of overweight in young French adolescents. *Diabetes Metab Res Rev* 2003; 19: 153–158.
  104. Kolb SE. Facial rejuvenation: Prevention and treatment of facial aging due to gravity, expression lines, inherited facial features, and stress, *Panorama of Plastic Surgery* [Online]. 1998a, March 24. Available: <http://plastikos.com/art-facegrav.htm>.
  105. Kolb SE. Facial rejuvenation: Prevention and treatment of sun damaged skin, *Panorama of Plastic Surgery* [Online]. 1998b, March 24. Available: <http://plastikos.com/art-facesun.htm>.
  106. Kovacić I, Celebić A, Zlatarić DK, Petricević N, Buković D, Bitanga P, Mikelić B, Tadin A, Mehulić K, Ognjenović M. Decreasing of

- residual alveolar ridge height in complete denture wearers. A five year follow up study. *Coll Antropol.* 2010 Sep; 34(3): 1051–1056.
107. Kublashvili M, Menabde G, Korsantia B, Apridonidze K. Immune status during fracture of lower jaw. *Georgian Med News.* 2006 Feb; 131: 101–104.
108. Lakis J. Social conflicts and culture of cooperation in transitional society. – *Baltic J Manag.* 2009; 4: 206–220.
109. Landau T. *About Faces.* Bantam Doubleday Dell, New York, 1989.
110. Landfield PW. Stress theory of aging. In: *The Encyclopedia of Aging.* 2nd ed., ed. G. L. Maddox. Springer, New York, 1995.
111. Langlois JH, Kalakanis L., Rubenstein AJ, Larson A, Hallam M & Smoot M. Maxims or myths of beauty? A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin.* 2000; 126: 390–423.
112. Launer LJ, Harris T. Weight, height and body mass index distributions in geographically and ethnically diverse samples of older persons. *Ad Hoc Committee on the Statistics of Anthropometry and Aging. Age Ageing.* 1996 Jul; 25(4): 300–306.
113. Le TT, Farkas LG, Ngim CK, Levin LS, Forrest ChR. Proportionality in Asian and North American Caucasian Faces Using Neoclassical Facial Canons as Criteria, *Aesthetic Plastic Surgery.* 2002; 26: 64–69.
114. Lemasney J & Murphy E. Survey of the dental health and denture status of institutionalized elderly patients in Ireland. *Community Dentistry Oral Epidemiology.* 1984; 12: 39–42.
115. Leong PL. Aging changes in the male face. *Facial Plast Surg Clin North Am.* 2008 Aug; 16(3): 277–279.

116. Leung WC, Harvey I. Is skin ageing in the elderly caused by sun exposure or smoking? *Br J Dermatol.* 2002 Dec; 147(6): 1187–1191.
117. Locker D, Slade GD, Murray H. Epidemiology of periodontal disease among older adults: a review. *Periodontol 2000.* 1998 Feb; 16: 16–33.
118. Loginova NK, Veisgeim LD, Churina SV. Influence of course use of chewing gum on alveolar bone density. *Stomatologia*, 2006; 85 (2): 22-4.
119. López Hernández B, Tercedor J, Ródenas JM, Simón López F, Ortega del Olmo RM, Serrano Ortega S. Skin aging and smoking. *Rev Clin Esp.* 1995 Mar; 195(3): 147–149.
120. Lorentz TC, Cota LO, Cortelli JR, Vargas AM, Costa FO. Tooth loss in individuals under periodontal maintenance therapy: prospective study. *Braz Oral Res.* 2010 Jun; 24(2): 231–237.
121. Loth, S. and Iscan, M. Y. Morphological indicators of skeletal aging: Implications for paleodemography and paleogerontology. In: *Biological Anthropology and Aging: Perspectives on Human Variation Over the Life Span.* D. E. Crews and R. M. Garruto, eds. Oxford University Press, New York, 1994; Chapter 15.
122. Luther F. A cephalometris comparison of medieval skulls with a modern population. *Eur J Orthod* 1993; 15: 315–325.
123. Macho GA. Cephalometric and craniometric age changes in adult humans. *Ann Hum Biol.* 1986 Jan-Feb; 13(1): 49–61.
124. Mack F, Mundt T, Budtz-Jørgensen E, Mojon P, Schwahn C, Bernhardt O, Gesch D, John U & Biffar R. Prosthodontic status among old adults in Pomerania, related to income, education level, and general health (results of the Study of Health in Pomerania, SHIP). *International Journal of Prosthodontics.* 2003a; 16: 313–318.
125. Mai X, Wactawski-Wende J, Hovey KM, LaMonte MJ, Chen C, Tezal M, Genco RJ. Associations between smoking and tooth loss according

- to the reason for tooth loss: the Buffalo OsteoPerio Study. *J Am Dent Assoc.* 2013 Mar; 144(3): 252-65.
126. Malina RM. Research on secular trends in auxology. *Anthropologischer Anzeiger; Bericht Uber Die Biologischanthropologische Literatur.* 1990; 48, 209–227.
127. Mann J, Mersel A, Gabai E. Dental status and dental needs of an elderly population in Israel. *Community Dent Oral Epidemiol.* 1985 Jun; 13(3): 156–158.
128. Marcenes W, Kassebaum NJ, Bernabé E, Flaxman A, Naghavi M, Lopez A, Murray CJ. Global burden of oral conditions in 1990-2010: a systematic analysis. *J Dent Res.* 2013 Jul; 92(7): 592-7.
129. Maria Vieira de Lima Saintrain and Eliane Helena Alvim de Souza. Impact of tooth loss on the quality of life. *Gerodontology.* Article first published online: 24 AUG 2011, DOI: 10.1111/j.1741-2358.2011.00535.x
130. Martin S, Saller K. *Lehrbuch der Anthropologie I.* Stuttgart: Fischer Verlag; 1957.
131. McCaul LK, Jenkins WM & Kay EJ. The reasons for the extraction of various tooth types in Scotland: a 15-year follow up. *Journal of Dentistry.* 2001; 29: 401–407.
132. Mckenna G, Burke FM. Age-related oral changes. *Dent Update.* 2010 Oct; 37(8): 519–523.
133. McNamara JA Jr. A method of cephalometric evaluation. *Am J Ortod.* 1984; 86: 449–469.
134. Meadows Jantz L & Jantz RL. Secular change in long bone length and proportion in the United States, 1800–1970. *American Journal of Physical Anthropology.* 1999; 110: 57–67.
135. Meaney FJ, Farrer LA. Clinical anthropometry and medical genetics: a compilation of body measurements in genetic and congenital disorders. *Am J Med Genet.* 1986 Oct; 25(2): 343–359. Review.

136. Megson E, Kapellas K, Bartold PM. Relationship between periodontal disease and osteoporosis. *Int J Evid Based Healthc*. 2010 Sep; 8(3): 129–139. doi: 10.1111/j.1744-1609.2010.00171.x.
137. Meintjes EM, Douglas TS, Martinez F, Vaughan CL, Adams LP, Stekhoven A, Viljoen D. A stereo-photogrammetric method to measure the facial dysmorphology of children in the diagnosis of fetal alcohol syndrome. *Med Eng Phys*. 2002 Dec; 24(10): 683–689.
138. Meisel P, Reifenberger J, Haase R, Nauck M, Bandt C, Kocher T. Women are periodontally healthier than men, but why don't they have more teeth than men? *Menopause*. 2008 Mar-Apr; 15(2): 270-5.
139. Melsen B, Baumrind S. Clinical research applications of cephalometry. In: Anthanasyou AE (ed.) *Orthodontic cephalometry*. 1995. Mosby-Wolfe, London.
140. Michael A. Taister, Sandra D. Holliday, H. I. M. Borrman. Comments on Facial Aging in Law Enforcement Investigation. *Forensic science. J Forensic Sci*. 2000 April; Volume 2 Number 2; 31: 1463–1469.
141. Michel PA, Loing A, Manière MC. Alcopops: systemic and dental consequences. *Arch Pediatr*. 2010 Dec; 17(12): 1744-8.
142. Mojon P, Thomason JM & Walls AWG. The impact of falling rates of edentulism. *International Journal of Prosthodontics*. 2004; 17: 434–440.
143. Mojon P. The world without teeth: demographic trends. In: Feine J.S. & Carlsson GE, eds. *Implant Overdentures. The Standard of Care for Edentulous Patients*. 2003; 3–14.
144. Moschonis G, Tanagra S, Vandorou A, Kyriakou AE, Dede V, Siatitsa PE, et al. Social, economic and demographic correlates of overweight and obesity in primary-school children: preliminary data from the Healthy Growth Study. *Public Health Nutr*. 2010 Oct; 13(10A): 1693–1700.

145. Nasjleti CE, Kowalski CJ. Stability of upper face height-total face height ratio with increasing age. *J Dent Res.* 1975 Nov-Dec; 54(6): 1241.
146. Neave R. Age changes to the face in adulthood. In: *Craniofacial Identification in Forensic Medicine.* J.G. Clement and D.L. Ranson, eds. New York: Oxford Univ Press. 1998; Part 3: 225–234.
147. Nohrden D, Cattaneo C, Gabriel P. Recruitment of underage test persons: motivators and barriers in an anthropological EU – survey on a sensitive topic. *Anthrop Anz.* 2010; 68(1): 101–109.
148. Novick N. L. *Super Skin.* Clarkson Potter, New York. 1988.
149. O’Higgins P, Chadfield P, Jones N. Facial growth and the ontogeny of morphological variation within and between *Cebus apella* and *Cercocebus torquatus*. *J Zool.* 2001; 254: 337–357.
150. O’Hare PM, Fleischer AB Jr, D’Agostino RB Jr, Feldman SR, Hinds MA, Rassette SA, McMichael AJ, Williford PM. Tobacco smoking contributes little to facial wrinkling. *J Eur Acad Dermatol Venereol.* 1999 Mar; 12(2): 133–139.
151. Omar R. The evidence for prosthodontic treatment planning for older, partially dentate patients. *Med Princ Pract.* 2003; 12 Suppl 1: 33–42.
152. Ong G. Periodontal disease and tooth loss. *Int Dent J.* 1998 Jun; 48 (3 Suppl 1): 233–238.
153. Orentreich DS, Orentreich N. Subcutaneous incisionless (subcision) surgery for the correction of depressed scars and wrinkles. *Dermatol Surg.* 1995 Jun; 21(6): 543–549.
154. Osterberg T, Carlsson GE & Sundh V. Trends and prognoses of dental status in the Swedish population: analysis based on interviews in 1975 to 1997 by Statistics Sweden. *Acta Odontologica Scandinavica.* 2000; 58: 177–182.

155. Osterberg T, Carlsson GE, Sundh V & Mellstrom D. Number of teeth – a predictor of mortality in 70-year-old subjects. *Community Dentistry and Oral Epidemiology*. 2007; 35.
156. Osterberg T, Era P, Gause-Nilsson I. & Steen B. Dental state and functional capacity in 75-year-olds in three Nordic localities. *Journal of Oral Rehabilitation*. 1995; 22: 653–660.
157. O'Sullivan EM. Dental health of Irish alcohol/drug abuse treatment centre residents. *Community Dent Health*. 2012 Dec; 29(4): 263-7.
158. Paes EC, Teepen HJ, Koop WA, Kon M. Perioral wrinkles: histologic differences between men and women. *Aesthet Surg J*. 2009 Nov-Dec; 29(6): 467–472.
159. Palmqvist, S. Oral health patterns in a Swedish county population aged 65 and above. Dissertation. *Swedish Dental Journal*. 1986; 32 (Suppl.): 1–87.
160. Patel MH, Kumar JV, Moss ME. Diabetes and tooth loss: an analysis of data from the National Health and Nutrition Examination Survey, 2003-2004. *J Am Dent Assoc*. 2013 May; 144(5): 478-85.
161. Pavilionis S, Andriulis A, Česnys G, Žmogaus augimo ir brendimo diagnostika. Vilnius: Mintis; 1974.
162. Pavone BW. Bruxism and its effect on the natural teeth. *J Prosthet Dent*. 1985 May; 53(5): 692–696.
163. Pelin C, Zağyapan R, Yazici C, Kürkçüoğlu A. Body height estimation from head and face dimensions: a different method. *J Forensic Sci*. 2010 Sep; 55(5): 1326–1330.
164. Peltola P., Vehkalahti M.M. & Wuolijoki-Saaristo K. Oral health and treatment needs of the long-term hospitalised elderly. *Gerodontology*. 2004; 21: 93–99.
165. Penna V, Stark GB, Eisenhardt SU, Bannasch H, Iblher N. The aging lip: a comparative histological analysis of age-related changes in the upper lip complex. *Plast Reconstr Surg*. 2009 Aug; 124(2): 624–628.

166. Porter SR. Raising response rates: what works? *New Direct Instit Res.* 2004; 121: 5–21.
167. Prakash IJ. Women & ageing. *Indian J Med Res.* 1997 Oct; 106: 396–408.
168. Reece EM, Rohrich RJ. *Aesthet Surg J.* The aesthetic jaw line: management of the aging jaw. 2008 Nov-Dec; 28(6): 668–674.
169. Reich E & Hiller KA. Reasons for tooth extraction in the western states of Germany. *Community Dentistry Oral Epidemiology.* 1993; 21: 379–383.
170. Relethford JH. Craniometric variation among modern human populations. *Am J Phys Anthropol.* 1994 Sep; 95(1): 53–62.
171. Rexbye H, Petersen I, Johansens M, Klitkou L, Jeune B, Christensen K. Influence of environmental factors on facial ageing. *Age Ageing.* 2006 Mar; 35(2): 110–115.
172. Rhodes G, Geddes K, Jeffery L, Dziurawiec S, Clark A. Are average and symmetric faces attractive to infants? Discrimination and looking preferences. *Perception.* 2002; 31(3): 315–321.
173. Richard MJ, Morris C, Deen BF, Gray L, Woodward JA. Analysis of the anatomic changes of the aging facial skeleton using computer-assisted tomography. *Ophthal Plast Reconstr Surg.* 2009 Sep-Oct; 25(5): 382–386.
174. Richards D. Oral Diseases affect some 3.9 Billion people. *Evid Based Dent.* 2013; 14(2): 35.
175. Rise J. Analysis of dental status among oldage pensioners in Norway. *Community Dentistry and Oral Epidemiology.* 1982; 10: 282–286.
176. Ross AH, McKeown AH, Knigsber LW. Allocation of crania to groups via the “new morphometry“ *J. Forensic Sci.* 1999; 44: 54–57.
177. Ritz-Timme S, Gabriel P, Tutkuvienė J, Poppa P, Obertová Z, Gibelli D, De Angelis D, Ratnayake M, Rizgeliene R, Barkus A, Cattaneo C. Metric and morphological assessment of facial features: a study on

- three European populations. *Forensic Sci Int.* 2011 Apr 15; 207(1-3): 239.
178. Sakalauskiene Z, Vehkalahti M.M, Murtomaa H, Maciulskiene V. Factors related to gender differences in toothbrushing among Lithuanian middle-aged university employees. *Medicina (Kaunas)* 2011; 47(3): 180–186.
179. Salonen L. Oral health status in an adult Swedish population. A cross-sectional epidemiological study of the northern Alvsborg county. *Swed Dent J Suppl.* 1990; 70: 1–49.
180. Schmitt A. Dentistry and the geriatric patient. *Can Fam Physician.* 1988 Jun; 34: 1427–1432.
181. Schwartz RH. Adolescent heroin use: a review. *Pediatrics.* 1998 Dec; 102(6): 1461–1466. Review.
182. Seidell JC, Kahn HS, Williamson DF, Lissner L, Valdez R. Report from a Centers for Disease Control and Prevention Workshop on use of adult anthropometry for public health and primary health care. *Am J Clin Nutr.* 2001 Jan; 73(1): 123–126.
183. Sforza Ch, Dellavia C, Colombo A, Serrao G, Ferrario VF. Nasal Dimensions in Normal Subjects: Conventional Anthropometry Versus Computerised Anthropometry. *American Journal of Medical Genetics.* 2004; 130A: 228–233.
184. Shaw RB Jr, Kahn DM. Aging of the midface bony elements: a three-dimensional computed tomographic study. *Plast Reconstr Surg.* 2007 Feb; 119(2): 675–681.
185. Shaw RB Jr, Katzel EB, Koltz PF, Kahn DM, Giroto JA, Langstein HN. Aging of the mandible and its aesthetic implications. *Plast Reconstr Surg.* 2010 Jan; 125(1): 332–342.
186. Shigli K, Hebbal M, Angadi GS. Relative contribution of caries and periodontal disease in adult tooth loss among patients reporting to the

- Institute of Dental Sciences, Belgaum, India. *Gerodontology*. 2009 Sep; 26(3): 214-8.
187. Shimizu T, Motegi E, Nomura M, Kaneko Y, Takeuchi F, Yamaguchi T, Miyazaki H, Harazaki M, Hirai M, Kurihara S, Yamaguchi H. Cephalometric study of elderly with nearly intact dental arches. *Gerodontology*. 2006 Mar; 23(1): 60–63.
  188. Simunković SK, Boras VV, Pandurić J, Zilić IA. Oral health among institutionalised elderly in Zagreb, Croatia. *Gerodontology*. 2005 Dec; 22(4): 238–241.
  189. Situm M, Buljan M, Cavka V, Bulat V, Krolo I, Mihić LL. Skin changes in the elderly people-how strong is the influence of the UV radiation on skin aging? *Coll Antropol*. 2010 Apr; 34 Suppl 2: 9–13.
  190. Slade GD, Sanders AE. The paradox of better subjective oral health in older age. *J Dent Res*. 2011 Nov; 90(11): 1279-85.
  191. Spalj S, Plancak D, Jurić H, Pavelić B, Bosnjak A. Reasons for extraction of permanent teeth in urban and rural populations of Croatia. *Coll Antropol*. 2004 Dec; 28(2): 833-9.
  192. Steele JG, Treasure E, Pitts N.B, Morris J, Bradnock G. Total tooth loss in the United Kingdom in 1998 and the implications for the future. *British Dental Journal*. 2000; 189: 598–603.
  193. Steen B. Body composition and aging. *Nutrition Reviews*. 1988; 46: 45–51.
  194. Stevens J, Cai J, Pamuk ER, Williamson DF, Thun MJ & Wood. The effect of age on the association between body-mass index and mortality. *New England Journal of Medicine*. 1998; 338: 1–7.
  195. Suominen-Taipale AL, Alanen P, Helenius H, Nordblad A & Uutela A. Edentulism among Finnish adults of working age, 1978–1997. *Community Dentistry Oral Epidemiology*. 1999; 27: 353–365.

196. Taji T, Yoshida M, Hiasa K, Abe Y, Tsuga K & Akagawa Y. Influence of mental status on removable prosthesis compliance in institutionalized elderly persons. *International Journal of Prosthodontics*. 2005; 18: 146–149.
197. Taşkapan O, Harmanyeri Y, Sener O, Aksu A. Acquired unilateral nevoid telangiectasia syndrome. *Acta Derm Venereol*. 1997 Jan; 77(1): 62–63.
198. Thorstensson H, Johansson B. Why do some people lose teeth across their lifespan whereas others retain a functional dentition into very old age? *Gerodontology*. 2010 Mar; 27(1): 19-25.
199. Thrasher EC and Lamberg SI. Hair. In: *The Encyclopedia of Aging*. 2nd ed., G. L. Maddox, ed. Springer, New York, 1995.
200. Tobias B & Smith DM. Dental screening of long stay geriatric patients in West Essex and recommendations for their care. *Community Dental Health*. 1990; 7: 93–98.
201. Tutkuvienė J. Augimas ir vaiko fizinė būklė. *Vaikų ligos- Vilnius: Gamta*; 2000; 23–49.
202. Tutkuvienė J. Body Mass Index, Prevalence of Overweight and Obesity In Lithuanian Children and Adolescents. 1985–2002. *Coll Antropol* 2007a; 31: 109–121.
203. Tutkuvienė J. *Vaikų augimo ir brendimo vertinimas*. Vilnius, 1995.
204. Tutkuvienė J. Sex and gender differences in secular trend of body size and frame indices of Lithuanians. *Anthropol Anz*. 2005 Mar; 63(1): 29-44.
205. Uitto J, Fazio MJ, Olsen DR. Molecular mechanisms of cutaneous aging. Age-associated connective tissue alterations in the dermis. *J Am Acad Dermatol*. 1989 Sep; 21(3 Pt 2): 614–622. Review.
206. Uitto J, Pulkkinen L. Molecular complexity of the cutaneous basement membrane zone. *Mol Biol Rep*. 1996; 23(1): 35–46. Review.

207. Uiotto J. Understanding premature skin aging, *New England Journal of Medicine*. *N Engl J Med*. 1997; 337: 1463–1465.
208. Ulijaszek SJ, Mascie-Taylor CGN. *Anthropometry: the individual and the population*. Cambridge: Cambridge University Press; 1994.
209. Ulijaszek SJ. Frameworks of population obesity and the use of cultural consensus modeling in the study of environments contributing to obesity. *Econ Hum Biol*. 2007 Dec; 5(3): 443–457. Epub 2007 Sep 4.
210. Upadhyaya C, Humagain M. The pattern of tooth loss due to dental caries and periodontal disease among patients attending dental department (OPD), Dhulikhel Hospital, Kathmandu University Teaching Hospital (KUTH), Nepal. *Kathmandu Univ Med J (KUMJ)*. 2009 Jan- Mar; 7(25): 59-62.
211. Van der Geld P, Oosterveld P, Kuijpers-Jagtman AM. Age-related changes of the dental aesthetic zone at rest and during spontaneous smiling and speech. Epub 2008 Jul 16.
212. Visscher TLS, Seidell JC, Menotti A, Blackburn H, Nissinen A, Feskens EJM & Kromhout D. Underweight and overweight in relation to mortality among men aged 40–59 and 50–69 years. *American Journal of Epidemiology*. 2000; 151: 660–666.
213. Visser M, Langlois J, Guralnik JM, Cauley JA, Kronmal RA, Robbins J, Williamson JD & Harris TB. High body fatness, but not low fat-free mass, predicts disability in older men and women: the Cardiovascular Health Study. *American Journal of Clinical Nutrition*. 1998; 68: 584–590.
214. Visser M, van den Heuvel E & Deurenberg P. Prediction equations for the estimation of body composition in the elderly using anthropometric data. *British Journal of Nutrition*. 1994; 71, 823–833.
215. Vysniauskaitė S, Kammona N, Vehkalahti MM. Number of teeth in relation to oral health behaviour in dentate elderly patients in Lithuania. *Gerodontology*. 2005 Mar; 22(1): 44–51.

216. Völzke H, Schwahn C, Dörr M, Schwarz S, Robinson D, Dören M, Rettig R, Felix SB, John U, Kocher T. Gender differences in the relation between number of teeth and systolic blood pressure. *J Hypertens*. 2006 Jul; 24(7): 1257–1263.
217. Walter MH, Wolf BH, Rieger C, Boening KW. Prosthetic treatment need in a representative German sample. *Journal of oral rehabilitation*. 2001; 28: 708–716.
218. Wang Y, Lobstein T. Worldwide trends in childhood overweight and obesity. *Int J Pediatr Obes*. 2006; 1: 11–25.
219. White T, Brown KW, Woods JP. Tardive dyskinesia and positive symptoms of schizophrenia. *Acta Psychiatr Scand*. 1991 May; 83(5): 377–379.
220. WHO. Physical status: the use and interpretation of anthropometry. Report of a WHO Expert Committee. WHO Technical Report Series 854. Geneva: World Health Organization, 1995.
221. Zankl A, Eberle L, Molinari L, Schinzel A. Growth charts for nose length, nasal protrusion, and philtrum length from birth to 97 years. *Am J Med Genet*. 2002 Sep 1; 111(4): 388–391.
222. Zimble MS, Kokoska MS, Thomas JR. Anatomy and pathophysiology of facial aging. *Facial Plast Surg Clin North Am*. 2001 May; 9(2): 179–187.
223. Zubiene J, Milciuviene S, Klumbiene J. Evaluation of dental care and the prevalence of tooth decay among middle-aged and elderly population of Kaunas city. *Stomatologija*. 2009; 11(2): 42–47.

IX. PASKELBTŲ STRAIPSNIŲ IR KONFERENCIJŲ PRANEŠIMŲ SĄRAŠAS

Publikacijų sąrašas

1. Sveikata K, Balciuniene I, Tutkuvienė J. Factors influencing face aging. Literature review. Stomatologija. 2011;13(4): 113-6.
2. Sveikata K, Balciuniene I, Tutkuvienė J. Needs for prosthetic treatment in Vilnius population at the age over 45 years old. Stomatologija 2012; 14 (3): 81-4.
3. Sveikata K, Balčiūnienė I, Barkus A, Tutkuvienė J. Vyresnių nei 45 metų amžiaus Vilniaus miesto gyventojų dantų netekimo veiksniai. Laboratorinė medicina 2013; t. 15, 1 (57): 22-28.

Konferencijų pranešimai

1. 2009 06 12-13 d. BOA tarptautinis kongresas „Atidus žvilgsnis į šiuolaikinės burnos implantologijos pokyčius“. Kaunas. Pranešimas „Dantų impantai estetinėje zonoje- protezisto požiūris“.
2. 2010 05 08 OOSK konferencija “Dogmos ortopedinėje odontologijoje. Kritinis požiūris“. Vilnius. Pranešimas „1. Dogma: Verta saugoti kiekvieną dantį. 2. Dogma: Padaryk viską teisingai ir tau būtinai pasiseks“.
3. 2010 09 10-11 d. BOA tarptautinis kongresas „Nauji pasiekimai dantų implantacijoje“. Kaunas. Pranešimas „Bedančių žandikaulių protezavimo iššūkiai“.
4. 2010 12 03 VU MF Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros konferencijoje „Žmogaus biologija ir klinikinė praktika“. Vilnius. Pranešimas „Veido apatinio trečdaliao sužemėjimas, jo klinikinė reikšmė odontologijos praktikoje“.
5. 2011 03 05 Periodontologų draugijos konferencija: „Infekcijos kontrolė periodontologijoje“. Vilnius. Pranešimas „Protezų konstrukcijų ir pasirenkamų medžiagų įtaka burnos infekcijos prevencijai“.
6. 2011 03 19 OOSK konferencija “Klinikiniai dantų ir implantų protezavimo aspektai“. Klaipėda. Pranešimas „Bedančių žandikaulių protezavimas naudojant implantus“.
7. 2012 05 11 – 12 d. konferencija „Odontologija šiandien“. Vilnius. „Mažo diametro implantu panaudojimas bedančių žandikaulių protezavime“.
8. 2012 06 12 – 15 d. tarptautinė konferencija „Evoliucinė medicina: nauji senųjų problemų sprendimo būdai“. Vilnius. Pranešimas „The prevalence and incidence of tooth loss in Vilnius population at the age over 45 years old“.

1 PRIEDAS. Tyrimo anketa

Tyrėjas			Probando lytis		
			Gimimo data		
			Amžius		
Nr.	Matmuo	Taškas	Instrumentas	Dešinė	Kairė
1.	Ūgis (vertex-žemė)	v-žemė	Antropo- metras		
2.	Galvos ilgis (glabella-opisthokranion)	g-op	Mažasis storinis skriestuvai		
3.	Galvos plotis (euryon- euryon)	eu-eu			
4.	Bifrontotemporale	ft-ft			
5.	Veido plotis (zygion- zygion)	zy-zy			
6.	Tragion-tragion	t-t			
7.	Gonion-gonion	go-go			
8.	Vidurinio veido gylis	obi-sn			
9.	Vidurinio veido trečdalis gylis (tragion-subnasale)	t-sn			
10.	Viršut. veido gylis (tragion-nasion/sellion)	t-n/se			
11.	Apat. veido gylis (tragion-gnathion)	t-gn			
12.	Apat. žandik. gylis (gonion-gnathion)	go-gn			
13.	Apat. žand. šakos aukštis (condylius-gonion)	cdl-go			
14.	Fizionom. veido aukštis (trixion-gnathion)	tr-gn		Slankusis skriestuvai	
15.	Morfologinis veido aukštis (nasion/sellion-gnathion)	n/se-gn			
16.	Apat. veido aukštis (subnasale-gnathion)	sn-gn			

17.	Apat. žandik. aukštis	sto-gn		
18.	Smakro aukštis	sl-gn		
19.	Apat. lūpos raudonio aukštis	sto-li		
20.	Apat. lūpos aukštis	sto-sl		
21.	Odinis apatinės lūpos aukštis	li-sl		
22.	Viršut. lūpos raudonio aukštis	ls-sto		
23.	Odinis viršut. lūpos aukštis	sn-ls		
24.	Viršut. lūpos aukštis	sn-sto		
25.	Viršut. lūpos lateralinės dalies aukštis	sbal-cph		
26.	Vidurinis veido aukštis (nasion/sellion-stomion)	n/se-sto	Slankusis skriestuvys	
27.	Lūpų plotis (cheilion-cheilion)	che-che		
28.	Philtrum plotis	cph-cph		
29.	Nosies plotis (alare-alare)	al-al		
30.	Bientokanthion	en-en		
31.	Biektokanthion	ex-ex		
32.	Interpupuliare	pu-pu		
33.	Nosies nugarėlės ilgis (nasion/sellion-subnasale)	n/se-prn		
34.	Nosies gylis (pronasale-subnasale)	prn-sn		
35.	Columella ilgis	c-sn		
36.	Fizionom. ausies plotis (praepostauriculare)	pra-pa		
37.	Fizionom. ausies aukštis (super-subauriculare)	sa-sba		
38.	Galvos apimtis		Juosta	
39.	Viršut. lūpos ir nosies kampas		Matlankis	
40.	Kaktos ir nosies kampas			

Veido įvertinimas (klausimynas)

1. Anketos užpildymo data: **Anketos nr.**
2. Gimimo data (metai, mėnuo, diena):
3. Gimimo vieta:
4. Išsilavinimas: pradinis   proftechninis   spec.vidurinis   aukštasis
5. Tautybė: lietuvis,-ė   rusas,-ė   lenkas,-ė   kita

Bendroji anamnezė

1. Ūgis _____.
2. Svoris _____.
3. Akių spalva :   žydra   ruda   žalia   pilka   kt.
4. Ar rūkote?   taip   ne
5. Ar saikingai vartojate alkoholį?   taip   ne
6. Ar pastoviai vartojate kokius nors vaistus? taip   ne
Jei taip, tai kokius _____.
7. Kokia Jūsų šeimyninė padėtis?   vedęs(ištekejusi)   nevedęs (netekėjusi)   išsiskyręs,-usi   kt.
8. Ar sergate cukriniu diabetu?   taip   ne
9. Ar sergate arterine hipertenzija?   taip   ne
10. Ar vaikystėje sirgote rachitu?   taip   ne
11. Kada prasidėjo menopauzė? _____
12. Ar vartojate pakaitinę terapiją?   taip   ne
Jei taip, tai kiek metų? _____
13. Ar daug kartų Jums yra lūžę kaulai?   daug   keletą   nėra lūžę
14. Ar dažnai lūždavo kaulai Jūsų tėvams? dažnai   vidutiniškai   labai retai   neatsimenu
15. Kokius dantis turėjo Jūsų tėvai?
Mama: 1. gerus   vidutiniškus   prastus   neatsimenu
Tėtis: 1. gerus   vidutiniškus   prastus   neatsimenu
16. Kokio amžiaus Jūsų tėvai prarado visus dantis? _____ visų neprarado

Esama būklė

1. Ar sergate kokia nors lėtine liga?   taip   ne
2. Ar esate kam nors alergiškas?   taip   ne
Jei taip, ar alergija pasireiškia kvėpavimo takų ligomis?
 taip   ne
3. Ar jums i buvo operuoti adenoidai?
Jei taip, kiek buvo metų?   5-7   7-9   9-10   10-12   12-14   >14
4. Ar jūsų nosies pertvara yra iškrypusi?   taip   ne
5. Ar jums sunku ramybės būsenoje kvėpuoti pro nosį?   taip   ne
6. Ar jūs miegodamas knarkiate?   taip   ne
7. Ar Jūs dažniausiai kvėpuojate per nosį?   taip   ne
8. Ar jūs miegate išsižiojęs?   taip   ne
9. Ar jūs dažniau būnate praverta burna?   taip   ne
10. Kaip dažnai Jūs sergate (nurodykite kiek kartų per metus):
sloga (įskaitant alerginę)   gerklės užd.   ryklės užd.   sinusitas   angina
 0   0   0   0   0
 1-2 k/m   1-2 k/m   1-2 k/m   1-2 k/m   1-2 k/m
 2-4 k/m   2-4 k/m   2-4 k/m   2-4 k/m   2-4 k/m
 4-6 k/m   4-6 k/m   4-6 k/m   4-6 k/m   4-6 k/m
 >6 k/m   >6 k/m   >6 k/m   >6 k/m   >6 k/m
11. Kiek paprastai sergate?   1 sav.   1-2 sav.   2-3 sav.   >3 sav.
12. Kaip dažniausiai Jūs laikote galvą: normaliai   iškėlęs   nuleidęs
13. Kiek vidutiniškai valandų per parą miegate?   <6 val.   6-8 val.   8-10 val.   >10 val.
14. Koks mėgstamiausias Jūsų užsiėmimas? _____
15. Ar sportuojate?   ne
Jei taip, a) kiek val. per savaitę?   1,5 val.   1,5-2,5 val.   2,5-4,5 val.   >4,5 val.
b) kiek laiko jau lanko?   <1m   1-2   >2m

Mityba

- Kiek kartų per dieną valgote? 1 2 3 4 dažniau
  - Ką valgote kiekvieną dieną? pusryčius priešpiečius pietus pavakarius vakariene
  - Kiek kartų per parą valgote karštą maistą? 0 1 2 3 4
  - Ar, jūsų nuomone, Jūsų mityba pilnavertė? taip ne neužtenka lėšų nespėjate kt
- Jei ne**, tai kodėl: pats nenorite neužtenka lėšų nespėjate kt
- Kokius maisto produktus dažniausiai valgote?
    - Mėsos pieno prod. miltiniai kiaušinių
    - žuvies daržovių kruopų kiti.
  - Kaip paruoštą mėsą dažniausiai valgote?
    - Virtą troškintą keptą maltą virtą maltą keptą nevalgo
  - Kokias daržoves dažniausiai valgote?
    - šviežias troškintas
  - Kokį vandenį geriate?
    - virintą nevirintą filtruotą nefiltruotą
  - Kiek kartų per savaitę valgote daržoves (išskyrus bulves):
    - šviežias: nė karto 1-2 kartus 3-5 kartus 6-7 kartus
    - virtas ar troškintas: nė karto 1-2 kartus 3-5 kartus 6-7 kartus
  - Ar mėgstate kramtyti kramtomąją gumą?
    - taip ne

Jei taip, kaip dažnai ją kramtote? kramto beveik visą laiką kartą per dieną kelis kartus per sav.
  - Kaip dažnai valgote kietą maistą (riešutus, skrudintą duoną ir kt.)?
    - porą kartų per dieną
    - kelis kartus per savaitę
    - retai
  - Ar vartojate vitaminus ar kitus maisto papildus, kaip mineralines medžiagas, aminorūgščių preparatus ar kt.
    - taip, beveik kasdien kartais 3-4 mėn. per metus niekada 1-2 mėn. per metus
  - Kokius vaisius dažniausiai valgote? parašykite tris _____
  - Kaip dažnai valgote šiuos produktus

	Kelis kartus per dieną	kasdien	Kelis kartus per sav.	retsykais	niekada
Rupi duona					
Pieno produktai					
Mėsa					
Žuvis					
Kruopos					
Kiaušiniai					
Miltiniai patiekalai					
Daržovės					
Vaisiai					
Riešutai					
Saldumynai					

Stomatologinė anamnezė

- Ar Jūs gydėtės pas ortodontą? taip ne
  - Ar Jūs turite žalingų įpročių tokių kaip:
    - pastovus kieto daikto (degtuko) kramtymas pastovus lūpos kramtymas
    - skruostų kramtymas ne, jokių įpročių neturi

Jei turėjote /turite, kiek maždaug laiko truko: <1 m 1-2m >2m
  - Jei rūkote, tai ką?
    - cigaretės pypkę kt.

Kiek metų rūkote? _____
  - Ar griežiate dantimis? Taip ne nežinau
  - Ar Jūs būnate tvirtai sučiauptomis lūpomis? dažnai kartais 1. retai niekada
  - Ar Jūs daugiausiai kramtote viena puse? taip ne nežinau
  - Ar gydėte pieninius dantis? taip ne neatsimenu
  - Ar buvo situacijų kai Jūs netekote pieninio danties žymiai anksčiau nei išdygo nuolatinis dantis?
    - taip ne neatsimenu
  - Ar Jūs gulėjote ligoninėje dėl pienuių dantų patologijos? taip ne
  - Ar Jūs gulėjote ligoninėje dėl veido kaulų ar minkštųjų audinių patologijos? taip ne
- Jei taip**, dėl ko: _____
- Ar Jums yra pašalinta dantų? taip ne
  - Dėl kokios priežasties buvo pašalinti dantys?
    - dėl karieso komplikacijų dėl periodontito
    - dėl finansinių priežasčių kt

14. Ar Jums teko koreguoti lūpos pasaitėlių? taip ne
Jeigu taip, kurios lūpos: viršutinės apatinės;
kiek buvo metų: _____
15. Ar Jums teko koreguoti liežuvio pasaitėlių? taip ne
Jeigu taip, kiek buvo metų: _____
16. Ar Jūs buvote patyrę dantų traumą? taip ne
Kas konkrečiai įvyko ar dantis buvo: įmuštas sumuštas pilnai išmuštas nuskeltas nepamenu
17. Ar Jums buvo lūžę veido kaulai? taip ne
Jeigu taip, kiek buvo metų: _____
kas lūžo: _____
18. Ar Jums buvo kada nors taip sužaloti minkštieji veido audiniai, kad yra išlikę randai? taip ne
19. Ar Jūs esate patenkintas savo dantimis ir veido forma? taip ne
Jeigu ne, kodėl? _____
20. Ar Jūs reguliariai lankotės pas stomatologą? taip ne
21. Kiek kartų per dieną valotės dantis? 1 2 3 daugiau iš viso nevalote
22. Ar Jums darytos plastinės operacijos? taip ne
Jeigu taip, tai kokios? _____
23. Ar buvote protezuotas? taip ne
24. Kada pirmą kartą buvote protezuotas? Prieš _____ metų.
25. Kiek kartų buvote protezuotas?
25. Kokiais protezais buvote protezuotas? išimamais neišimamais
Jeigu išimamais, tai: pilni daliniai lanko atraminiai lanko atraminiai su atačmenais
Jeigu neišimamais, tai: lietais vainikėliais štampuotais vainikėliais
27. Ar buvote protezuotas ant implantantų? taip ne
28. Ar Jūsų burnos ertmės higiena gera? taip ne patenkinama
29. Ar yra konkrečių? taip ne
30. Ar kraujuoja iš dantenu? taip ne
31. Ar yra dantų paslankumas? taip ne

Buitinės sąlygos:

1. Jūsų šeima gyvena: bute atskirame name bendrabutyje nuomoja buto dalį
2. Kokios vidutinės šeimos pajamos (litas) **vienam žmogui** per mėn.:
 iki 110 151-190 231-270 311-350 391-430 471-510 551 ir daugiau
 111-150 191-230 271-310 351-390 431-470 511-550 negali atsakyti
3. Ar ankščiau šeimos pajamos buvo: tokios pačios mažesnės didesnės

Dantų formulė

18	17	16	15	14	13	12	11	21	22	23	24	25	26	27	28
48	47	46	45	44	43	42	41	31	32	33	34	35	36	37	38

2 PRIEDAS. Ūgio *vertex*-žemė (metrais) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,7878	1,7676	1,7103	1,7201	1,6540	1,6499	1,6499	1,5968
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,7751	1,7528	1,7017	1,7044	1,6416	1,6404	1,6404	1,5817
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,8006	1,7824	1,7190	1,7359	1,6664	1,6593	1,6593	1,6119
išlygintas vidurkis	1,7879	1,7667	1,7087	1,7179	1,6519	1,6490	1,6490	1,5987
mediana	1,7700	1,7600	1,7000	1,7300	1,6400	1,6500	1,6500	1,6150
dispersija	0,003	0,004	0,002	0,005	0,003	0,002	0,002	0,005
standartinis nuokrypis	0,05699	0,06563	0,04034	0,06843	0,05591	0,04250	0,04250	0,06972
minimum	1,70	1,67	1,65	1,63	1,57	1,60	1,60	1,45
maximum	1,90	1,88	1,80	1,85	1,80	1,74	1,74	1,71
amplitudė	0,20	0,21	0,15	0,22	0,23	0,14	0,14	0,26
tarpkvartilinis plotis	0,11	0,07	0,06	0,10	0,09	0,08	0,08	0,07
asimetrijos koeficientas	0,008	0,423	0,714	0,381	0,591	0,024	0,024	-0,593
eksceso koeficientas	-1,662	-0,837	0,049	-0,618	-0,321	-1,559	-1,559	-0,298
5 procentilis	1,7200	1,6700	1,6500	1,6300	1,5700	1,5700	1,6000	1,4600
10 procentilis	1,7200	1,6700	1,6710	1,6300	1,6000	1,5700	1,6000	1,4700
25 procentilis	1,7300	1,7300	1,6800	1,6500	1,6100	1,6000	1,6000	1,5700
50 procentilis	1,7700	1,7600	1,7000	1,7300	1,6400	1,6000	1,6500	1,6150
75 procentilis	1,8400	1,8000	1,7400	1,7500	1,6975	1,6800	1,6800	1,6400
90 procentilis	1,8600	1,8800	1,7580	1,8500	1,7470	1,7000	1,7000	1,6850
95 procentilis	1,8600	1,8800	1,8000	1,8500	1,7500	1,7000	1,7000	1,7000

3 PRIEDAS. Svorio (kg) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	97,27	87,19	74,64	73,13	72,25	80,71	72,19	66,07
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	93,40	83,01	71,63	76,31	69,21	78,13	70,46	62,92
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	101,14	91,37	77,65	91,95	75,29	83,29	73,92	69,23
išlygintas vidurkis	96,28	87,35	74,47	79,15	71,29	80,17	71,99	65,51
mediana	98,00	87,00	67,00	80,00	70,00	80,00	72,00	62,00
dispersija	298,454	343,586	196,869	150,360	186,291	133,030	60,483	211,248
standartinis nuokrypis	17,276	18,536	14,031	12,262	13,649	11,534	7,777	14,534
minimum	72	58	50	61	56	60	59	42
maximum	142	118	102	97	109	120	91	105
amplitudė	70	60	52	36	53	60	32	63
tarpkvartilinis plotis	26	25	26	20	10	10	5	25
asimetrijos koeficientas	0,476	-0,189	0,280	0,069	1,079	0,642	0,086	0,635
eksceso koeficientas	0,336	-1,250	-1,290	-1,103	0,426	0,960	-0,149	-0,334
5 procentilis	72,00	58,00	54,35	61,00	56,00	63,00	59,00	50,00
10 procentilis	72,00	58,00	60,00	61,00	57,00	63,00	59,00	50,00
25 procentilis	80,00	76,00	62,75	68,00	65,00	75,00	70,00	53,25
50 procentilis	98,00	87,00	67,00	80,00	70,00	80,00	72,00	62,00
75 procentilis	106,00	101,00	88,25	88,00	74,75	85,00	75,00	77,75
90 procentilis	110,00	112,00	93,60	97,00	97,00	96,00	80,00	90,00
95 procentilis	138,00	112,00	98,00	97,00	99,85	100,00	88,00	94,75

4 PRIEDAS. KMI (kg/m²) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	30,3980	27,8019	25,4708	26,6685	26,5575	30,2974	26,5586	26,1900
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	29,2728	26,6264	24,5130	25,8998	25,2957	29,2494	25,8747	24,6613
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	31,5232	28,9774	26,4286	27,4371	27,8194	31,3455	27,2425	27,7187
išlygintas vidurkis	30,1858	27,8846	25,4662	26,6272	26,1534	29,9432	26,4642	25,5910
mediana	31,3091	28,5763	23,0300	25,0593	24,6840	28,3737	25,9516	24,0346
dispersija	25,235	27,182	19,958	11,161	32,152	21,893	9,445	49,621
standartinis nuokrypis	5,02349	5,21364	4,46740	3,34079	5,67026	4,67904	3,07324	7,04423
minimum	22,84	17,92	17,10	22,41	19,59	24,45	20,90	16,82
maximum	42,40	35,75	33,69	31,67	42,05	46,88	34,67	49,26
amplitudė	19,57	17,83	16,59	9,27	22,46	22,43	13,77	32,43
tarpkvartilinis plotis	7,64	7,40	8,41	7,08	5,91	7,40	2,53	8,91
asimetrijos koeficientas	0,377	-0,309	0,299	0,317	1,033	0,909	0,298	1,235
eksceso koeficientas	-0,412	-0,901	-1,246	-1,366	0,373	1,040	0,758	1,359
5 procentilis	23,1241	18,5185	18,9224	22,4059	19,5918	24,4473	20,9042	17,7832
10 procentilis	24,2803	20,0692	21,0398	22,4059	20,8209	25,2363	20,9042	18,8685
25 procentilis	25,3934	24,5351	22,1297	23,3747	22,2864	26,6097	25,4028	20,8117
50 procentilis	31,3091	28,5763	23,0300	25,0593	24,6840	28,3737	25,9516	24,0346
75 procentilis	33,0295	31,9401	30,5363	30,4498	28,1969	34,0136	27,9281	29,7211
90 procentilis	37,4219	35,7496	31,9377	31,6735	36,1069	35,1563	29,2969	37,1232
95 procentilis	40,1781	35,7496	32,3689	31,6735	38,4957	39,0625	33,5315	43,5054

5 PRIEDAS. Vyrų ir moterų ūgio (m) absoliučių reikšmių vidurkiai skirtingose socialinėse grupėse pagal išsilavinimą

Rodiklis	Vyrai				Moterys				
	<i>pradinis</i> (n=97)	<i>profesinis</i> <i>techninis</i> (n=63)	<i>aukštesnysis</i> (n=88)	<i>aukštasis</i> (n=70)	<i>pradinis</i> (n=94)	<i>profesinis</i> <i>techninis</i> (n=31)	<i>aukštesnysis</i> (n=107)	<i>aukštasis</i> (n=91)	
aritmetinis vidurkis	1,7085	1,7673	1,7639	1,7561	1,6229	1,6065	1,6328	1,6534	
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,6958	1,7519	1,7519	1,7400	1,6128	1,5928	1,6191	1,6422	
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,7211	1,7827	1,7758	1,7723	1,6330	1,6201	1,6466	1,6647	
išlygintas vidurkis	1,7049	1,7665	1,7631	1,7547	1,6257	1,6037	1,6375	1,6515	
mediana	1,7000	1,7600	1,7400	1,7500	1,6200	1,6000	1,6500	1,6400	
dispersija	0,004	0,004	0,003	0,005	0,002	0,001	0,005	0,003	
standartinis nuokrypis	0,06271	0,06123	0,05650	0,06764	0,04940	0,03711	0,07173	0,05402	
minimum	1,63	1,68	1,68	1,65	1,49	1,55	1,45	1,57	
maximum	1,85	1,90	1,87	1,88	1,70	1,72	1,75	1,80	
amplitudė	0,22	0,22	0,19	0,23	0,21	0,17	0,30	0,23	
tarpkvartilinis plotis	0,09	0,12	0,07	0,07	0,06	0,02	0,09	0,08	
asimetrijos koeficientas	0,843	0,205	0,499	0,571	-0,714	1,179	-0,954	0,403	
eksceso koeficientas	0,159	-1,284	-0,789	-0,642	0,669	2,810	0,482	-0,197	
		p<0,001*					p<0,001*		

n - atvejų skaičius; *Kruskal-Wallis kriterijus

6 PRIEDAS. Vyrų ir moterų svorio (kg) absoliučių reikšmių vidurkiai skirtingose socialinėse grupėse pagal išsilavinimą

Rodiklis	Vyrai				Moterys				
	pradinis (n=97)	profesinis techninis (n=63)	aukštesnysis (n=88)	aukštasis (n=70)	pradinis (n=94)	profesinis techninis (n=31)	aukštesnysis (n=107)	aukštasis (n=91)	
aritmetinis vidurkis	73,15	96,27	86,73	86,37	67,62	74,48	78,66	70,32	
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	70,74	91,32	83,52	82,12	65,36	67,64	76,35	67,90	
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	75,57	101,22	89,94	90,63	69,87	81,33	80,98	72,74	
išlygintas vidurkis	72,90	95,14	86,78	86,67	67,48	73,93	78,37	69,64	
mediana	75,00	98,00	87,00	95,00	70,00	78,00	76,00	68,00	
dispersija	143,257	386,458	229,465	318,643	120,992	348,525	146,037	135,153	
standartinis nuokrypis	11,969	19,659	15,148	17,851	11,000	18,669	12,085	11,626	
minimum	50	72	60	53	42	50	52	56	
maximum	97	142	118	112	96	109	120	97	
amplitudė	47	70	58	59	54	59	68	41	
tarpkvartilinis plotis	21	34	28	24	15	33	15	15	
asimetrijos koeficientas	0,349	0,518	-0,277	-0,355	0,045	0,179	0,544	0,833	
eksceso koeficientas	-0,955	-0,355	-0,961	-1,083	0,198	-0,905	0,842	-0,213	
		p<0,001*					p<0,001*		

n - atvejų skaičius; *Kruskal-Wallis kriterijus

7 PRIEDAS. Vyrų ir moterų KMI (kg/m²) absoliučių reikšmių vidurkiai skirtingose socialinėse grupėse pagal išsilavinimą

Rodiklis	Vyrai				Moters				
	<i>pradinis</i> (n=97)	<i>profesinis</i> <i>techninis</i> (n=63)	<i>aukštesnysis</i> (n=88)	<i>aukštasis</i> (n=70)	<i>pradinis</i> (n=94)	<i>profesinis</i> <i>techninis</i> (n=31)	<i>aukštesnysis</i> (n=107)	<i>aukštasis</i> (n=91)	
aritmetinis vidurkis	25,0059	30,6580	27,8954	27,8399	25,6778	28,8062	29,7840	25,8149	
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	24,3003	29,3642	26,8792	26,6945	24,8309	26,2439	28,6337	24,8422	
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	25,7115	31,9519	28,9115	28,9854	26,5248	31,3686	30,9342	26,7875	
išlygintas vidurkis	24,9834	30,3837	28,0905	27,8885	25,6104	28,6123	29,4730	25,5833	
mediana	24,0882	31,3091	29,0688	28,2077	25,5102	30,4688	27,6817	25,1532	
dispersija	12,258	26,393	23,002	23,078	17,099	48,800	36,017	21,813	
standartinis nuokrypis	3,50113	5,13745	4,79604	4,80397	4,13509	6,98569	6,00140	4,67043	
minimum	17,10	24,34	17,92	18,13	16,82	19,05	17,78	19,59	
maximum	31,83	42,40	34,11	35,75	36,48	42,05	49,26	36,92	
amplitudė	14,73	18,06	16,19	17,62	19,66	23,00	31,48	17,33	
tarpkvartilinis plotis	5,34	7,96	8,71	6,24	6,20	11,25	7,40	7,00	
asimetrijos koeficientas	0,471	0,490	-0,425	-0,254	0,361	0,258	0,976	0,794	
eksceso koeficientas	-0,653	-0,454	-1,216	-0,530	0,047	-0,864	1,356	-0,281	
		p<0,001*					p<0,001*		

n - atvejų skaičius; *Kruskal-Wallis kriterijus

8 PRIEDAS. Vyrų ir moterų ūgio (m) absoliučių reikšmių vidurkiai skirtingose socialinėse grupėse pagal šeiminę padėtį

Rodiklis	Vyrai				Moterys			
	<i>vedęs</i>	<i>nevedęs</i>	<i>išsiskyręs</i>	<i>kita</i>	<i>ištekėjusi</i>	<i>netekėjusi</i>	<i>išsiskyrusi</i>	<i>kita</i>
	(n=195)	(n=41)	(n=42)	(n=40)	(n=193)	(n=28)	(n=39)	(n=63)
aritmetinis vidurkis	1,7558	1,7402	1,7245	1,7263	1,6369	1,6393	1,6249	1,6243
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,7452	1,7318	1,7090	1,7087	1,6268	1,6234	1,6192	1,6135
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,7664	1,7487	1,7400	1,7438	1,6469	1,6552	1,6305	1,6351
išlygintas vidurkis	1,7557	1,7408	1,7237	1,7222	1,6399	1,6403	1,6249	1,6227
mediana	1,7400	1,7400	1,7400	1,7200	1,6400	1,6500	1,6200	1,6200
dispersija	0,006	0,001	0,002	0,003	0,005	0,002	0,000	0,002
standartinis nuokrypis	0,07535	0,02688	0,04974	0,05480	0,07084	0,04100	0,01745	0,04283
minimum	1,63	1,70	1,65	1,68	1,45	1,58	1,60	1,57
maximum	1,90	1,77	1,83	1,86	1,80	1,68	1,65	1,72
amplitudė	0,27	0,07	0,18	0,18	0,35	0,10	0,05	0,15
tarpkvartilinis plotis	0,14	0,06	0,04	0,05	0,09	0,10	0,03	0,05
asimetrijos koeficientas	0,113	-0,474	0,092	1,231	-0,622	-0,577	0,195	0,566
eksceso koeficientas	-1,120	-1,263	-0,585	0,363	0,244	-1,311	-1,242	-0,643
	p<0,002				p<0,165			

n - atvejų skaičius; *Kruskal-Wallis kriterijus

9 PRIEDAS. Vyrų ir moterų svorio (kg) absoliučių reikšmių vidurkiai skirtingose socialinėse grupėse pagal šeiminių padėtį

Rodiklis	Vyrai				Moterys			
	<i>vedęs</i>	<i>nevedęs</i>	<i>išsiskyręs</i>	<i>kita</i>	<i>ištekėjusi</i>	<i>netekėjusi</i>	<i>išsiskyrusi</i>	<i>kita</i>
	(n=195)	(n=41)	(n=42)	(n=40)	(n=193)	(n=28)	(n=39)	(n=63)
aritmetinis vidurkis	85,57	97,88	97,88	79,53	73,81	67,43	76,41	69,32
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	83,46	94,49	94,49	71,29	71,89	64,39	71,87	66,17
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	87,69	101,27	101,27	87,76	75,73	70,46	80,95	72,47
išlygintas vidurkis	85,77	97,86	97,86	77,19	73,54	67,31	75,73	69,52
mediana	85,00	98,00	98,00	72,00	72,00	67,50	75,00	70,00
dispersija	223,668	115,410	115,410	663,179	182,913	61,291	196,143	156,414
standartinis nuokrypis	14,956	10,743	10,743	25,752	13,525	7,829	14,005	12,507
minimum	50	84	84	58	45	57	56	42
maximum	118	112	112	142	120	80	109	90
amplitudė	68	28	28	84	75	23	53	48
tarpkvartilinis plotis	22	22	22	10	15	9	20	15
asimetrijos koeficientas	-0,175	0,089	0,089	1,736	0,478	0,089	0,634	-0,195
eksceso koeficientas	-0,779	-1,486	-1,486	1,552	0,069	-1,275	0,314	-0,655
	p<0,001				p<0,018			

n - atvejų skaičius; *Kruskal-Wallis kriterijus

10 PRIEDAS. Vyrų ir moterų KMI (kg/m²) absoliučių reikšmių vidurkiai skirtingose socialinėse grupėse pagal šeiminę padėtį

Rodiklis	Vyrai				Moters				
	<i>vedęs</i>	<i>nevedęs</i>	<i>išsiskyręs</i>	<i>kita</i>	<i>ištekėjusi</i>	<i>netekėjusi</i>	<i>išsiskyrusi</i>	<i>kita</i>	
	(n=195)	(n=41)	(n=42)	(n=40)	(n=193)	(n=28)	(n=39)	(n=63)	
aritmetinis vidurkis	27,6447	32,3029	23,6747	26,2785	27,7282	25,0627	28,9870	26,3326	
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	27,1029	31,2573	22,0334	24,2268	26,8892	24,1101	27,1835	25,0435	
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	28,1865	33,3485	25,3161	28,3301	28,5672	26,0153	30,7905	27,6217	
išlygintas vidurkis	27,7668	32,2545	23,4207	25,6813	27,3529	25,0478	28,7149	26,3348	
mediana	28,0497	31,6374	22,2366	24,3375	27,3438	25,3733	27,5482	25,7117	
dispersija	14,715	10,973	27,744	41,153	34,921	6,036	30,953	26,199	
standartinis nuokrypis	3,83603	3,31255	5,26722	6,41510	5,90937	2,45676	5,56353	5,11846	
minimum	17,10	27,74	17,92	20,55	17,78	20,94	20,82	16,82	
maximum	34,11	38,06	33,69	42,40	49,26	29,38	42,05	35,16	
amplitudė	17,01	10,32	15,77	21,85	31,48	8,45	21,23	18,33	
tarpkvartilinis plotis	7,26	5,36	2,79	2,03	6,91	0,27	6,97	5,43	
asimetrijos koeficientas	-0,373	0,095	1,216	1,781	0,971	-0,226	0,681	0,331	
eksceso koeficientas	-0,763	-1,186	-0,094	1,751	1,204	-0,135	0,443	-0,593	
		p<0,001				p<0,015			

n - atvejų skaičius; *Kruskal-Wallis kriterijus

11 PRIEDAS. Galvos ilgio (*g-op*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	19,272	19,254	18,774	18,795	17,866	18,091	18,119	17,838
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	19,026	19,130	18,620	18,652	17,754	17,997	18,031	17,718
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	19,518	19,377	18,929	18,938	17,979	18,185	18,207	17,958
išlygintas vidurkis	19,191	19,250	18,805	18,794	17,868	18,090	18,104	17,870
mediana	19,300	19,400	19,100	18,500	17,900	18,100	18,100	17,950
dispersija	1,207	0,300	0,521	0,386	0,256	0,175	0,156	0,306
standartinis nuokrypis	1,0985	0,5476	0,7221	0,6214	0,5059	0,4185	0,3956	0,5530
minimum	18,0	18,2	17,5	17,8	16,9	17,4	17,6	16,3
maximum	22,0	21,0	19,5	19,8	18,8	18,8	19,0	18,6
amplitudė	4,0	2,8	2,0	2,0	1,9	1,4	1,4	2,3
tarpkvartilinis plotis	1,2	0,6	1,2	0,7	0,5	0,8	0,6	0,8
asimetrijos koeficientas	1,345	-0,070	-0,0704	0,264	0,087	0,064	0,444	-0,697
eksceso koeficientas	1,424	0,724	-0,890	-0,927	-0,372	-0,962	-0,633	0,324
5 procentilis	18,000	18,200	17,500	17,800	16,900	17,400	17,600	17,000
10 procentilis	18,200	18,200	17,500	17,800	17,200	17,600	17,600	17,150
25 procentilis	18,300	18,900	18,300	18,500	17,600	17,700	17,700	17,400
50 procentilis	19,300	19,400	19,100	18,500	17,900	18,100	18,100	17,950
75 procentilis	19,500	19,500	19,500	19,200	18,100	18,500	18,300	18,200
90 procentilis	22,000	20,000	19,500	19,800	18,600	18,600	18,800	18,600
95 procentilis	22,000	20,000	19,500	19,800	18,800	18,800	18,800	18,600

12 PRIEDAS. Galvos pločio (*eu-eu*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	15,425	15,887	15,543	15,480	15,109	15,172	15,010	14,790
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	15,110	15,737	15,471	15,401	14,975	15,069	14,875	14,698
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	15,741	16,038	15,615	15,559	15,242	15,275	15,145	14,883
išlygintas vidurkis	15,628	15,875	15,537	15,476	15,149	15,180	15,032	14,778
mediana	15,900	15,700	15,500	15,400	15,200	15,000	15,100	14,700
dispersija	1,982	0,446	0,112	0,117	0,360	0,211	0,369	0,180
standartinis nuokrypis	1,4078	0,6677	0,3345	0,3417	0,6000	0,4591	0,6070	0,4244
minimum	11,0	14,9	15,0	15,0	13,6	14,4	13,7	14,1
maximum	16,2	17,1	16,2	16,1	15,9	15,8	16,0	15,7
amplitudė	5,2	2,2	1,2	1,1	2,3	1,4	2,3	1,6
tarpkvartilinis plotis	0,4	0,8	0,6	0,5	0,8	0,9	0,9	0,6
asimetrijos koeficientas	-2,809	0,138	0,097	0,040	-0,948	-0,173	-0,651	0,383
eksceso koeficientas	6,368	-0,803	-0,537	-1,403	0,780	-1,301	0,040	-0,631
5 procentilis	11,000	14,900	15,000	15,000	13,600	14,400	13,700	14,200
10 procentilis	15,400	14,900	15,070	15,000	14,600	14,400	13,780	14,200
25 procentilis	15,600	15,600	15,200	15,200	14,700	14,700	14,600	14,500
50 procentilis	15,900	15,700	15,500	15,400	15,200	15,000	15,100	14,700
75 procentilis	16,000	16,400	15,800	15,700	15,500	15,600	15,500	15,100
90 procentilis	16,200	17,100	15,900	16,000	15,900	15,800	15,900	15,400
95 procentilis	16,200	17,100	16,200	16,000	15,900	15,800	15,900	15,600

13 PRIEDAS. Veido višutinio trečdalo pločio (*ft-ft*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	10,957	11,464	12,342	11,308	11,485	10,859	11,073	10,633
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	10,828	11,346	12,205	11,152	11,306	10,699	10,930	10,498
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	11,086	11,583	12,480	11,464	11,664	11,020	11,215	10,769
išlygintas vidurkis	10,969	11,427	12,296	11,320	11,474	10,849	11,068	10,623
mediana	10,800	11,400	11,550	11,400	11,600	10,900	11,000	10,550
dispersija	0,331	0,276	0,562	0,457	0,648	0,511	0,408	0,388
standartinis nuokrypis	0,5753	0,5254	0,7964	0,6762	0,8051	0,7151	0,6384	0,6231
minimum	10,0	10,8	10,8	10,4	10,0	9,9	10,1	9,5
maximum	11,7	12,8	12,9	12,0	13,1	12,0	12,2	12,0
amplitudė	1,7	2,0	2,1	1,6	3,1	2,1	2,1	2,5
tarpkvartilinis plotis	1,1	0,4	1,1	1,5	1,1	1,2	0,4	0,8
asimetrijos koeficientas	-0,032	1,457	0,719	-0,304	-0,081	0,174	0,235	0,380
eksceso koeficientas	-1,390	1,942	1,745	-1,708	-0,270	-1,096	-0,775	-0,152
5 procentilis	10,000	10,800	10,000	10,400	10,100	9,900	10,100	9,600
10 procentilis	10,000	10,800	10,100	10,400	10,200	9,900	10,100	9,800
25 procentilis	10,500	11,200	10,500	10,500	11,000	10,000	10,800	10,200
50 procentilis	10,800	11,400	11,100	11,400	11,600	10,900	11,000	10,550
75 procentilis	11,600	11,600	11,600	12,000	12,100	11,200	11,200	11,000
90 procentilis	11,700	12,800	12,000	12,000	12,100	12,000	12,100	11,600
95 procentilis	11,700	12,800	12,100	12,000	13,100	12,000	12,100	11,900

14 PRIEDAS. Veido pločio (z_y - z_y) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	13,50	13,49	12,73	13,12	12,58	12,54	13,05	12,60
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	13,33	13,29	12,58	12,95	12,44	12,45	12,88	12,38
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	13,67	13,69	12,89	13,29	12,72	12,63	13,21	12,81
išlygintas vidurkis	13,49	13,45	12,70	13,12	12,58	12,53	13,05	12,56
mediana	13,40	13,20	12,30	13,10	12,50	12,60	13,00	12,20
dispersija	0,583	0,800	0,526	0,535	0,398	0,163	0,554	0,983
standartinis nuokrypis	0,764	0,895	0,725	0,732	0,631	0,403	0,744	0,992
minimum	12	13	12	12	11	11	12	11
maximum	15	15	14	14	14	13	15	15
amplitudė	3	3	3	2	2	3	3	4
tarpkvartilinis plotis	1	2	1	2	1		1	1
asimetrijos koeficientas	0,180	0,591	0,874	0,023	0,025	-0,184	-0,047	0,753
eksceso koeficientas	0,719	-0,909	-0,214	-1,504	-0,254	3,427	0,340	-0,108
5 procentilis	12,00	12,50	11,80	12,10	11,40	12,00	11,60	11,20
10 procentilis	12,00	12,50	12,10	12,10	11,50	12,00	11,60	11,50
25 procentilis	13,10	12,70	12,20	12,40	12,20	12,40	12,60	12,00
50 procentilis	13,40	13,20	12,30	13,10	12,50	12,60	13,00	12,20
75 procentilis	13,80	14,30	13,10	14,00	13,00	12,60	13,40	13,40
90 procentilis	15,10	15,20	13,88	14,10	13,40	13,40	14,46	14,20
95 procentilis	15,10	15,20	14,30	14,10	13,80	13,40	14,50	14,80

15 PRIEDAS. Kaukolės pamato pločio (*t-t*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	14,396	14,265	14,047	14,328	12,958	13,609	13,451	13,273
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	14,253	14,160	13,927	14,237	12,833	13,467	13,374	13,132
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	14,539	14,370	14,166	14,419	13,082	13,751	13,528	13,413
išlygintas vidurkis	14,379	14,262	14,046	14,326	12,947	13,619	13,461	13,302
mediana	14,300	14,100	13,900	14,200	12,900	13,500	13,500	13,300
dispersija	0,406	0,217	0,311	0,155	0,313	0,404	0,119	0,420
standartinis nuokrypis	0,6372	0,4659	0,5577	0,3937	0,5591	0,6353	0,3457	0,6478
minimum	13,6	13,6	13,2	13,5	11,9	10,5	12,9	11,7
maximum	15,5	15,0	14,9	15,0	14,2	14,6	13,9	14,1
amplitudė	1,9	1,4	1,7	1,5	2,3	4,1	1,0	2,4
tarpkvartilinis plotis	1,3	0,8	1,2	0,6	0,6	1,0	0,7	1,0
asimetrijos koeficientas	0,207	0,335	0,116	0,354	0,182	-1,083	0,409	-0,574
eksceso koeficientas	-1,347	-1,266	-1,327	-0,865	0,045	5,843	-1,434	-0,607
5 procentilis	13,600	13,600	13,200	13,900	11,900	13,100	12,900	12,100
10 procentilis	13,600	13,600	13,340	13,900	12,300	13,100	12,900	12,250
25 procentilis	13,700	13,900	13,500	14,000	12,600	13,200	13,100	12,925
50 procentilis	14,300	14,100	13,900	14,200	12,900	13,500	13,500	13,300
75 procentilis	15,000	14,700	14,700	14,600	13,200	14,200	13,800	13,900
90 procentilis	15,100	15,000	14,760	15,000	13,600	14,600	13,800	14,050
95 procentilis	15,500	15,000	14,900	15,000	14,200	14,600	13,800	14,100

16 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio pločio (*go-go*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	11,48	11,31	11,00	11,41	10,40	10,61	10,70	10,27
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	11,29	11,12	10,91	11,28	10,27	10,48	10,57	10,14
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	11,67	11,49	11,10	11,53	10,54	10,75	10,82	10,39
išlygintas vidurkis	11,47	11,33	10,98	11,41	10,40	10,61	10,70	10,29
mediana	11,40	11,40	10,90	11,50	10,40	10,60	10,70	10,40
dispersija	0,701	0,682	0,194	0,289	0,365	0,361	0,326	0,342
standartinis nuokrypis	0,837	0,826	0,440	0,537	0,604	0,600	0,571	0,585
minimum	10	10	11	11	9	10	10	9
maximum	13	13	12	12	12	12	12	11
amplitudė	3	3	1	2	3	2	2	3
tarpkvartilinis plotis	1	1	1	1		1	1	1
asimetrijos koeficientas	0,183	-0,402	0,839	-0,080	0,136	-0,041	-0,018	-0,381
eksceso koeficientas	-0,342	-0,520	-0,299	-0,737	0,832	-1,301	-1,330	0,318
5 procentilis	10,00	9,70	10,50	10,50	9,10	9,70	9,80	9,20
10 procentilis	10,00	9,70	10,50	10,50	9,80	9,70	9,83	9,60
25 procentilis	10,90	11,00	10,60	11,20	10,20	10,10	10,20	9,80
50 procentilis	11,40	11,40	10,90	11,50	10,40	10,60	10,70	10,40
75 procentilis	11,90	12,00	11,20	11,70	10,60	11,20	11,20	10,60
90 procentilis	12,50	12,60	11,76	12,30	11,30	11,50	11,50	11,10
95 procentilis	13,10	12,60	11,90	12,30	11,70	11,50	11,50	11,20

17 PRIEDAS. Vidurinio veido gylio (*obi-sn*) dešimtosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	10,81	10,66	9,94	10,20	8,99	9,96	9,99	9,46
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	10,57	10,44	9,75	10,07	8,85	9,74	9,79	9,23
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	11,05	10,87	10,14	10,33	9,12	10,18	10,19	9,69
išlygintas vidurkis	10,80	10,59	9,92	10,21	9,00	9,98	9,94	9,38
mediana	10,50	10,60	10,00	10,00	9,00	9,80	9,80	9,25
dispersija	1,149	0,907	0,863	0,318	0,365	0,951	0,793	1,118
standartinis nuokrypis	1,072	0,952	0,929	0,564	0,604	0,975	0,890	1,057
minimum	9	10	8	9	8	8	9	8
maximum	13	13	12	11	10	11	12	12
amplitudė	4	3	4	2	2	3	3	4
tarpkvartilinis plotis	2	1	1	1		2	1	1
asimetrijos koeficientas	0,147	0,828	0,468	-0,183	-0,613	-0,010	1,034	1,273
eksceso koeficientas	-0,905	0,290	-0,022	0,145	-0,084	-1,155	0,851	1,208
5 procentilis	9,10	9,60	8,40	9,10	7,70	8,30	8,80	8,20
10 procentilis	9,10	9,60	8,80	9,10	8,00	8,30	8,80	8,35
25 procentilis	10,00	9,70	9,50	10,00	8,90	9,30	9,40	8,73
50 procentilis	10,50	10,60	10,00	10,00	9,00	9,80	9,80	9,25
75 procentilis	11,60	11,00	10,50	10,60	9,38	11,10	10,50	9,95
90 procentilis	12,70	12,80	11,27	11,20	9,79	11,30	11,94	11,40
95 procentilis	12,70	12,80	11,90	11,20	9,80	11,30	12,10	12,10

18 PRIEDAS. Vidurinio veido gylio (*obi-sn*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	10,74	10,38	9,91	10,13	9,05	9,84	9,78	9,58
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	10,47	10,11	9,72	10,00	8,90	9,64	9,59	9,36
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	11,02	10,64	10,10	10,26	9,20	10,04	9,96	9,79
išlygintas vidurkis	10,72	10,31	9,85	10,12	9,07	9,80	9,75	9,54
mediana	10,80	10,00	9,80	10,00	9,00	9,50	9,60	9,50
dispersija	1,509	1,371	0,791	0,330	0,454	0,806	0,676	0,955
standartinis nuokrypis	1,229	1,171	0,889	0,574	0,674	0,898	0,822	0,977
minimum	9	9	9	9	8	9	9	8
maximum	13	13	12	11	10	12	11	12
amplitudė	4	4	3	2	3	3	3	4
tarpkvartilinis plotis	3	2	1		1	2	1	1
asimetrijos koeficientas	0,183	0,800	0,983	0,423	-0,484	0,591	0,417	0,723
eksceso koeficientas	-1,401	-0,536	0,519	-0,339	0,139	-0,719	-0,529	0,094
5 procentilis	9,20	9,20	8,90	9,20	7,50	8,70	8,60	8,20
10 procentilis	9,20	9,20	8,90	9,20	8,50	8,70	8,60	8,35
25 procentilis	9,40	9,40	9,00	9,80	8,50	9,20	9,50	8,90
50 procentilis	10,80	10,00	9,80	10,00	9,00	9,50	9,60	9,50
75 procentilis	12,00	11,10	10,30	10,20	9,50	10,70	10,40	10,20
90 procentilis	12,70	12,80	11,16	11,20	9,99	11,60	11,32	11,30
95 procentilis	12,70	12,80	12,00	11,20	10,00	11,60	11,40	11,80

19 PRIEDAS. Veido vidurinio trečdalyo gylio (*t-sn*) dešinėsios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	12,290	11,995	11,470	11,551	10,793	11,022	11,428	10,921
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	12,109	11,843	11,271	11,408	10,636	10,874	11,289	10,740
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	12,470	12,147	11,668	11,693	10,949	11,169	11,566	11,103
išlygintas vidurkis	12,328	11,972	11,439	11,545	10,753	11,029	11,397	10,874
mediana	12,300	11,900	11,600	11,500	10,700	11,000	11,400	10,700
dispersija	0,649	0,455	0,857	0,385	0,493	0,431	0,386	0,700
standartinis nuokrypis	0,8057	0,6744	0,9258	0,6205	0,7020	0,6567	0,6211	0,8365
minimum	10,5	11,0	10,2	10,5	9,8	9,8	10,6	9,7
maximum	13,4	13,4	13,3	12,7	12,5	12,1	12,8	13,2
amplitudė	2,9	2,4	3,1	2,2	2,7	2,3	2,2	3,5
tarpkvartilinis plotis	1,0	0,4	1,6	0,5	0,8	0,6	0,7	1,1
asimetrijos koeficientas	-0,825	0,773	0,357	0,264	0,791	-0,388	0,686	0,804
eksceso koeficientas	0,224	-0,016	-0,804	-0,281	0,584	-0,466	0,178	-0,028
5 procentilis	10,500	11,000	10,200	10,500	9,800	9,800	10,600	9,900
10 procentilis	10,500	11,000	10,340	10,500	9,800	9,800	10,600	10,000
25 procentilis	12,000	11,600	10,600	11,100	10,500	10,900	11,000	10,400
50 procentilis	12,300	11,900	11,600	11,500	10,700	11,000	11,400	10,700
75 procentilis	13,000	12,000	12,200	11,600	11,300	11,500	11,700	11,500
90 procentilis	13,400	13,400	12,530	12,700	11,500	12,100	12,710	12,200
95 procentilis	13,400	13,400	13,300	12,700	12,500	12,100	12,800	12,600

20 PRIEDAS. Veido vidurinio trečdalyo gylio (*t-sn*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	12,000	11,708	11,400	11,641	10,849	11,097	11,503	10,955
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	11,809	11,500	11,166	11,491	10,679	10,963	11,381	10,771
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	12,191	11,915	11,634	11,792	11,019	11,232	11,624	11,139
išlygintas vidurkis	11,994	11,659	11,372	11,649	10,865	11,124	11,492	10,943
mediana	11,900	11,500	11,000	11,800	10,900	11,400	11,400	10,800
dispersija	0,730	0,849	1,187	0,428	0,582	0,362	0,298	0,720
standartinis nuokrypis	0,8546	0,9211	1,0894	0,6541	0,7629	0,6013	0,5463	0,8483
minimum	10,5	10,5	9,8	10,6	9,2	9,7	10,8	9,5
maximum	13,6	13,8	13,5	12,5	12,2	11,8	12,4	12,7
amplitudė	3,1	3,3	3,7	1,9	3,0	2,1	1,6	3,2
tarpkvartilinis plotis	1,1	0,5	1,8	1,4	1,2	0,9	1,1	1,2
asimetrijos koeficientas	0,207	1,179	0,390	-0,332	-0,383	-0,503	0,190	0,186
eksceso koeficientas	-0,403	0,554	-0,879	-1,440	-0,136	-0,858	-1,361	-0,867
5 procentilis	10,500	10,500	9,800	10,700	9,200	10,000	10,800	10,800
10 procentilis	10,500	10,500	10,220	10,700	10,000	10,000	10,810	10,800
25 procentilis	11,400	11,200	10,500	10,800	10,200	10,700	10,900	10,800
50 procentilis	11,900	11,500	11,000	11,800	10,900	11,400	11,400	10,800
75 procentilis	12,500	11,700	12,300	12,200	11,375	11,600	12,000	10,800
90 procentilis	13,600	13,800	12,870	12,500	11,800	11,800	12,400	10,800
95 procentilis	13,600	13,800	13,500	12,500	12,200	11,800	12,400	10,800

21 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao gylio (*t-n*) dešinėsios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	12,078	11,895	11,422	11,867	10,748	10,973	11,425	10,920
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	11,946	11,768	11,273	11,754	10,614	10,875	11,315	10,791
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	12,211	12,022	11,571	11,979	10,881	11,072	11,535	11,049
išlygintas vidurkis	12,109	11,894	11,419	11,863	10,747	10,965	11,411	10,903
mediana	12,000	11,800	11,500	11,700	10,900	10,800	11,300	10,900
dispersija	0,350	0,318	0,483	0,240	0,360	0,195	0,244	0,354
standartinis nuokrypis	0,5918	0,5641	0,6948	0,4897	0,5998	0,4411	0,4944	0,5951
minimum	10,7	11,0	10,4	11,1	9,9	10,5	10,8	9,7
maximum	12,9	12,8	12,5	12,7	11,6	11,6	12,3	12,4
amplitudė	2,2	1,8	2,1	1,6	1,7	1,1	1,5	2,7
tarpkvartilinis plotis	0,6	0,8	1,3	0,5	1,2	1,1	0,7	0,8
asimetrijos koeficientas	-0,931	0,047	0,070	0,348	-0,151	0,454	0,645	0,577
eksceso koeficientas	0,733	-1,237	-1,287	-0,802	-1,570	-1,373	-0,855	0,655
5 procentilis	10,700	11,000	10,400	11,100	9,900	10,500	10,800	10,000
10 procentilis	10,700	11,000	10,540	11,100	10,000	10,500	10,800	10,400
25 procentilis	11,800	11,500	10,700	11,600	10,100	10,500	11,000	10,500
50 procentilis	12,000	11,800	11,500	11,700	10,900	10,800	11,300	10,900
75 procentilis	12,400	12,300	12,000	12,100	11,300	11,600	11,725	11,300
90 procentilis	12,900	12,800	12,430	12,700	11,400	11,600	12,300	11,500
95 procentilis	12,900	12,800	12,500	12,700	11,600	11,600	12,300	12,300

22 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao gylio (*t-n*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	11,819	11,897	11,369	11,769	10,761	11,135	11,414	10,895
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	11,666	11,746	11,221	11,644	10,639	11,062	11,302	10,766
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	11,972	12,049	11,516	11,894	10,883	11,209	11,525	11,024
išlygintas vidurkis	11,849	11,869	11,382	11,766	10,774	11,134	11,397	10,861
mediana	11,700	11,900	11,400	11,800	10,800	11,100	11,300	10,900
dispersija	0,469	0,454	0,471	0,295	0,301	0,106	0,252	0,355
standartinis nuokrypis	0,6850	0,6736	0,6862	0,5433	0,5483	0,3262	0,5018	0,5955
minimum	10,5	11,0	10,2	11,0	9,8	10,2	10,8	10,0
maximum	12,6	13,3	12,3	12,6	11,5	11,8	12,4	12,5
amplitudė	2,1	2,3	2,1	1,6	1,7	1,6	1,6	2,5
tarpkvartilinis plotis	1,1	0,7	1,1	1,0	1,1	0,3	0,5	0,6
asimetrijos koeficientas	-0,428	0,515	-0,272	-0,176	-0,217	0,120	0,773	0,853
eksceso koeficientas	-0,901	-0,164	-1,171	-1,178	-1,216	0,611	-0,735	0,726
5 procentilis	10,500	11,000	10,200	11,000	9,800	10,600	10,800	10,000
10 procentilis	10,500	11,000	10,340	11,000	10,000	10,600	10,820	10,200
25 procentilis	11,400	11,600	10,900	11,200	10,300	11,000	11,000	10,500
50 procentilis	11,700	11,900	11,400	11,800	10,800	11,100	11,300	10,900
75 procentilis	12,500	12,300	12,000	12,200	11,400	11,300	11,500	11,100
90 procentilis	12,600	13,300	12,230	12,600	11,400	11,800	12,300	11,800
95 procentilis	12,600	13,300	12,300	12,600	11,500	11,800	12,300	12,200

23 PRIEDAS. Veido apatinio trečdaliao gylio (*t-gn*) dešinėsios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	14,453	13,913	13,595	13,616	12,720	12,985	13,515	12,885
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	14,255	13,809	13,379	13,425	12,542	12,836	13,441	12,699
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	14,651	14,017	13,811	13,807	12,898	13,134	13,589	13,070
išlygintas vidurkis	14,492	13,903	13,589	13,640	12,722	13,017	13,511	12,891
mediana	14,700	13,800	14,000	13,500	12,600	13,000	13,400	12,700
dispersija	0,780	0,212	1,014	0,687	0,640	0,442	0,111	0,730
standartinis nuokrypis	0,8833	0,4605	1,0068	0,8290	0,8001	0,6647	0,3334	0,8547
minimum	12,7	13,2	12,3	12,0	11,1	10,7	13,0	11,3
maximum	15,5	14,8	15,0	14,8	14,3	13,8	14,1	14,3
amplitudė	2,8	1,6	2,7	2,8	3,2	3,1	1,1	3,0
tarpkvartilinis plotis	0,7	0,5	2,2	1,0	1,0	1,0	0,4	1,5
asimetrijos koeficientas	-0,984	0,505	-0,119	-0,425	-0,143	-0,808	0,246	0,032
eksceso koeficientas	-0,254	-0,518	-1,677	-0,425	-0,165	0,299	-1,063	-1,227
5 procentilis	12,700	13,200	12,300	12,000	11,100	11,900	13,000	10,000
10 procentilis	12,700	13,200	12,300	12,000	11,800	11,900	13,020	10,400
25 procentilis	14,300	13,700	12,400	13,200	12,300	12,500	13,300	10,500
50 procentilis	14,700	13,800	14,000	13,500	12,600	13,000	13,400	10,900
75 procentilis	15,000	14,200	14,600	14,200	13,300	13,500	13,700	11,300
90 procentilis	15,500	14,800	14,720	14,800	13,300	13,800	14,080	11,500
95 procentilis	15,500	14,800	15,000	14,800	14,300	13,800	14,100	12,300

24 PRIEDAS. Veido apatinio trečdaliao gylio (*t-gn*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	14,476	13,836	13,402	13,764	12,425	12,965	13,254	12,886
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	14,244	13,683	13,140	13,554	12,257	12,832	13,142	12,688
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	14,708	13,988	13,665	13,974	12,593	13,097	13,365	13,084
išlygintas vidurkis	14,523	13,823	13,408	13,791	12,440	12,968	13,249	12,873
mediana	14,400	13,700	13,000	13,700	12,500	13,000	13,200	12,800
dispersija	1,074	0,457	1,496	0,834	0,571	0,352	0,252	0,833
standartinis nuokrypis	1,0364	0,6763	1,2232	0,9134	0,7558	0,5929	0,5021	0,9128
minimum	12,5	13,0	11,4	12,0	10,9	11,5	12,4	11,4
maximum	15,6	14,9	15,3	14,8	13,7	14,0	14,2	14,6
amplitudė	3,1	1,9	3,9	2,8	2,8	2,5	1,8	3,2
tarpkvartilinis plotis	1,5	1,3	2,2	1,9	1,1	1,0	0,6	1,6
asimetrijos koeficientas	-0,656	0,321	0,078	-0,287	-0,352	-0,056	0,172	0,176
eksceso koeficientas	-0,0780	-1,396	-1,294	-1,491	-0,504	-0,552	-0,427	-1,141
5 procentilis	12,500	13,000	11,400	12,500	10,900	12,000	12,400	11,600
10 procentilis	12,500	13,000	11,960	12,500	11,400	12,000	12,400	11,650
25 procentilis	14,000	13,200	12,500	12,800	11,900	12,500	12,900	12,100
50 procentilis	14,400	13,700	13,000	13,700	12,500	13,000	13,200	12,800
75 procentilis	15,500	14,500	14,700	14,700	12,975	13,500	13,500	13,675
90 procentilis	15,600	14,900	14,950	14,800	13,600	14,000	14,160	14,150
95 procentilis	15,600	14,900	15,300	14,800	13,600	14,000	14,200	14,400

25 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio (*go-gn*) dešinėsios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	9,928	9,785	9,491	9,739	9,033	8,994	9,399	9,195
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	9,736	9,670	9,376	9,610	8,884	8,801	9,265	9,041
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	10,120	9,899	9,606	9,868	9,181	9,187	9,533	9,350
išlygintas vidurkis	9,864	9,777	9,490	9,726	9,064	8,926	9,388	9,177
mediana	9,500	9,700	9,500	9,400	9,100	8,700	9,200	9,100
dispersija	0,734	0,259	0,287	0,315	0,443	0,743	0,364	0,506
standartinis nuokrypis	0,8568	0,5092	0,5355	0,5611	0,6654	0,8622	0,6033	0,7110
minimum	9,2	9,0	8,6	9,1	7,6	8,0	8,5	7,8
maximum	11,8	10,7	10,4	10,6	9,9	11,2	10,5	10,9
amplitudė	2,6	1,7	1,8	1,5	2,3	3,2	2,0	3,1
tarpkvartilinis plotis	0,8	0,5	1,0	0,7	1,0	0,9	0,8	0,6
asimetrijos koeficientas	1,233	0,229	0,049	0,579	-0,599	1,522	0,478	0,583
eksceso koeficientas	0,113	-0,726	-1,004	-1,265	-0,507	1,917	-0,818	-0,029
5 procentilis	9,200	9,000	8,600	9,100	7,600	8,000	8,500	8,100
10 procentilis	9,200	9,000	8,810	9,100	8,200	8,000	8,500	8,500
25 procentilis	9,300	9,600	9,000	9,400	8,600	8,400	9,100	8,800
50 procentilis	9,500	9,700	9,500	9,400	9,100	8,700	9,200	9,100
75 procentilis	10,100	10,100	10,000	10,100	9,600	9,300	9,900	9,400
90 procentilis	11,800	10,700	10,190	10,600	9,800	11,200	10,470	10,350
95 procentilis	11,800	10,700	10,400	10,600	9,900	11,200	10,500	10,400

26 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio (*go-gn*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	9,942	9,764	9,763	9,867	8,876	8,927	9,648	9,182
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	9,802	9,653	9,637	9,733	8,730	8,781	9,531	9,055
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	10,082	9,875	9,888	10,000	9,022	9,072	9,764	9,310
išlygintas vidurkis	9,902	9,760	9,748	9,857	8,924	8,913	9,632	9,142
mediana	9,500	9,500	9,700	9,800	9,100	8,900	9,400	9,100
dispersija	0,390	,244	0,342	0,336	0,430	0,377	0,272	0,346
standartinis nuokrypis	0,6244	0,4936	0,5847	0,5797	0,6557	0,6143	0,5217	0,5879
minimum	9,4	9,1	9,0	9,1	7,4	8,1	9,0	8,4
maximum	11,2	10,5	10,8	10,8	9,5	10,0	10,8	10,8
amplitudė	1,8	1,4	1,8	1,7	2,1	1,9	1,8	2,4
tarpkvartilinis plotis	1,1	1,0	0,9	0,7	0,8	0,8	0,9	0,8
asimetrijos koeficientas	0,921	0,415	0,489	0,392	-1,249	0,421	0,625	0,909
eksceso koeficientas	-0,706	-1,400	-0,783	-1,041	0,388	-0,896	-1,122	0,588
5 procentilis	9,400	9,100	9,000	9,100	7,400	8,100	9,000	8,400
10 procentilis	9,400	9,100	9,000	9,100	7,600	8,140	9,000	8,500
25 procentilis	9,500	9,400	9,300	9,300	8,600	8,300	9,300	8,800
50 procentilis	9,500	9,500	9,700	9,800	9,100	8,900	9,400	9,100
75 procentilis	10,600	10,400	10,200	10,000	9,400	9,100	10,200	9,575
90 procentilis	11,200	10,500	10,730	10,800	9,500	10,000	10,500	10,000
95 procentilis	11,200	10,500	10,800	10,800	9,500	10,000	10,500	10,400

27 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio šakos aukščio (*cdl-go*) dešinėsios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	6,334	6,213	5,702	6,051	5,724	5,420	5,791	5,652
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	6,228	6,098	5,577	5,947	5,594	5,338	5,659	5,466
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	6,440	6,328	5,827	6,155	5,853	5,503	5,924	5,839
išlygintas vidurkis	6,321	6,220	5,680	6,084	5,721	5,410	5,768	5,639
mediana	6,200	6,100	5,700	6,200	5,700	5,400	5,600	5,600
dispersija	0,223	0,259	0,340	0,204	0,338	0,135	0,354	0,740
standartinis nuokrypis	0,4726	0,5092	0,5835	0,4515	0,5816	0,3674	0,5952	0,8604
minimum	5,7	5,4	4,8	5,0	4,6	3,9	5,0	3,0
maximum	7,2	6,9	7,0	6,5	7,0	6,3	7,0	8,0
amplitudė	1,5	1,5	2,2	1,5	2,4	2,4	2,0	5,0
tarpkvartilinis plotis	0,8	0,9	1,0	0,5	0,6	0,2	0,7	1,2
asimetrijos koeficientas	0,280	-0,046	0,472	-1,437	0,109	0,331	0,648	0,023
eksceso koeficientas	-0,919	-1,447	-0,013	1,075	-0,106	4,789	-0,409	1,881
5 procentilis	5,700	5,400	4,800	5,000	4,600	5,000	5,000	4,700
10 procentilis	5,700	5,400	4,940	5,000	5,000	5,000	5,000	4,800
25 procentilis	6,000	5,800	5,200	5,900	5,400	5,300	5,500	5,000
50 procentilis	6,200	6,100	5,700	6,200	5,700	5,400	5,600	5,600
75 procentilis	6,800	6,700	6,200	6,400	6,000	5,500	6,200	6,200
90 procentilis	7,200	6,900	6,200	6,500	6,600	6,300	7,000	6,600
95 procentilis	7,200	6,900	7,000	6,500	6,600	6,300	7,000	6,800

28 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio šakos aukščio (*cdl-go*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	6,392	6,110	5,777	6,115	5,690	5,644	5,791	5,652
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	6,272	6,034	5,686	6,031	5,547	5,570	5,659	5,466
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	6,512	6,186	5,867	6,198	5,833	5,719	5,924	5,839
išlygintas vidurkis	6,397	6,106	5,763	6,122	5,700	5,641	5,768	5,639
mediana	6,400	6,000	5,600	6,100	5,600	5,700	5,600	5,600
dispersija	0,287	0,113	0,178	0,132	0,413	0,111	0,354	0,740
standartinis nuokrypis	0,5354	0,3364	0,4222	0,3634	0,6429	0,3335	0,5952	0,8604
minimum	5,5	5,6	5,2	5,5	4,4	5,0	5,0	3,0
maximum	7,2	6,7	6,6	6,6	6,8	6,2	7,0	8,0
amplitudė	1,7	1,1	1,4	1,1	2,4	1,2	2,0	5,0
tarpkvartilinis plotis	0,9	0,5	0,8	0,8	1,0	0,6	0,7	1,2
asimetrijos koeficientas	-0,107	0,281	0,487	-0,192	-0,002	-0,018	0,648	0,023
eksceso koeficientas	-1,198	-0,986	-0,971	-0,845	-0,354	-1,106	-0,409	1,881
5 procentilis	5,500	5,600	5,200	5,500	4,400	5,200	4,900	4,600
10 procentilis	5,500	5,600	5,340	5,500	5,000	5,200	4,900	4,800
25 procentilis	6,000	5,900	5,400	5,800	5,300	5,300	5,600	5,100
50 procentilis	6,400	6,000	5,600	6,100	5,600	5,700	5,800	5,550
75 procentilis	6,900	6,400	6,200	6,600	6,300	5,900	6,200	6,200
90 procentilis	7,200	6,700	6,300	6,600	6,800	6,200	6,900	6,500
95 procentilis	7,200	6,700	6,600	6,600	6,800	6,200	6,900	6,700

29 PRIEDAS. Fizionominio veido aukščio (*tr-gn*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	18,480	18,054	17,385	19,160	16,730	17,213	17,016	16,398
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	18,241	17,911	17,204	18,338	16,546	17,106	16,881	16,197
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	18,718	18,197	17,566	19,982	16,914	17,319	17,152	16,599
išlygintas vidurkis	18,427	18,065	17,383	18,811	16,694	17,214	17,050	16,389
mediana	18,100	18,100	17,500	18,500	16,700	17,300	17,200	16,500
dispersija	1,133	0,401	0,713	12,778	0,686	0,226	0,369	0,859
standartinis nuokrypis	1,0644	0,6334	0,8442	3,5747	0,8284	0,4754	0,6078	0,9266
minimum	17,3	16,8	16,2	16,1	15,5	16,4	15,6	14,4
maximum	20,6	19,1	18,6	28,5	18,6	18,0	17,9	18,6
amplitudė	3,3	2,3	2,4	12,4	3,1	1,6	2,3	4,2
tarpkvartilinis plotis	1,9	0,9	1,8	1,3	1,0	0,8	0,4	1,2
asimetrijos koeficientas	0,690	-0,338	-0,023	2,112	0,590	-0,217	-1,202	0,089
eksceso koeficientas	-0,665	-0,357	-1,314	3,113	-0,037	-0,801	0,991	0,054
5 procentilis	17,300	16,800	16,200	16,100	15,500	16,400	15,600	14,700
10 procentilis	17,300	16,800	16,200	16,100	15,700	16,400	15,600	15,100
25 procentilis	17,400	17,600	16,600	17,400	16,200	16,700	17,000	15,800
50 procentilis	18,100	18,100	17,500	18,500	16,700	17,300	17,200	16,500
75 procentilis	19,300	18,500	18,400	18,700	17,200	17,500	17,375	17,000
90 procentilis	20,600	19,100	18,530	28,500	17,800	18,000	17,800	17,750
95 procentilis	20,600	19,100	18,600	28,500	18,600	18,000	17,800	18,200

30 PRIEDAS. Morfolominio veido aukščio (*n-gn*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	12,33	12,27	11,62	11,81	11,07	11,13	11,19	10,77
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	12,13	12,12	11,48	11,61	10,92	11,00	11,03	10,61
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	12,52	12,43	11,77	12,01	11,22	11,25	11,35	10,93
išlygintas vidurkis	12,31	12,28	11,64	11,80	11,03	11,13	11,18	10,74
mediana	12,00	12,20	11,70	11,50	11,10	11,10	11,10	10,90
dispersija	0,762	0,462	0,441	0,742	0,460	0,333	0,485	0,519
standartinis nuokrypis	0,873	0,680	0,664	0,861	0,678	0,577	0,697	0,720
minimum	11	11	10	11	10	10	10	9
maximum	14	13	13	13	13	12	13	13
amplitudė	3	2	2	3	3	2	2	3
tarpkvartilinis plotis	1	1	1	2	1	1	1	1
asimetrijos koeficientas	0,365	-0,064	-0,236	0,443	0,761	,0020	0,154	0,365
eksceso koeficientas	0,125	-1,221	-0,431	-1,022	0,452	-1,388	-1,346	0,770
5 procentilis	10,80	11,30	10,30	10,60	10,10	10,20	10,20	9,70
10 procentilis	10,80	11,30	10,79	10,60	10,20	10,50	10,20	9,70
25 procentilis	11,70	11,70	11,10	11,40	10,58	10,60	10,70	10,30
50 procentilis	12,00	12,20	11,70	11,50	11,10	11,10	11,10	10,90
75 procentilis	12,90	12,70	12,10	13,00	11,30	11,70	11,95	11,20
90 procentilis	13,10	13,20	12,60	13,20	11,90	11,90	12,20	11,50
95 procentilis	14,20	13,20	12,60	13,20	12,70	11,90	12,20	11,90

31 PRIEDAS. Apatinio veido aukščio (*sn-gn*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	6,790	6,971	6,487	6,479	6,271	6,068	6,096	5,579
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	6,626	6,870	6,364	6,314	6,150	5,950	5,997	5,471
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	6,954	7,071	6,610	6,644	6,393	6,187	6,195	5,687
išlygintas vidurkis	6,755	6,989	6,508	6,465	6,221	6,082	6,088	5,587
mediana	6,600	7,000	6,500	6,200	6,100	6,200	6,000	5,700
dispersija	0,536	0,200	0,328	0,515	0,299	0,279	0,199	0,248
standartinis nuokrypis	0,7323	0,4475	0,5729	0,7174	0,5468	0,5281	0,4456	0,4980
minimum	5,8	6,0	5,3	5,5	5,5	5,1	5,5	4,4
maximum	8,4	7,6	7,3	7,7	7,8	6,8	7,0	6,5
amplitudė	2,6	1,6	2,0	2,2	2,3	1,7	1,5	2,1
tarpkvartilinis plotis	0,9	0,2	1,0	1,2	0,5	0,9	0,8	0,7
asimetrijos koeficientas	0,655	-0,947	-0,518	0,420	1,570	-0,379	0,408	-0,355
eksceso koeficientas	-0,170	0,352	-0,453	-1,168	2,228	-0,869	-1,050	-0,431
5 procentilis	5,800	6,000	5,300	5,500	5,700	5,100	5,500	4,700
10 procentilis	5,800	6,000	5,720	5,500	5,800	5,100	5,500	4,800
25 procentilis	6,300	7,000	6,000	6,000	5,900	5,600	5,800	5,200
50 procentilis	6,600	7,000	6,500	6,200	6,100	6,200	6,000	5,700
75 procentilis	7,200	7,200	7,000	7,200	6,400	6,500	6,575	5,900
90 procentilis	7,500	7,600	7,160	7,700	6,800	6,800	6,800	6,200
95 procentilis	8,400	7,600	7,300	7,700	7,800	6,800	6,800	6,300

32 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio aukščio (*sto-gn*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	4,732	4,717	4,507	4,587	4,370	4,356	4,260	4,011
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	4,630	4,625	4,295	4,453	4,271	4,275	4,197	3,925
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	4,833	4,809	4,719	4,720	4,469	4,436	4,323	4,096
išlygintas vidurkis	4,741	4,713	4,408	4,563	4,372	4,358	4,269	4,014
mediana	4,700	4,800	4,400	4,400	4,400	4,400	4,200	4,100
dispersija	0,206	0,166	0,975	0,338	0,198	0,129	0,081	0,155
standartinis nuokrypis	0,4539	0,4079	0,9873	0,5811	0,4451	0,3587	0,2840	0,3942
minimum	3,9	4,0	3,5	3,9	3,6	3,4	3,7	3,2
maximum	5,4	5,5	7,3	5,7	5,1	4,9	4,8	4,9
amplitudė	1,5	1,5	3,8	1,8	1,5	1,5	1,1	1,7
tarpkvartilinis plotis	0,7	0,5	1,0	1,0	0,7	0,7	0,4	0,7
asimetrijos koeficientas	-0,171	0,207	1,974	0,655	-0,125	-0,023	-0,466	-0,342
eksceso koeficientas	-0,698	-0,204	3,561	-0,815	-0,959	-0,961	-0,610	-0,188
5 procentilis	3,900	4,000	3,500	3,900	3,600	3,900	3,700	4,600
10 procentilis	3,900	4,000	3,640	3,900	3,700	3,900	3,700	4,800
25 procentilis	4,300	4,400	3,700	4,100	4,025	4,000	4,100	5,100
50 procentilis	4,700	4,800	4,400	4,400	4,400	4,400	4,200	5,550
75 procentilis	5,000	4,900	4,700	5,100	4,700	4,700	4,500	6,200
90 procentilis	5,400	5,500	5,550	5,700	5,000	4,900	4,600	6,500
95 procentilis	5,400	5,500	7,300	5,700	5,100	4,900	4,600	6,700

33 PRIEDAS. Smakro aukščio (*sl-gn*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	2,986	2,996	2,729	2,984	2,758	2,363	2,470	2,427
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	2,920	2,901	2,649	2,855	2,682	2,310	2,396	2,353
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	3,052	3,092	2,810	3,113	2,833	2,417	2,544	2,502
išlygintas vidurkis	3,001	2,962	2,738	2,960	2,760	2,354	2,475	2,429
mediana	3,000	2,800	2,700	3,100	2,600	2,400	2,500	2,450
dispersija	0,088	0,179	0,141	0,316	0,116	0,057	0,112	0,117
standartinis nuokrypis	0,2964	0,4235	0,3757	0,5621	0,3408	0,2387	0,3347	0,3416
minimum	2,3	2,6	2,1	2,3	2,2	2,0	1,9	1,5
maximum	3,4	4,0	3,2	4,1	3,2	2,9	3,1	3,2
amplitudė	1,1	1,4	1,1	1,8	1,0	0,9	1,2	1,7
tarpkvartilinis plotis	0,4	0,1	0,6	0,6	0,6	0,3	0,2	,5
asimetrijos koeficientas	-0,915	1,530	-0,461	0,565	0,123	0,704	-0,334	-0,195
eksceso koeficientas	0,668	1,115	-0,968	-0,421	-1,556	0,500	-0,795	0,227
5 procentilis	2,300	2,600	2,100	2,300	2,300	2,000	1,900	1,900
10 procentilis	2,300	2,600	2,100	2,300	2,300	2,000	1,900	2,000
25 procentilis	2,800	2,800	2,500	2,700	2,500	2,200	2,400	2,200
50 procentilis	3,000	2,800	2,700	3,100	2,600	2,400	2,500	2,450
75 procentilis	3,200	2,900	3,100	3,300	3,100	2,500	2,600	2,700
90 procentilis	3,400	4,000	3,130	4,100	3,200	2,900	2,900	2,800
95 procentilis	3,400	4,000	3,200	4,100	3,200	2,900	2,900	2,900

34 PRIEDAS. Apatinės lūpos raudonio aukščio (*sto-li*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	0,687	0,783	0,572	0,400	0,663	0,706	0,596	0,549
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	0,629	0,692	0,498	0,340	0,610	0,667	0,534	0,470
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	0,746	0,874	0,646	0,460	0,715	0,746	0,659	0,627
išlygintas vidurkis	0,680	0,754	0,541	0,383	0,658	0,707	0,596	0,511
mediana	0,600	0,800	0,500	0,400	0,600	0,700	0,700	0,500
dispersija	0,068	0,163	0,119	0,068	0,056	0,031	0,079	0,130
standartinis nuokrypis	0,2609	0,4037	0,3456	0,2610	0,2367	0,1749	0,2812	0,3609
minimum	0,3	0,3	0,2	0,1	0,2	0,4	0,2	0,1
maximum	1,2	1,8	1,5	1,0	1,2	1,0	1,0	2,0
amplitudė	0,9	1,5	1,3	0,9	1,0	0,6	0,8	1,9
tarpkvartilinis plotis	0,3	0,2	0,5	0,2	0,2	0,2	0,5	0,4
asimetrijos koeficientas	0,529	1,403	1,502	1,392	0,351	-0,158	-0,111	2,208
eksceso koeficientas	-0,488	1,769	1,810	1,299	0,558	-0,869	-1,561	7,448
5 procentilis	0,300	0,300	0,200	0,100	0,200	0,400	0,200	0,100
10 procentilis	0,300	0,300	0,270	0,100	0,400	0,400	0,200	0,200
25 procentilis	0,600	0,600	0,300	0,200	0,600	0,600	0,300	0,300
50 procentilis	0,600	0,800	0,500	0,400	0,600	0,700	0,700	0,500
75 procentilis	0,900	0,800	0,800	0,400	0,800	0,800	0,800	0,700
90 procentilis	1,200	1,800	0,900	1,000	0,900	0,900	0,990	0,800
95 procentilis	1,200	1,800	1,500	1,000	1,200	1,000	1,000	0,900

35 PRIEDAS. Apatinės lūpos aukščio (*sto-sl*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,961	1,782	1,722	1,741	1,688	1,735	1,613	1,570
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,862	1,694	1,628	1,679	1,627	1,670	1,570	1,473
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	2,059	1,871	1,816	1,804	1,748	1,801	1,655	1,667
išlygintas vidurkis	1,956	1,797	1,697	1,741	1,690	1,709	1,614	1,586
mediana	1,900	1,900	1,700	1,600	1,650	1,700	1,600	1,600
dispersija	0,194	0,154	0,194	0,074	0,073	0,085	0,037	0,199
standartinis nuokrypis	0,4407	0,3924	0,4402	0,2722	0,2702	0,2913	0,1918	0,4458
minimum	1,3	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	0,4
maximum	2,7	2,2	2,7	2,2	2,1	2,5	1,9	2,3
amplitudė	1,4	1,1	1,5	1,0	0,9	1,2	0,6	1,9
tarpkvartilinis plotis	0,8	0,4	0,7	0,5	0,4	0,3	0,4	0,6
asimetrijos koeficientas	0,012	-0,798	0,648	0,211	0,258	1,700	-0,182	-0,330
eksceso koeficientas	-1,209	-0,714	-0,270	-0,935	-0,962	2,362	-1,155	0,051
5 procentilis	1,300	1,100	1,200	1,400	1,300	1,500	1,300	0,700
10 procentilis	1,300	1,100	1,200	1,400	1,300	1,500	1,300	1,000
25 procentilis	1,600	1,600	1,300	1,500	1,500	1,500	1,425	1,300
50 procentilis	1,900	1,900	1,700	1,600	1,650	1,700	1,600	1,600
75 procentilis	2,400	2,000	2,000	2,000	1,900	1,800	1,800	1,900
90 procentilis	2,400	2,200	2,200	2,200	2,100	2,500	1,890	2,200
95 procentilis	2,700	2,200	2,700	2,200	2,100	2,500	1,900	2,300

36 PRIEDAS. Odinio apatinės lūpos aukščio (*li-sl*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,273	1,188	1,150	1,437	1,025	1,029	1,016	1,079
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,163	1,104	1,084	1,374	0,976	0,963	0,966	0,993
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,384	1,272	1,216	1,501	1,074	1,095	1,066	1,165
išlygintas vidurkis	1,293	1,193	1,150	1,436	1,026	1,016	1,007	1,075
mediana	1,400	1,200	1,200	1,500	1,000	1,000	1,000	1,000
dispersija	0,242	0,139	0,095	0,077	0,049	0,086	0,051	0,157
standartinis nuokrypis	0,4922	0,3724	0,3086	0,2774	0,2208	0,2936	0,2253	0,3961
minimum	0,4	0,5	0,6	1,0	0,6	0,7	0,7	0,3
maximum	1,8	1,8	1,7	1,9	1,4	1,6	1,5	1,9
amplitudė	1,4	1,3	1,1	0,9	0,8	0,9	0,8	1,6
tarpkvartilinis plotis	1,0	0,4	0,5	0,4	0,4	0,6	0,2	0,5
asimetrijos koeficientas	-0,453	-0,311	-0,017	-0,048	0,203	0,454	0,787	0,121
eksceso koeficientas	-1,267	-0,480	-0,659	-1,031	-0,872	-0,839	0,146	-0,758
5 procentilis	0,400	0,500	0,600	1,000	0,700	0,700	0,700	0,500
10 procentilis	0,400	0,500	0,740	1,000	0,700	0,700	0,700	0,500
25 procentilis	0,800	1,000	,900	1,200	0,900	0,700	0,900	0,800
50 procentilis	1,400	1,200	1,200	1,500	1,000	1,000	1,000	1,000
75 procentilis	1,800	1,400	1,400	1,600	1,300	1,300	1,100	1,300
90 procentilis	1,800	1,800	1,560	1,900	1,300	1,600	1,500	1,600
95 procentilis	1,800	1,800	1,700	1,900	1,400	1,600	1,500	1,700

37 PRIEDAS. Viršutinės lūpos raudonio aukščio (*ls-sto*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	0,429	0,400	0,328	0,251	0,598	0,447	0,438	0,351
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	0,395	0,365	0,309	0,217	0,545	0,422	0,406	0,320
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	0,463	0,435	0,346	0,285	0,650	0,472	0,469	0,382
išlygintas vidurkis	0,421	0,406	0,325	0,240	0,575	0,446	0,436	0,351
mediana	0,400	0,400	0,300	0,200	0,600	0,400	0,400	0,400
dispersija	0,023	0,024	0,007	0,022	0,055	0,013	0,021	0,021
standartinis nuokrypis	0,1503	0,1546	0,0863	0,1474	0,2349	0,1119	0,1435	0,1435
minimum	0,2	0,1	0,2	0,1	0,3	0,3	0,2	0,1
maximum	0,8	0,6	0,5	0,6	1,3	0,6	0,7	0,6
amplitudė	0,6	0,5	0,3	0,5	1,0	0,3	0,5	0,5
tarpkvartilinis plotis	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2
asimetrijos koeficientas	1,158	-0,520	0,321	1,665	1,425	0,278	0,126	-0,262
eksceso koeficientas	1,652	-0,485	-0,451	1,687	2,867	-1,325	-0,556	-0,697
5 procentilis	0,200	0,100	0,200	0,100	0,300	0,300	0,200	0,100
10 procentilis	0,200	0,100	0,200	0,100	0,300	0,300	0,200	0,100
25 procentilis	0,400	0,400	0,300	0,200	0,500	0,400	0,400	0,300
50 procentilis	0,400	0,400	0,300	0,200	0,600	0,400	0,400	0,400
75 procentilis	0,500	0,500	0,400	0,300	0,700	0,600	0,500	0,475
90 procentilis	0,800	0,600	0,430	0,600	0,800	0,600	0,690	0,500
95 procentilis	0,800	0,600	0,500	0,600	1,300	0,600	0,700	0,600

38 PRIEDAS. Odinio viršutinės lūpos aukščio (*sn-ls*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,62	1,67	1,52	1,49	1,39	1,36	1,64	1,33
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,53	1,62	1,46	1,42	1,32	1,29	1,57	1,25
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,71	1,73	1,59	1,55	1,46	1,42	1,70	1,42
išlygintas vidurkis	1,63	1,68	1,51	1,49	1,37	1,36	1,64	1,35
mediana	1,50	1,60	1,40	1,50	1,30	1,40	1,60	1,40
dispersija	0,172	0,062	0,091	0,072	0,107	0,083	0,082	0,146
standartinis nuokrypis	0,415	0,250	0,302	0,268	0,327	0,288	0,287	0,382
minimum	1	1	1	1	1	1	1	
maximum	2	2	2	2	2	2	2	2
amplitudė	1	1	1	1	1	1	1	2
tarpkvartilinis plotis	1		1		1			1
asimetrijos koeficientas	-0,334	-0,166	0,479	-0,087	0,988	-0,341	-0,210	-0,673
eksceso koeficientas	-0,641	-0,334	-0,854	-0,993	0,539	-0,551	-0,525	0,898
5 procentilis	0,80	1,20	1,10	1,10	1,00	0,80	1,10	0,90
10 procentilis	0,80	1,20	1,17	1,10	1,00	0,80	1,12	0,90
25 procentilis	1,40	1,60	1,30	1,40	1,20	1,10	1,50	1,00
50 procentilis	1,50	1,60	1,40	1,50	1,30	1,40	1,60	1,40
75 procentilis	2,00	1,90	1,80	1,60	1,70	1,50	1,80	1,60
90 procentilis	2,20	2,10	1,96	1,90	1,70	1,80	2,10	1,85
95 procentilis	2,20	2,10	2,10	1,90	2,20	1,80	2,10	1,90

39 PRIEDAS. Viršutinės lūpos aukščio (*sn-sto*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	2,049	2,005	1,850	1,737	1,928	1,724	1,973	1,670
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,934	1,934	1,778	1,666	1,849	1,639	1,907	1,591
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	2,164	2,076	1,922	1,809	2,006	1,809	2,038	1,749
išlygintas vidurkis	2,060	1,989	1,844	1,736	1,925	1,732	1,986	1,672
mediana	1,900	1,900	1,800	1,700	1,900	1,900	2,100	1,700
dispersija	0,263	0,099	0,114	0,097	0,123	0,145	0,086	0,132
standartinis nuokrypis	0,5129	0,3141	0,3377	0,3110	0,3508	0,3810	0,2934	0,3630
minimum	1,1	1,6	1,4	1,3	1,4	1,1	1,4	1,0
maximum	2,8	2,7	2,4	2,2	2,5	2,2	2,3	2,3
amplitudė	1,7	1,1	1,0	0,9	1,1	1,1	0,9	1,3
tarpkvartilinis plotis	0,8	0,3	0,6	0,6	0,6	0,6	0,3	0,4
asimetrijos koeficientas	-0,158	0,862	0,223	-0,035	0,234	-0,615	-0,900	-0,085
eksceso koeficientas	-0,855	0,145	-1,418	-1,111	-0,989	-1,048	-0,487	-0,730
5 procentilis	1,100	1,600	1,400	1,300	1,400	1,100	1,400	1,100
10 procentilis	1,100	1,600	1,470	1,300	1,500	1,100	1,410	1,100
25 procentilis	1,700	1,800	1,500	1,500	1,700	1,400	1,900	1,500
50 procentilis	1,900	1,900	1,800	1,700	1,900	1,900	2,100	1,700
75 procentilis	2,500	2,100	2,100	2,100	2,300	2,000	2,200	1,900
90 procentilis	2,800	2,700	2,330	2,200	2,500	2,200	2,300	2,200
95 procentilis	2,800	2,700	2,400	2,200	2,500	2,200	2,300	2,200

40 PRIEDAS. Viršutinės lūpos šoninės dalies aukščio (*sbal-cph*) dešimtosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,815	1,790	1,713	1,881	1,623	1,495	1,810	1,629
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,722	1,729	1,647	1,836	1,557	1,417	1,739	1,551
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,908	1,851	1,779	1,926	1,688	1,573	1,881	1,707
išlygintas vidurkis	1,795	1,800	1,698	1,882	1,608	1,483	1,806	1,628
mediana	1,800	1,800	1,600	1,900	1,500	1,400	1,700	1,600
dispersija	0,173	0,074	0,094	0,038	0,086	0,122	0,102	0,129
standartinis nuokrypis	0,4161	0,2714	0,3071	0,1950	0,2925	0,3493	0,3189	0,3596
minimum	1,4	1,2	1,3	1,5	1,2	1,1	1,4	0,6
maximum	2,6	2,2	2,4	2,2	2,3	2,1	2,3	2,5
amplitudė	1,2	1,0	1,1	0,7	1,1	1,0	0,9	1,9
tarpkvartilinis plotis	0,8	0,2	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4
asimetrijos koeficientas	0,549	-0,701	0,797	0,090	0,693	0,491	0,142	-0,175
eksceso koeficientas	-1,005	0,486	0,015	-0,769	-0,030	-1,158	-1,470	1,787
5 procentilis	1,400	1,200	1,300	1,600	1,200	1,100	1,400	1,200
10 procentilis	1,400	1,200	1,370	1,600	1,300	1,100	1,400	1,200
25 procentilis	1,400	1,700	1,500	1,700	1,400	1,200	1,600	1,400
50 procentilis	1,800	1,800	1,600	1,900	1,500	1,400	1,700	1,600
75 procentilis	2,200	1,900	1,900	2,100	1,900	1,700	2,100	1,800
90 procentilis	2,600	2,200	2,120	2,200	1,900	2,100	2,300	2,000
95 procentilis	2,600	2,200	2,400	2,200	2,300	2,100	2,300	2,450

41 PRIEDAS. Viršutinės lūpos šoninės dalies aukščio (*sbal-cph*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,752	1,788	1,666	1,796	1,574	1,515	1,705	1,611
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,677	1,727	1,605	1,761	1,510	1,441	1,642	1,534
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,827	1,850	1,728	1,831	1,637	1,589	1,768	1,687
išlygintas vidurkis	1,752	1,793	1,657	1,790	1,560	1,511	1,711	1,607
mediana	1,900	1,800	1,700	1,700	1,600	1,500	1,600	1,600
dispersija	0,113	0,075	0,082	0,023	0,081	0,108	0,079	0,125
standartinis nuokrypis	0,3362	0,2740	0,2872	0,1520	0,2845	0,3294	0,2819	0,3536
minimum	1,3	1,3	1,2	1,6	1,1	1,0	1,2	0,7
maximum	2,2	2,2	2,3	2,1	2,3	2,1	2,1	2,6
amplitudė	0,9	0,9	1,1	0,5	1,2	1,1	0,9	1,9
tarpkvartilinis plotis	0,7	0,3	0,4	0,2	0,3	0,5	0,3	0,5
asimetrijos koeficientas	-0,116	-0,024	0,531	0,663	0,844	0,189	-0,268	0,050
eksceso koeficientas	-1,613	-0,636	0,192	-0,443	1,199	-0,932	-0,981	1,378
5 procentilis	1,300	1,300	1,200	1,600	1,100	1,000	1,200	1,100
10 procentilis	1,300	1,300	1,340	1,600	1,300	1,000	1,200	1,100
25 procentilis	1,400	1,600	1,400	1,700	1,400	1,200	1,600	1,400
50 procentilis	1,900	1,800	1,700	1,700	1,600	1,500	1,600	1,600
75 procentilis	2,100	1,900	1,800	1,900	1,700	1,700	1,900	1,875
90 procentilis	2,200	2,200	2,020	2,100	1,800	2,100	2,100	1,900
95 procentilis	2,200	2,200	2,300	2,100	2,300	2,100	2,100	2,300

42 PRIEDAS. Vidurinio veido aukščio (*n-sto*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	7,751	7,676	7,517	7,085	6,964	6,858	7,149	7,002
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	7,571	7,579	7,429	6,888	6,825	6,670	7,061	6,884
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	7,930	7,773	7,606	7,282	7,102	7,047	7,237	7,120
išlygintas vidurkis	7,773	7,667	7,508	7,139	6,932	6,926	7,153	7,000
mediana	7,900	7,400	7,600	7,200	7,000	6,900	7,200	7,100
dispersija	0,642	0,185	0,171	0,734	0,388	0,707	0,157	0,296
standartinis nuokrypis	0,8009	0,4298	0,4134	0,8567	0,6228	0,8407	0,3959	0,5440
minimum	6,4	7,1	7,0	5,1	6,0	4,7	6,5	6,0
maximum	8,7	8,4	8,2	8,1	8,5	7,8	7,8	8,1
amplitudė	2,3	1,3	1,2	3,0	2,5	3,1	1,3	2,1
tarpkvartilinis plotis	1,4	0,6	0,7	1,2	0,8	0,9	0,5	0,6
asimetrijos koeficientas	-0,421	0,341	0,239	-1,238	0,658	-1,515	-0,349	-0,112
eksceso koeficientas	-1,386	-1,344	-1,349	1,068	0,791	1,979	-1,088	-0,680
5 procentilis	6,400	7,100	7,000	5,100	6,000	4,700	6,500	6,200
10 procentilis	6,400	7,100	7,070	5,100	6,100	4,700	6,500	6,200
25 procentilis	7,100	7,400	7,100	6,700	6,500	6,600	6,900	6,725
50 procentilis	7,900	7,400	7,600	7,200	7,000	6,900	7,200	7,100
75 procentilis	8,500	8,000	7,800	7,900	7,300	7,500	7,400	7,300
90 procentilis	8,700	8,400	8,130	8,100	7,400	7,800	7,700	7,800
95 procentilis	8,700	8,400	8,200	8,100	8,500	7,800	7,700	7,875

43 PRIEDAS. Lūpų pločio (*che-che*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	5,624	5,744	5,692	5,973	5,321	5,630	5,563	5,382
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	5,592	5,640	5,555	5,831	5,233	5,525	5,471	5,247
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	5,656	5,847	5,828	6,116	5,410	5,736	5,654	5,517
išlygintas vidurkis	5,632	5,743	5,674	5,976	5,318	5,634	5,558	5,421
mediana	5,700	5,700	5,700	5,900	5,100	5,500	5,400	5,300
dispersija	0,021	0,210	0,405	0,384	0,159	0,222	0,169	0,386
standartinis nuokrypis	0,1443	0,4583	0,6368	0,6200	0,3986	0,4713	0,4110	0,6215
minimum	5,3	4,9	4,8	5,1	4,8	4,9	4,9	3,3
maximum	5,8	6,6	6,9	6,8	5,9	6,3	6,3	6,6
amplitudė	0,5	1,7	2,1	1,7	1,1	1,4	1,4	3,3
tarpkvartilinis plotis	0,1	0,3	1,2	1,1	0,7	0,7	0,6	0,8
asimetrijos koeficientas	-1,170	0,124	0,253	-0,005	0,271	-0,086	0,284	-1,085
eksceso koeficientas	0,277	-0,077	-1,025	-1,456	-1,542	-1,326	-0,766	3,107
5 procentilis	5,300	4,900	4,800	5,100	4,800	4,900	4,900	4,200
10 procentilis	5,400	4,900	4,940	5,100	4,900	4,900	4,930	4,900
25 procentilis	5,600	5,600	5,000	5,500	5,000	5,400	5,300	5,025
50 procentilis	5,700	5,700	5,700	5,900	5,100	5,500	5,400	5,300
75 procentilis	5,700	5,900	6,200	6,600	5,700	6,100	5,875	5,775
90 procentilis	5,800	6,600	6,400	6,800	5,900	6,300	6,300	6,150
95 procentilis	5,800	6,600	6,900	6,800	5,900	6,300	6,300	6,300

44 PRIEDAS. Panosės vagelės pločio *philtrum* (*cph-cph*) pločio amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,262	1,042	0,992	1,083	0,943	1,101	0,876	0,914
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,211	0,957	0,939	0,991	0,901	1,042	0,834	0,850
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,313	1,128	1,045	1,175	0,984	1,161	0,918	0,979
išlygintas vidurkis	1,263	1,025	1,002	1,092	0,936	1,101	0,879	0,896
mediana	1,300	0,900	1,000	1,000	1,000	1,000	0,800	0,800
dispersija	0,051	0,144	0,061	0,160	0,035	0,071	0,036	0,088
standartinis nuokrypis	0,2266	0,3799	0,2470	0,4001	0,1881	0,2658	0,1891	0,2974
minimum	0,9	0,6	0,5	0,3	0,6	0,7	0,6	0,4
maximum	1,6	1,8	1,3	1,7	1,4	1,5	1,1	1,7
amplitudė	0,7	1,2	0,8	1,4	0,8	0,8	0,5	1,3
tarpkvartilinis plotis	0,4	0,6	0,4	0,2	0,2	0,5	0,4	0,4
asimetrijos koeficientas	-0,049	0,838	-0,403	-0,223	0,494	0,306	0,041	0,995
eksceso koeficientas	-1,312	-0,707	-0,812	-0,071	0,968	-1,161	-1,623	1,001
5 procentilis	0,900	0,600	0,500	0,300	0,600	0,700	0,600	0,500
10 procentilis	0,900	0,600	0,710	0,300	0,700	0,700	0,600	0,600
25 procentilis	1,100	0,800	0,800	0,900	0,800	0,900	0,700	0,700
50 procentilis	1,300	0,900	1,000	1,000	1,000	1,000	0,800	0,800
75 procentilis	1,500	1,400	1,200	1,100	1,000	1,400	1,100	1,100
90 procentilis	1,600	1,800	1,300	1,700	1,100	1,500	1,100	1,350
95 procentilis	1,600	1,800	1,300	1,700	1,400	1,500	1,100	1,700

45 PRIEDAS. Nosies pločio (*al-al*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	3,990	4,040	3,970	4,071	3,655	3,722	3,493	3,783
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	3,943	3,965	3,882	3,982	3,541	3,656	3,449	3,720
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	4,037	4,115	4,057	4,159	3,769	3,787	3,536	3,847
išlygintas vidurkis	3,983	4,055	3,961	4,073	3,594	3,718	3,494	3,760
mediana	4,000	4,100	3,900	4,100	3,600	3,700	3,500	3,700
dispersija	0,044	0,111	0,166	0,149	0,261	0,087	0,038	0,085
standartinis nuokrypis	0,2098	0,3328	0,4079	0,3855	0,5106	0,2942	0,1947	0,2912
minimum	3,7	3,4	3,2	3,5	3,1	3,2	3,2	3,4
maximum	4,4	4,4	4,9	4,6	5,3	4,3	3,9	4,7
amplitudė	0,7	1,0	1,7	1,1	2,2	1,1	0,7	1,3
tarpkvartilinis plotis	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3
asimetrijos koeficientas	0,411	-0,771	0,436	-0,297	2,440	0,248	-0,230	1,195
eksceso koeficientas	-0,745	-0,627	0,728	-1,162	5,871	-0,166	-1,192	1,727
5 procentilis	3,700	3,400	3,200	3,500	3,100	3,200	3,200	3,400
10 procentilis	3,700	3,400	3,550	3,500	3,300	3,200	3,200	3,500
25 procentilis	3,800	4,000	3,800	3,900	3,400	3,500	3,400	3,600
50 procentilis	4,000	4,100	3,900	4,100	3,600	3,700	3,500	3,700
75 procentilis	4,100	4,300	4,200	4,300	3,700	3,900	3,700	3,900
90 procentilis	4,400	4,400	4,400	4,600	3,800	4,300	3,700	4,150
95 procentilis	4,400	4,400	4,900	4,600	5,300	4,300	3,700	4,300

46 PRIEDAS. Tarpakinio pločio *bientokanthion* (en-en) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

Lytis ir amžius (metais)	Vyrai				Moterys			
	45-54	55-64	65-74	>75	45-54	55-64	65-74	>75
	(n=79)	(n=78)	(n=86)	(n=75)	(n=80)	(n=79)	(n=80)	(n=84)
aritmetinis vidurkis	3,318	3,263	3,307	3,445	2,894	3,249	3,221	3,343
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	3,251	3,179	3,240	3,398	2,832	3,169	3,155	3,273
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	3,385	3,346	3,374	3,492	2,956	3,330	3,287	3,413
išlygintas vidurkis	3,325	3,248	3,302	3,439	2,893	3,255	3,235	3,343
mediana	3,300	3,200	3,200	3,400	2,900	3,300	3,300	3,400
dispersija	0,089	0,137	0,097	0,042	0,077	0,129	0,088	0,104
standartinis nuokrypis	0,2990	0,3707	0,3109	0,2049	0,2780	0,3587	0,2971	0,3224
minimum	2,8	2,8	2,8	3,1	2,4	2,7	2,6	2,7
maximum	3,7	4,0	3,9	3,9	3,4	3,7	3,6	4,3
amplitudė	0,9	1,2	1,1	0,8	1,0	1,0	1,0	1,6
tarpkvartilinis plotis	0,5	0,6	0,5	0,1	0,3	0,7	0,1	0,4
asimetrijos koeficientas	-0,438	0,613	0,347	0,757	0,095	-0,060	-0,960	-0,024
eksceso koeficientas	-1,168	-0,739	-0,663	1,149	-0,553	-1,376	0,075	0,722
5 procentilis	2,800	2,800	2,800	3,100	2,400	2,700	2,600	2,700
10 procentilis	2,800	2,800	3,000	3,100	2,500	2,700	2,600	2,850
25 procentilis	3,100	3,000	3,000	3,400	2,700	3,000	3,200	3,125
50 procentilis	3,300	3,200	3,200	3,400	2,900	3,300	3,300	3,400
75 procentilis	3,600	3,600	3,500	3,500	3,000	3,700	3,300	3,500
90 procentilis	3,700	4,000	3,760	3,900	3,300	3,700	3,600	3,700
95 procentilis	3,700	4,000	3,900	3,900	3,400	3,700	3,600	3,700

47 PRIEDAS. Atstumo tarp išorinių akies plyšio kampų (*en-ex*) dešinėsios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	3,387	3,441	3,066	2,885	3,178	3,233	2,998	2,896
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	3,337	3,328	2,982	2,822	3,120	3,164	2,952	2,833
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	3,437	3,554	3,151	2,948	3,235	3,302	3,043	2,960
išlygintas vidurkis	3,397	3,407	3,101	2,909	3,169	3,225	3,003	2,906
mediana	3,400	3,200	3,100	3,000	3,100	3,200	3,000	2,900
dispersija	0,050	0,253	0,156	0,075	0,068	0,094	0,042	0,085
standartinis nuokrypis	0,2227	0,5028	0,3949	0,2744	0,2600	0,3062	0,2056	0,2922
minimum	3,0	3,0	2,0	2,2	2,8	2,8	2,6	2,2
maximum	3,6	4,5	3,5	3,2	3,7	3,8	3,3	3,4
amplitudė	0,6	1,5	1,5	1,0	0,9	1,0	0,7	1,2
tarpkvartilinis plotis	0,3	0,6	0,4	0,2	0,5	0,3	0,1	0,4
asimetrijos koeficientas	-0,759	1,043	-1,673	-1,769	0,404	0,562	-0,701	-0,436
eksceso koeficientas	-0,731	-0,330	2,534	2,162	-0,885	-0,583	-0,258	0,100
5 procentilis	3,000	3,000	2,000	2,200	2,800	2,800	2,600	2,300
10 procentilis	3,000	3,000	2,560	2,200	2,900	2,800	2,600	2,600
25 procentilis	3,300	3,100	3,000	2,900	2,925	3,000	3,000	2,700
50 procentilis	3,400	3,200	3,100	3,000	3,100	3,200	3,000	2,900
75 procentilis	3,600	3,700	3,400	3,100	3,400	3,300	3,100	3,100
90 procentilis	3,600	4,500	3,430	3,100	3,500	3,800	3,300	3,300
95 procentilis	3,600	4,500	3,500	3,100	3,700	3,800	3,300	3,400

48 PRIEDAS. Atstumo tarp išorinių akies plyšio kampų (*en-ex*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	3,477	3,478	3,193	3,037	3,279	3,204	3,090	2,907
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	3,436	3,363	3,109	2,956	3,222	3,128	3,042	2,853
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	3,518	3,593	3,277	3,119	3,335	3,279	3,138	2,962
išlygintas vidurkis	3,480	3,454	3,220	3,053	3,276	3,182	3,083	2,913
mediana	3,500	3,300	3,300	3,200	3,200	3,200	3,000	2,900
dispersija	0,034	0,261	0,155	0,125	0,065	0,113	0,047	0,063
standartinis nuokrypis	0,1839	0,5106	0,3934	0,3537	0,2544	0,3368	0,2168	0,2512
minimum	3,2	3,0	2,2	2,3	2,9	2,8	2,8	2,4
maximum	3,7	4,4	3,7	3,5	3,7	4,0	3,5	3,3
amplitudė	0,5	1,4	1,5	1,2	0,8	1,2	0,7	0,9
tarpkvartilinis plotis	0,3	1,0	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3
asimetrijos koeficientas	-0,378	0,644	-1,256	-0,888	0,291	1,154	0,575	-0,326
eksceso koeficientas	-1,364	-1,201	1,438	-0,078	-1,398	0,733	-0,711	-0,595
5 procentilis	3,200	3,000	2,200	2,300	2,900	2,800	2,800	2,400
10 procentilis	3,200	3,000	2,690	2,300	3,000	2,900	2,800	2,500
25 procentilis	3,300	3,000	3,000	2,900	3,100	3,000	2,900	2,800
50 procentilis	3,500	3,300	3,300	3,200	3,200	3,200	3,000	2,900
75 procentilis	3,600	4,000	3,400	3,200	3,500	3,300	3,275	3,100
90 procentilis	3,700	4,400	3,630	3,500	3,600	4,000	3,500	3,200
95 procentilis	3,700	4,400	3,700	3,500	3,700	4,000	3,500	3,300

49 PRIEDAS. Akių išorinio krašto pločio (*ex-ex*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	10,301	10,585	10,279	10,235	10,444	9,978	9,828	9,664
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	10,145	10,394	10,123	9,986	10,286	9,797	9,694	9,537
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	10,457	10,775	10,435	10,484	10,602	10,160	9,961	9,792
išlygintas vidurkis	10,301	10,577	10,271	10,222	10,471	9,954	9,803	9,645
mediana	10,200	10,600	10,400	9,900	10,800	9,900	9,800	9,600
dispersija	0,486	0,713	0,532	1,171	0,505	0,657	0,359	0,344
standartinis nuokrypis	0,6972	0,8442	0,7292	1,0824	0,7103	0,8108	0,5989	0,5867
minimum	9,2	9,2	9,2	9,0	9,1	8,8	9,1	8,7
maximum	11,4	12,1	11,5	11,7	11,3	11,6	11,0	11,0
amplitudė	2,2	2,9	2,3	2,7	2,2	2,8	1,9	2,3
tarpkvartilinis plotis	1,0	0,9	1,5	2,2	1,0	1,3	0,8	0,7
asimetrijos koeficientas	0,253	0,103	-0,069	0,312	-0,853	0,430	0,569	0,510
eksceso koeficientas	-0,874	-0,568	-1,180	-1,773	-0,610	-0,559	-0,484	-0,132
5 procentilis	9,200	9,200	9,200	9,000	9,100	8,800	9,100	8,700
10 procentilis	9,200	9,200	9,270	9,000	9,100	9,100	9,100	8,950
25 procentilis	9,700	10,200	9,400	9,300	10,000	9,200	9,400	9,300
50 procentilis	10,200	10,600	10,400	9,900	10,800	9,900	9,800	9,600
75 procentilis	10,700	11,100	10,900	11,500	11,000	10,500	10,225	9,975
90 procentilis	11,400	12,100	11,100	11,700	11,100	11,600	11,000	10,600
95 procentilis	11,400	12,100	11,500	11,700	11,300	11,600	11,000	10,900

50 PRIEDAS. *Interpupuliare (pu-pu) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)*

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	6,432	6,354	6,001	6,444	6,075	6,267	6,004	6,079
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	6,311	6,237	5,841	6,325	6,021	6,213	5,935	5,981
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	6,553	6,471	6,161	6,563	6,129	6,321	6,073	6,176
išlygintas vidurkis	6,452	6,354	6,085	6,432	6,089	6,265	6,015	6,099
mediana	6,400	6,400	6,100	6,200	6,200	6,200	6,100	6,100
dispersija	0,291	0,268	0,555	0,269	0,059	0,058	0,096	0,201
standartinis nuokrypis	0,5396	0,5177	0,7451	0,5189	0,2426	0,2416	0,3099	0,4488
minimum	5,2	5,6	3,8	5,7	5,5	5,8	5,4	5,0
maximum	7,3	7,1	6,7	7,4	6,4	6,7	6,4	6,7
amplitudė	2,1	1,5	2,9	1,7	0,9	0,9	1,0	1,7
tarpkvartilinis plotis	0,3	0,9	0,4	0,9	0,2	0,3	0,2	0,6
asimetrijos koeficientas	-0,621	-0,200	-2,353	0,605	-1,031	0,118	-0,959	-0,504
eksceso koeficientas	0,897	-1,409	4,694	-0,631	0,346	-0,927	-0,313	-0,320
5 procentilis	5,200	5,600	3,800	5,700	5,500	5,900	5,400	5,300
10 procentilis	5,200	5,600	5,270	5,700	5,700	5,900	5,410	5,400
25 procentilis	6,300	5,800	6,000	6,100	6,000	6,100	6,000	5,800
50 procentilis	6,400	6,400	6,100	6,200	6,200	6,200	6,100	6,100
75 procentilis	6,600	6,700	6,400	7,000	6,200	6,400	6,200	6,400
90 procentilis	7,300	7,100	6,560	7,400	6,300	6,700	6,400	6,700
95 procentilis	7,300	7,100	6,700	7,400	6,400	6,700	6,400	6,700

51 PRIEDAS. Nosies nugarėlės ilgio (*n-prm*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	5,366	5,140	5,407	5,608	4,835	4,927	4,941	5,102
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	5,259	5,052	5,305	5,499	4,748	4,831	4,820	5,014
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	5,473	5,228	5,509	5,717	4,922	5,022	5,063	5,191
išlygintas vidurkis	5,334	5,127	5,408	5,631	4,839	4,902	4,957	5,110
mediana	5,200	5,200	5,400	5,600	4,800	5,000	5,000	5,100
dispersija	0,227	0,152	0,224	0,223	0,154	0,182	0,298	0,165
standartinis nuokrypis	0,4769	0,3899	0,4737	0,4721	0,3924	0,4269	0,5463	0,4063
minimum	4,8	4,6	4,6	4,7	4,0	4,4	3,8	4,3
maximum	6,5	5,9	6,2	6,1	5,6	5,9	5,8	5,9
amplitudė	1,7	1,3	1,6	1,4	1,6	1,5	2,0	1,6
tarpkvartilinis plotis	0,6	0,5	0,4	0,9	0,5	0,6	0,5	0,6
asimetrijos koeficientas	1,117	0,452	-0,040	-0,557	-0,221	0,849	-0,537	-0,369
eksceso koeficientas	0,519	-0,525	-0,493	-0,742	0,122	0,397	0,176	-0,694
5 procentilis	4,800	4,600	4,600	4,700	4,000	4,400	3,800	4,400
10 procentilis	4,800	4,600	4,670	4,700	4,300	4,400	3,800	4,400
25 procentilis	5,100	4,800	5,200	5,200	4,700	4,500	4,800	4,825
50 procentilis	5,200	5,200	5,400	5,600	4,800	5,000	5,000	5,100
75 procentilis	5,700	5,300	5,600	6,100	5,200	5,100	5,325	5,400
90 procentilis	5,900	5,900	6,130	6,100	5,300	5,900	5,800	5,600
95 procentilis	6,500	5,900	6,200	6,100	5,600	5,900	5,800	5,600

52 PRIEDAS. Nosies aukščio (*n-sn*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	5,597	5,349	5,521	5,396	4,984	5,078	4,994	5,102
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	5,483	5,263	5,431	5,313	4,908	4,979	4,882	5,014
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	5,711	5,434	5,610	5,479	5,059	5,177	5,105	5,191
išlygintas vidurkis	5,597	5,332	5,529	5,417	4,982	5,082	5,015	5,110
mediana	5,500	5,200	5,700	5,500	5,000	5,100	4,900	5,100
dispersija	0,259	0,144	0,174	0,130	0,116	0,195	0,251	0,165
standartinis nuokrypis	0,5089	0,3792	0,4173	0,3607	0,3399	0,4419	0,5010	0,4063
minimum	4,6	4,9	4,8	4,6	4,5	4,2	4,0	4,3
maximum	6,6	6,1	6,1	5,8	5,5	5,9	5,6	5,9
amplitudė	2,0	1,2	1,3	1,2	1,0	1,7	1,6	1,6
tarpkvartilinis plotis	0,6	0,5	0,7	0,8	0,6	0,4	0,8	0,6
asimetrijos koeficientas	-0,069	0,636	-0,699	-0,934	0,075	-0,193	-0,546	-0,369
eksceso koeficientas	0,104	-0,563	-0,745	-0,751	-1,241	0,084	-0,648	-0,694
5 procentilis	4,600	4,900	4,800	4,800	4,500	4,200	4,000	4,500
10 procentilis	4,600	4,900	4,800	4,800	4,500	4,200	4,000	4,700
25 procentilis	5,300	5,100	5,100	4,900	4,700	4,900	4,700	5,000
50 procentilis	5,500	5,200	5,700	5,500	5,000	5,100	4,900	5,200
75 procentilis	5,900	5,600	5,800	5,700	5,300	5,300	5,475	5,500
90 procentilis	6,000	6,100	5,960	5,700	5,500	5,900	5,600	5,700
95 procentilis	6,600	6,100	6,100	5,700	5,500	5,900	5,600	5,900

53 PRIEDAS. Nosies gylio (*prn-sn*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	2,31	2,46	2,50	2,25	2,25	2,30	2,40	2,40
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	2,26	2,39	2,44	2,17	2,17	2,23	2,34	2,33
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	2,35	2,53	2,55	2,34	2,34	2,37	2,45	2,47
išlygintas vidurkis	2,31	2,45	2,50	2,24	2,26	2,30	2,40	2,41
mediana	2,30	2,40	2,50	2,40	2,30	2,20	2,40	2,40
dispersija	0,035	0,097	0,065	0,138	0,149	0,093	0,062	0,108
standartinis nuokrypis	0,186	0,311	0,255	0,371	0,386	0,306	0,249	0,329
minimum	2	2	2	2	2	2	2	2
maximum	3	3	3	3	3	3	3	3
amplitudė	1	1	1	1	2	1	1	1
tarpkvartilinis plotis	0	0	1	1	1	1	0	0
asimetrijos koeficientas	0,150	0,582	0,092	0,255	-0,138	0,120	-0,495	-0,288
eksceso koeficientas	-0,822	-1,073	-0,930	-1,184	-0,395	-0,928	-1,192	-0,174
5 procentilis	2,00	2,10	2,10	1,80	1,50	1,90	2,00	4,500
10 procentilis	2,00	2,10	2,17	1,80	1,70	1,90	2,00	4,700
25 procentilis	2,20	2,20	2,20	2,00	1,90	2,10	2,20	5,000
50 procentilis	2,30	2,40	2,50	2,40	2,30	2,20	2,40	5,200
75 procentilis	2,40	2,60	2,70	2,50	2,50	2,60	2,60	5,500
90 procentilis	2,60	3,00	2,90	2,90	2,60	2,80	2,70	5,700
95 procentilis	2,60	3,00	2,90	2,90	2,90	2,80	2,70	5,900

54 PRIEDAS. *Columella (c'-sn)* dešniosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,606	1,738	1,757	1,897	1,588	1,481	1,514	1,548
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,537	1,623	1,670	1,801	1,523	1,386	1,406	1,425
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,676	1,853	1,844	1,994	1,652	1,576	1,621	1,670
išlygintas vidurkis	1,596	1,776	1,780	1,911	1,592	1,468	1,543	1,560
mediana	1,500	1,900	1,900	1,900	1,600	1,600	1,600	1,650
dispersija	0,096	0,260	0,165	0,176	0,083	0,179	0,234	0,319
standartinis nuokrypis	0,3102	0,5100	0,4063	0,4191	0,2879	0,4234	0,4841	0,5649
minimum	1,1	0,6	0,9	1,1	1,1	0,9	0,5	0,4
maximum	2,3	2,2	2,2	2,6	2,0	2,3	2,0	2,5
amplitudė	1,2	1,6	1,3	1,5	0,9	1,4	1,5	2,1
tarpkvartilinis plotis	0,3	0,5	0,6	0,7	0,4	0,5	0,8	0,9
asimetrijos koeficientas	0,732	-1,191	-0,920	-0,447	-0,270	0,466	-0,862	-0,523
eksceso koeficientas	0,562	0,183	-0,351	-0,718	-0,892	-0,711	-0,512	-0,681
5 procentilis	1,100	0,600	0,900	1,100	1,100	,900	500	,500
10 procentilis	1,100	0,600	1,100	1,100	1,100	,900	,550	,600
25 procentilis	1,400	1,600	1,500	1,600	1,400	1,100	1,100	1,100
50 procentilis	1,500	1,900	1,900	1,900	1,600	1,600	1,600	1,650
75 procentilis	1,700	2,100	2,100	2,300	1,800	1,600	1,900	2,000
90 procentilis	2,300	2,200	2,130	2,400	2,000	2,300	2,000	2,200
95 procentilis	2,300	2,200	2,200	2,400	2,000	2,300	2,000	2,300

55 PRIEDAS. *Columella (c'-sn)* kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	1,638	1,726	1,728	1,917	1,643	1,505	1,496	1,587
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	1,581	1,618	1,648	1,813	1,592	1,406	1,396	1,475
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	1,694	1,833	1,808	2,021	1,693	1,604	1,597	1,699
išlygintas vidurkis	1,631	1,751	1,759	1,925	1,642	1,506	1,518	1,594
mediana	1,600	2,000	1,800	1,900	1,600	1,700	1,700	1,700
dispersija	0,064	0,226	0,138	0,205	0,052	0,196	0,205	0,268
standartinis nuokrypis	0,2523	0,4758	0,3718	0,4527	0,2277	0,4432	0,4524	0,5178
minimum	1,2	0,8	0,8	1,1	1,3	0,9	0,6	0,6
maximum	2,2	2,2	2,1	2,6	2,0	2,1	2,0	2,5
amplitudė	1,0	1,4	1,3	1,5	0,7	1,2	1,4	1,9
tarpkvartilinis plotis	0,2	0,5	0,3	0,6	0,5	0,8	0,8	0,7
asimetrijos koeficientas	0,575	-0,940	-1,316	-0,261	0,070	-0,133	-0,652	-0,563
eksceso koeficientas	0,736	-0,584	0,989	-0,798	-1,519	-1,435	-0,750	-0,492
5 procentilis	1,200	0,800	0,800	1,100	1,300	0,900	0,600	0,600
10 procentilis	1,200	0,800	1,200	1,100	1,400	0,900	0,640	0,600
25 procentilis	1,600	1,600	1,700	1,700	1,400	1,000	1,100	1,200
50 procentilis	1,600	2,000	1,800	1,900	1,600	1,700	1,700	1,700
75 procentilis	1,800	2,100	2,000	2,300	1,900	1,800	1,925	1,900
90 procentilis	2,200	2,200	2,100	2,600	1,900	2,100	2,000	2,200
95 procentilis	2,200	2,200	2,100	2,600	2,000	2,100	2,000	2,300

56 PRIEDAS. Fizionominio ausies pločio (*pra-pa*) dešinėsios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	3,759	3,569	3,733	3,643	3,400	3,467	3,771	3,711
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	3,657	3,506	3,611	3,544	3,322	3,394	3,733	3,619
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	3,862	3,632	3,854	3,742	3,478	3,540	3,810	3,803
išlygintas vidurkis	3,749	3,571	3,697	3,628	3,408	3,452	3,768	3,722
mediana	3,600	3,600	3,600	3,600	3,400	3,400	3,700	3,700
dispersija	0,210	0,078	0,321	0,185	0,124	0,107	0,030	0,180
standartinis nuokrypis	0,4578	0,2798	0,5662	0,4303	0,3526	0,3269	0,1737	0,4243
minimum	3,2	3,1	3,0	3,1	2,6	3,0	3,6	2,7
maximum	4,5	4,0	5,1	4,5	4,0	4,2	4,0	4,6
amplitudė	1,3	0,9	2,1	1,4	1,4	1,2	0,4	1,9
tarpkvartilinis plotis	0,7	0,4	0,7	0,6	0,6	0,4	0,4	0,7
asimetrijos koeficientas	0,302	-0,142	1,113	0,516	-0,331	0,909	0,472	-0,392
eksceso koeficientas	-1,314	-1,178	0,842	-0,810	-0,339	0,317	-1,610	-0,251
5 procentilis	3,200	3,100	3,000	3,100	2,800	3,000	3,600	3,000
10 procentilis	3,200	3,100	3,140	3,100	2,800	3,200	3,600	3,100
25 procentilis	3,400	3,400	3,300	3,300	3,100	3,200	3,600	3,400
50 procentilis	3,600	3,600	3,600	3,600	3,400	3,400	3,700	3,700
75 procentilis	4,100	3,800	4,000	3,900	3,700	3,600	4,000	4,075
90 procentilis	4,500	4,000	4,540	4,400	3,800	4,200	4,000	4,200
95 procentilis	4,500	4,000	5,100	4,400	4,000	4,200	4,000	4,275

57 PRIEDAS. Fizionominio ausies pločio (*pra-pa*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	3,649	3,592	3,727	3,809	3,389	3,467	3,666	3,760
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	3,549	3,515	3,597	3,726	3,318	3,394	3,605	3,680
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	3,750	3,669	3,857	3,893	3,459	3,540	3,728	3,839
išlygintas vidurkis	3,644	3,608	3,702	3,809	3,410	3,452	3,674	3,766
mediana	3,600	3,600	3,600	3,700	3,500	3,400	3,700	3,800
dispersija	0,202	0,117	0,367	0,132	0,100	0,107	0,076	0,134
standartinis nuokrypis	0,4489	0,3414	0,6055	0,3632	0,3162	0,3269	0,2765	0,3654
minimum	3,0	2,9	2,9	3,3	2,5	3,0	3,2	2,9
maximum	4,4	4,0	5,0	4,4	3,8	4,2	4,0	4,4
amplitudė	1,4	1,1	2,1	1,1	1,3	1,2	0,8	1,5
tarpkvartilinis plotis	0,9	0,2	1,0	0,6	0,4	0,4	0,4	0,5
asimetrijos koeficientas	0,245	-0,769	0,657	0,152	-0,946	0,909	-0,369	-0,174
eksceso koeficientas	-1,171	-0,262	-0,441	-1,417	0,530	0,317	-1,146	-0,381
5 procentilis	3,000	2,900	2,900	3,300	2,900	2,900	3,200	3,125
10 procentilis	3,000	2,900	3,110	3,300	2,900	3,200	3,200	3,200
25 procentilis	3,200	3,600	3,200	3,600	3,200	3,300	3,500	3,525
50 procentilis	3,600	3,600	3,600	3,700	3,500	3,500	3,700	3,800
75 procentilis	4,100	3,800	4,200	4,200	3,600	3,700	3,900	4,000
90 procentilis	4,400	4,000	4,580	4,300	3,700	4,400	4,000	4,300
95 procentilis	4,400	4,000	5,000	4,300	3,800	4,400	4,000	4,400

58 PRIEDAS. Fizionominio ausies aukščio (*sa-sba*) dešinėsios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	7,246	6,982	7,383	7,523	6,394	6,865	6,835	7,043
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	7,160	6,839	7,232	7,434	6,330	6,758	6,742	6,928
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	7,331	7,125	7,533	7,612	6,458	6,971	6,928	7,158
išlygintas vidurkis	7,240	6,941	7,414	7,522	6,382	6,861	6,833	7,044
mediana	7,200	6,700	7,500	7,700	6,300	6,800	6,700	7,000
dispersija	0,147	0,403	0,492	0,149	0,083	0,224	0,176	0,280
standartinis nuokrypis	0,3829	0,6345	0,7016	0,3861	0,2883	0,4737	0,4198	0,5292
minimum	6,6	6,3	5,8	6,9	6,0	6,1	6,1	6,1
maximum	8,0	8,4	8,4	8,3	7,0	7,7	7,6	8,0
amplitudė	1,4	2,1	2,6	1,4	1,0	1,6	1,5	1,9
tarpkvartilinis plotis	0,4	1,0	0,5	0,7	0,2	0,4	0,4	0,8
asimetrijos koeficientas	0,234	1,038	-1,030	-0,192	1,127	0,033	0,333	0,054
eksceso koeficientas	-0,251	0,062	0,528	-1,147	0,492	-0,630	-0,362	-0,976
5 procentilis	6,600	6,300	5,800	6,900	6,000	6,100	6,100	6,200
10 procentilis	6,600	6,300	6,150	6,900	6,100	6,100	6,150	6,300
25 procentilis	7,100	6,500	7,300	7,200	6,200	6,700	6,600	6,700
50 procentilis	7,200	6,700	7,500	7,700	6,300	6,800	6,700	7,000
75 procentilis	7,500	7,500	7,800	7,900	6,400	7,100	7,000	7,500
90 procentilis	8,000	8,400	8,120	8,000	7,000	7,500	7,600	7,800
95 procentilis	8,000	8,400	8,400	8,020	7,000	7,700	7,600	7,800

59 PRIEDAS. Fizionominio ausies aukščio (*sa-sba*) kairiosios pusės amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	7,371	7,028	7,308	7,385	6,439	6,847	7,031	7,036
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	7,288	6,908	7,202	7,293	6,376	6,725	6,936	6,921
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	7,453	7,149	7,414	7,478	6,502	6,969	7,127	7,151
išlygintas vidurkis	7,390	7,004	7,309	7,373	6,443	6,841	7,013	7,038
mediana	7,500	6,900	7,300	7,400	6,400	6,700	7,000	6,900
dispersija	0,135	0,286	0,244	0,163	0,080	0,296	0,184	0,281
standartinis nuokrypis	0,3680	0,5352	0,4940	0,4033	0,2826	0,5442	0,4292	0,5300
minimum	6,6	6,3	6,3	6,8	5,9	6,1	6,5	6,1
maximum	7,8	8,2	8,3	8,2	6,9	7,7	7,9	7,9
amplitudė	1,2	1,9	2,0	1,4	1,0	1,6	1,4	1,8
tarpkvartilinis plotis	0,3	0,3	0,5	0,5	0,3	1,0	0,5	1,0
asimetrijos koeficientas	-0,801	0,842	-0,158	0,565	0,159	-0,006	0,716	0,181
eksceso koeficientas	-0,244	0,172	0,517	-0,162	-0,578	-1,281	-0,245	-1,062
5 procentilis	6,600	6,300	6,300	6,800	5,900	6,100	6,500	6,200
10 procentilis	6,600	6,300	6,580	6,800	6,100	6,100	6,500	6,400
25 procentilis	7,300	6,800	7,100	7,100	6,200	6,300	6,600	6,625
50 procentilis	7,500	6,900	7,300	7,400	6,400	6,700	7,000	6,900
75 procentilis	7,600	7,100	7,600	7,600	6,500	7,300	7,100	7,600
90 procentilis	7,800	8,200	7,810	8,200	6,900	7,700	7,900	7,800
95 procentilis	7,800	8,200	8,300	8,200	6,900	7,700	7,900	7,900

60 PRIEDAS. Galvos apimties amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	57,24	57,15	55,69	55,93	54,44	55,43	54,61	53,43
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	56,96	56,73	55,29	55,51	54,10	55,10	54,30	53,05
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	57,52	57,57	56,10	56,34	54,77	55,76	54,91	53,81
išlygintas vidurkis	57,24	57,20	55,71	55,85	54,51	55,42	54,56	53,37
mediana	57,00	57,30	56,00	55,00	55,00	55,00	55,00	53,50
dispersija	1,595	3,470	3,572	3,261	2,300	2,197	1,890	3,065
standartinis nuokrypis	1,263	1,863	1,890	1,806	1,517	1,482	1,375	1,751
minimum	55	54	52	53	51	53	53	50
maximum	60	60	59	60	57	58	57	58
amplitudė	5	6	7	7	6	5	4	8
tarpkvartilinis plotis	2	3	3	2	2	2	3	2
asimetrijos koeficientas	-0,097	-0,433	-0,152	1,117	-0,827	0,079	0,233	0,559
eksceso koeficientas	-0,625	-1,127	-0,335	0,775	0,037	-0,736	-1,154	0,555
5 procentilis	55,00	54,00	52,00	53,80	51,00	53,00	53,00	51,00
10 procentilis	55,00	54,00	53,40	54,50	52,00	53,00	53,00	51,00
25 procentilis	56,00	56,00	54,00	54,50	53,63	55,00	53,00	52,00
50 procentilis	57,00	57,30	56,00	55,00	55,00	55,00	55,00	53,50
75 procentilis	58,00	59,00	57,00	56,50	55,50	57,00	55,88	54,00
90 procentilis	59,50	59,50	58,30	60,00	56,00	58,00	57,00	56,00
95 procentilis	59,50	59,50	59,00	60,00	56,50	58,00	57,00	57,00

61 PRIEDAS. Viršutinės lūpos ir nosies kampo amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	101,72	97,99	89,13	87,85	96,88	102,84	94,73	89,56
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	98,41	94,46	85,06	83,59	94,30	100,29	92,49	87,55
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	105,03	101,51	93,19	92,12	99,45	105,39	96,96	91,57
išlygintas vidurkis	101,25	98,87	89,09	86,89	97,35	102,32	94,64	89,60
mediana	107,00	100,00	85,00	80,00	98,00	102,00	93,00	90,00
dispersija	218,742	244,143	359,831	343,965	133,604	129,601	101,088	85,912
standartinis nuokrypis	14,790	15,625	18,969	18,546	11,559	11,384	10,054	9,269
minimum	80	65	55	68	70	90	79	70
maximum	132	115	124	125	125	125	112	110
amplitudė	52	50	69	57	55	35	33	40
tarpkvartilinis plotis	20	18	27	13	12	16	12	12
asimetrijos koeficientas	0,405	-0,886	0,079	0,885	-0,623	0,775	0,072	-0,261
eksceso koeficientas	-0,373	-0,118	0,564	-0,376	0,591	-0,610	-0,925	-0,485
5 procentilis	80,00	65,00	55,00	68,00	70,00	90,00	79,00	75,00
10 procentilis	80,00	65,00	65,00	68,00	80,00	90,00	79,00	75,00
25 procentilis	90,00	92,00	80,00	77,00	92,00	95,00	90,00	84,25
50 procentilis	107,00	100,00	85,00	80,00	98,00	102,00	93,00	90,00
75 procentilis	110,00	110,00	107,00	90,00	104,00	111,00	102,00	96,00
90 procentilis	132,00	115,00	112,80	125,00	112,00	125,00	112,00	100,00
95 procentilis	132,00	115,00	124,00	125,00	112,00	125,00	112,00	103,00

62 PRIEDAS. Kaktos ir nosies kampo amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	130,53	135,37	138,13	135,21	132,58	138,76	137,81	139,46
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	127,82	131,51	136,57	132,13	130,46	136,71	136,19	136,96
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	133,24	139,23	139,69	138,29	134,69	140,81	139,44	141,97
išlygintas vidurkis	131,20	135,19	138,75	135,68	132,75	138,68	138,29	139,76
mediana	134,00	133,00	140,00	134,00	134,00	140,00	140,00	140,50
dispersija	146,637	292,834	53,007	179,089	90,450	83,929	53,471	133,673
standartinis nuokrypis	12,109	17,112	7,281	13,382	9,511	9,161	7,312	11,562
minimum	105	105	120	108	112	126	122	110
maximum	144	169	145	154	150	153	145	163
amplitudė	39	64	25	46	38	27	23	53
tarpkvartilinis plotis	15	15	12	12	12	15	8	18
asimetrijos koeficientas	-0,906	0,144	-1,282	-0,578	-0,362	0,135	-1,047	-1,285
eksceso koeficientas	-0,314	-0,043	1,085	-0,107	0,003	-1,365	0,000	-1,056
5 procentilis	105,00	105,00	120,00	108,00	112,00	126,00	122,00	116,00
10 procentilis	105,00	105,00	129,10	108,00	120,00	126,00	122,00	125,00
25 procentilis	125,00	130,00	133,00	130,00	128,00	130,00	135,00	130,00
50 procentilis	134,00	133,00	140,00	134,00	134,00	140,00	140,00	140,50
75 procentilis	140,00	145,00	145,00	142,00	140,00	145,00	143,00	148,00
90 procentilis	142,00	169,00	145,00	154,00	142,00	153,00	145,00	155,00
95 procentilis	144,00	169,00	145,00	154,00	150,00	153,00	145,00	158,00

63 PRIEDAS. Visų amžiaus grupių vyrų ir moterų antropometrinių duomenų (cm) aprašomoji statistika ir procentiliai

Antropometriniai matmenys	g-op	eu-eu	ft-ft	zy-zy	t-t	go-go	obi-sn		t-sn	
							dešinė	kairė	dešinė	kairė
aritmetinis vidurkis	18,494	15,298	12,341	12,94	13,784	10,89	9,99	9,92	11,427	11,388
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	18,429	15,239	11,505	12,88	13,726	10,83	9,91	9,84	11,359	11,319
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	18,560	15,356	13,180	13,01	13,841	10,95	10,07	10,00	11,496	11,457
išlygintas vidurkis	18,462	15,341	11,096	12,92	13,800	10,87	9,96	9,87	11,412	11,367
mediana	18,400	15,400	11,100	12,80	13,800	10,90	9,90	9,70	11,500	11,400
dispersija	0,719	0,569	0,662	0,702	0,548	0,592	1,110	1,081	0,781	0,784
standartinis nuokrypis	0,8477	0,7546	0,7964	0,838	0,7400	0,769	1,053	1,040	0,8839	0,8852
minimum	16,3	11,0	9,5	11	10,5	9	8	8	9,7	9,2
maximum	22,0	17,1	13,1	15	15,5	13	13	13	13,4	13,8
amplitudė	5,7	6,1	3,6	4	5,0	5	5	5	3,7	4,6
tarpkvartilinis plotis	1,2	0,7	1,1	1	1,0	1	1	1	1,3	1,1
asimetrijos koeficientas	0,900	-2,017	0,689	0,498	-0,234	0,212	0,478	0,714	0,255	0,297
eksceso koeficientas	2,244	10,056	1,745	0,023	0,262	0,031	0,007	0,284	-0,517	0,214
5 procentilis	17,400	14,300	10,000	11,80	12,500	9,70	8,40	8,50	10,000	10,000
10 procentilis	17,600	14,500	10,100	12,00	12,900	9,80	8,80	8,80	10,400	10,400
25 procentilis	17,900	15,000	10,500	12,30	13,200	10,40	9,20	9,20	10,700	10,800
50 procentilis	18,400	15,400	11,100	12,80	13,800	10,90	9,90	9,70	11,500	11,400
75 procentilis	19,100	15,700	11,600	13,40	14,200	11,40	10,50	10,60	12,000	11,900
90 procentilis	19,500	16,000	12,000	14,10	14,800	11,90	11,40	11,40	12,700	12,500
95 procentilis	19,800	16,200	12,100	14,50	15,000	12,27	12,00	12,00	13,000	12,990

atvejų skaičius n=641

64 PRIEDAS. Visų amžiaus grupių vyrų ir moterų antropometrinių duomenų (cm) aprašomoji statistika ir procentiliai

Antropometriniai matmenys	<i>t-n</i>		<i>t-gn</i>		<i>go-gn</i>		<i>cdl-go</i>		<i>tr-gn</i>	<i>n-gn</i>
	<i>dešinė</i>	<i>kairė</i>	<i>dešinė</i>	<i>kairė</i>	<i>dešinė</i>	<i>kairė</i>	<i>dešinė</i>	<i>kairė</i>		
aritmetinis vidurkis	11,408	11,374	13,454	13,368	9,441	9,500	5,856	5,898	17,531	11,51
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	11,351	11,320	13,382	13,286	9,383	9,445	5,806	5,853	17,401	11,45
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	11,464	11,429	13,527	13,449	9,499	9,555	5,905	5,942	17,660	11,58
išlygintas vidurkis	11,411	11,370	13,461	13,361	9,419	9,509	5,853	5,901	17,386	11,50
mediana	11,400	11,300	13,400	13,200	9,300	9,500	5,800	5,900	17,400	11,40
dispersija	0,535	0,496	0,868	1,094	0,559	0,499	0,408	0,329	2,780	0,810
standartinis nuokrypis	0,7316	0,7043	0,9318	1,0459	0,7476	0,7062	0,6388	0,5733	1,6674	0,900
minimum	9,7	9,8	10,7	10,9	7,6	7,4	3,0	3,5	14,4	9
maximum	12,9	13,3	15,5	15,6	11,8	11,2	8,0	7,6	28,5	14
amplitudė	3,2	3,5	4,8	4,7	4,2	3,8	5,0	4,1	14,1	5
tarpkvartilinis plotis	1,1	0,9	1,4	1,6	0,9	0,7	0,9	0,7	1,4	1
asimetrijos koeficientas	0,028	0,201	-0,119	0,183	0,484	-0,034	-0,033	-0,113	3,956	0,362
eksceso koeficientas	-0,716	-0,347	-0,433	-0,543	0,640	0,358	0,763	0,648	24,086	-0,160
5 procentilis	10,200	10,200	11,900	11,700	8,300	8,300	4,820	5,000	15,600	10,20
10 procentilis	10,500	10,500	12,200	12,100	8,500	8,600	5,000	5,200	16,100	10,40
25 procentilis	10,900	11,000	12,800	12,600	9,000	9,100	5,400	5,500	16,700	10,80
50 procentilis	11,400	11,300	13,400	13,200	9,300	9,500	5,800	5,900	17,400	11,40
75 procentilis	12,000	11,900	14,200	14,200	9,900	9,800	6,300	6,200	18,100	12,10
90 procentilis	12,400	12,300	14,700	14,800	10,400	10,500	6,800	6,600	18,600	12,70
95 procentilis	12,700	12,600	14,900	15,100	10,700	10,700	6,900	6,900	19,280	13,20

atvejų skaičius $n=641$

65 PRIEDAS. Visų amžiaus grupių vyrų ir moterų antropometrinių duomenų (cm) aprašomoji statistika ir procentiliai

Antropometriniai matmenys	sn-gn	sto-gn	sl-gn	sto-li	sto-sl	li-sl	ls-sto	sn-ls	sn-sto	sbal-chn	
										dešinė	kairė
aritmetinis vidurkis	6,336	4,438	2,710	0,620	1,725	1,147	0,405	1,50	1,866	1,717	1,674
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	6,281	4,393	2,675	0,595	1,696	1,119	0,391	1,47	1,836	1,691	1,650
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	6,390	4,483	2,744	0,644	1,754	1,175	0,419	1,53	1,896	1,744	1,698
išlygintas vidurkis	6,327	4,406	2,694	0,598	1,718	1,146	0,398	1,50	1,864	1,713	1,674
mediana	6,200	4,400	2,700	0,600	1,700	1,100	0,400	1,50	1,900	1,700	1,700
dispersija	0,492	0,337	0,199	0,101	0,138	0,129	0,032	0,117	0,149	0,116	0,095
standartinis nuokrypis	0,7014	0,5801	0,4459	0,3172	0,3720	0,3595	0,1781	0,342	0,3857	0,3405	0,3079
minimum	4,4	3,2	1,5	0,1	0,4	0,3	0,1	-	1,0	0,6	0,7
maximum	8,4	7,3	4,1	2,0	2,7	1,9	1,3	2	2,8	2,6	2,6
amplitudė	4,0	4,1	2,6	1,9	2,3	1,6	1,2	2	1,8	2,0	1,9
tarpkvartilinis plotis	1,0	0,7	0,6	0,4	0,5	0,5	0,2	-	0,5	0,5	0,4
asimetrijos koeficientas	0,250	1,508	0,531	1,159	0,211	0,133	1,096	-0,155	0,023	0,143	-0,023
eksceso koeficientas	-0,068	5,916	0,695	2,749	0,372	-0,703	3,736	0,112	-0,273	-0,100	-0,122
5 procentilis	5,300	3,600	2,000	0,200	1,200	0,600	0,200	1,00	1,100	1,200	1,200
10 procentilis	5,500	3,720	2,100	0,300	1,300	0,700	0,200	1,10	1,400	1,300	1,300
25 procentilis	5,900	4,100	2,400	0,400	1,500	0,900	0,300	1,30	1,600	1,400	1,500
50 procentilis	6,200	4,400	2,700	0,600	1,700	1,100	0,400	1,50	1,900	1,700	1,700
75 procentilis	6,900	4,750	3,000	0,800	2,000	1,400	0,500	1,70	2,100	1,900	1,900
90 procentilis	7,200	5,000	3,200	1,000	2,200	1,600	0,600	1,90	2,300	2,200	2,100
95 procentilis	7,590	5,400	3,400	1,180	2,400	1,800	0,700	2,10	2,500	2,300	2,200

atvejų skaičius n=641

66 PRIEDAS. Visų amžiaus grupių vyrų ir moterų antropometrinių duomenų (cm) aprašomoji statistika ir procentiliai

Antropometriniai matmenys	n-sto	che-che	cph-cph	al-al	en-en	ex-ex	en-ex		pu-pu	n-prn	n-sn
							dešinė	kairė			
aritmetinis vidurkis	7,251	5,612	1,025	3,839	3,254	10,160	3,134	3,206	6,201	5,164	5,266
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	7,196	5,571	1,001	3,808	3,228	10,097	3,105	3,177	6,162	5,124	5,230
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	7,306	5,653	1,048	3,869	3,281	10,224	3,163	3,235	6,241	5,204	5,303
išlygintas vidurkis	7,280	5,602	1,019	3,823	3,255	10,141	3,132	3,201	6,216	5,164	5,270
mediana	7,200	5,600	1,000	3,800	3,300	10,100	3,100	3,200	6,200	5,200	5,300
dispersija	0,504	0,280	0,093	0,154	0,117	0,670	0,140	0,142	0,256	0,264	0,223
standartinis nuokrypis	0,7100	0,5290	0,3042	0,3925	0,3425	0,8183	0,3747	0,3766	0,5060	0,5142	0,4725
minimum	4,7	3,3	0,3	3,1	2,4	8,7	2,0	2,2	3,8	3,8	4,0
maximum	8,7	6,9	1,8	5,3	4,3	12,1	4,5	4,4	7,4	6,5	6,6
amplitudė	4,0	3,6	1,5	2,2	1,9	3,4	2,5	2,2	3,6	2,7	2,6
tarpkvartilinis plotis	0,8	0,7	0,4	0,5	0,5	1,4	0,3	0,4	0,4	0,6	0,7
asimetrijos koeficientas	-0,679	-0,009	0,405	0,704	-0,114	0,286	0,303	0,283	-1,097	0,124	-0,115
eksceso koeficientas	1,694	1,078	-0,076	0,907	-0,383	-0,904	2,473	1,106	5,362	0,030	-0,038
5 procentilis	6,110	4,900	0,600	3,200	2,700	2,600	2,700	9,100	5,410	4,400	4,500
10 procentilis	6,500	4,900	0,700	3,400	2,800	2,800	2,800	9,100	5,700	4,500	4,700
25 procentilis	6,900	5,250	0,800	3,600	3,000	3,000	3,000	9,400	6,000	4,800	4,900
50 procentilis	7,200	5,600	1,000	3,800	3,300	3,100	3,200	10,100	6,200	5,200	5,300
75 procentilis	7,700	5,900	1,200	4,100	3,500	3,300	3,400	10,800	6,400	5,400	5,600
90 procentilis	8,200	6,300	1,500	4,400	3,700	3,600	3,600	11,400	6,700	5,900	5,900
95 procentilis	8,400	6,600	1,600	4,500	3,700	3,700	4,000	11,500	7,100	6,100	6,000

atvejų skaičius n=641

67 PRIEDAS. Visų amžiaus grupių vyrų ir moterų antropometrinių duomenų (cm) aprašomoji statistika ir procentiliai

Antropometriniai duomenys	prn-sn	c'-sn		pra-pa		sa-sba		galvos apimtis	viršutinės lūpos ir nosies kampas	kaktos ir nosies kampas
		dešinė	kairė	dešinė	kairė	dešinė	kairė			
aritmetinis vidurkis	2,36	1,640	1,653	3,633	3,643	7,033	7,055	55,47	95,02	136,04
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	2,34	1,604	1,620	3,601	3,610	6,987	7,013	55,31	93,85	135,13
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	2,39	1,675	1,686	3,665	3,675	7,079	7,097	55,63	96,19	136,94
išlygintas vidurkis	2,36	1,658	1,665	3,619	3,636	7,024	7,048	55,47	95,02	136,39
mediana	2,40	1,600	1,700	3,600	3,600	7,000	7,100	55,00	95,00	136,00
dispersija	0,100	0,205	0,183	0,172	0,177	,355	0,294	4,179	228,695	134,991
standartinis nuokrypis	0,316	0,4529	0,4283	0,4142	0,4211	0,5954	0,5423	2,044	15,123	11,619
minimum	2	0,4	0,6	2,6	2,5	5,8	5,9	50	55	105
maximum	3	2,6	2,6	5,1	5,0	8,4	8,3	60	132	169
amplitudė	2	2,2	2,0	2,5	2,5	2,6	2,4	10	77	64
tarpkvartilinis plotis	-	0,6	0,6	0,6	0,6	0,9	0,9	3	22	14
asimetrijos koeficientas	-0,101	-0,532	-0,518	0,592	0,359	0,150	0,088	0,047	-0,046	-0,425
eksceso koeficientas	-0,320	-0,231	-0,098	0,909	0,296	-0,720	-0,638	-0,352	-0,092	0,850
5 procentilis	1,80	0,900	,800	3,100	2,900	6,100	6,200	52,00	68,00	112,00
10 procentilis	2,00	1,100	1,000	3,100	3,200	6,300	6,300	53,00	79,00	120,40
25 procentilis	2,20	1,400	1,400	3,300	3,300	6,600	6,600	54,00	84,00	130,00
50 procentilis	2,40	1,600	1,700	3,600	3,600	7,000	7,100	55,00	95,00	136,00
75 procentilis	2,60	2,000	2,000	3,900	3,900	7,500	7,500	57,00	106,00	144,00
90 procentilis	2,80	2,200	2,100	4,200	4,200	7,800	7,800	58,00	112,00	150,00
95 procentilis	2,90	2,300	2,300	4,400	4,400	8,000	7,900	59,00	124,00	153,00

atvejų skaičius n=641

68 PRIEDAS. Vyrų veido dešinėsios ir kairiosios pusės antropometrinių matmenų skirtingose amžiaus grupėse (cm, absoliutūs dydžiai)

Antropometriniai matmenys		45-54 m. (n=76)			55-64 m. (n=77)			65-74 m. (n=79)			>74 m. (n=76)		
		vidurkis	SD	p	vidurkis	SD	p	vidurkis	SD	p	vidurkis	SD	P
Vidurinio veido gylis (obi-sn)	dešinė	10,81	1,072	0,867	10,66	0,952	0,001	9,94	0,929	0,172	10,20	0,564	0,008
	kairė	10,74	1,229		10,38	1,171		9,91	0,889		10,13	0,574	
Vidurinio veido trečdalis gylis (t-sn)	dešinė	12,290	0,8057	0,001	11,995	0,6744	0,001	11,470	0,9258	0,542	11,551	0,6205	0,070
	kairė	12,000	0,8546		11,708	0,9211		11,400	1,0894		11,641	0,6541	
Viršutinio veido gylis (t-n)	dešinė	12,078	0,5918	0,001	11,895	0,5641	0,840	11,422	0,6948	0,172	11,867	0,4897	0,001
	kairė	11,819	0,6850		11,897	0,6736		11,369	0,6862		11,769	0,5433	
Apatinio veido gylis (t-gn)	dešinė	14,453	0,8833	0,771	13,913	0,4605	0,240	13,595	1,0068	0,022	13,616	0,8290	0,061
	kairė	14,476	1,0364		13,836	0,6763		13,402	1,2232		13,764	0,9134	
Apatinio žandikaulio gylis (go-gn)	dešinė	9,928	0,8568	0,153	9,785	0,5092	0,609	9,491	0,5355	0,000	9,739	0,5611	0,000
	kairė	9,942	0,6244		9,764	0,4936		9,763	0,5847		9,867	0,5797	
Apatinio žandikaulio šakos aukštis (cdl-go)	dešinė	6,334	0,4726	0,231	6,213	0,5092	0,011	5,702	0,5835	0,017	6,051	0,4515	0,823
	kairė	6,392	0,5354		6,110	0,3364		5,777	0,4222		6,115	0,3634	
Viršutinės lūpos lateralinės dalies aukštis (sbal-cph)	dešinė	1,815	0,4161	0,003	1,790	0,2714	0,930	1,713	0,3071	0,008	1,881	0,1950	0,000
	kairė	1,752	0,3362		1,788	0,2740		1,666	0,2872		1,796	0,1520	
<i>Bientokanthion-biektokanthion</i> (en-ex)	dešinė	3,387	0,2227	0,001	3,441	0,5028	0,027	3,066	0,3949	0,000	2,885	0,2744	0,000
	kairė	3,477	0,1839		3,478	0,5106		3,193	0,3934		3,037	0,3537	
<i>Columella</i> ilgis (c-sn)	dešinė	1,606	0,3102	0,006	1,738	0,5100	0,634	1,757	0,4063	0,163	1,897	0,4191	0,060
	kairė	1,638	0,2523		1,726	0,4758		1,728	0,3718		1,917	0,4527	
Fizionominis ausies plotis (pra-pa)	dešinė	3,759	0,4578	0,001	3,569	0,2798	0,029	3,733	0,5662	0,966	3,643	0,4303	0,000
	kairė	3,649	0,4489		3,592	0,3414		3,727	0,6055		3,809	0,3632	
Fizionominis ausies aukštis (sa-sba)	dešinė	7,246	0,3829	0,001	6,982	0,6345	0,147	7,383	0,7016	0,450	7,523	0,3861	0,000
	kairė	7,37	0,3680		7,028	0,5352		7,308	0,4940		7,385	0,4033	

n – atvejų skaičius, SD - standartinis nuokrypis

69 PRIEDAS. Moterų veido dešinėsios ir kairėsios pusės antropometriniai matmenys skirtingose amžiaus grupėse (cm, absoliutūs dydžiai)

Antropometriniai matmenys		45-54 m. (n=78)			55-64 m. (n=80)			65-74 m. (n=83)			>74 m. (n=86)		
		vidurkis	SD	p	vidurkis	SD	p	vidurkis	SD	p	vidurkis	SD	P
Vidurinio veido gylis (obi-sn)	dešinė	8,99	0,604	0,985	9,96	0,975	0,016	9,99	0,890	0,001	9,46	1,057	0,029
	kairė	9,05	0,674		9,84	0,898		9,78	0,822		9,58	0,977	
Veido vidurinio trečdalo gylis (t-sn)	dešinė	10,793	0,7020	0,277	11,022	0,6567	0,039	11,428	0,6211	0,031	10,921	0,8365	0,304
	kairė	10,849	0,7629		11,097	0,6013		11,503	0,5463		10,955	0,8483	
Veido viršutinio trečdalo gylis (t-n)	dešinė	10,748	0,5998	0,306	10,973	0,4411	0,001	11,425	0,4944	0,997	10,920	0,5951	0,910
	kairė	10,761	0,5483		11,135	0,3262		11,414	0,5018		10,895	0,5955	
Veido apatinio trečdalo gylis (t-gn)	dešinė	12,720	0,8001	0,001	12,985	0,6647	0,572	13,515	0,3334	0,001	12,885	0,8547	0,922
	kairė	12,425	0,7558		12,965	0,5929		13,254	0,5021		12,886	0,9128	
Apatinio žandikaulio gylis (go-gn)	dešinė	9,033	0,6654	0,011	8,994	0,8622	0,008	9,399	0,6033	0,001	9,195	0,7110	0,934
	kairė	8,876	0,6557		8,927	0,6143		9,648	0,5217		9,182	0,5879	
Apatinio žandikaulio šakos aukštis (cdl-go)	dešinė	5,724	0,5816	0,727	5,420	0,3674	0,001	5,791	0,5952	0,001	5,652	0,8604	0,391
	kairė	5,690	0,6429		5,644	0,3335		5,791	0,5952		5,652	0,8604	
Viršutinės lūpos lateralinės dalies aukštis (sbal-cph)	dešinė	1,623	0,2925	0,001	1,495	0,3493	0,024	1,810	0,3189	0,001	1,629	0,3596	0,228
	kairė	1,574	0,2845		1,515	0,3294		1,705	0,2819		1,611	0,3536	
Akiduobės plotis (en-ex)	dešinė	3,178	0,2600	0,001	3,233	0,3062	0,334	2,998	0,2056	0,001	2,896	0,2922	0,551
	kairė	3,279	0,2544		3,204	0,3368		3,090	0,2168		2,907	0,2512	
Columella ilgis (c-sn)	dešinė	1,588	0,2879	0,001	1,481	0,4234	0,545	1,514	0,4841	0,071	1,548	0,5649	0,012
	kairė	1,643	0,2277		1,505	0,4432		1,496	0,4524		1,587	0,5178	
Fizionominis ausies plotis (pra-pa)	dešinė	3,400	0,3526	0,353	3,467	0,3269	0,001	3,771	0,1737	0,001	3,711	0,4243	0,272
	kairė	3,389	0,3162		3,467	0,3269		3,666	0,2765		3,760	0,3654	
	kairė	6,439	0,2826		6,847	0,5442		7,031	0,4292		7,036	0,5300	

n – atvejų skaičius, SD - standartinis nuokrypis

70 PRIEDAS. Vyrų ir moterų veido dešinėsios ir kairėsios pusės antropometriniai matmenys (cm, absoliutūs dydžiai)

Antropometriniai matmenys		vidurkis	SD	p
Vidurinio veido gylis (<i>obi-sn</i>)	dešinė	9,99	1,053	0,001
	kairė	9,92	1,040	
Veido vidurinio trečdaliao gylis (<i>t-sn</i>)	dešinė	11,427	0,8839	0,172
	kairė	11,388	0,8852	
Veido viršutinio trečdaliao gylis (<i>t-n</i>)	dešinė	11,408	0,7316	0,092
	kairė	11,374	0,7043	
Veido apatinio trečdaliao gylis (<i>t-gn</i>)	dešinė	13,454	0,9318	0,001
	kairė	13,368	1,0459	
Apatinio žandikaulio gylis (<i>go-gn</i>)	dešinė	9,441	0,7476	0,001
	kairė	9,500	0,7062	
Apatinio žandikaulio šakos aukštis (<i>cdl-go</i>)	dešinė	5,856	0,6388	0,005
	kairė	5,898	0,5733	
Viršutinės lūpos lateralinės dalies aukštis (<i>sbal-cph</i>)	dešinė	1,717	0,3405	0,001
	kairė	1,674	0,3079	
Akiduobės plotis (<i>en-ex</i>)	dešinė	3,134	0,3747	0,001
	kairė	3,206	0,3766	
<i>Columella</i> ilgis (<i>c-sn</i>)	dešinė	1,640	0,4529	0,029
	kairė	1,653	0,4283	
Fizionominis ausies plotis (<i>pra-pa</i>)	dešinė	3,633	0,4142	0,578
	kairė	3,643	0,4211	
Fizionominis ausies aukštis (<i>sa-sba</i>)	dešinė	7,033	0,5954	0,061
	kairė	7,055	0,5423	

atvejų skaičius n=641, SD- standartinis nuokrypis

71 PRIEDAS. Veido dešinėsios ir kairiosios pusės antropometrinių veido matmenų palyginamoji analizė

Antropometriniai matmenys	Vyrai								Moterys							
	45-54 m. (n=79)		55-64 m. (n=78)		65-74 m. (n=86)		>74 m. (n=75)		45-54 m. (n=80)		55-64 m. (n=79)		65-74 m. (n=80)		>74 m. (n=84)	
	Z	p	Z	p	Z	p	Z	p	Z	p	Z	p	Z	p	Z	P
Vidurinio veido gylis (obi-sn)	-0,167*	0,867	-4,760*	0,001	-1,366*	0,172	-2,645*	0,008	-0,019*	0,985	-2,408*	0,016	-5,463*	0,001	-2,188*	0,029
Veido vidurinio trečdaliao gylis (t-sn)	-6,025*	0,001	-5,611*	0,001	-0,609*	0,542	-2,676**	0,07	-1,088*	0,277	-2,063**	0,039	-2,162**	0,031	-1,027*	0,304
Veido viršutinio trečdaliao gylis (t-n)	-4,787*	0,001	-0,202*	0,840	-1,366*	0,172	-3,449*	0,001	-1,023*	0,306	-4,210**	0,001	-0,003**	0,997	-0,113**	0,910
Veido apatinio trečdaliao gylis (t-gn)	-0,291*	0,771	-1,175*	0,240	-2,290*	0,022	-1,873**	0,061	-3,975**	0,001	-0,564**	0,572	-5,262*	0,001	-0,098*	0,922
Apatinio žandikaulio gylis (go-gn)	-1,431*	0,153	-0,512*	0,609	-5,822**	0,001	-4,129**	0,001	-2,531**	0,011	-2,653**	0,008	-5,264**	0,001	-0,083**	0,934
Apatinio žandikaulio šakos aukštis (cdl-go)	-1,198**	0,231	-2,547*	0,011	-2,389**	0,017	-0,223*	0,823	-0,349**	0,727	-5,337**	0,001	-3,950**	0,001	-0,857**	0,391
Viršut. lūpos lateralinės dalies aukštis (sbal-cph)	-2,948*	0,003	-0,088*	0,930	-2,633*	0,008	-4,695*	0,001	-4,173**	0,001	-2,263**	0,024	-5,391*	0,001	-1,205**	0,228
Akiduobės plotis (en-ex)	-6,024**	0,001	-2,207**	0,027	-6,835**	0,001	-4,941**	0,001	-7,252*	0,001	-0,966**	0,334	-5,799**	0,001	-0,596*	0,551
Columella ilgis (c-sn)	-2,724**	0,006	-0,476*	0,634	-1,395*	0,163	-1,878**	0,060	-4,005*	0,001	-0,605**	0,545	-1,807*	0,071	-2,510*	0,012
Fizionominis ausies plotis (pra-pa)	-5,344*	0,001	-2,183**	0,029	-0,043**	0,966	-4,652**	0,001	-0,928**	0,353	-4,881**	0,001	-4,277*	0,001	-1,098*	0,272
Fizionominis ausies aukštis (sa-sba)	-3,938**	0,001	-1,449*	0,147	-2,007*	0,45	-4,842*	0,001	-2,433*	0,015	-0,017*	0,986	-5,960**	0,001	-0,106**	0,916

n-atvejų skaičius, Z - standartizuota Z reikšmė

* Wilcoxon kriterijus, pagrįstas neigiamomis imtimis** Wilcoxon kriterijus, pagrįstas teigiamomis imtimis

72 PRIEDAS. Vyrų ir moterų veido antropometrinių matmenų koreliacijos su ūgiu, svoriu ir likusių dantų skaičiumi koeficientai

Antropometriniai matmenys	Vyrai (n=318)			Moters (n=323)		
	ūgis	svoris	likusių dantų skaičius	ūgis	svoris	likusių dantų skaičius
ūgis	-	0,612**	0,239**	-	0,007	0,115*
g-op	0,190**	0,190**	0,142*	0,268**	0,113*	-0,061
eu-eu	0,434**	0,245**	0,182**	0,051	0,201**	0,245**
ft-ft	-0,022	0,072	-0,216**	-0,069	0,053	0,263**
zy-zy	0,309**	0,280**	0,193**	-0,062	0,226**	0,058
t-t	0,561**	0,480**	0,077	-0,170**	0,402**	-0,070
go-go	0,596**	0,668**	0,154**	0,091	0,349**	0,035
obi-sn dešinė	0,466**	0,479**	0,223**	-0,221**	0,282**	-0,083
obi-sn kairė	0,404**	0,325**	0,155**	-0,217**	0,347**	-0,078
t-sn dešinė	0,425**	0,502**	0,235**	0,071	0,226**	-0,065
t-sn kairė	0,355**	0,387**	0,084	-0,065	0,195**	-0,009
t-n dešinė	0,418**	0,411**	0,206**	0,075	0,262**	-0,072
t-n kairė	0,433**	0,383**	0,118*	-0,046	0,364**	-0,082
t-gn dešinė	0,430**	0,307**	0,298**	0,028	0,195**	-0,062
t-gn kairė	0,534**	0,369**	0,295**	0,012	0,358**	-0,155**
go-gn dešinė	0,459**	0,331**	0,041	0,010	0,116*	-0,004
go-gn kairė	0,424**	0,382**	0,053	0,017	0,074	-0,078

** p statistiškai reikšminga <0,01; * p statistiškai reikšminga <0,05

73 PRIEDAS. Vyrų ir moterų veido antropometrinių matmenų koreliacijos su ūgiu, svoriu ir likusių dantų skaičiumi koeficientai

Antropometriniai matmenys	Vyrai (n=318)			Moterys (n=323)		
	ūgis	svoris	likusių dantų skaičius	ūgis	svoris	likusių dantų skaičius
<i>cdl-go</i> dešinė	0,338**	0,183**	0,200**	-0,105	-0,098	0,251**
<i>cdl-go</i> kairė	0,473**	0,214**	0,174**	-0,055	-0,224**	0,213**
<i>tr-gn</i>	0,230**	0,204**	0,221**	0,194**	0,133*	0,060
<i>n-gn</i>	0,530**	0,397**	0,175**	0,169**	0,075	0,058
<i>sn-gn</i>	0,434**	0,178**	0,172**	0,064	0,220**	0,276**
<i>sto-gn</i>	0,227**	0,189**	0,153**	-0,190**	0,165**	0,249**
<i>sl-gn</i>	0,254**	0,312**	0,069	-0,137*	0,132*	0,325**
<i>sto-li</i>	0,213**	0,249**	0,157**	0,054	0,229**	0,192**
<i>sto-sl</i>	0,350**	0,387**	0,200**	-0,122*	0,050	0,011
<i>li-sl</i>	0,265**	0,313**	0,084	-0,236**	-0,038	-0,145**
<i>ls-sto</i>	0,363**	0,232**	0,372**	-0,054	0,123*	0,396**
<i>sn-ls</i>	0,185**	0,132*	0,197**	0,128*	-0,005	-0,055
<i>sn-sto</i>	0,185**	0,136*	0,256**	0,184**	0,035	0,189**
<i>sbal-cph</i> dešinė	-0,001	-0,105	-0,087	0,140*	-0,108	-0,058
<i>sbal-cph</i> kairė	0,059	-0,075	-0,045	0,179**	-0,082	-0,049
<i>n-sto</i>	0,361**	0,168**	0,246**	0,122*	-0,011	-0,061
<i>che-che</i>	0,144**	0,273**	-0,007	-0,111*	0,092	-0,130*

** *p* statistiškai reikšminga <0,01; * *p* statistiškai reikšminga <0,05

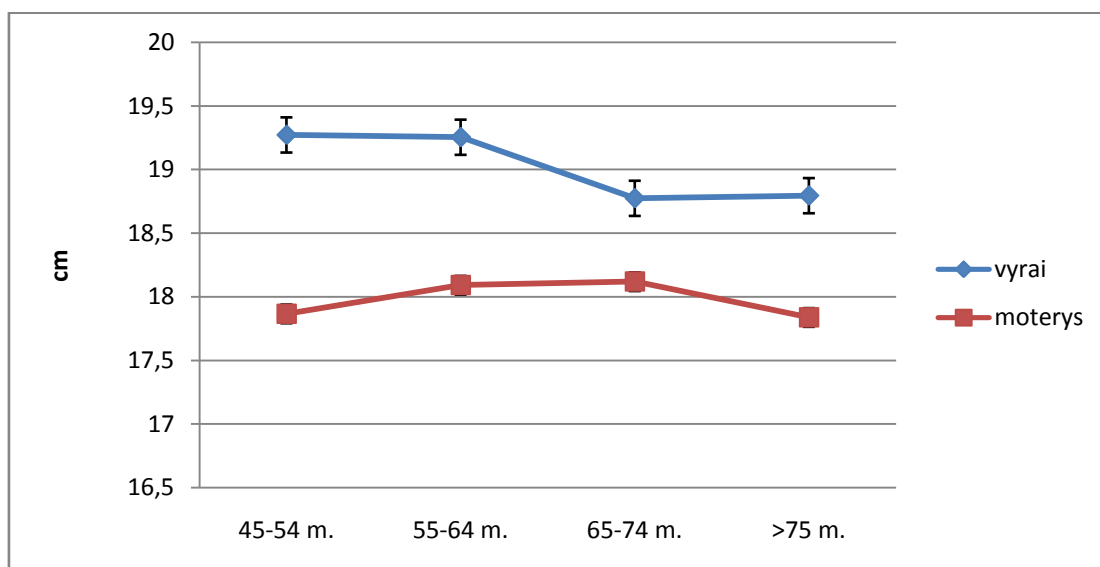

74 PRIEDAS. Vyrų ir moterų veido antropometrinių matmenų koreliacijos su ūgiu, svoriu ir likusių dantų skaičiumi koeficientai

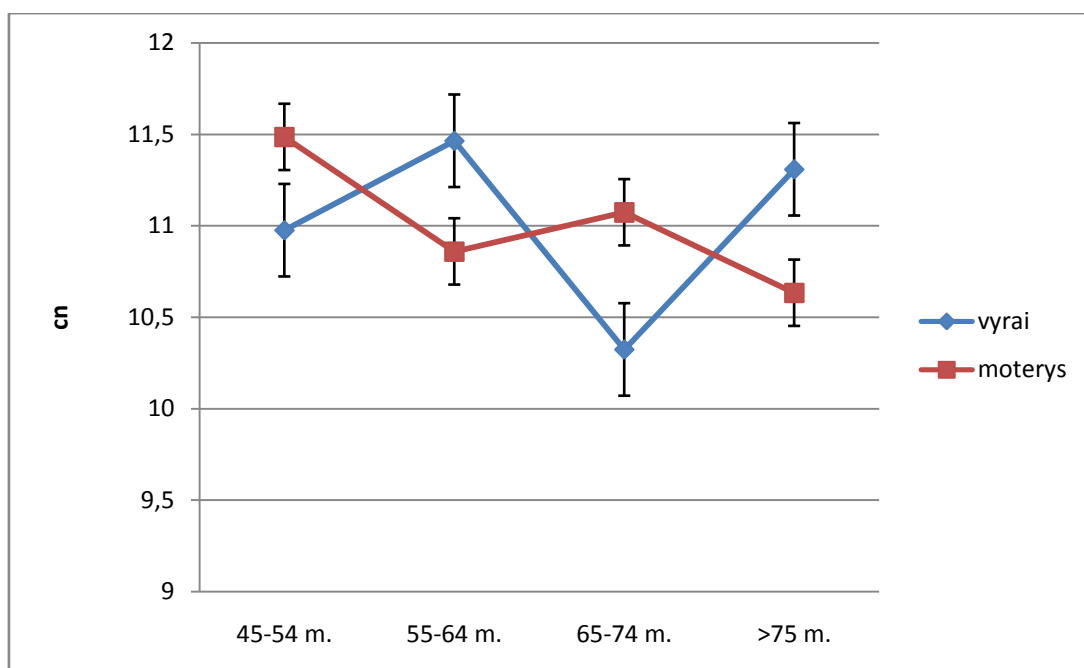
Veido antropometriniai matmenys	Vyrai (n=318)			Moterys (n=323)		
	ūgis	svoris	likusių dantų skaičius	ūgis	svoris	likusių dantų skaičius
<i>cph-cph</i>	0,314**	0,266**	0,268**	-0,001	0,209**	0,125*
<i>al-al</i>	0,215**	0,182**	0,008	-0,191**	0,002	-0,057
<i>en-en</i>	0,152**	-0,023	0,092	-0,218**	0,109	-0,313**
<i>en-ex</i> dešinė	0,446**	0,537**	0,463**	0,050	0,285**	0,243**
<i>en-ex</i> kairė	0,517**	0,621**	0,371**	0,183**	0,267**	0,247**
<i>ex-ex</i>	0,444**	0,393**	0,063	0,159**	0,018	0,185**
<i>pu-pu</i>	0,536**	0,573**	0,034	0,097	0,133*	-0,022
<i>n-prn</i>	0,082	-0,010	-0,051	0,068	-0,029	-0,193**
<i>n-sn</i>	0,194**	0,021	0,092	0,054	-0,079	-0,178**
<i>prn-sn</i>	0,018	-0,223**	0,006	0,087	-0,156**	-0,154**
<i>c'-sn</i> dešinė	0,181**	-0,007	-0,210**	0,000	-0,064	-0,044
<i>c'-sn</i> kairė	0,191**	0,051	-0,227**	-0,004	-0,059	-0,027
<i>pra-pa</i> dešinė	0,091	0,088	-0,085	-0,075	0,014	-0,126*
<i>pra-pa</i> kairė	-0,031	-0,123*	-0,135*	-0,104	-0,104	-0,188**
<i>sa-sba</i> dešinė	0,150**	0,215**	-0,216**	0,001	-0,022	-0,274**
<i>sa-sba</i> kairė	0,210**	0,308**	-0,060	-0,086	0,032	-0,313**
<i>g-op</i>	0,501**	0,526**	0,293**	0,020	0,298**	0,193**
lūpos-nosies kampas	0,210**	0,108	0,131*	-0,007	0,137*	0,144**
kaktos-nosies kampas	-0,123*	0,056	-0,066	-0,210**	-0,031	-0,165**

** *p* statistiškai reikšminga <0,01; * *p* statistiškai reikšminga <0,05

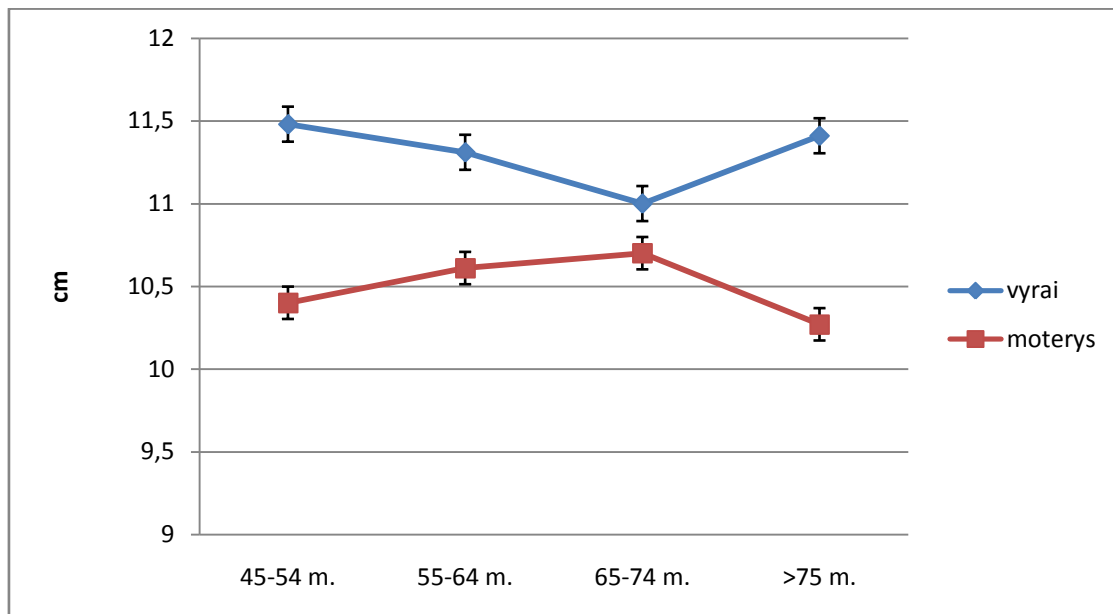
75 PRIEDAS. Galvos ilgio ($g - op$) vyrų ir moterų amžinė dinamika

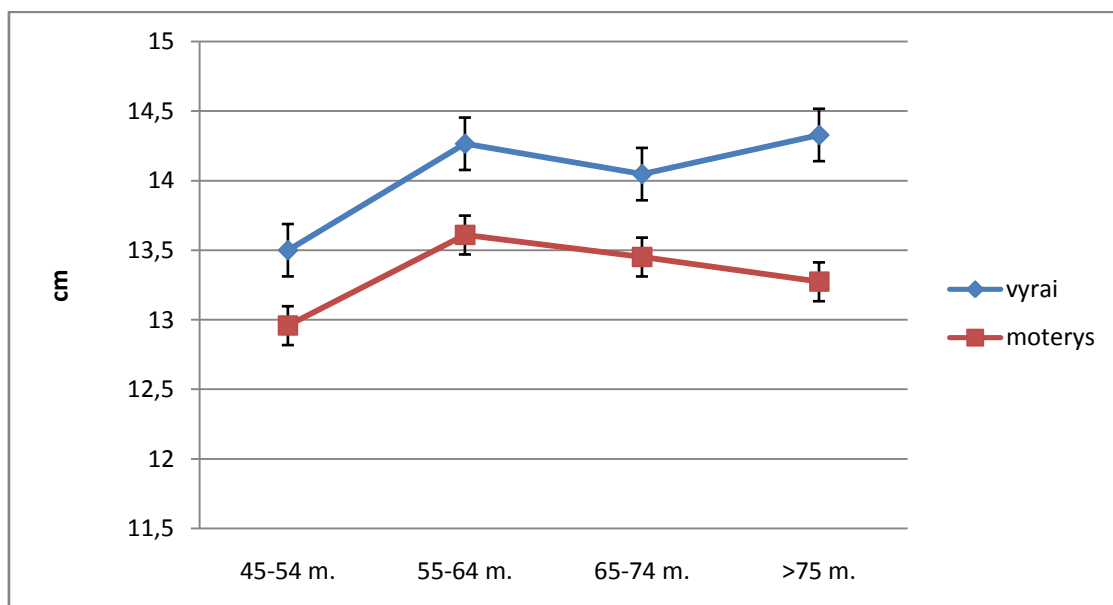
76 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao pločio ($ft - ft$) vyrų ir moterų amžinė dinamika

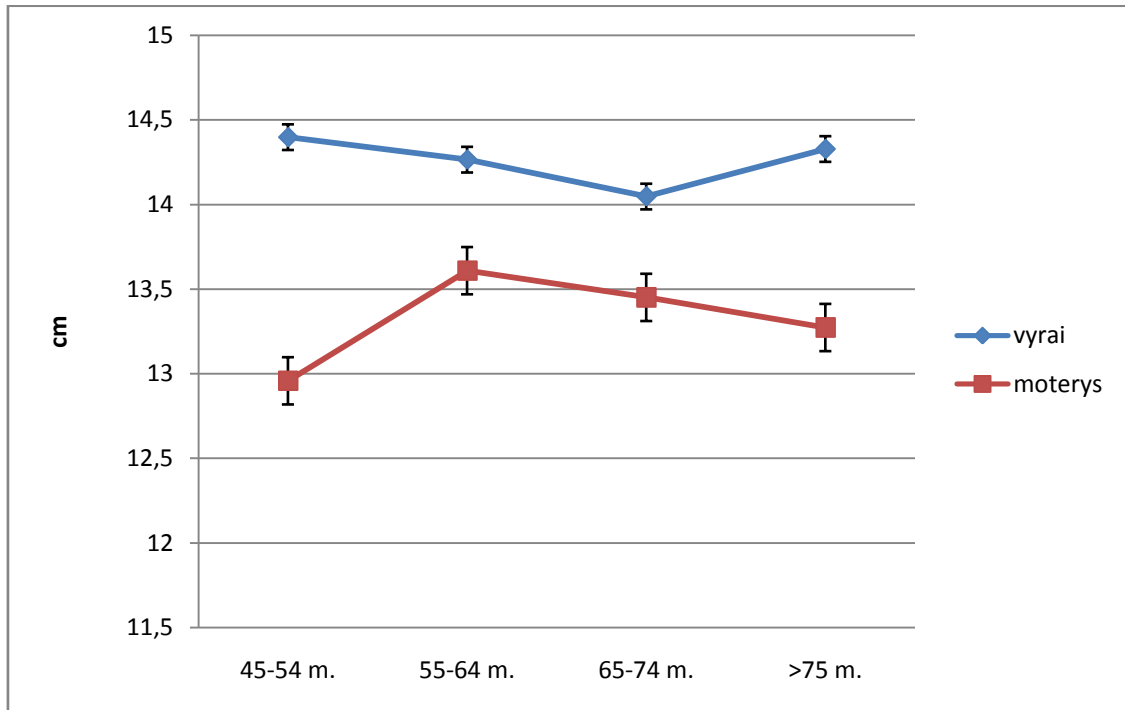
77 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio pločio (*go-go*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

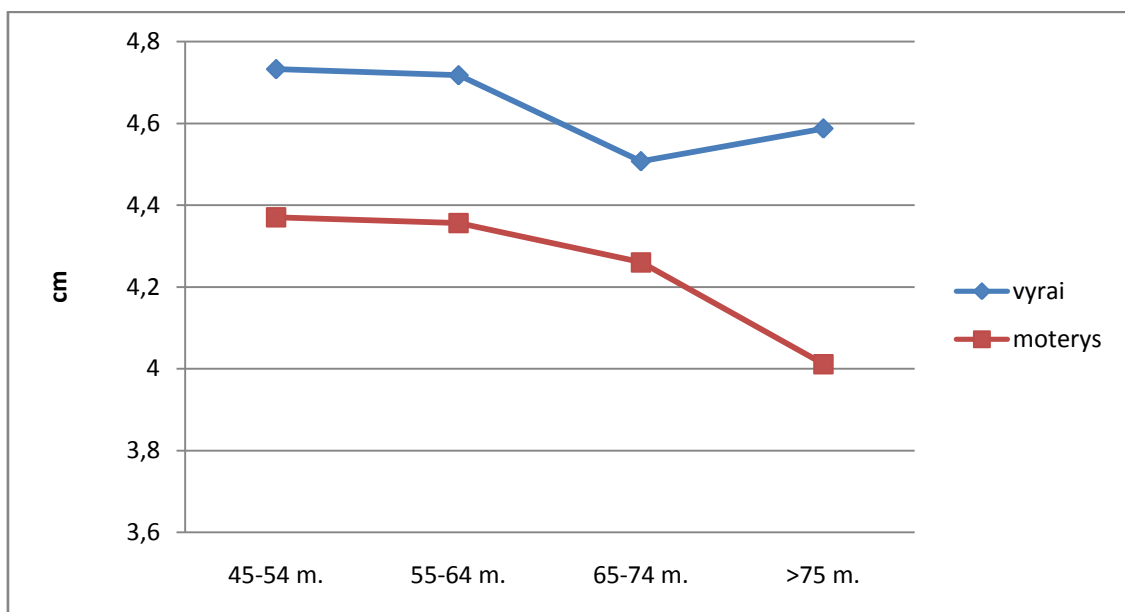
78 PRIEDAS. Veido pločio (*zy – zy*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

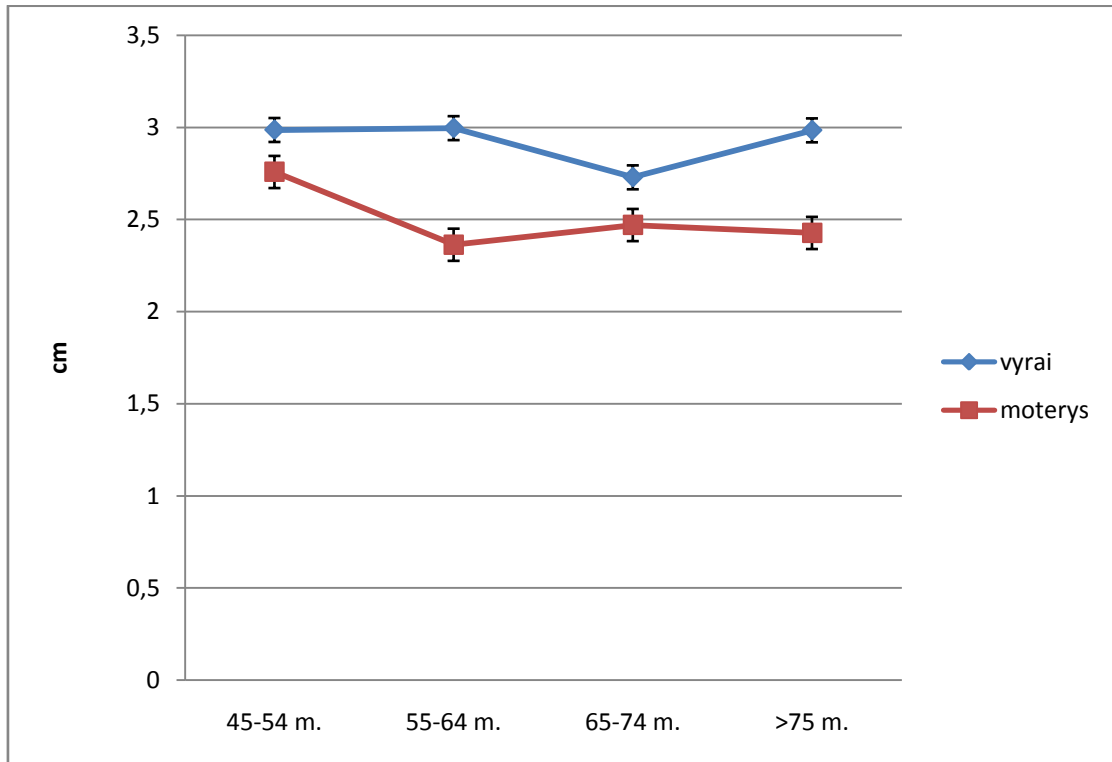
79 PRIEDAS. Kaukolės pamato pločio (*t-t*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

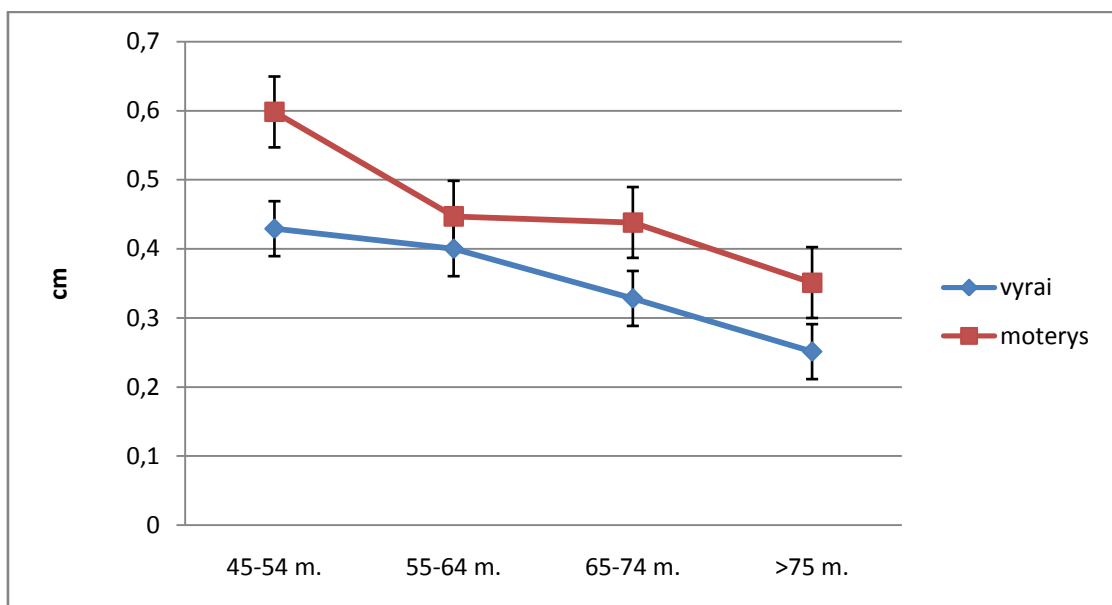
80 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio aukščio (*sto-gn*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

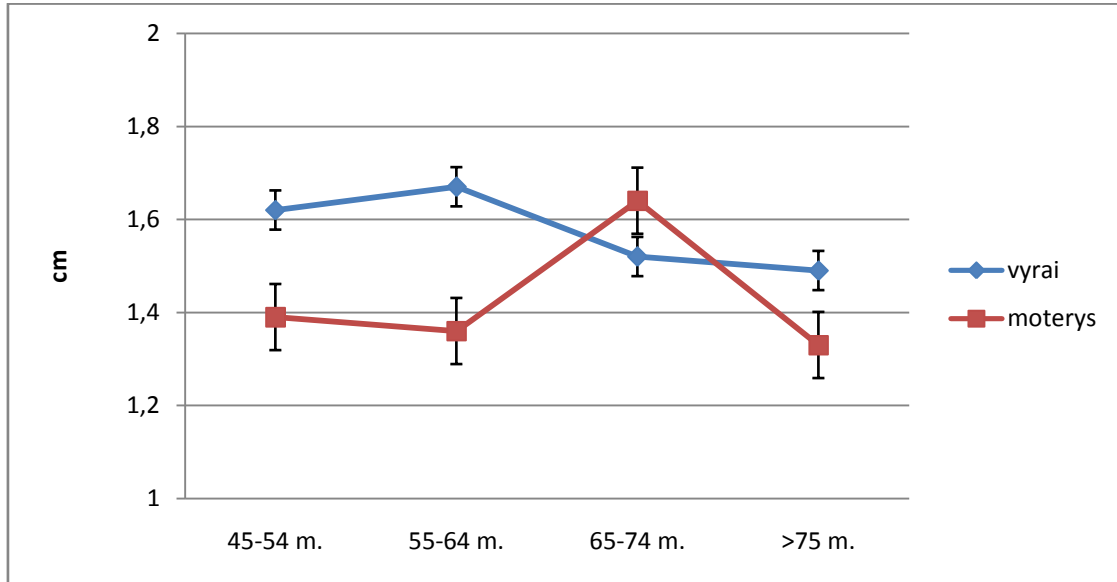
81 PRIEDAS. Smakro aukščio (*sl-gn*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

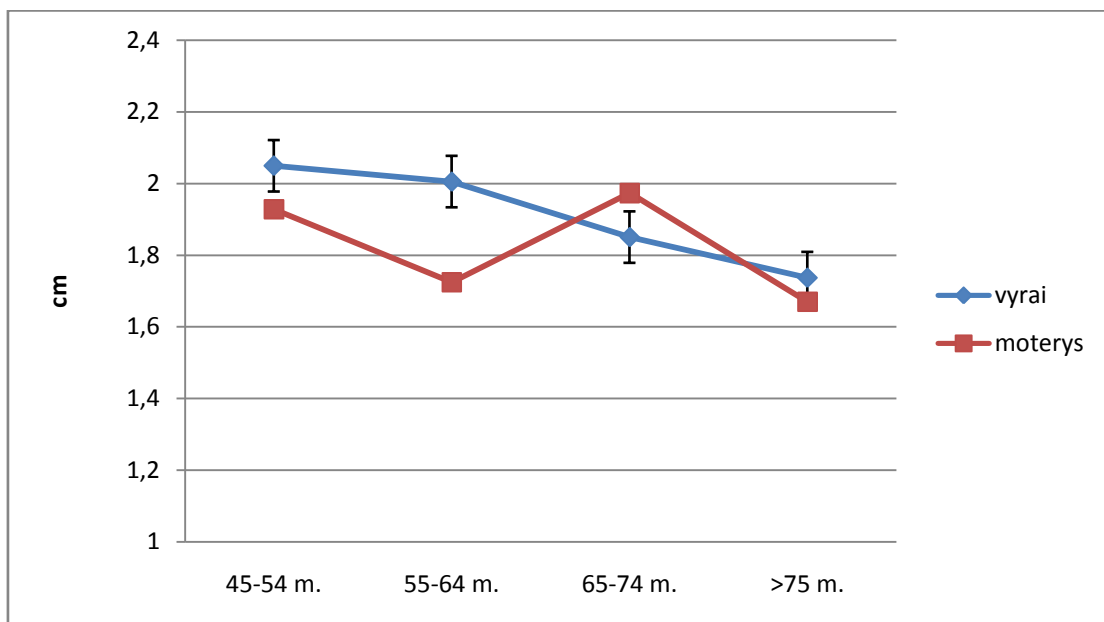
82 PRIEDAS. Viršutinės lūpos raudonio aukščio (*ls-sto*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

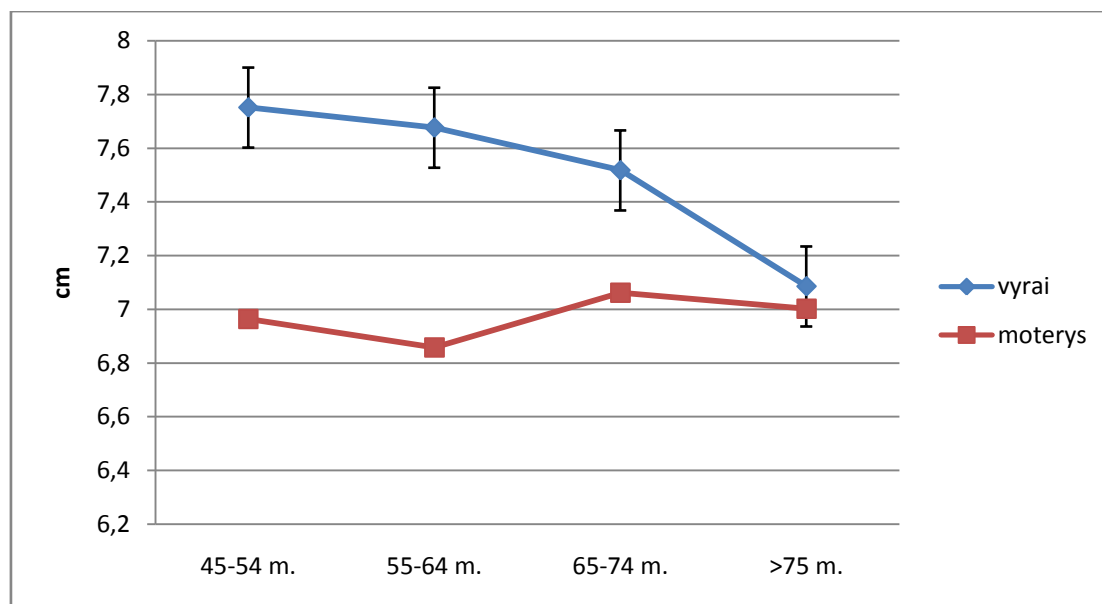
83 PRIEDAS. Odinio viršutinės lūpos aukščio (*sn-ls*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

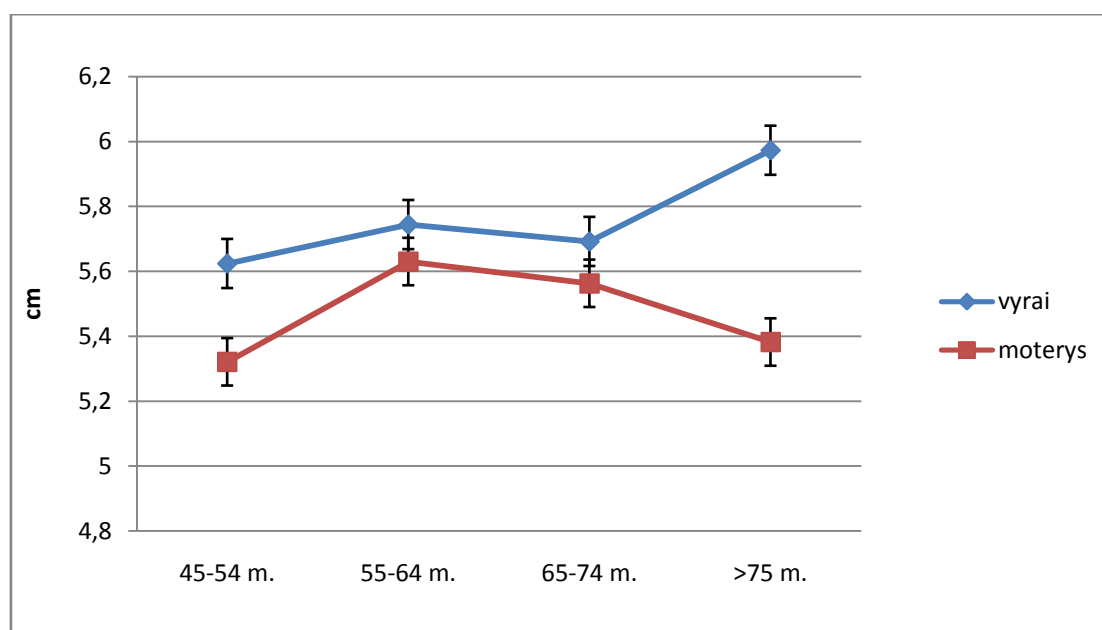
84 PRIEDAS. Viršutinės lūpos aukščio (*sn-sto*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

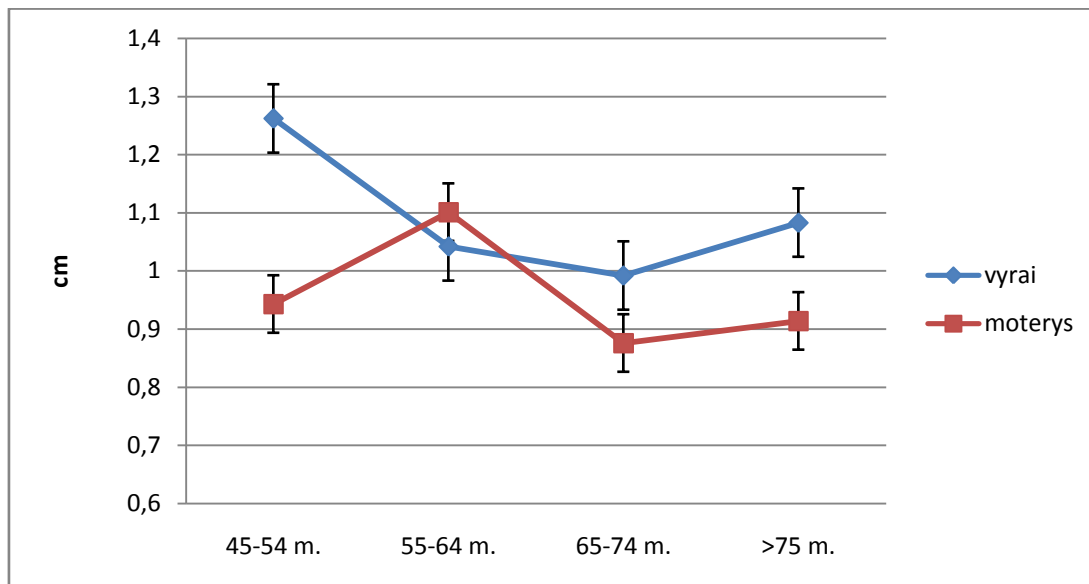
85 PRIEDAS. Veido vidurinio trečdaliao aukščio (*n-sto*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

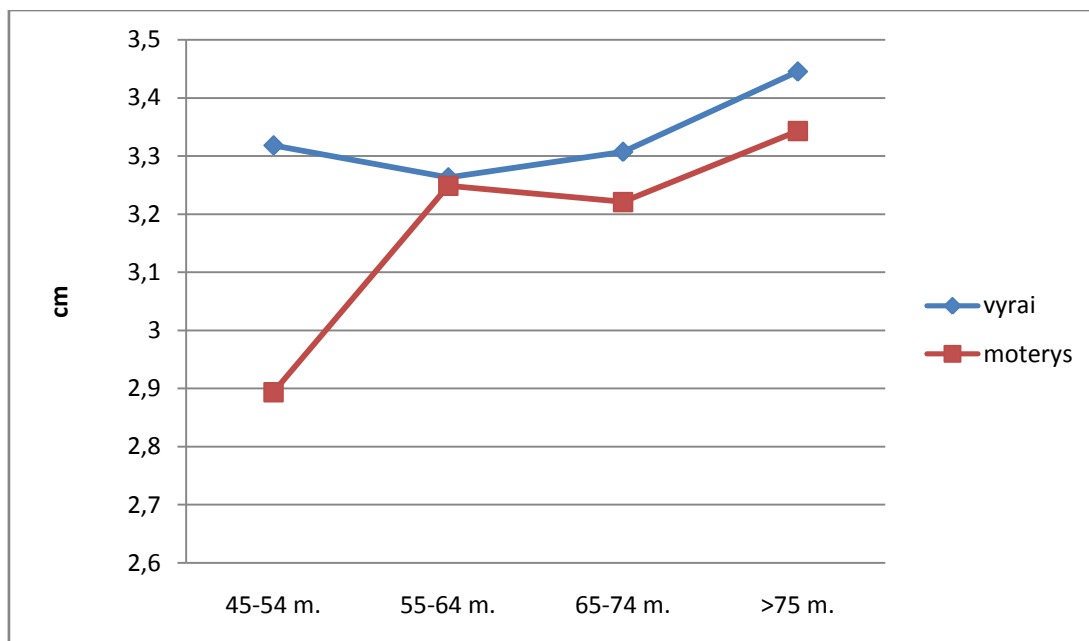
86 PRIEDAS. Lūpų pločio (*che-che*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

87 PRIEDAS. Panosės vagelės pločio (*cph-cph*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

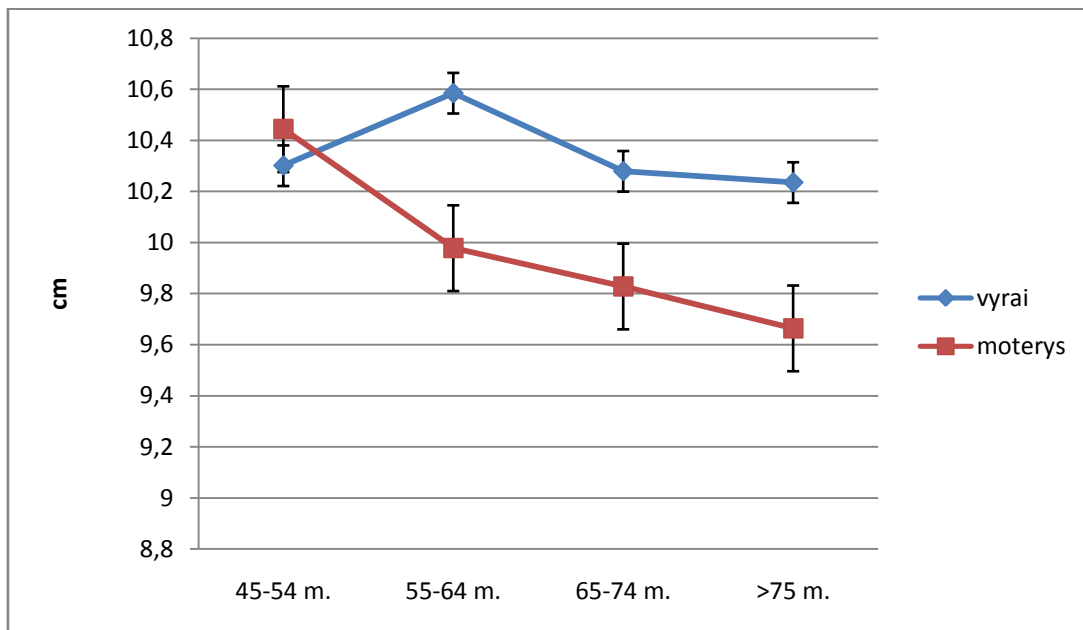

88 PRIEDAS. Tarpakinis plotis (*en-en*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

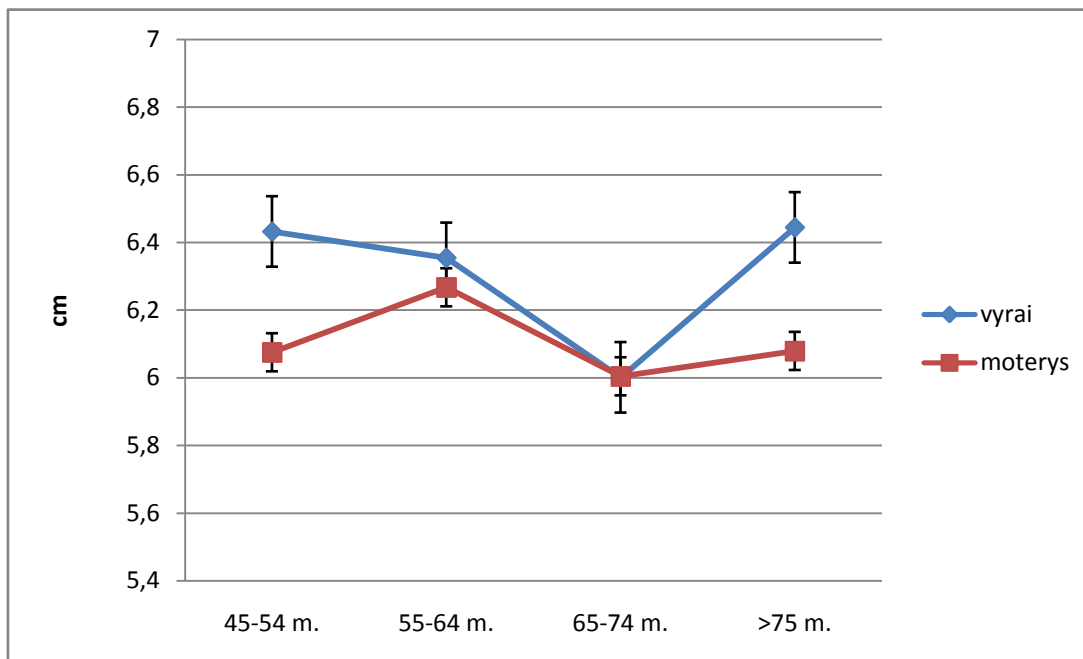

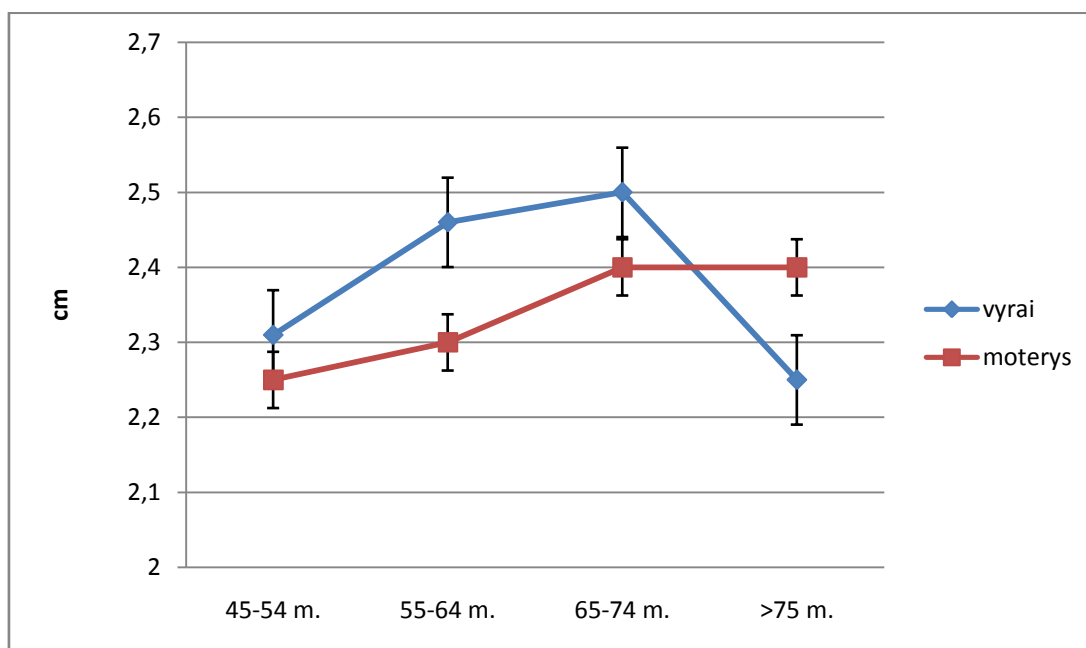
89 PRIEDAS. Akiduobės plotis (*ex-ex*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

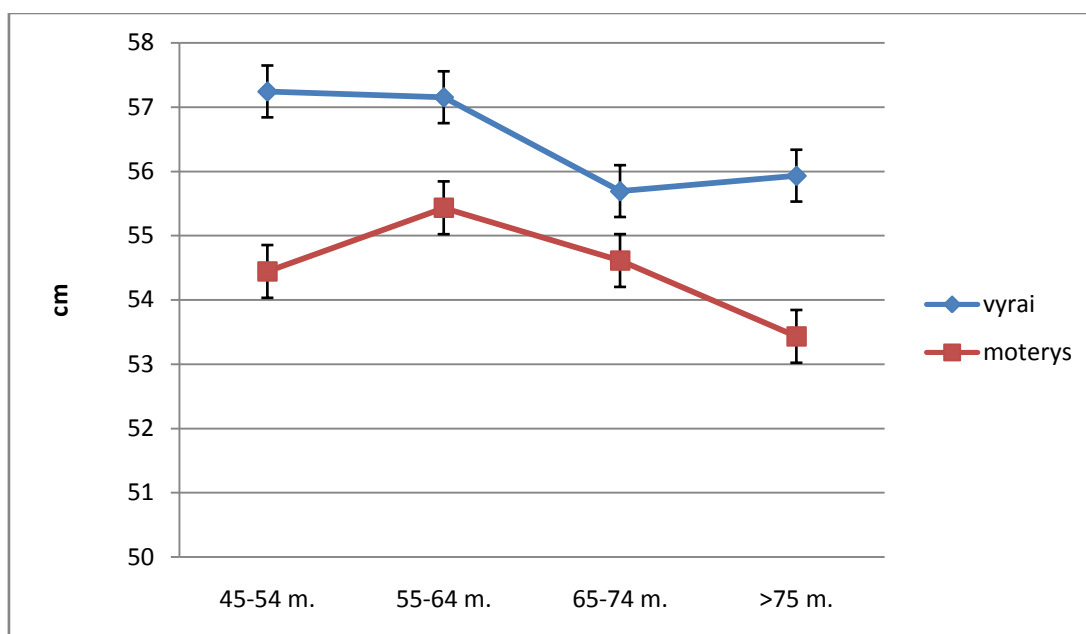
90 PRIEDAS. *Interpupiliare* (*pu-pu*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

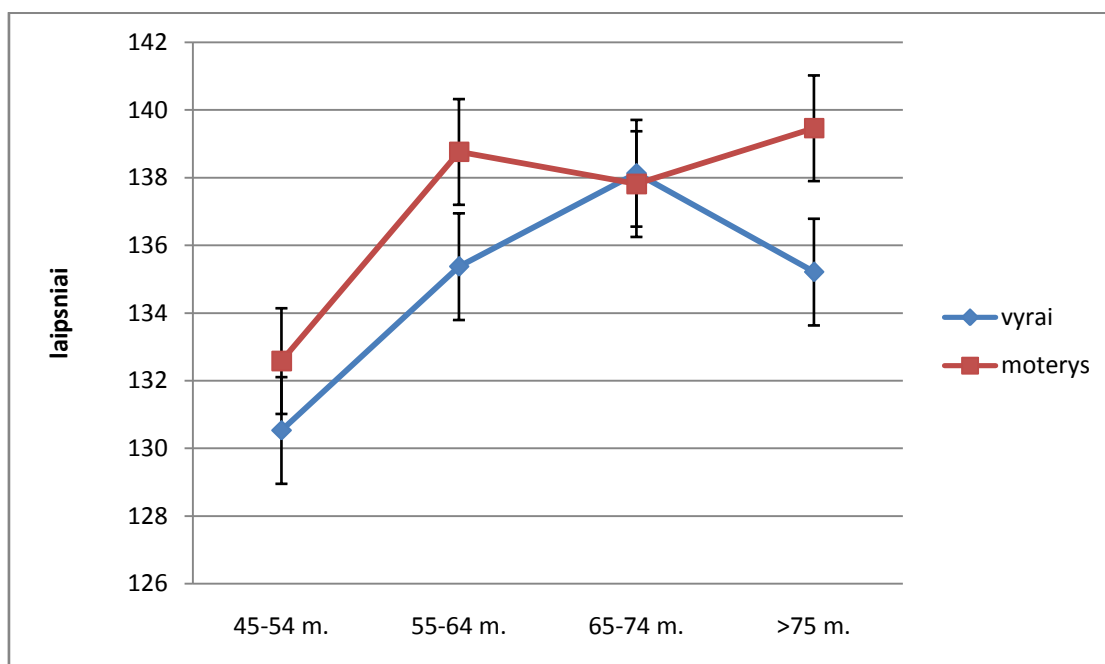
91 PRIEDAS. Nosies gylio (*prn-sn*) vyrų ir moterų amžinė dinamika

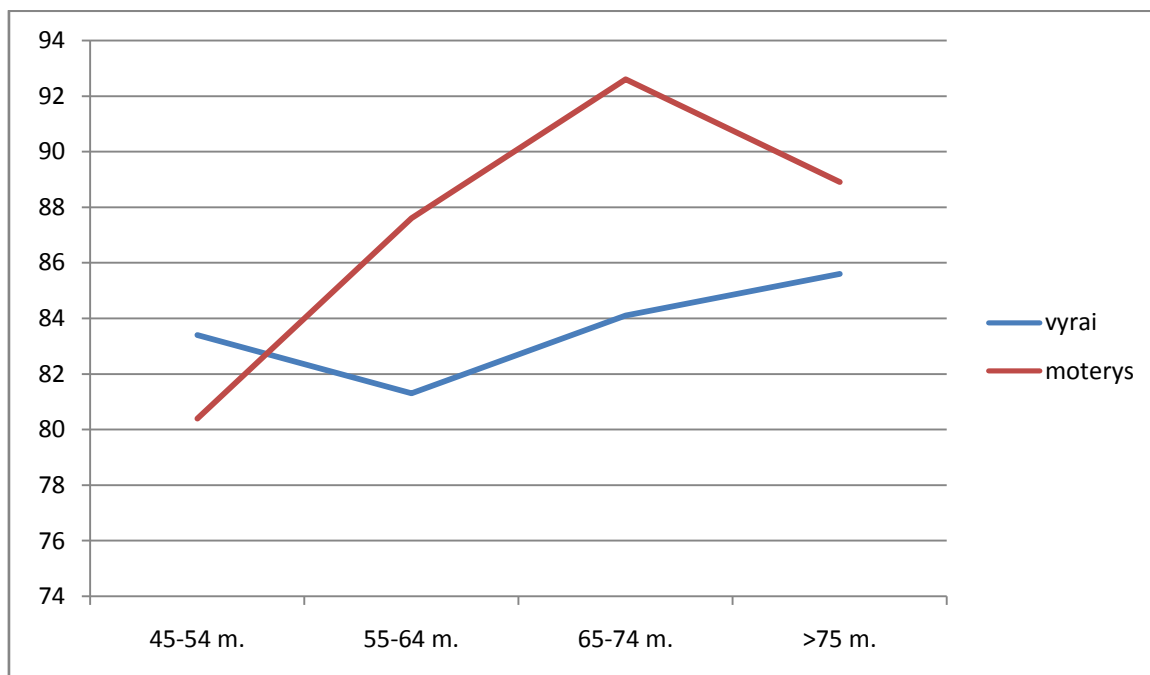
92 PRIEDAS. Galvos apimties vyrų ir moterų amžinė dinamika

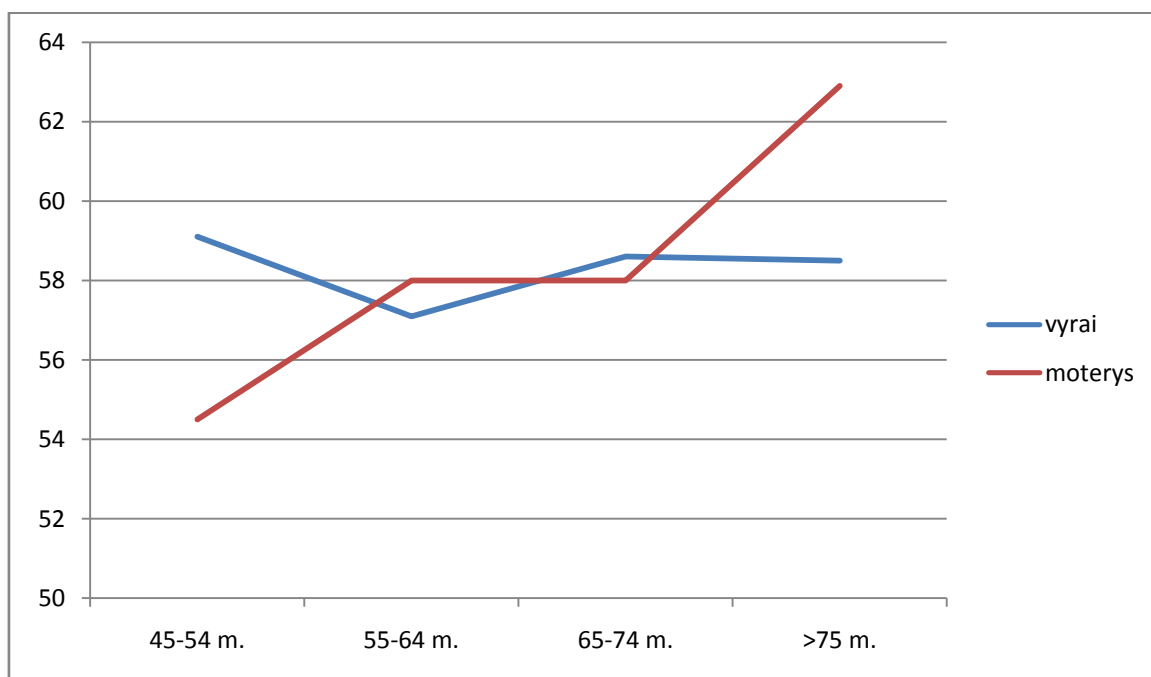
93 PRIEDAS. Kaktos – nosies kampo vyrų ir moterų amžinė dinamika

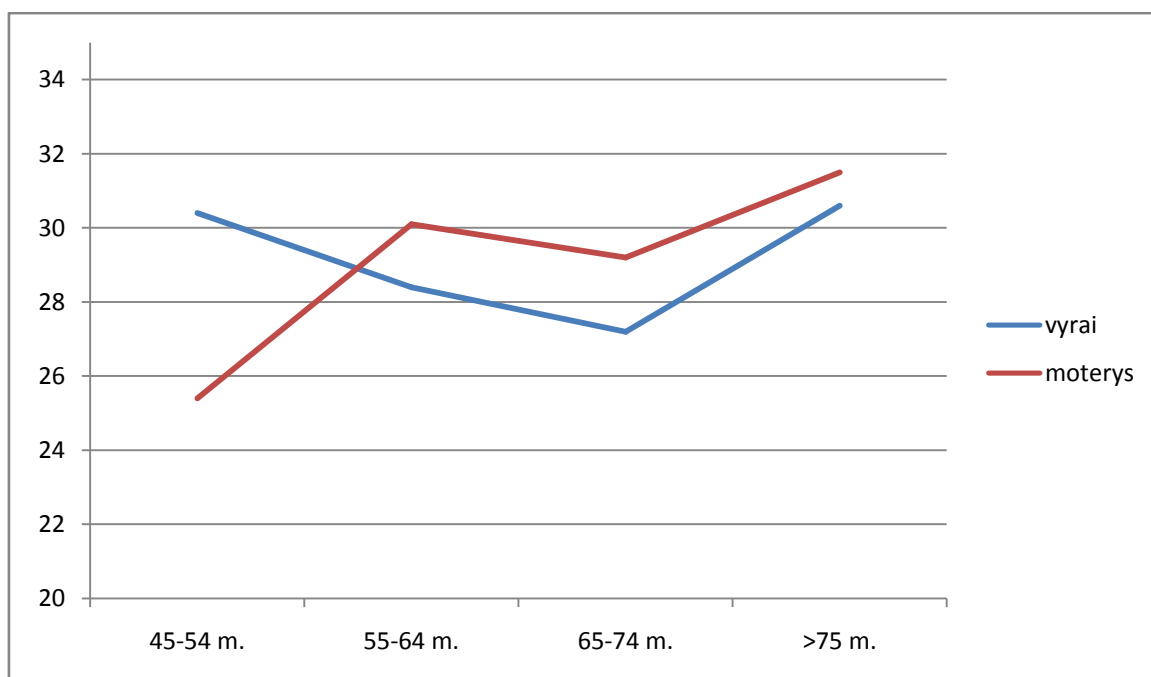
94 PRIEDAS. Tarpakinio (*intercanthal*) – nosies pločio indeksas

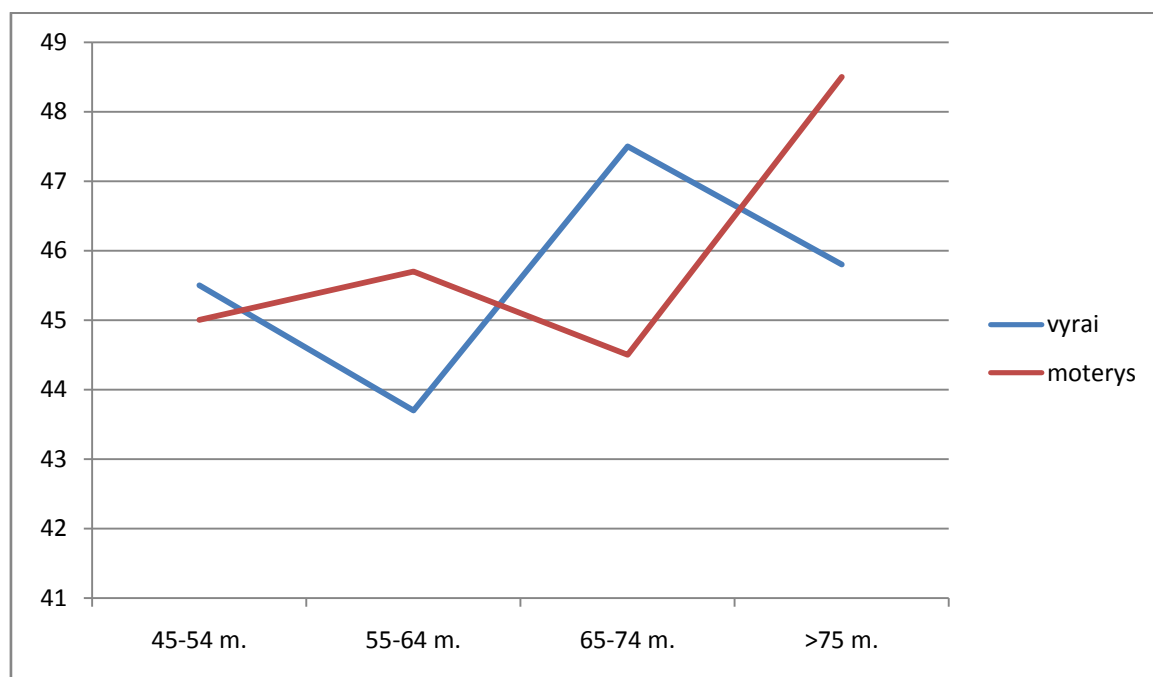
95 PRIEDAS. Tarpakinio (*intercanthal*) – burnos pločio indeksas

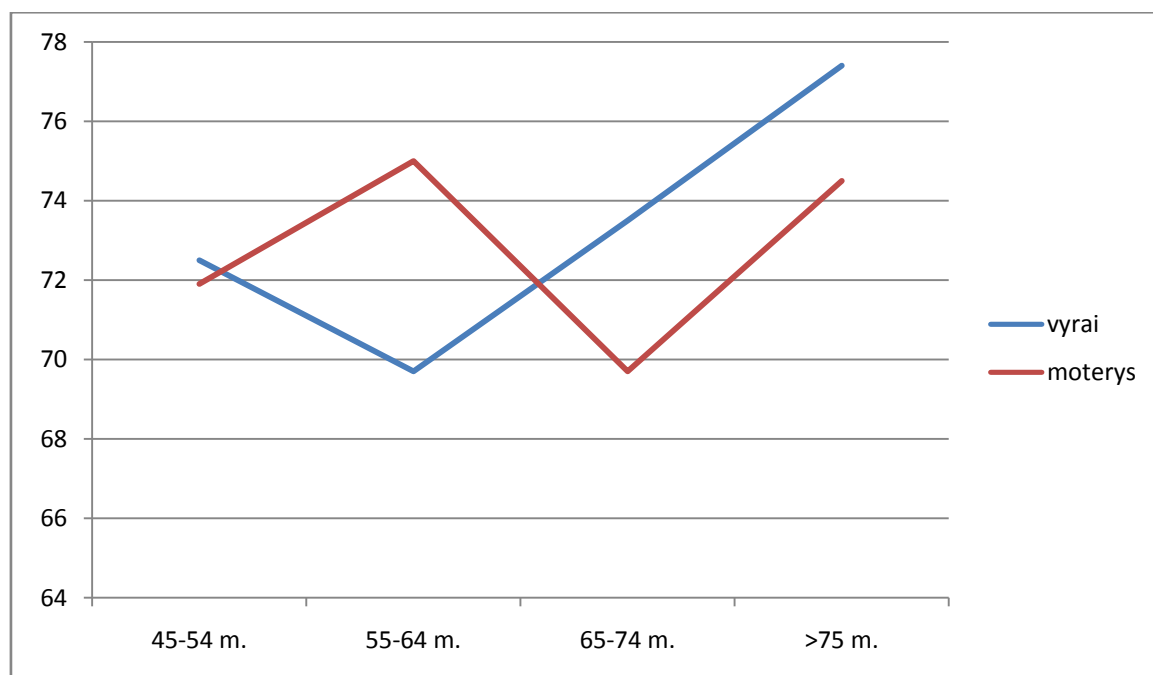
96 PRIEDAS. Tarpakinio (*intercanthal*) – veido viršutinio trečdaliao pločio indeksas

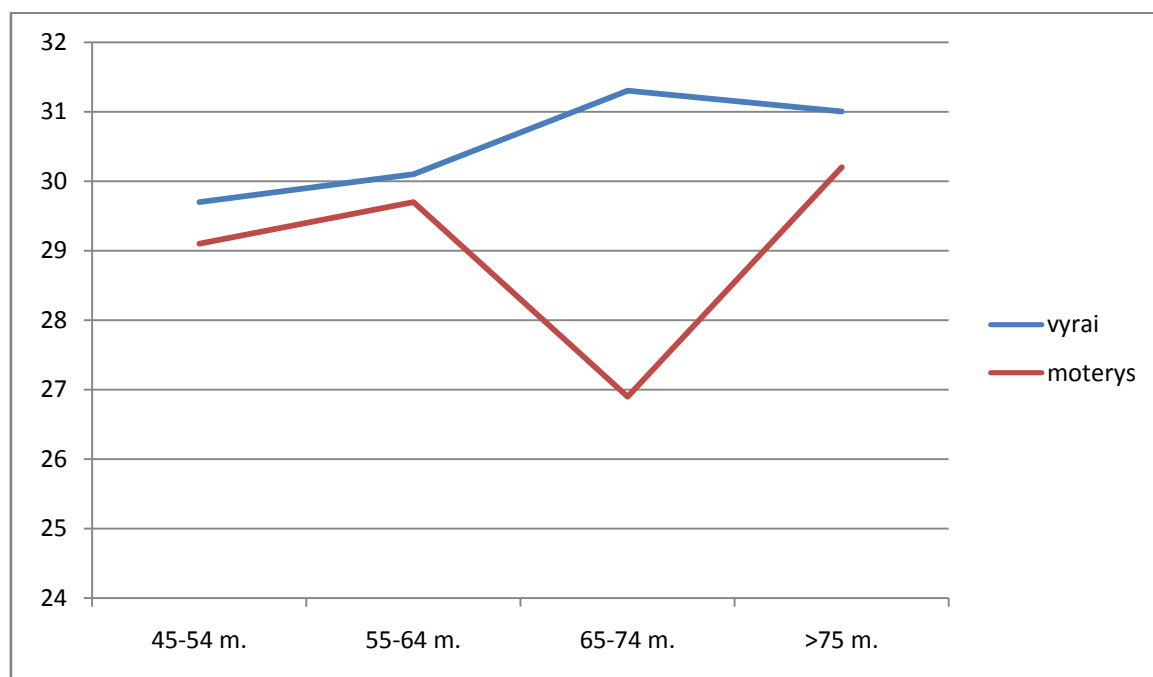
97 PRIEDAS. Nosies – veido aukščio indeksas

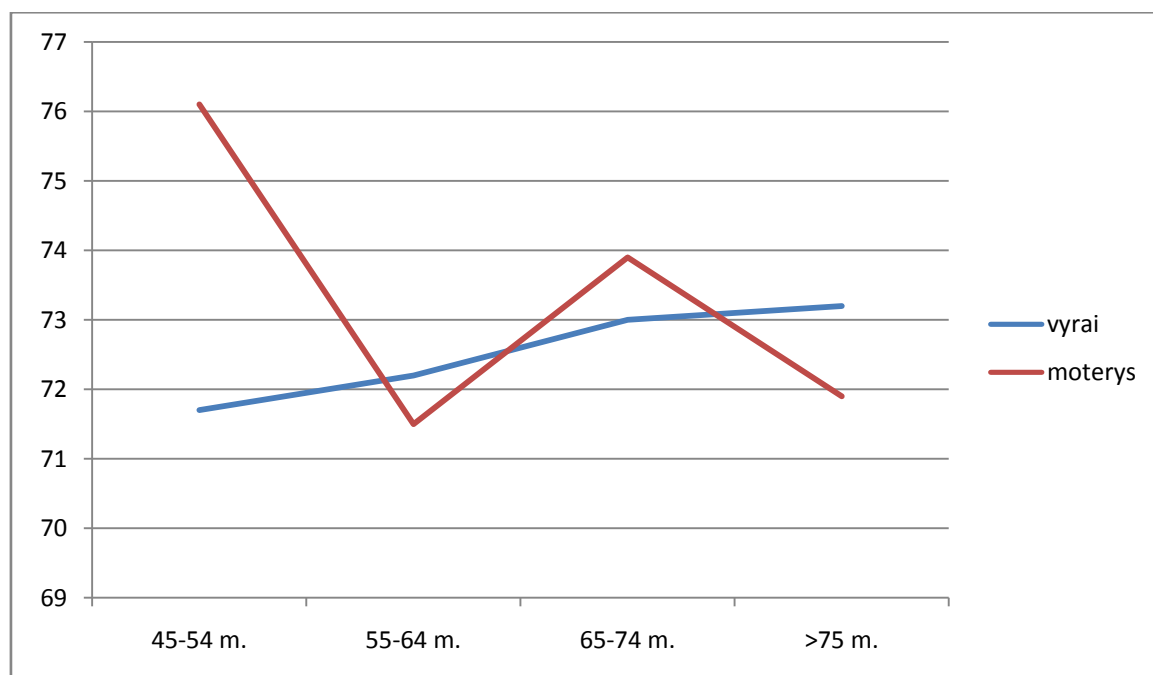
98 PRIEDAS. Nosies – veido vidurinio trečdaliao indeksas

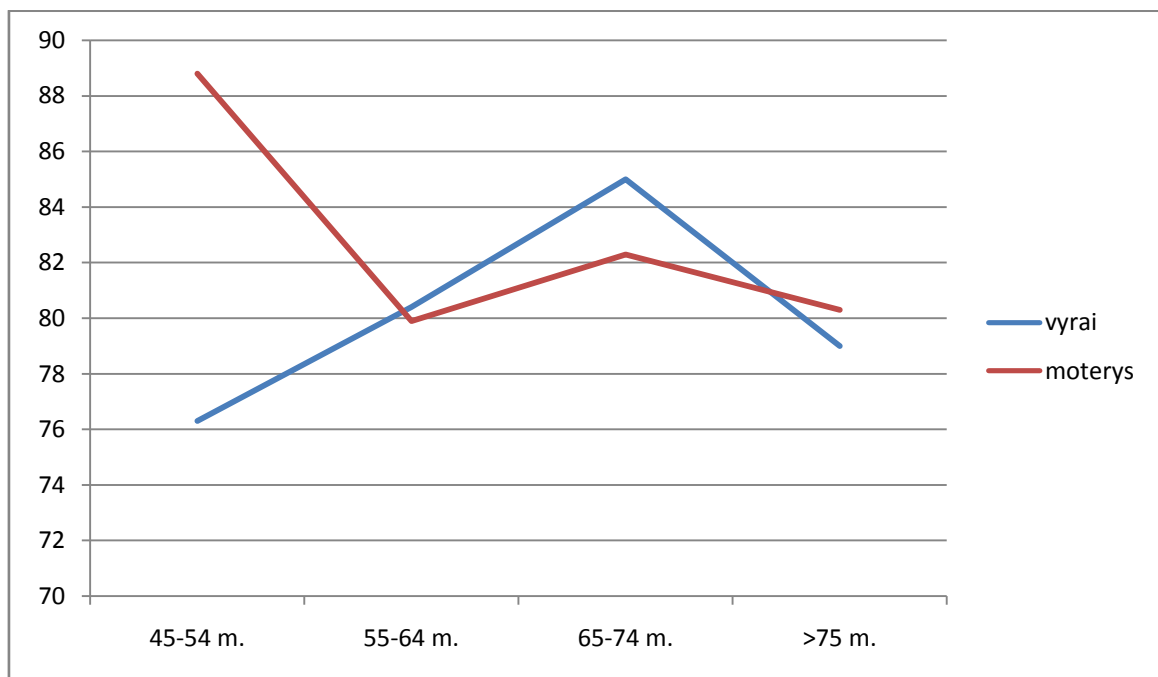
99 PRIEDAS. Nosies – veido pločio indeksas

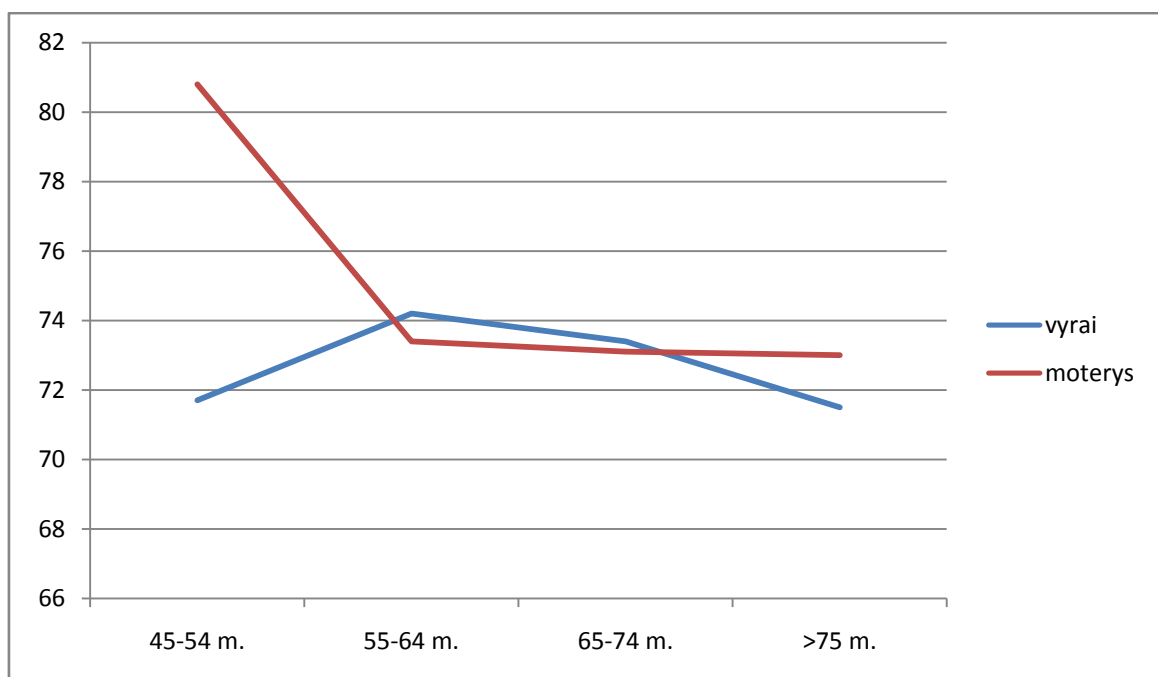
100 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao – galvos pločio indeksas

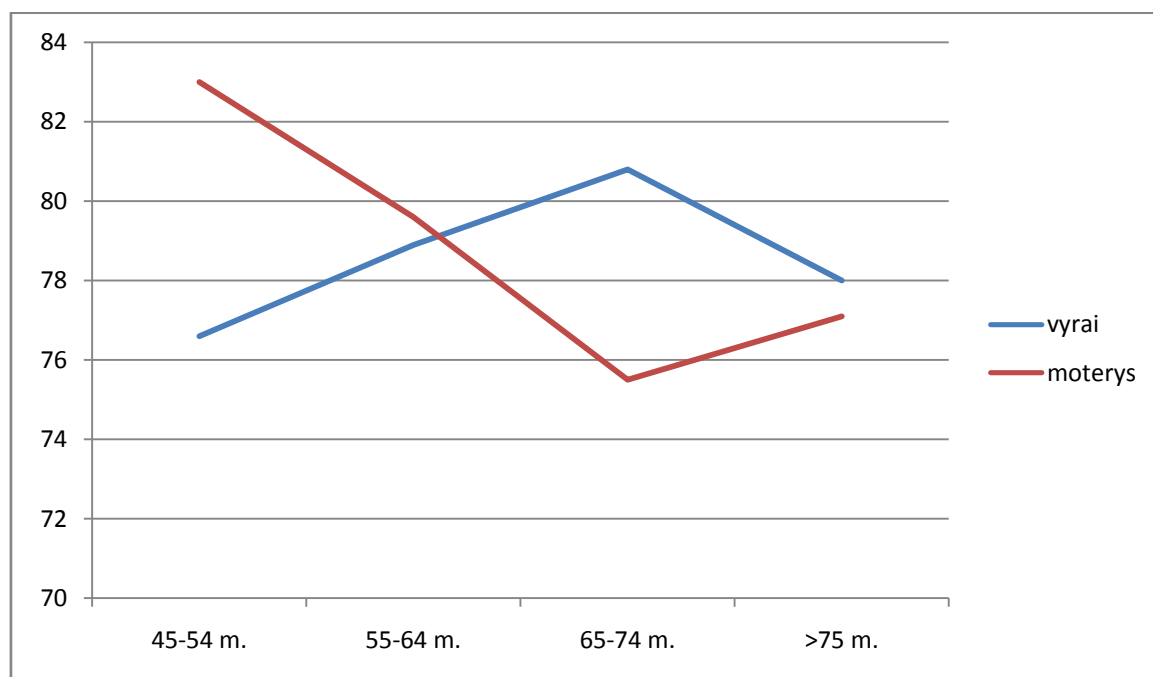
101 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdalyje – kaukolės pamato pločio indeksas

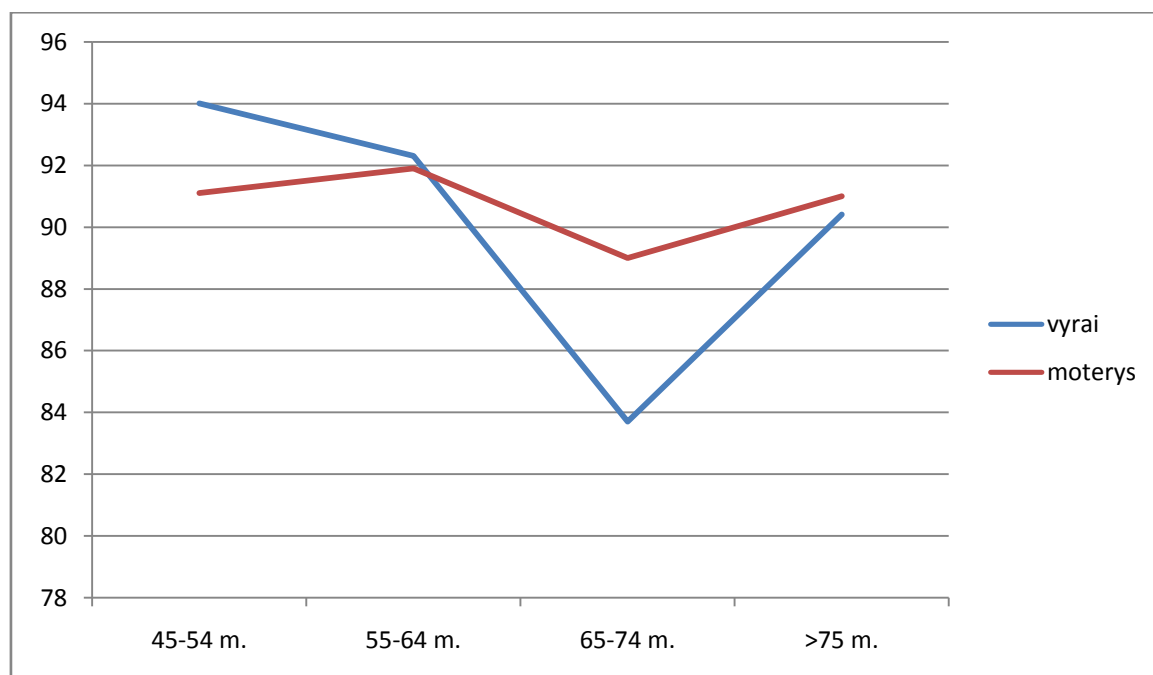
102 PRIEDAS. Akies plyšio išorinio kampo – kaukolės pamato pločio indeksas

103 PRIEDAS. Akies plyšio išorinio kampo – veido pločio indeksas

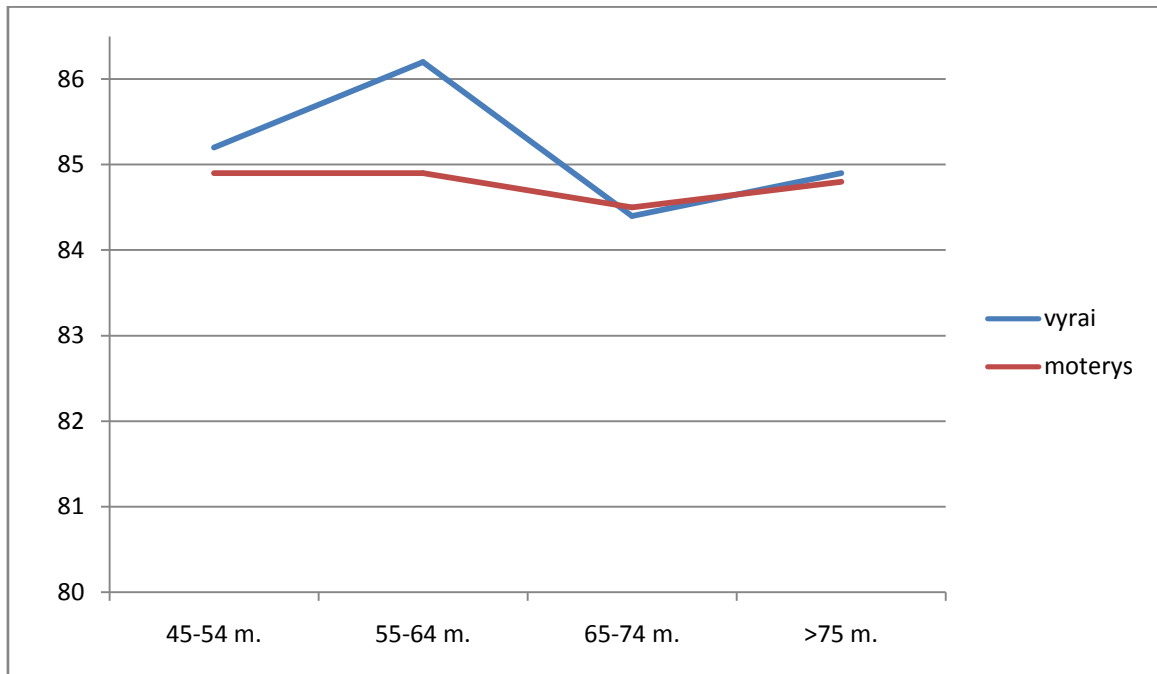

104 PRIEDAS. Akies plyšio išorinio kampo – kaktos pločio indeksas

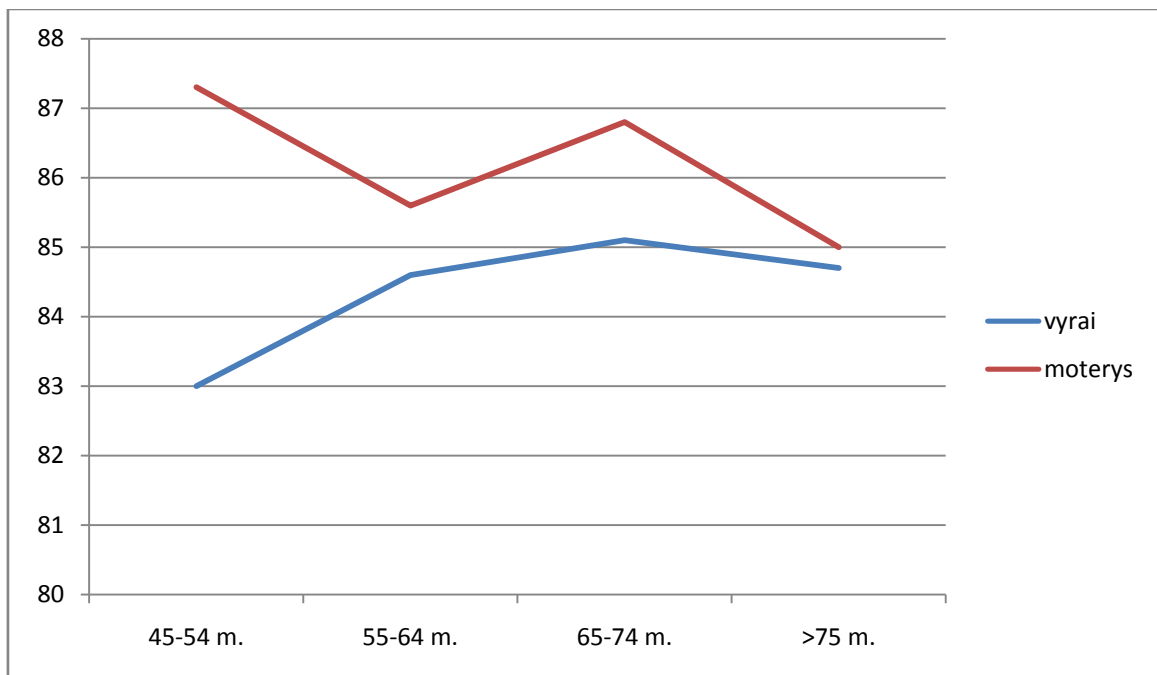

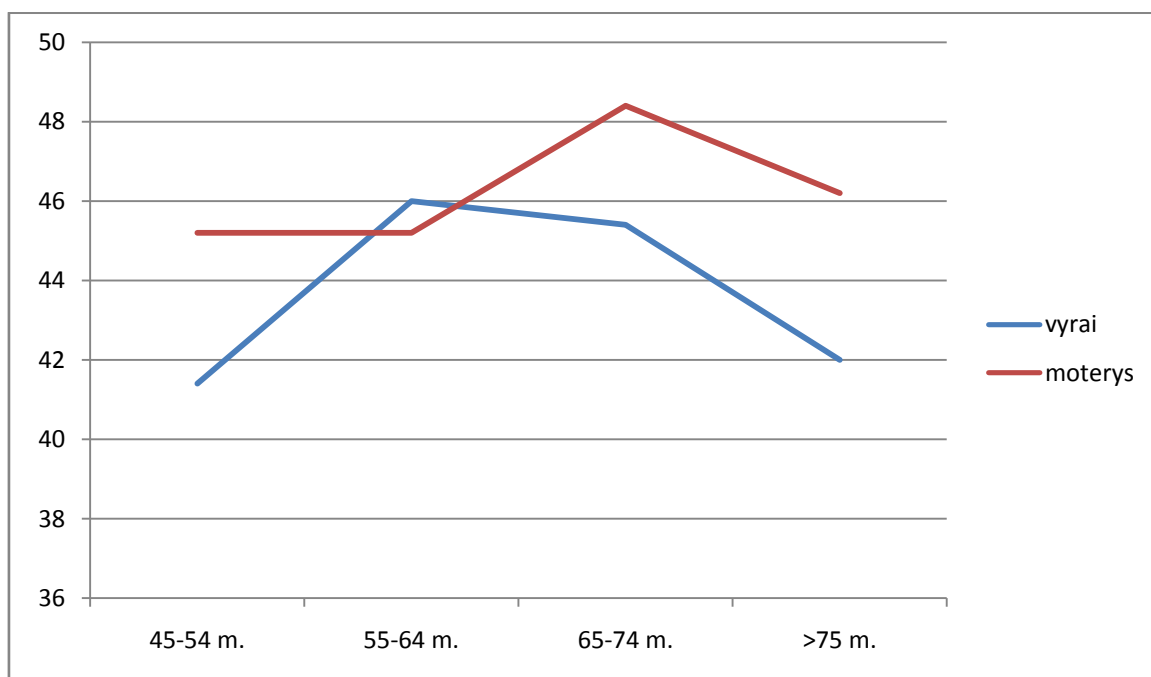
105 PRIEDAS. Veido vidurinio trečdaliao – veido apatinio trečdaliao gylio dešinėsios pusės indeksas

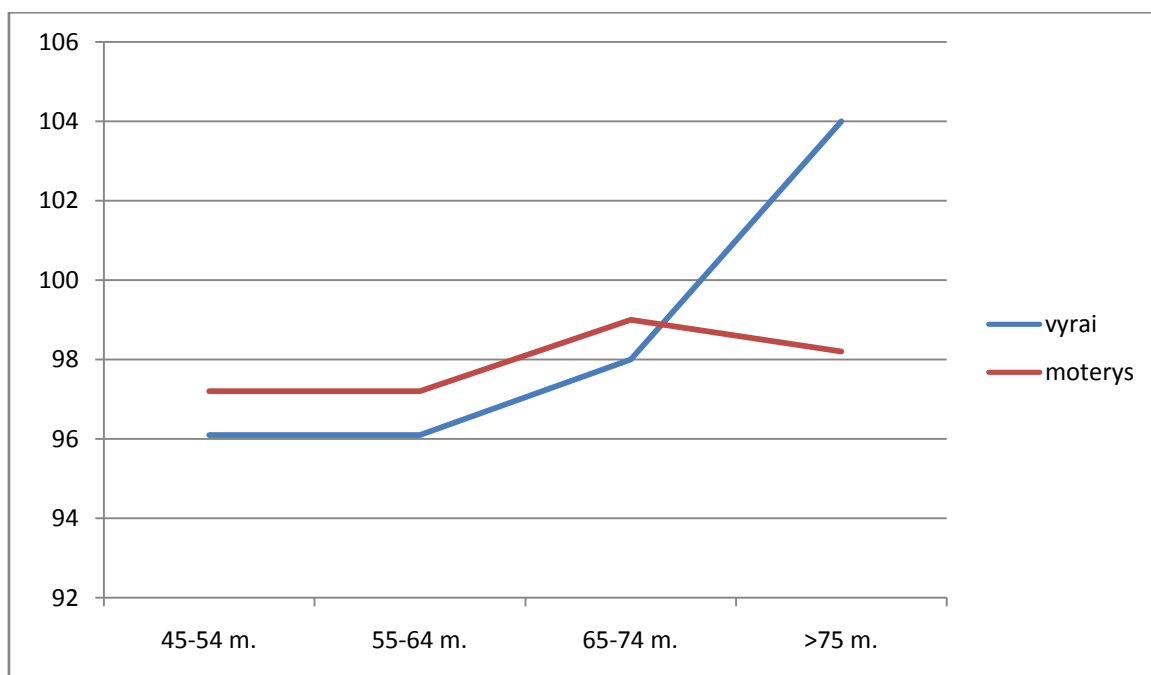
106 PRIEDAS. Veido vidurinio trečdaliao – veido apatinio trečdaliao gylio kairiosios pusės indeksas

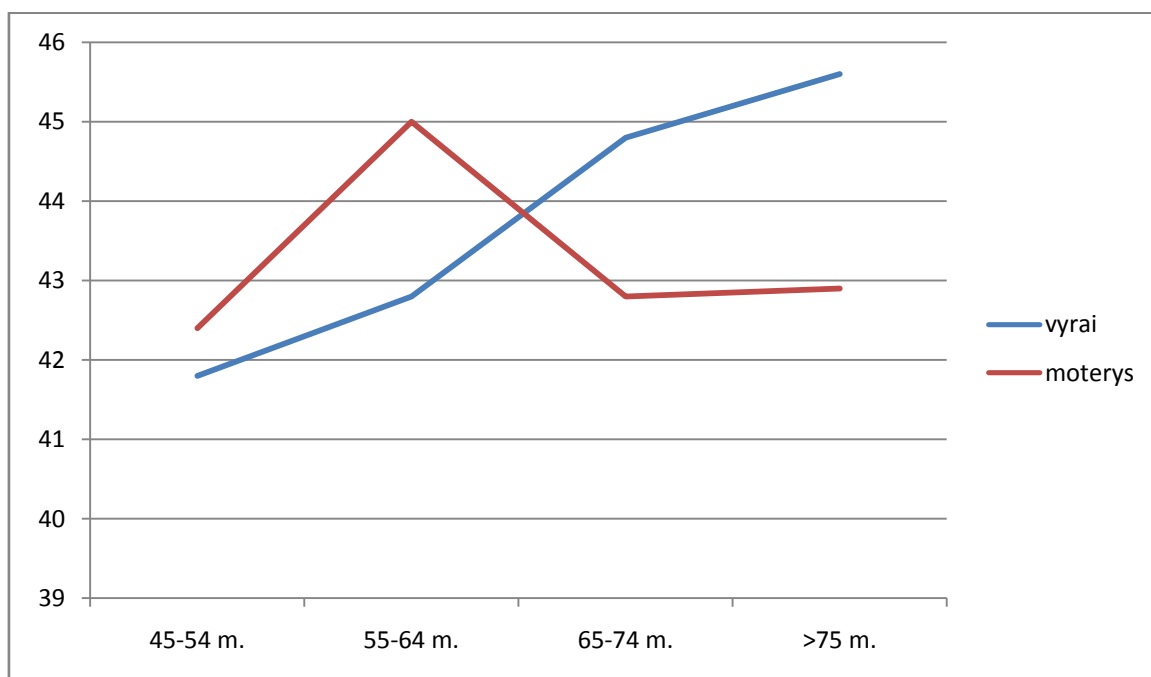
107 PRIEDAS. Nosies galo išsikišimo – nosies aukščio indeksas

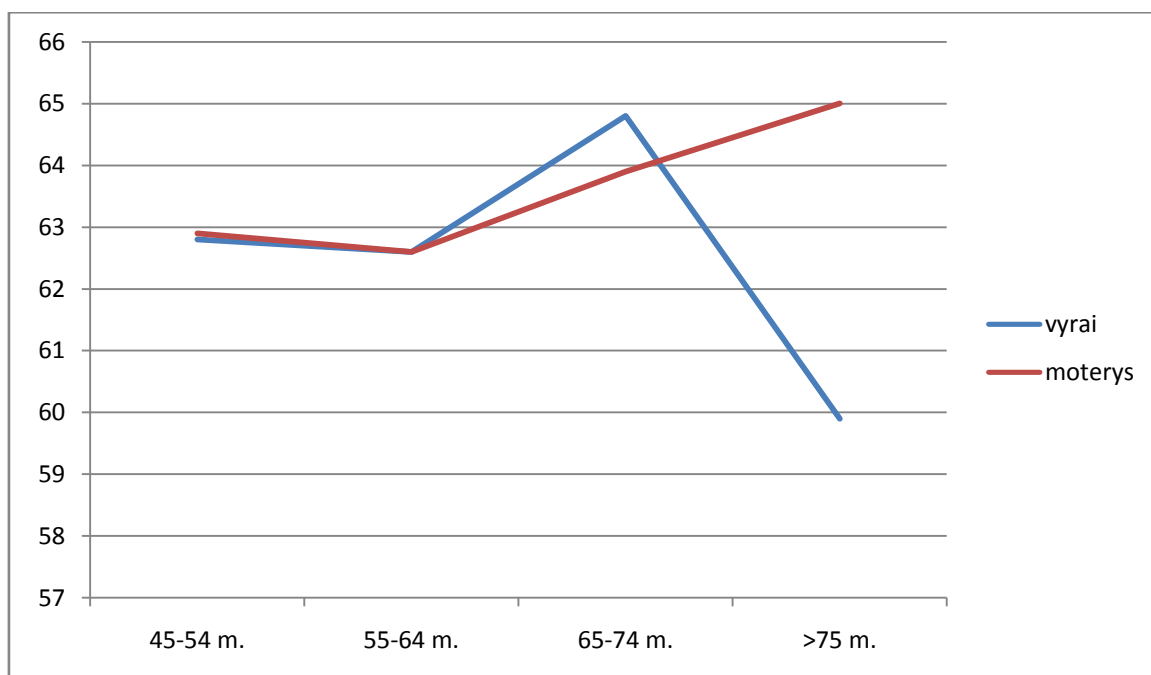
108 PRIEDAS. Nosies indeksas

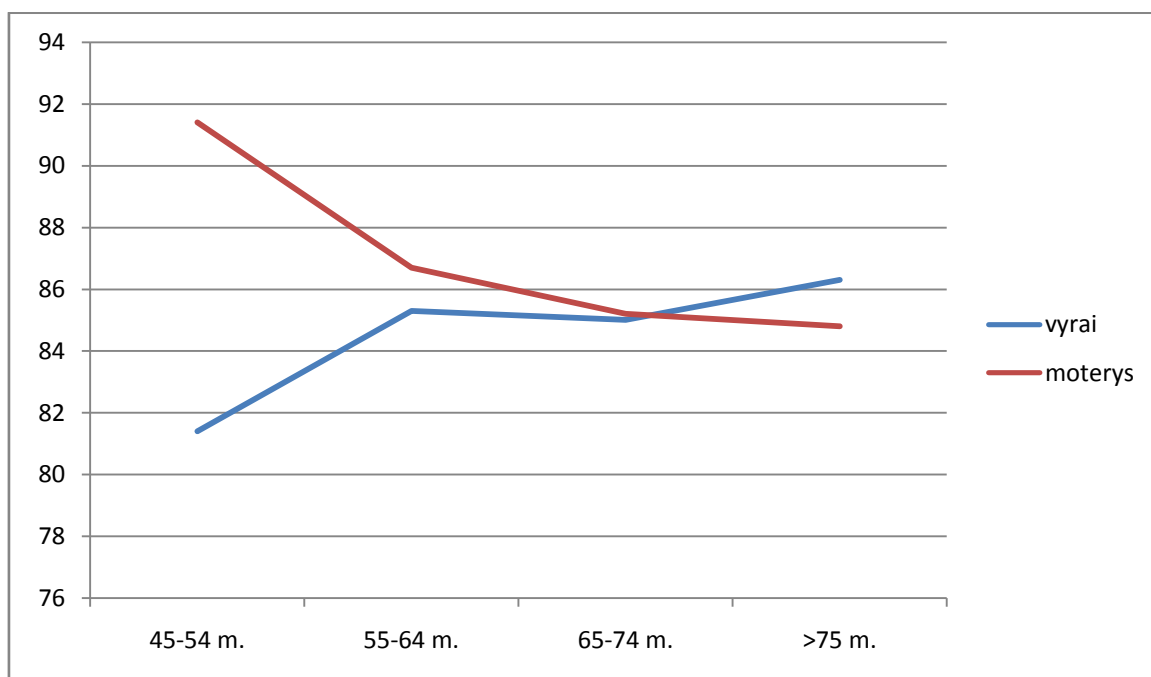
109 PRIEDAS. Burnos – veido pločio indeksas

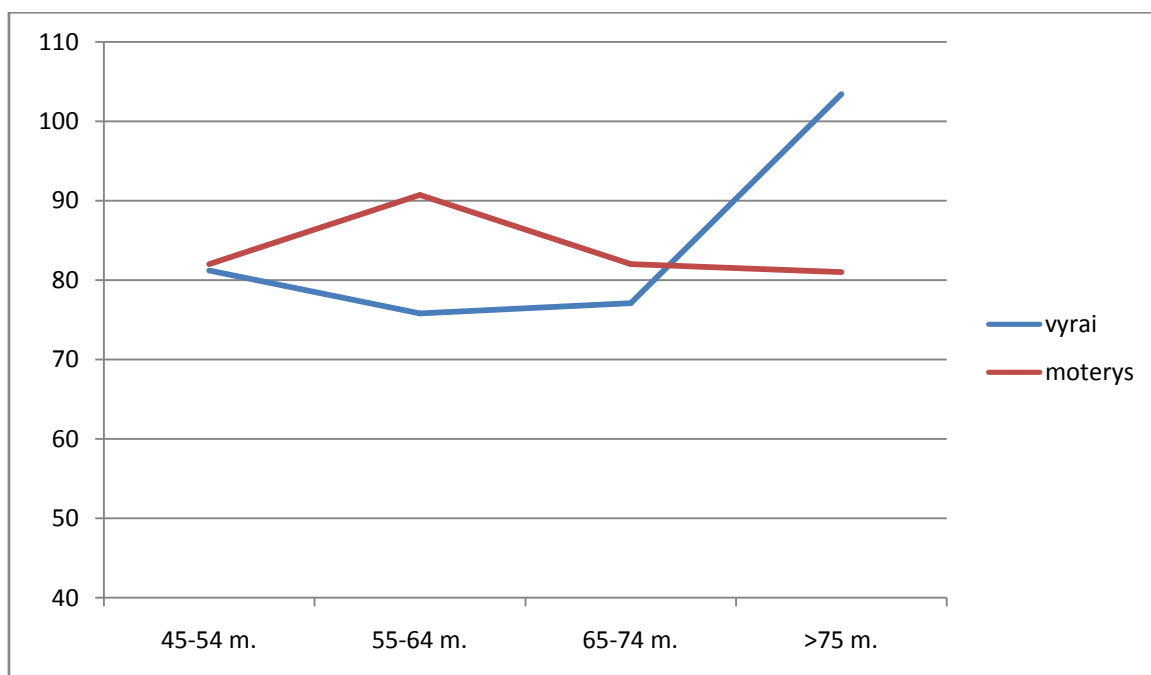
110 PRIEDAS. Veido vidurinio trečdaliu – veido aukščio indeksas

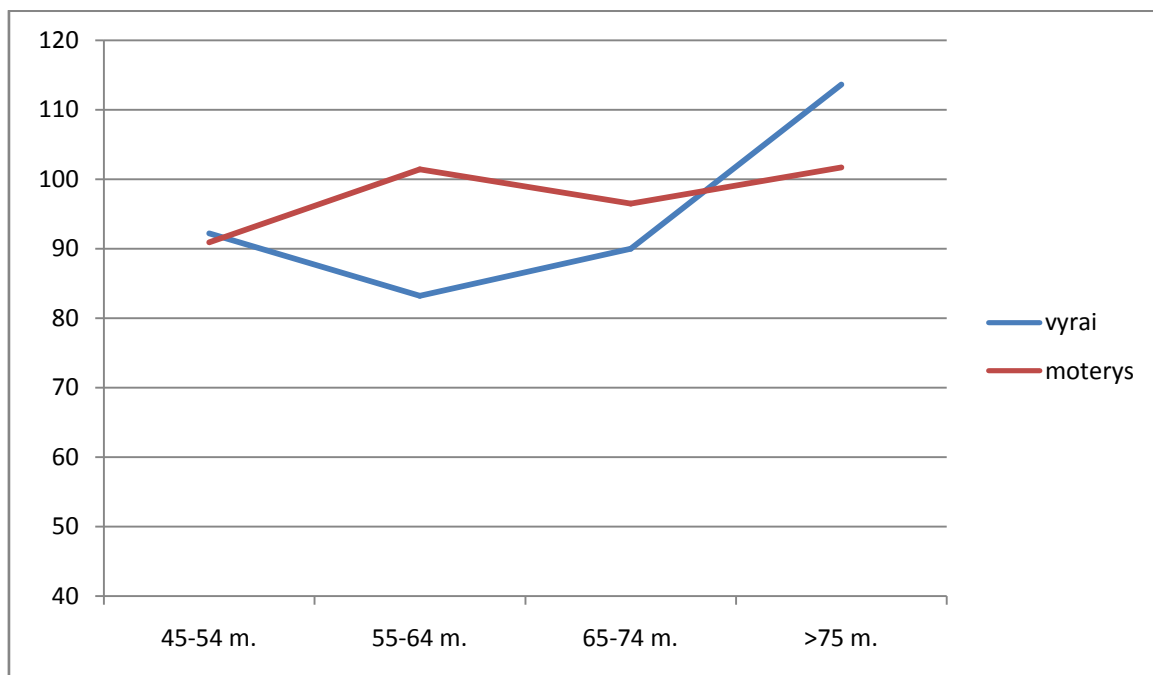
111 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao – veido pločio indeksas

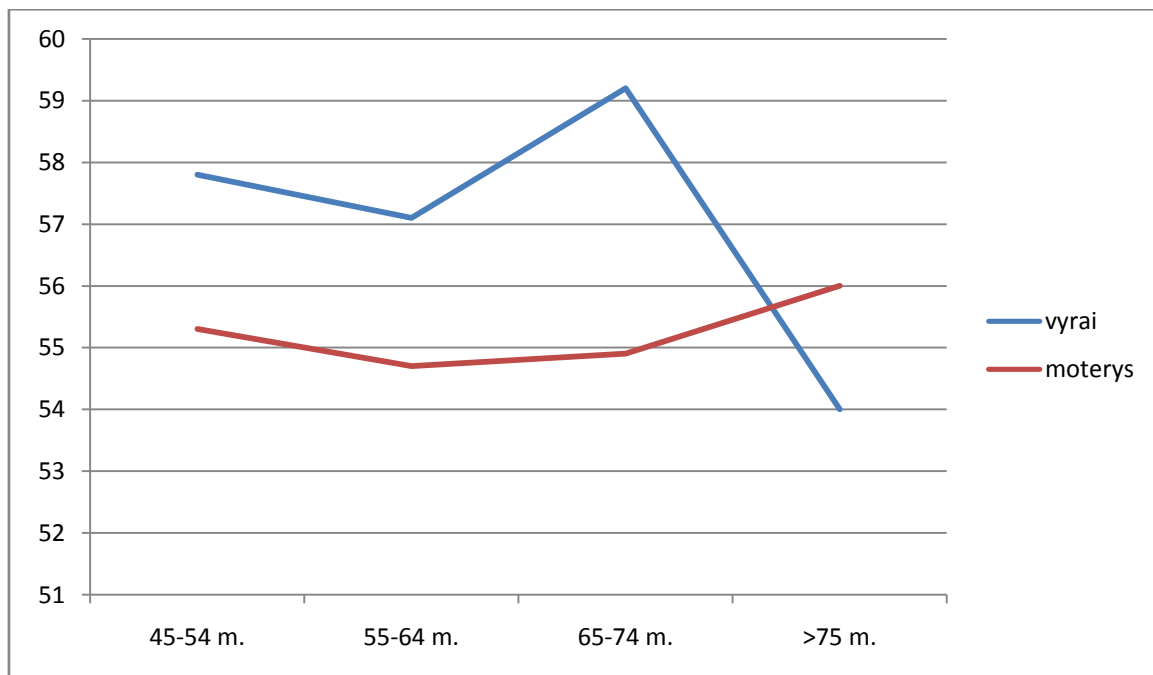
112 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao – veido vidurinio trečdaliao indeksas

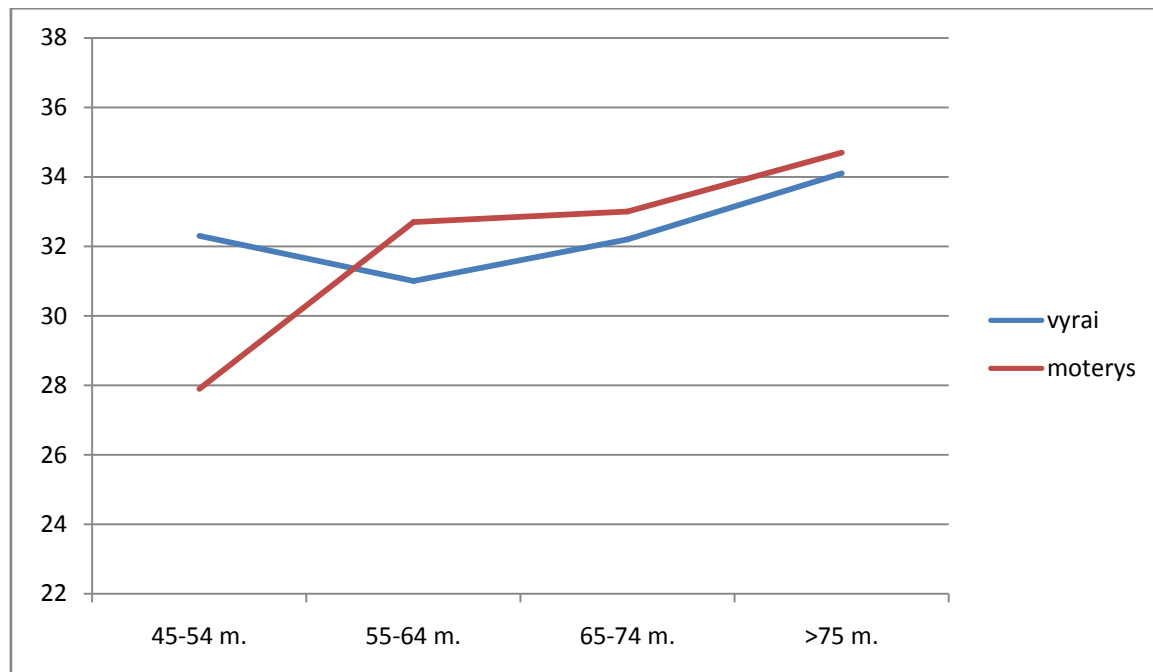
113 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao – veido apatinio trečdaliao indeksas

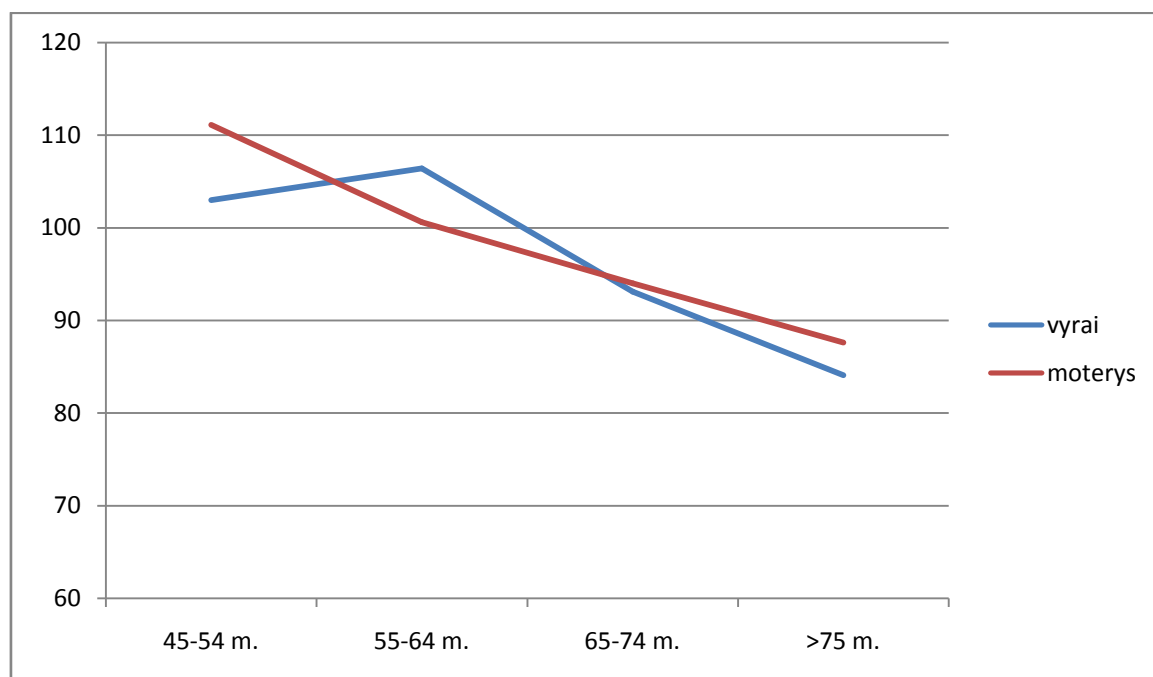
114 PRIEDAS. Veido vidurinio trečdaliao indeksas

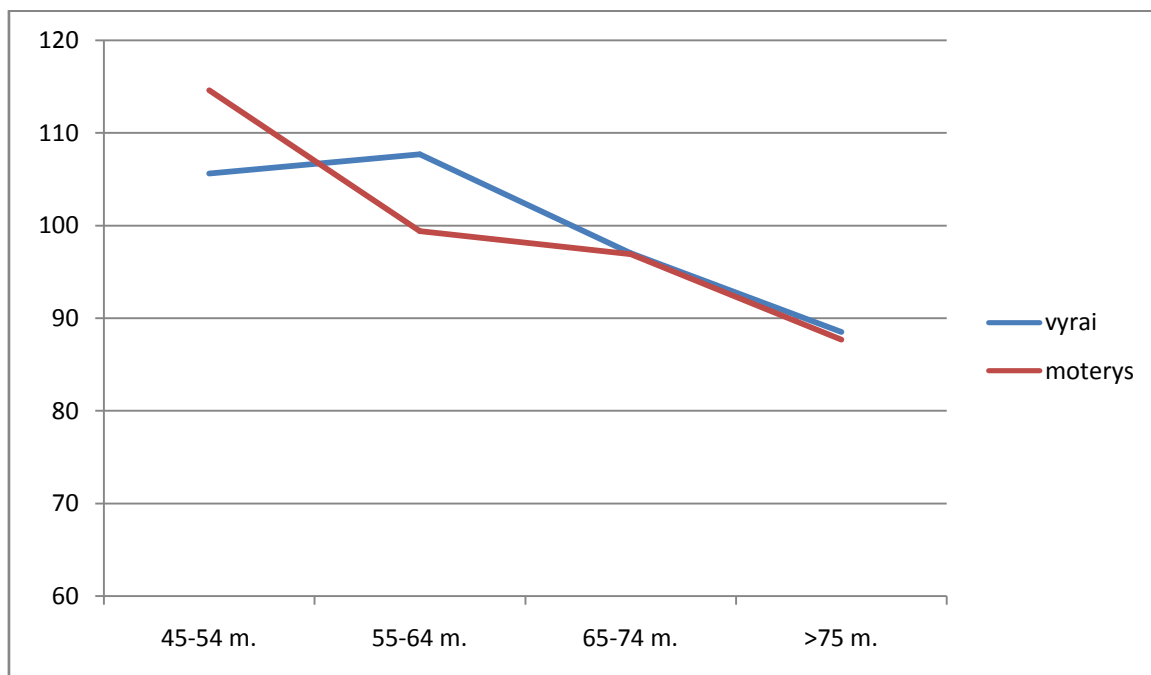
115 PRIEDAS. Tarpakinis indeksas (*intercanthal index*)

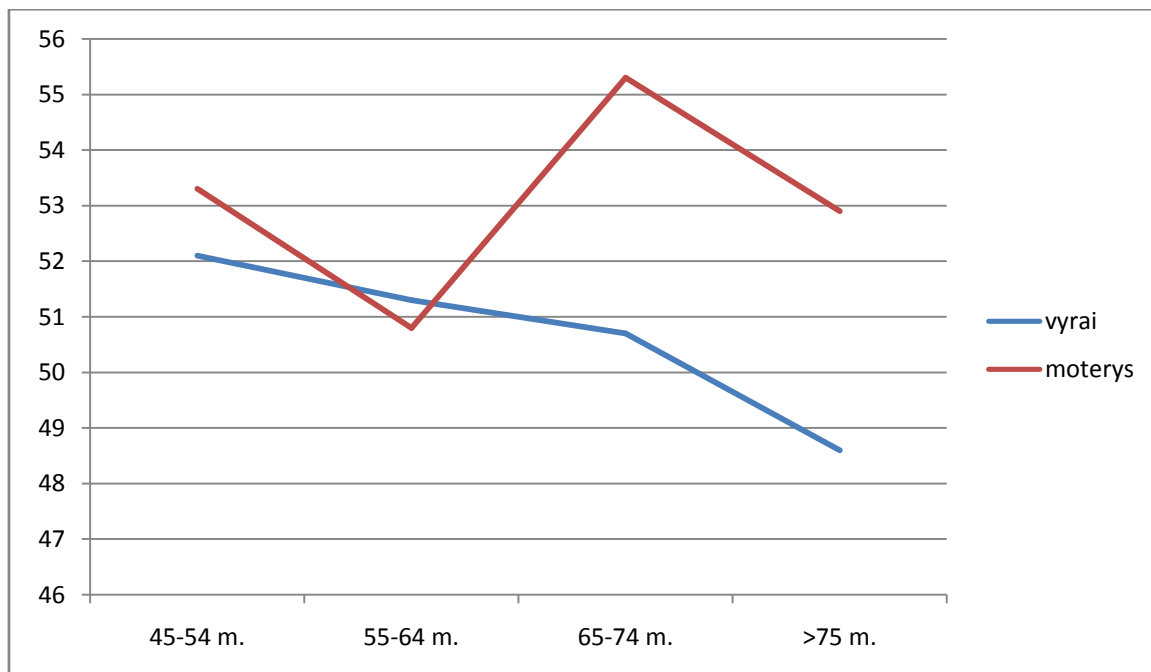
116 PRIEDAS. Akies plyšio dešinėsios pusės indeksas

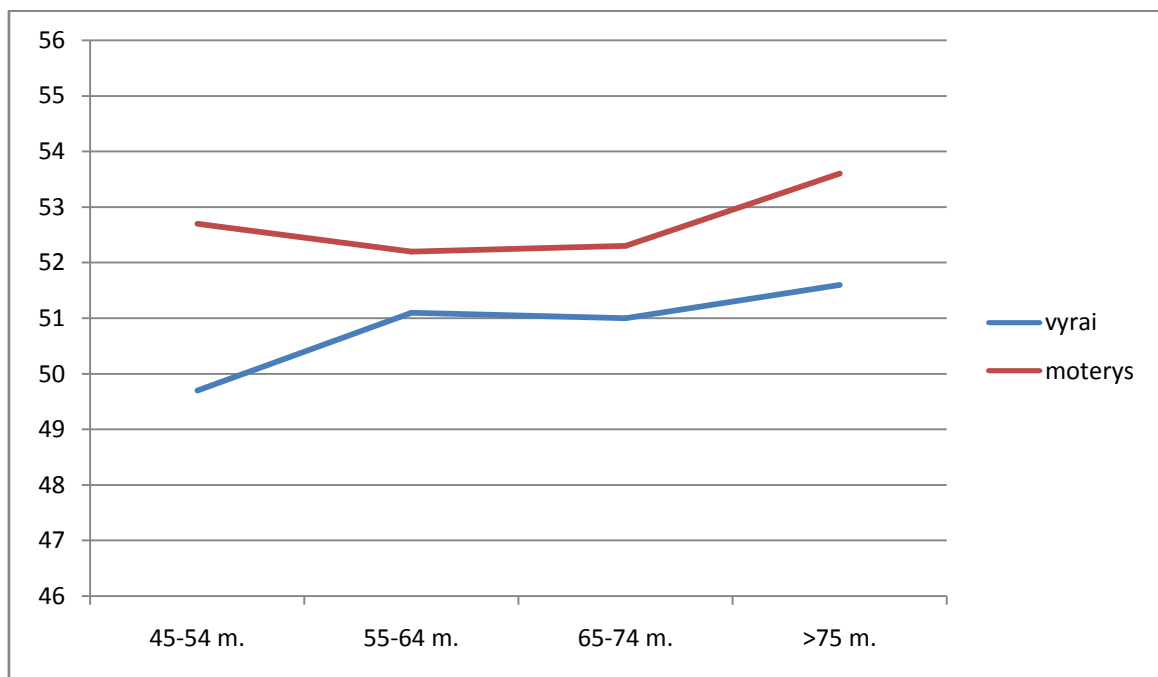
117 PRIEDAS. Akies plyšio kairiosios pusės indeksas

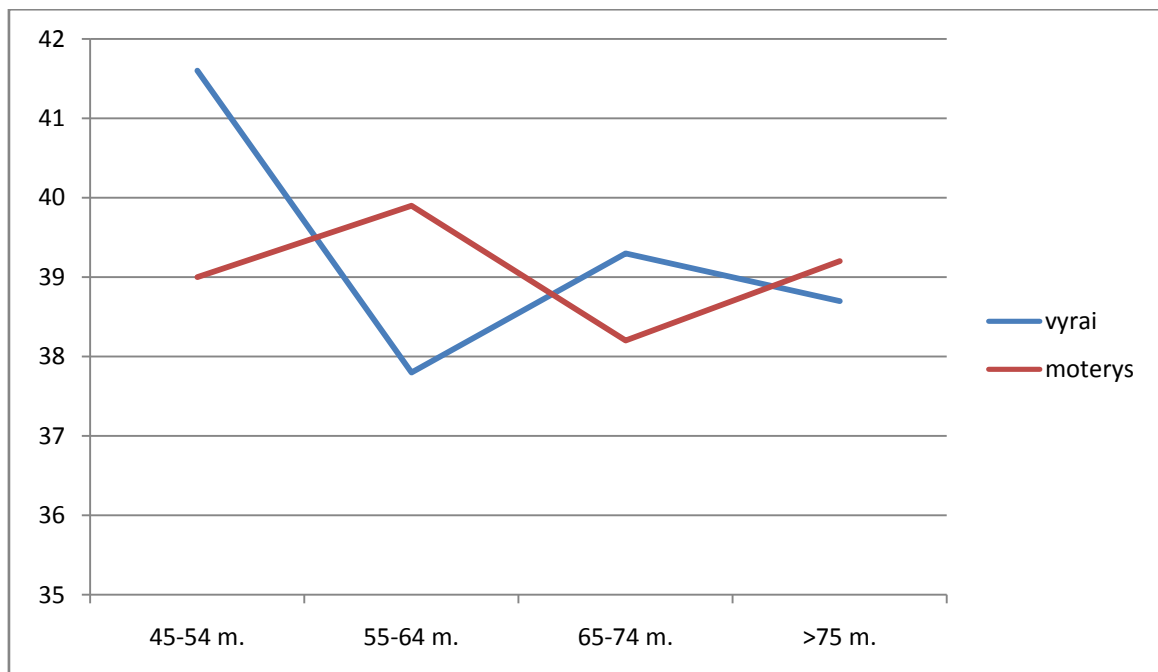
118 PRIEDAS. Ausies dešinėsios pusės indeksas

119 PRIEDAS. Ausies kairiosios pusės indeksas

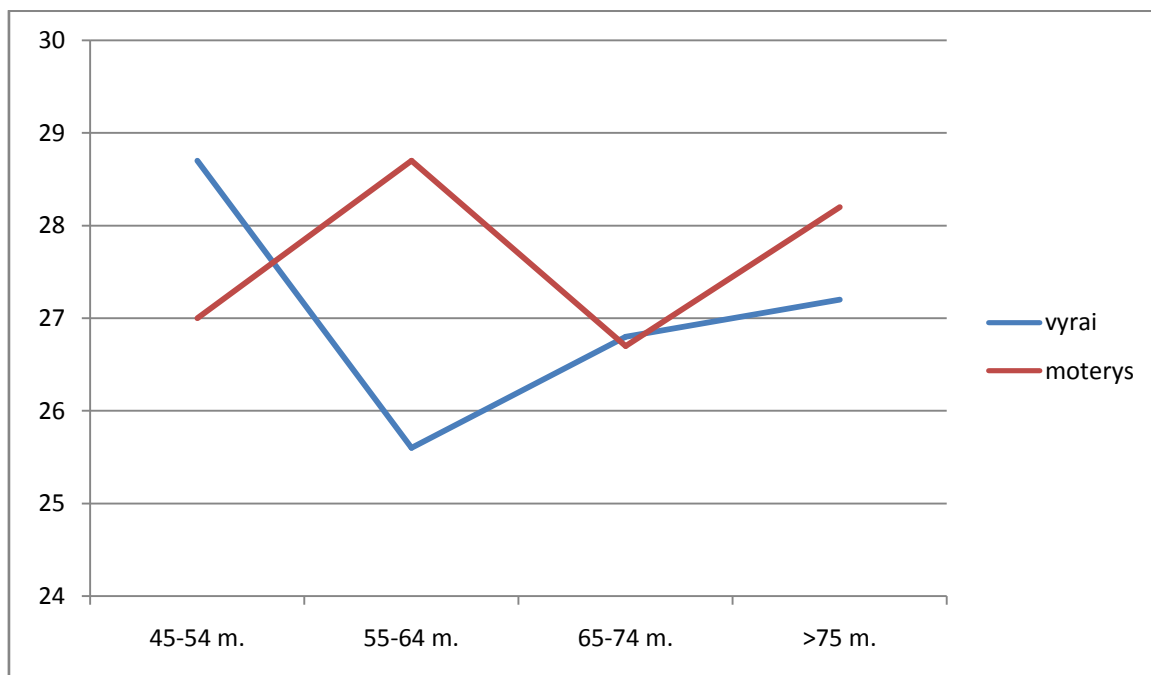

120 PRIEDAS. Apatinės lūpos – apatinio žandikaulio aukščio indeksas

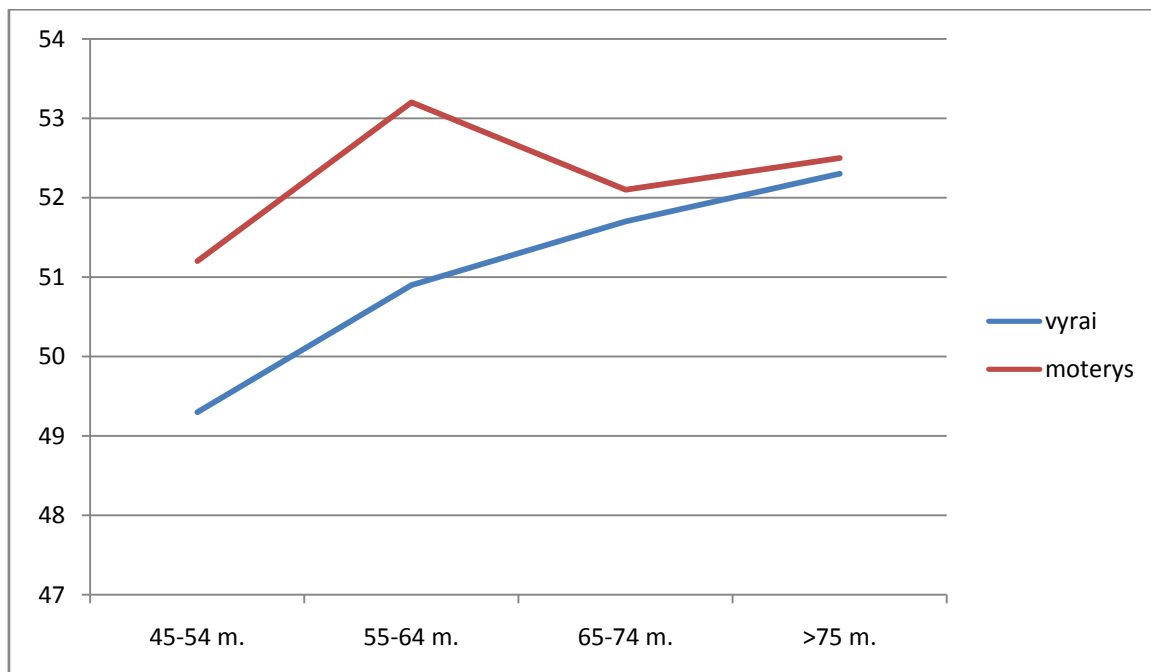

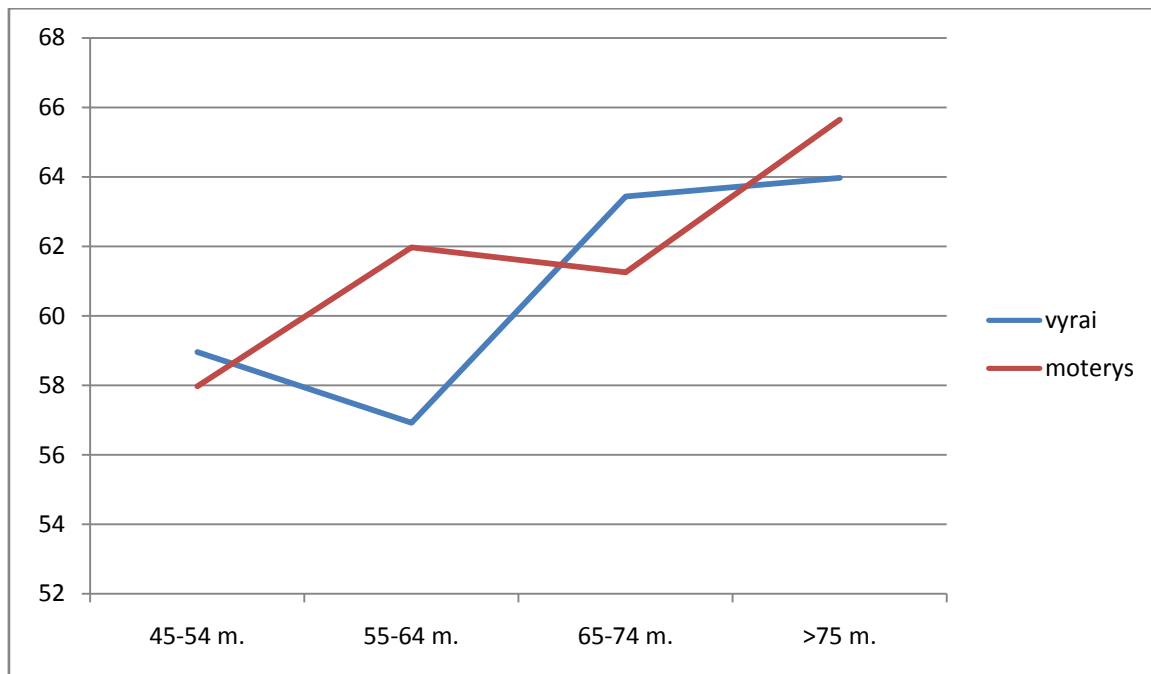
121 PRIEDAS. Apatinės lūpos – veido apatinio trečdaliao aukščio indeksas

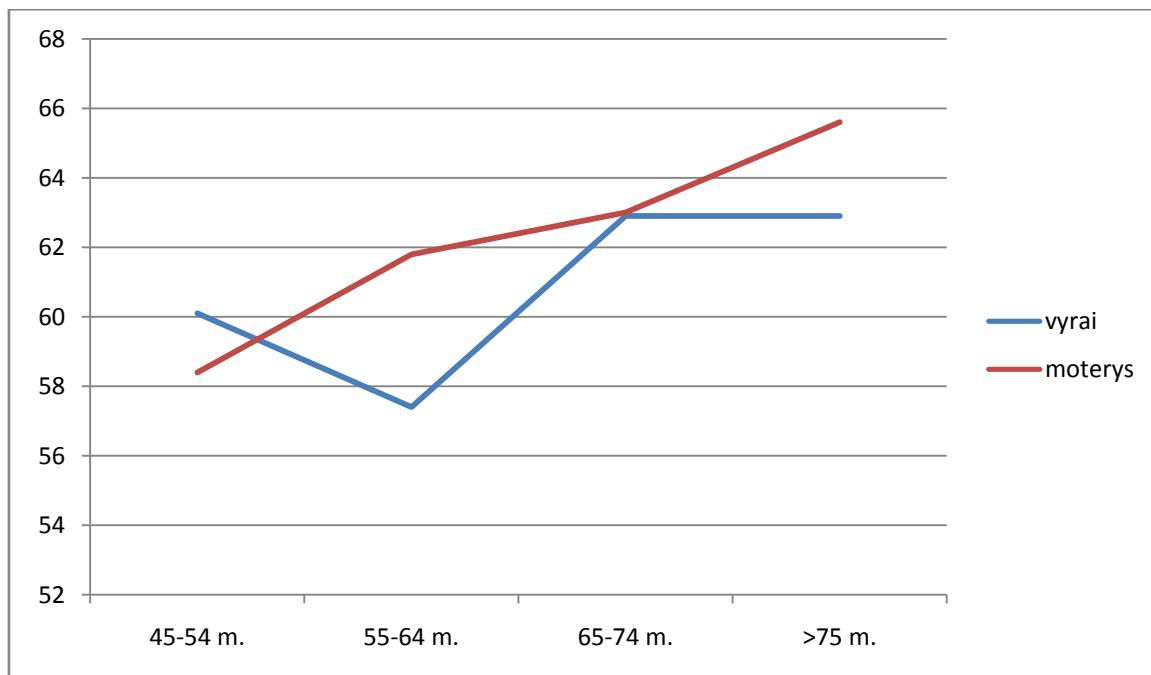
122 PRIEDAS. Burnos – apatinio žandikaulio pločio indeksas

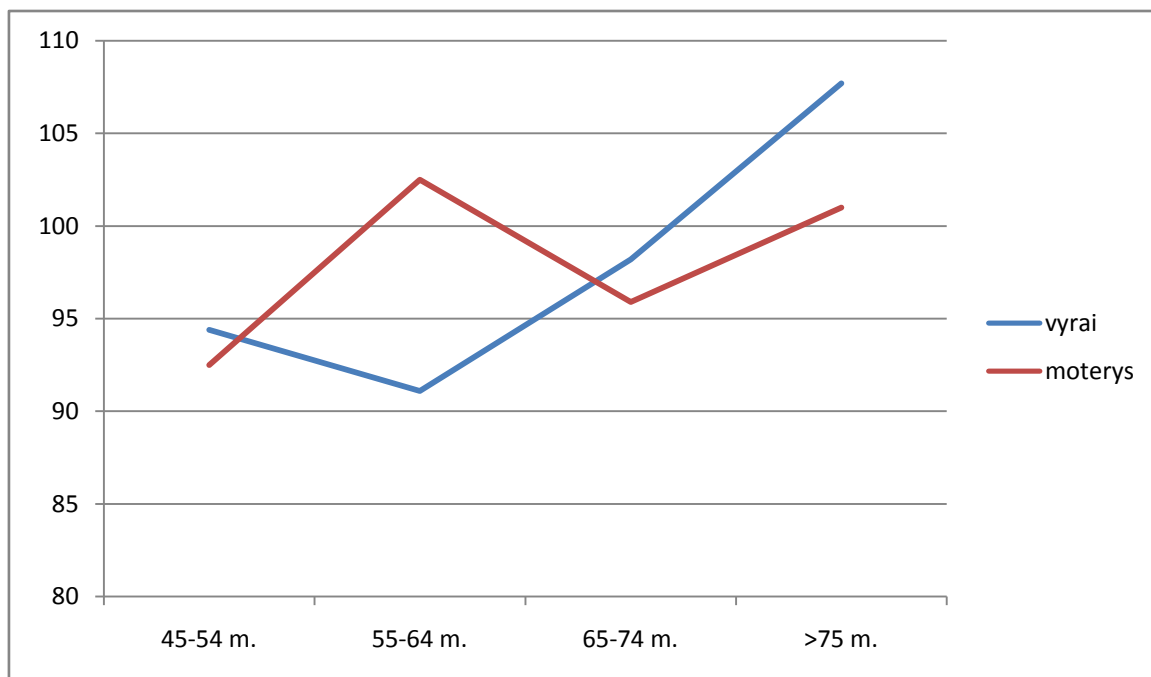
123 PRIEDAS. Ausies – veido aukščio dešinėsios pusės indeksas

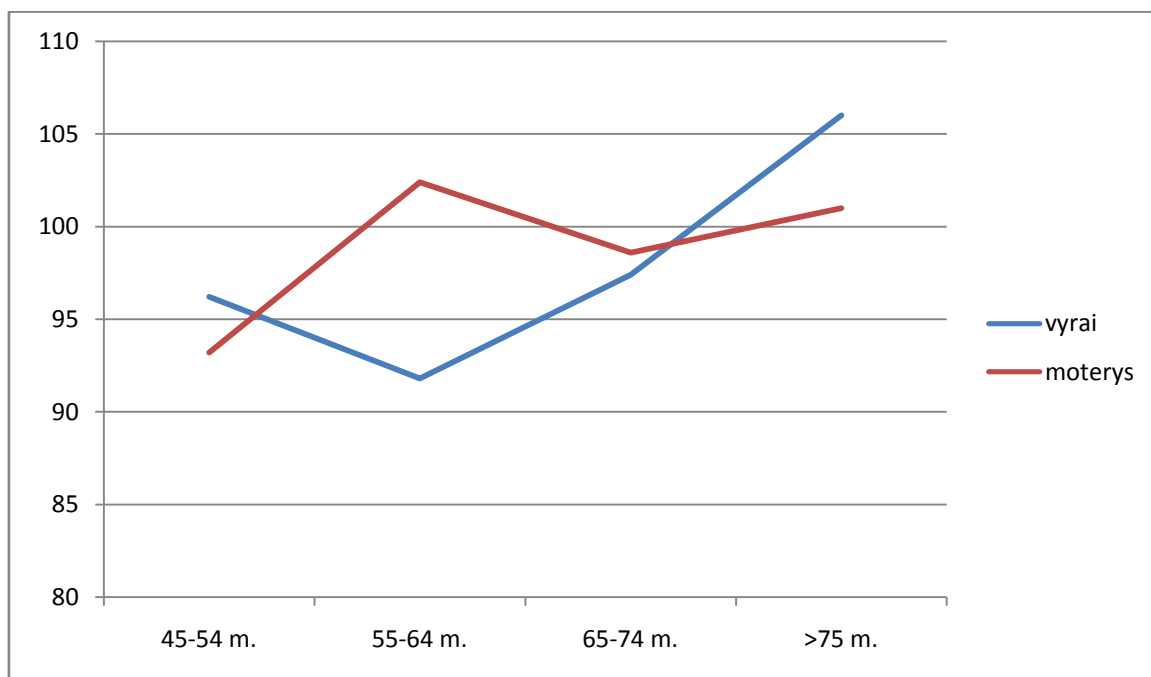
124 PRIEDAS. Ausies – veido aukščio kairiosios pusės indeksas

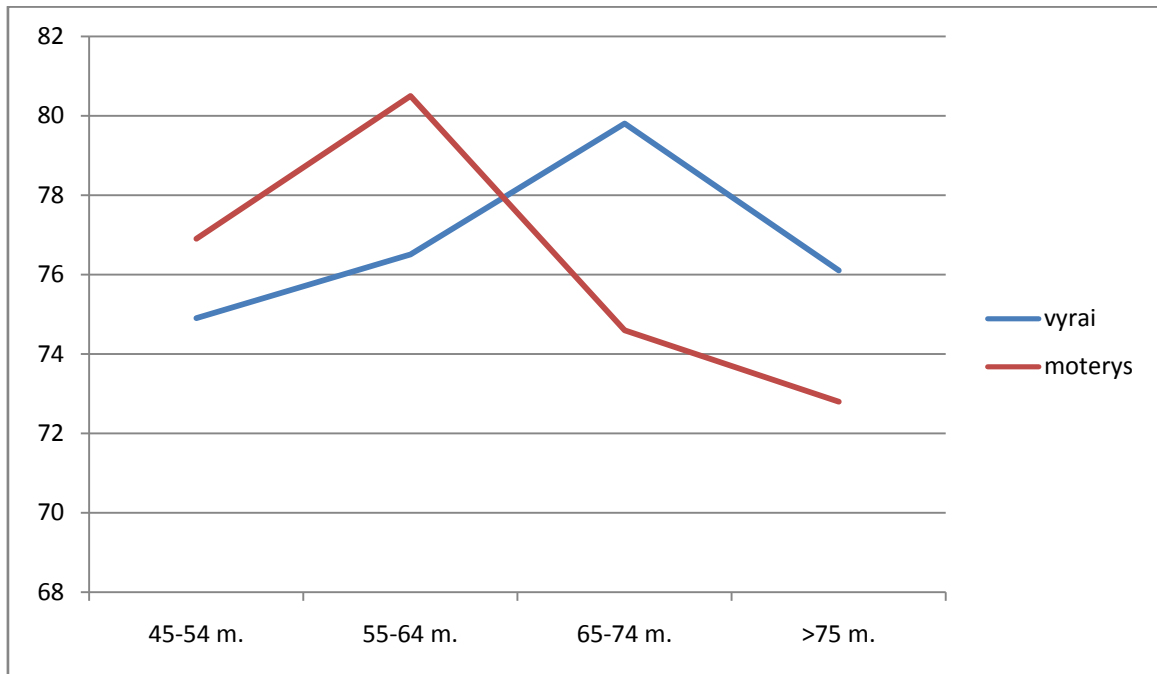
125 PRIEDAS. Ausies – veido vidurinio trečdaliao dešniosios pusės indeksas

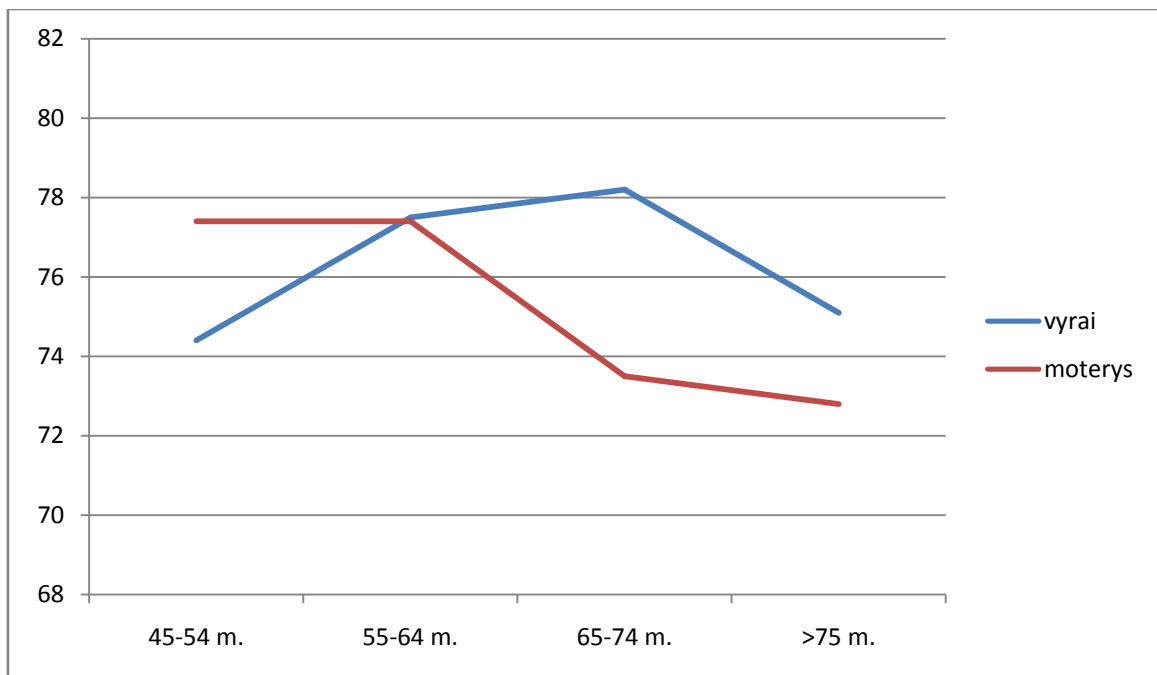
126 PRIEDAS. Ausies – veido vidurinio trečdaliao kairiosios pusės indeksas

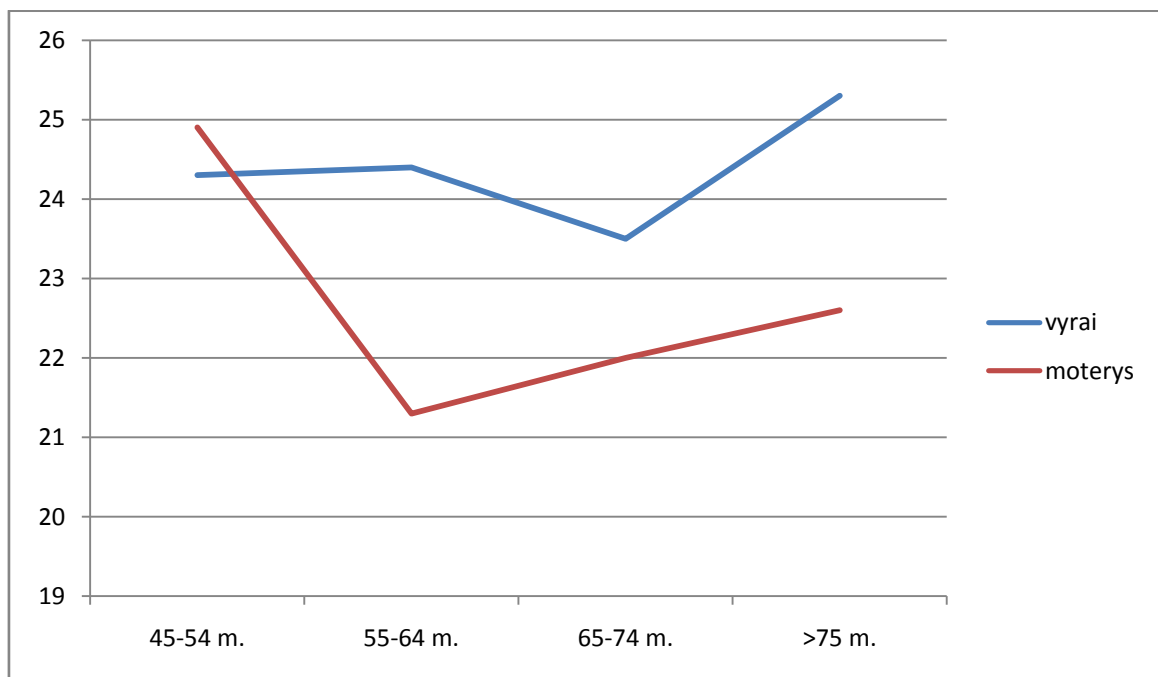
127 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio – apatinio žandikaulio šakos aukščio dešinėsios pusės indeksas

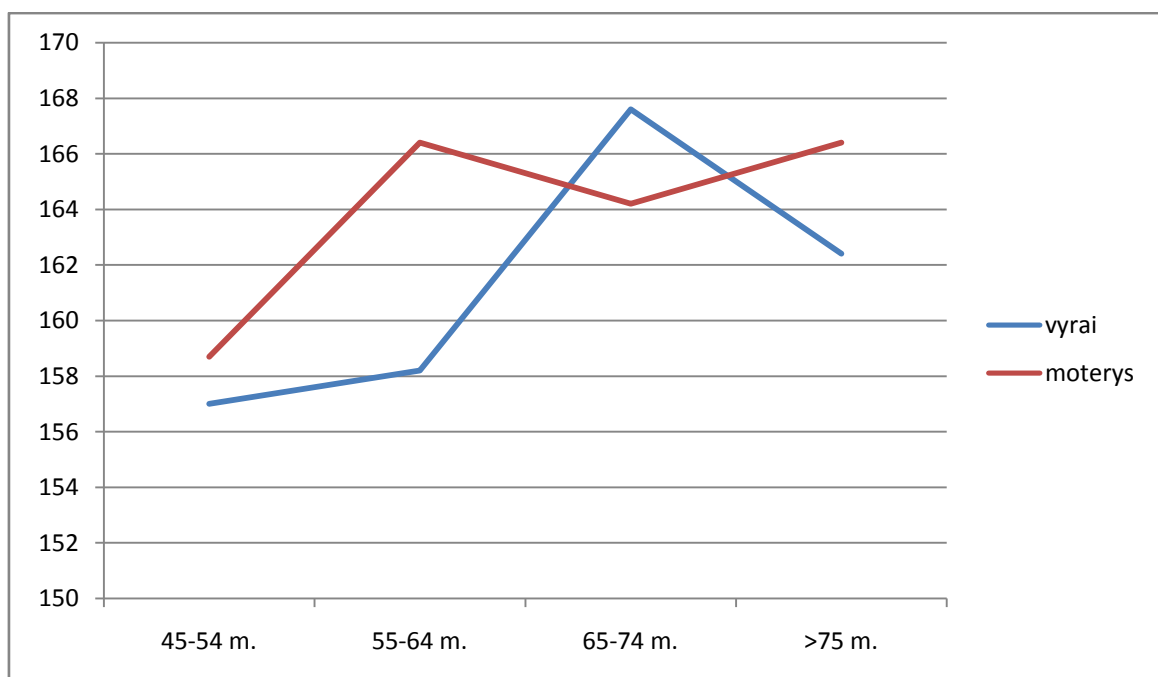
128 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio – apatinio žandikaulio šakos aukščio kairiosios pusės indeksas

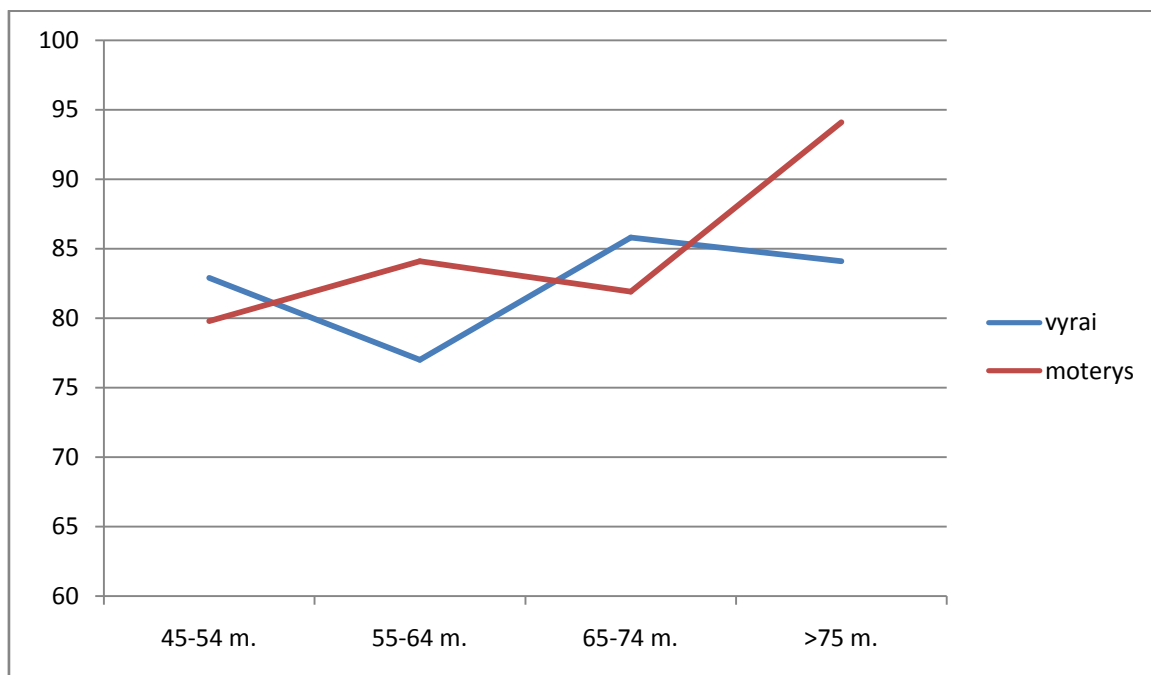
129 PRIEDAS. Smakro aukščio – veido aukščio indeksas

130 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio gylio ir apatinio žandikaulio šakos aukščio indeksas

131 PRIEDAS. Nosies – veido apatinio trečdaliao aukščio indeksas

132 PRIEDAS. Tarpakinio (*intercanthal*) – nosies pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	83,4414	81,3288	84,1421	85,6478	80,4152	87,6411	92,6546	88,8521
standartinė vidurkio paklaida	1,03829	1,31071	1,23508	1,39801	1,35966	1,14906	1,21443	1,19515
mediana	83,7838	80,4878	83,3333	82,9268	82,3529	86,0465	97,0588	89,1892
standartinis nuokrypis	9,22855	11,57591	11,45365	12,10713	12,16120	10,21309	10,86221	10,95377
variacijos koeficientas	85,166	134,002	131,186	146,583	147,895	104,307	117,988	119,985
asimetrijos koeficientas	-0,299	0,748	0,227	1,189	-0,329	-0,002	-1,083	0,374
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,819	0,059	-0,625	0,048	-0,079	-1,323	-0,038	0,857
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	29,08	39,97	37,82	37,52	48,31	32,39	36,46	53,81
minimum	68,29	65,91	65,31	73,91	54,72	70,73	66,67	69,05
maximum	97,37	105,88	103,13	111,43	103,03	103,13	103,13	122,86
5 procentilis	68,2927	65,9091	65,3061	73,9130	54,7170	73,6842	70,2703	69,7674
10 procentilis	68,2927	65,9091	68,2927	73,9130	64,8649	73,6842	70,2703	72,6567
25 procentilis	79,5455	71,4286	75,0000	79,0698	73,6842	76,9231	89,1892	82,3529
50 procentilis	83,7838	80,4878	83,3333	82,9268	82,3529	86,0465	97,0588	89,1892
75 procentilis	87,8049	83,7209	92,1053	84,6154	86,8421	97,1429	100,0000	97,2024
90 procentilis	97,3684	105,8824	102,7796	111,4286	93,5484	103,1250	103,1250	100,0000
95 procentilis	97,3684	105,8824	103,1250	111,4286	103,0303	103,1250	103,1250	105,7143

133 PRIEDAS. Tarpakinio (*intercanthal*) - burnos pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	59,0738	57,1231	58,5643	58,4551	54,5577	57,9622	58,1349	62,8820
standartinė vidurkio paklaida	0,67549	0,84446	0,67530	0,97647	0,62810	0,75690	0,66426	0,95720
mediana	57,8947	54,2373	60,0000	57,6271	54,0000	60,6557	61,0169	62,5000
standartinis nuokrypis	6,00391	7,45804	6,26250	8,45645	5,61790	6,72750	5,94129	8,77289
variacijos koeficientas	36,047	55,622	39,219	71,511	31,561	45,259	35,299	76,964
asimetrijos koeficientas	-0,173	-0,026	-0,966	0,847	0,639	-0,429	-1,243	0,345
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,308	-1,506	-0,218	-0,631	-0,166	-1,340	0,813	-0,151
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	17,54	21,89	20,29	25,00	20,29	18,45	21,97	39,09
minimum	49,12	45,45	46,38	50,00	47,06	47,62	43,33	45,76
maximum	66,67	67,35	66,67	75,00	67,35	66,07	65,31	84,85
5 procentilis	49,1228	45,4545	46,3768	50,0000	47,0588	47,6190	44,8276	50,7937
10 procentilis	49,1228	45,4545	46,8750	50,0000	47,4576	47,6190	44,8276	51,2293
25 procentilis	54,3860	52,6316	53,8462	51,6667	50,8475	49,1803	55,6090	56,8966
50 procentilis	57,8947	54,2373	60,0000	57,6271	54,0000	60,6557	61,0169	62,5000
75 procentilis	66,0377	64,2857	62,9032	60,7143	58,1818	62,9630	62,2642	69,2308
90 procentilis	66,6667	67,3469	64,8000	75,0000	60,4167	66,0714	65,0019	74,0000
95 procentilis	66,6667	67,3469	66,6667	75,0000	67,3469	66,0714	65,3061	76,1905

134 PRIEDAS. Tarpakinio (*intercanthal*) - veido viršutinio trečdaliao pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	30,3953	28,4400	27,1645	30,6051	25,3748	30,0636	29,1632	31,5348
standartinė vidurkio paklaida	0,38584	0,30584	0,94032	0,34711	0,39916	0,43575	0,32950	0,38239
mediana	30,4348	28,0702	29,0909	29,5238	24,5455	30,8333	29,6296	31,6536
standartinis nuokrypis	3,42946	2,70113	8,72018	3,00607	3,57018	3,87306	2,94714	3,50466
variacijos koeficientas	11,761	7,296	76,041	9,036	12,746	15,001	8,686	12,283
asimetrijos koeficientas	-0,489	0,219	-1,797	1,415	0,941	-0,525	-0,589	0,245
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,075	-1,469	3,253	0,755	0,415	-1,123	-0,741	-0,345
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	10,33	6,93	36,04	9,17	13,83	11,38	9,46	15,12
minimum	23,93	25,22	2,96	28,33	19,83	23,53	23,21	25,83
maximum	34,26	32,14	39,00	37,50	33,66	34,91	32,67	40,95
5 procentilis	23,9316	25,2174	2,9630	28,3333	19,8347	23,5294	23,6364	26,0142
10 procentilis	23,9316	25,2174	16,6953	28,3333	22,3214	23,5294	23,6364	26,4706
25 procentilis	27,6190	25,6410	26,5487	28,3333	23,1405	26,7857	27,2727	28,8462
50 procentilis	30,4348	28,0702	29,0909	29,5238	24,5455	30,8333	29,6296	31,6536
75 procentilis	33,6449	31,2500	31,6239	30,7018	27,5000	33,0000	32,0388	33,6634
90 procentilis	34,2593	32,1429	34,1771	37,5000	31,3725	34,9057	32,6733	35,5769
95 procentilis	34,2593	32,1429	39,0000	37,5000	33,6634	34,9057	32,6733	36,9496

135 PRIEDAS. Nosies – veido aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	45,4087	43,6523	47,5087	45,8106	45,0232	45,6962	44,5498	48,4800
standartinė vidurkio paklaida	0,29555	0,36028	0,29154	0,37382	0,18602	0,42953	0,27724	0,41487
mediana	45,8015	44,0945	47,0085	44,5455	44,5545	45,3782	44,9153	47,3981
standartinis nuokrypis	2,62691	3,18190	2,70359	3,23734	1,66381	3,81776	2,47972	3,80238
variacijos koeficientas	6,901	10,124	7,309	10,480	2,768	14,575	6,149	14,458
asimetrijos koeficientas	-0,242	-0,043	-0,033	0,539	0,454	-0,386	-0,656	0,535
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,152	-1,078	-0,094	-0,711	0,044	-0,600	0,508	-0,120
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	7,90	10,16	10,15	11,89	6,33	12,80	9,43	16,54
minimum	41,27	38,64	42,11	40,00	42,34	38,18	39,22	40,91
maximum	49,17	48,80	52,25	51,89	48,67	50,98	48,65	57,45
5 procentilis	41,2698	38,6364	42,1053	42,1053	42,3423	38,1818	39,2157	43,9655
10 procentilis	41,2698	38,6364	44,2982	42,1053	42,8571	38,1818	39,2157	44,2478
25 procentilis	42,5926	40,9091	46,3636	43,1818	44,2478	43,9252	43,9252	46,4010
50 procentilis	45,8015	44,0945	47,0085	44,5455	44,5545	45,3782	44,9153	47,3981
75 procentilis	47,2000	46,0177	49,1228	47,8261	46,0870	49,5798	45,8333	50,6696
90 procentilis	49,1667	48,8000	51,5580	51,8868	46,2963	50,4762	48,6486	54,3689
95 procentilis	49,1667	48,8000	52,2523	51,8868	48,6726	50,9804	48,6486	55,1646

136 PRIEDAS. Nosies – veido vidurinio trečdalyo indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	72,5163	69,6920	73,5112	77,3644	71,8720	75,0070	69,7672	74,5532
standartinė vidurkio paklaida	0,60917	0,35403	0,56050	1,37031	0,59718	1,12213	0,54489	0,52932
mediana	71,8750	70,2703	71,8310	72,1519	70,5479	74,6479	69,6970	75,0000
standartinis nuokrypis	5,41444	3,12667	5,19786	11,86722	5,34132	9,97373	4,87365	4,85131
variacijos koeficientas	29,316	9,776	27,018	140,831	28,530	99,475	23,752	23,535
asimetrijos koeficientas	-0,101	-0,200	0,730	1,998	0,299	1,323	0,038	0,197
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,177	-1,118	-0,574	2,697	-1,284	1,643	-0,718	0,841
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	16,75	9,83	16,68	39,79	16,83	37,31	16,72	23,21
minimum	63,53	64,56	67,61	68,06	64,71	62,69	61,54	62,50
maximum	80,28	74,39	84,29	107,84	81,54	100,00	78,26	85,71
5 procentilis	63,5294	64,5570	67,6056	68,0556	64,7059	62,6866	61,5385	68,4932
10 procentilis	63,5294	64,5570	67,6056	68,0556	65,2174	62,6866	61,5385	69,8630
25 procentilis	68,9655	66,6667	69,5122	70,3704	67,6056	68,0556	66,1972	70,5128
50 procentilis	71,8750	70,2703	71,8310	72,1519	70,5479	74,6479	69,6970	75,0000
75 procentilis	77,6471	71,2500	79,1667	76,3889	77,0492	78,4615	72,7273	77,3294
90 procentilis	80,2817	74,3902	80,7403	107,8431	78,5714	100,0000	78,2609	80,6452
95 procentilis	80,2817	74,3902	84,2857	107,8431	81,5385	100,0000	78,2609	85,4839

137 PRIEDAS. Nosies – veido pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	29,7216	30,1341	31,2909	31,0181	29,0912	29,7239	26,9077	30,1835
standartinė vidurkio paklaida	0,34568	0,41807	0,41881	0,27784	0,45341	0,29605	0,30385	0,33084
mediana	29,2857	30,7692	30,7692	30,0000	28,3465	28,9256	27,1318	30,2377
standartinis nuokrypis	3,07246	3,69227	3,88388	2,40615	4,05540	2,63135	2,71776	3,03216
variacijos koeficientas	9,440	13,633	15,085	5,790	16,446	6,924	7,386	9,194
asimetrijos koeficientas	0,694	-0,484	0,723	1,033	2,633	0,632	0,120	0,420
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	0,772	-0,982	-0,243	0,269	6,489	-0,131	-0,431	1,163
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	12,16	11,75	13,39	8,29	17,20	11,81	9,83	14,68
minimum	24,50	23,45	26,45	28,00	25,20	25,81	22,07	24,16
maximum	36,67	35,20	39,84	36,29	42,40	37,61	31,90	38,84
5 procentilis	24,5033	23,4483	26,4463	28,4553	25,2033	25,8065	22,0690	24,3243
10 procentilis	24,5033	23,4483	26,5353	28,4553	26,5625	25,8065	22,2734	26,0563
25 procentilis	28,1481	26,6667	28,4672	28,9256	27,0492	27,6119	25,1852	28,8136
50 procentilis	29,2857	30,7692	30,7692	30,0000	28,3465	28,9256	27,1318	30,2377
75 procentilis	30,7692	32,8000	34,7458	31,8182	29,8387	31,2000	28,5714	31,9726
90 procentilis	36,6667	35,2000	36,0656	36,2903	30,4348	34,1270	31,8966	33,1669
95 procentilis	36,6667	35,2000	39,8374	36,2903	42,4000	34,1270	31,8966	35,2459

138 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao – galvos pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	71,7096	72,2195	73,0134	73,1514	76,1278	71,5306	73,8549	71,9349
standartinė vidurkio paklaida	0,92767	0,35919	0,6843	0,64796	0,67137	0,37329	0,52356	0,48259
mediana	67,0807	72,6115	71,7949	74,0506	75,8389	71,6129	75,3425	72,3684
standartinis nuokrypis	8,24530	3,17232	9,89367	5,61147	6,00495	3,31787	4,68290	4,42302
variacijos koeficientas	67,985	10,064	61,731	31,489	36,059	11,008	21,930	19,563
asimetrijos koeficientas	1,753	-0,141	1,839	-0,227	-0,204	0,216	-0,028	0,248
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	2,781	-1,032	6,234	-1,603	-0,713	-1,333	-1,315	-0,759
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	30,85	10,25	26,17	14,78	21,14	9,58	14,13	18,94
minimum	63,69	67,08	61,73	65,22	64,15	67,35	66,89	63,82
maximum	94,55	77,33	87,90	80,00	85,29	76,92	81,02	82,76
5 procentilis	63,6943	67,0807	61,7284	65,6250	64,1509	67,3469	66,8874	65,5844
10 procentilis	63,6943	67,0807	64,5161	65,6250	68,7075	67,3469	66,8874	66,3271
25 procentilis	66,8750	70,7006	66,4474	66,8790	71,6981	68,0272	70,5882	67,9487
50 procentilis	67,0807	72,6115	71,7949	74,0506	75,8389	71,6129	75,3425	72,3684
75 procentilis	75,0000	74,8538	78,0000	77,9221	80,4013	74,6667	77,2414	74,8252
90 procentilis	75,3247	77,3333	75,0403	80,0000	84,5161	76,9231	80,9197	78,8079
95 procentilis	94,5455	77,3333	87,8981	80,0000	85,2941	76,9231	81,0219	79,2279

139 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao – kaukolės pamato pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	76,3365	80,3908	85,0441	79,0175	88,8017	79,9462	82,3378	80,2842
standartinė vidurkio paklaida	0,71392	0,36844	0,72814	0,65562	0,80011	0,70413	0,51558	0,63062
mediana	72,9927	81,5603	81,4815	81,4815	91,6667	81,8182	83,9695	80,6818
standartinis nuokrypis	6,34545	3,25398	5,87260	5,67781	7,15640	6,25845	4,61145	5,77973
variacijos koeficientas	40,265	10,588	40,978	32,238	51,214	39,168	21,265	33,405
asimetrijos koeficientas	0,303	-0,394	0,837	-0,540	-0,942	1,324	-0,342	-0,114
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,503	-0,935	3,226	-1,310	0,278	4,688	-1,452	-0,610
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	18,30	10,17	21,07	15,71	27,41	37,78	12,95	27,21
minimum	67,10	75,17	67,11	70,00	71,83	71,74	74,81	68,79
maximum	85,40	85,33	88,18	85,71	99,24	109,52	87,77	96,00
5 procentilis	67,0968	75,1678	67,1141	70,0000	71,8310	71,7391	74,8148	71,1111
10 procentilis	70,8609	75,1678	68,4101	70,0000	77,0992	71,7391	74,8148	71,5299
25 procentilis	72,0000	79,2857	71,6312	74,8201	85,9259	74,6269	78,2609	76,2513
50 procentilis	72,9927	81,5603	81,4815	81,4815	91,6667	81,8182	83,9695	80,6818
75 procentilis	82,7338	82,3529	87,3134	82,3944	93,0233	84,0909	86,8217	85,2885
90 procentilis	85,4015	85,3333	84,0777	85,7143	96,0317	88,1481	87,6812	86,7769
95 procentilis	85,4015	85,3333	81,1818	85,7143	99,2424	88,1481	87,6812	88,6710

140 PRIEDAS. Akiduobės išorinio krašto – kaukolės pamato pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	71,6733	74,2436	73,3857	71,5230	80,7684	73,3821	73,0748	72,9864
standartinė vidurkio paklaida	0,63228	0,66335	0,76239	0,93703	0,74304	0,63617	0,47669	0,61664
mediana	70,3448	76,0000	73,1544	70,7143	81,4815	73,2394	74,0741	73,9130
standartinis nuokrypis	5,61983	5,85859	7,07008	8,11492	6,64593	5,65445	4,26365	5,65160
variacijos koeficientas	31,583	34,323	49,986	65,852	44,168	31,973	18,179	31,941
asimetrijos koeficientas	0,834	-0,844	0,261	0,128	-0,939	0,468	0,192	0,134
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,218	0,152	-1,024	-1,571	0,291	0,253	-1,293	-0,882
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	18,28	20,57	21,24	22,15	24,01	27,66	12,38	23,42
minimum	65,54	61,74	63,95	60,81	64,08	65,67	67,91	61,70
maximum	83,82	82,31	85,19	82,96	88,10	93,33	80,29	85,12
5 procentilis	65,5405	61,7450	63,9456	60,8108	64,0845	65,6716	67,9104	64,4928
10 procentilis	65,5405	61,7450	64,0802	60,8108	72,5191	65,9420	67,9104	66,4204
25 procentilis	67,1329	72,3404	65,2482	66,6667	76,7832	69,2308	68,8406	68,1818
50 procentilis	70,3448	76,0000	73,1544	70,7143	81,4815	73,2394	74,0741	73,9130
75 procentilis	75,4967	76,4706	80,5970	80,9859	85,9375	79,2593	75,9690	77,5955
90 procentilis	83,8235	82,3129	84,0909	82,3944	87,8049	80,1527	80,2920	80,1639
95 procentilis	83,8235	82,3129	85,1852	82,3944	88,0952	80,1527	80,2920	82,0513

141 PRIEDAS. Akiduobės išorinio krašto – veido pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	76,6157	78,9181	80,8131	78,0252	83,1401	79,6391	75,5470	77,1180
standartinė vidurkio paklaida	0,81387	1,02403	0,57499	0,84686	0,63957	0,72102	0,66287	0,75948
mediana	77,8626	80,3030	80,0000	76,8595	84,3284	79,8387	76,2963	77,3610
standartinis nuokrypis	7,23386	9,04398	5,33221	7,33405	5,72044	6,40859	5,92893	6,96073
variacijos koeficientas	52,329	81,794	28,432	53,788	32,723	41,070	35,152	48,452
asimetrijos koeficientas	0,024	-0,798	1,113	0,684	-0,478	0,361	-0,163	-0,327
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,662	-0,578	0,489	-0,435	-0,724	-0,633	-1,093	0,298
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	25,59	26,47	18,70	23,51	20,01	22,22	18,97	30,55
minimum	63,58	63,16	74,80	69,23	71,65	69,84	65,52	61,27
maximum	89,17	89,63	93,50	92,74	91,67	92,06	84,48	91,82
5 procentilis	63,5762	63,1579	74,7967	69,2308	71,6535	69,8413	65,5172	62,4161
10 procentilis	63,5762	63,1579	75,3398	69,2308	73,9837	73,0159	65,8595	67,0215
25 procentilis	72,1429	78,7879	76,2238	72,2628	78,2609	73,8806	70,0000	73,7705
50 procentilis	77,8626	80,3030	80,0000	76,8595	84,3284	79,8387	76,2963	77,3610
75 procentilis	82,6087	84,2520	82,1138	83,5714	87,2000	84,0000	79,3651	81,3433
90 procentilis	89,1667	89,6296	88,5246	92,7419	89,4737	92,0635	84,4828	85,4658
95 procentilis	89,1667	89,6296	93,4959	92,7419	91,6667	92,0635	84,4828	88,7931

142 PRIEDAS. Akiduobės išorinio krašto – kaktos pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	94,1551	92,3391	83,7046	90,3998	91,1313	91,9052	88,9917	91,0307
standartinė vidurkio paklaida	0,73095	0,70958	2,80670	0,73787	0,64854	0,52069	0,75549	0,57375
mediana	93,0435	92,8571	92,0354	89,4231	92,7273	93,3962	87,9630	91,1765
standartinis nuokrypis	6,49686	6,26688	26,02824	6,39013	5,80071	4,62802	6,75728	5,25847
variacijos koeficientas	42,209	39,274	677,469	40,834	33,648	21,419	45,661	27,651
asimetrijos koeficientas	0,025	0,186	-2,043	0,238	-1,055	-0,390	0,322	-0,625
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,321	-0,715	3,450	-1,283	0,165	-0,578	-0,654	0,071
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	23,78	21,28	98,72	19,36	21,55	16,12	22,31	20,94
minimum	82,76	82,14	10,28	82,46	78,45	82,88	77,69	78,15
maximum	106,54	103,42	109,00	101,82	100,00	99,00	100,00	99,09
5 procentilis	82,7586	82,1429	10,2778	82,4561	78,4483	82,8829	77,6860	79,8165
10 procentilis	82,7586	82,1429	48,6962	82,4561	80,1527	82,8829	78,1901	84,1195
25 procentilis	90,6542	88,6957	83,9286	85,7143	89,2157	88,0000	85,8333	88,5965
50 procentilis	93,0435	92,8571	92,0354	89,4231	92,7273	93,3962	87,9630	91,1765
75 procentilis	98,0769	95,6897	96,3303	95,8333	95,2381	95,4128	90,0901	95,1923
90 procentilis	106,5421	103,4188	105,8818	100,0000	95,6140	99,0000	100,0000	97,2078
95 procentilis	106,5421	103,4188	109,0000	100,1724	98,2143	99,0000	100,0000	98,7662

143 PRIEDAS. Veido vidurinio ir apatinio trečdaliao gylio dešinėsios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	85,1914	86,1740	84,3573	84,8991	84,9364	84,8775	84,5094	84,7962
standartinė vidurkio paklaida	0,61827	0,31600	0,24281	0,25703	0,45634	0,28637	0,33062	0,41661
mediana	87,5817	86,8613	83,5714	85,8108	83,5992	83,9416	84,6154	84,5528
standartinis nuokrypis	5,49535	2,79080	2,25169	2,22592	4,08162	2,54535	2,95715	3,81831
variacijos koeficientas	30,199	7,789	5,070	4,955	16,660	6,479	8,745	14,580
asimetrijos koeficientas	-0,974	0,096	0,521	-0,676	0,841	2,896	0,386	-0,007
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	0,589	-1,576	-0,311	-0,939	0,272	14,729	0,063	0,768
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	19,89	7,93	8,11	6,48	15,65	17,65	10,48	19,44
minimum	72,41	82,61	80,56	81,02	78,95	82,35	80,30	75,52
maximum	92,31	90,54	88,67	87,50	94,59	100,00	90,78	94,96
5 procentilis	72,4138	82,6087	80,5556	81,0219	78,9474	82,3529	80,3030	76,9784
10 procentilis	72,4138	82,6087	82,1354	81,0219	81,0606	82,3529	80,3030	79,1702
25 procentilis	82,5503	83,4532	82,9268	84,1379	82,3529	83,3333	83,2117	83,0986
50 procentilis	87,5817	86,8613	83,5714	85,8108	83,5992	83,9416	84,6154	84,5528
75 procentilis	88,8112	88,8889	85,9155	86,7188	87,4126	85,8209	85,6115	87,3181
90 procentilis	92,3077	90,5405	88,0634	87,5000	90,4000	88,0000	90,3487	89,3617
95 procentilis	92,3077	90,5405	88,6667	87,5000	94,5946	88,0000	90,7801	91,7910

144 PRIEDAS. Veido vidurinio ir apatinio trečdaliao gylio kairiosios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	83,0423	84,5896	85,0764	84,6527	87,2980	85,6178	86,7844	85,0344
standartinė vidurkio paklaida	0,53299	0,51152	0,29405	0,22063	0,30116	0,35956	0,26726	0,35172
mediana	83,3333	83,9416	85,7143	84,7222	87,1795	84,3478	86,9565	84,7116
standartinis nuokrypis	4,73733	4,51761	2,72690	1,91070	2,69366	3,19580	2,39047	3,22360
variacijos koeficientas	22,442	20,409	7,436	3,651	7,256	10,213	5,714	10,392
asimetrijos koeficientas	-0,359	0,430	-0,261	-0,990	1,277	1,260	-0,097	-0,122
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,482	-0,023	-1,184	0,709	1,711	0,328	-0,761	-0,043
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	16,46	16,70	8,36	7,93	10,54	10,49	9,28	14,03
minimum	73,94	77,18	80,77	80,41	84,03	82,31	82,58	77,14
maximum	90,40	93,88	89,13	88,33	94,57	92,80	91,85	91,18
5 procentilis	73,9437	77,1812	80,7692	80,4054	84,0336	82,3077	82,5758	79,5775
10 procentilis	73,9437	77,1812	81,1963	80,4054	84,4037	82,3077	82,7557	79,8507
25 procentilis	80,7947	82,2222	81,7568	83,5938	85,6000	83,3333	84,4961	83,4561
50 procentilis	83,3333	83,9416	85,7143	84,7222	87,1795	84,3478	86,9565	84,7116
75 procentilis	87,6923	87,0229	87,3016	86,1538	87,8049	86,5079	88,6591	86,9705
90 procentilis	90,4000	93,8776	88,5038	86,4000	89,5161	92,8000	90,3226	89,8438
95 procentilis	90,4000	93,8776	89,1304	86,4000	94,5736	92,8000	90,3226	90,7692

145 PRIEDAS. Nosies galo išsikišimo – nosies aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	41,4150	45,9719	45,3514	41,9534	45,1931	45,2422	48,3900	46,2205
standartinė vidurkio paklaida	0,42497	0,47440	0,44576	0,89589	0,78228	0,40616	0,70642	0,73164
mediana	40,3846	47,0588	45,4545	42,1053	46,0000	44,8980	48,2143	45,0980
standartinis nuokrypis	3,77721	4,18979	4,13377	7,75864	6,99689	3,61007	6,31842	6,70556
variacijos koeficientas	14,267	17,554	17,088	60,196	48,956	13,033	39,922	44,964
asimetrijos koeficientas	-0,186	0,059	-0,199	0,242	-0,108	-1,104	0,463	0,636
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,257	-1,158	-0,222	-1,166	-0,453	1,553	-0,735	-0,297
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	13,93	13,35	14,94	24,94	26,65	15,39	20,00	24,58
minimum	33,90	39,29	36,84	31,58	32,61	35,56	40,00	35,42
maximum	47,83	52,63	51,79	56,52	59,26	50,94	60,00	60,00
5 procentilis	33,8983	39,2857	36,8421	31,5789	32,6087	36,5385	40,0000	37,0370
10 procentilis	33,8983	39,2857	40,8887	31,5789	34,0000	36,5385	40,0000	37,7778
25 procentilis	39,3939	42,3077	43,1034	36,3636	41,5094	44,6809	42,5532	41,8182
50 procentilis	40,3846	47,0588	45,4545	42,1053	46,0000	44,8980	48,2143	45,0980
75 procentilis	44,4444	48,1481	50,0000	52,0833	48,8889	47,4576	49,0566	50,0000
90 procentilis	47,8261	52,6316	51,1497	52,7273	52,0833	48,1481	60,0000	58,8235
95 procentilis	47,8261	52,6316	51,7857	52,7273	58,0000	50,9434	60,0000	59,5745

146 PRIEDAS. Nosies indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	96,0654	96,1073	98,0095	103,9559	97,1568	97,2412	99,0137	98,2152
standartinė vidurkio paklaida	0,62137	0,35447	0,61920	0,67670	0,77344	0,71318	0,67942	0,82379
mediana	96,2963	96,1538	95,8333	107,0175	97,9167	98,0392	97,9592	100,0000
standartinis nuokrypis	5,52288	3,13057	5,74225	5,86042	6,91785	6,33886	6,07691	7,55019
variacijos koeficientas	30,502	9,800	32,973	34,345	47,857	40,181	36,929	57,005
asimetrijos koeficientas	-0,502	0,167	0,829	-0,270	0,307	-0,332	0,385	-0,303
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,745	-0,512	-0,510	-1,360	-0,625	-0,531	-0,252	-0,841
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	18,38	10,73	18,58	18,50	24,73	22,24	21,98	27,30
minimum	85,96	91,23	91,23	94,55	87,27	84,91	88,89	83,33
maximum	104,35	101,96	109,80	113,04	112,00	107,14	110,87	110,64
5 procentilis	85,9649	91,2281	91,2281	94,5455	87,2727	84,9057	88,8889	84,3137
10 procentilis	85,9649	91,2281	91,6307	94,5455	88,6792	84,9057	88,8889	87,2727
25 procentilis	92,7273	93,8776	94,6429	98,2456	90,5660	93,6170	95,7447	92,5926
50 procentilis	96,2963	96,1538	95,8333	107,0175	97,9167	98,0392	97,9592	100,0000
75 procentilis	100,0000	98,1481	103,3898	110,2041	102,1277	102,0408	103,5714	105,7511
90 procentilis	104,3478	101,9608	106,8966	110,9091	106,0000	107,1429	110,8696	108,0000
95 procentilis	104,3478	101,9608	109,8039	110,9091	112,0000	107,1429	110,8696	108,5106

147 PRIEDAS. Burnos – veido pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	41,8153	42,7743	44,8416	45,5980	42,3618	44,9903	42,8179	42,9510
standartinė vidurkio paklaida	0,31866	0,52833	0,60337	0,56297	0,35763	0,49365	0,48915	0,62429
mediana	42,1053	42,4242	44,5313	42,9752	42,5000	43,6508	42,8571	44,2748
standartinis nuokrypis	2,83232	4,66604	5,59543	4,87545	3,19877	4,38765	4,37509	5,72170
variacijos koeficientas	8,022	21,772	31,309	23,770	10,232	19,251	19,141	32,738
asimetrijos koeficientas	0,830	0,331	0,133	0,632	0,466	0,296	-0,144	-0,919
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	0,705	-0,122	-0,300	-0,833	0,823	-1,356	0,365	1,505
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	10,58	17,10	21,06	15,12	14,74	13,18	17,07	28,76
minimum	37,75	34,87	35,04	39,72	36,57	38,89	33,79	25,78
maximum	48,33	51,97	56,10	54,84	51,30	52,07	50,86	54,55
5 procentilis	37,7483	34,8684	35,0365	39,7163	36,5672	38,8889	33,7931	32,8859
10 procentilis	37,7483	34,8684	37,2285	39,7163	39,0244	38,8889	34,4289	35,3131
25 procentilis	40,2985	39,2000	40,6504	41,5493	40,0000	41,7910	40,7692	39,5522
50 procentilis	42,1053	42,4242	44,5313	42,9752	42,5000	43,6508	42,8571	44,2748
75 procentilis	42,7481	44,6970	49,2308	48,1752	43,8596	48,8000	44,1860	46,7077
90 procentilis	48,3333	51,9685	50,8197	54,8387	46,7213	52,0661	50,8621	48,1818
95 procentilis	48,3333	51,9685	56,0976	54,8387	46,7213	52,0661	50,8621	50,0000

148 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio pločio – veido aukščio indeksas amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	93,3356	92,2045	94,8940	96,8858	94,2142	95,6122	95,7899	95,7655
standartinė vidurkio paklaida	0,72359	0,66776	0,60716	0,66758	0,78004	0,77734	0,64854	0,93387
mediana	94,0171	92,8000	93,1624	98,3471	92,0354	95,4955	94,4444	94,9791
standartinis nuokrypis	6,43143	5,89746	5,63061	5,78145	6,97687	6,90917	5,80069	8,55904
variacijos koeficientas	41,363	34,780	31,704	33,425	48,677	47,737	33,648	73,257
asimetrijos koeficientas	-0,137	-0,271	0,212	-0,567	1,273	-0,701	1,278	0,654
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,085	-1,559	-0,896	-0,285	0,785	-0,269	1,613	-0,321
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	23,11	15,88	18,67	20,05	25,74	23,16	22,52	32,65
minimum	82,44	83,33	85,71	85,61	85,04	81,51	87,29	82,81
maximum	105,56	99,21	104,39	105,66	110,78	104,67	109,80	115,46
5 procentilis	82,4427	83,3333	85,7143	85,6061	85,0394	81,5126	87,2881	83,4951
10 procentilis	82,4427	83,3333	87,4790	85,6061	88,6957	81,5126	87,7182	86,2832
25 procentilis	92,2535	85,8407	92,1053	92,1053	90,0990	94,5455	93,3333	88,7084
50 procentilis	94,0171	92,8000	93,1624	98,3471	92,0354	95,4955	94,4444	94,9791
75 procentilis	96,8992	97,4359	99,0991	100,8621	95,9854	100,0000	97,1154	100,0000
90 procentilis	105,5556	99,2126	103,3546	105,6604	108,3333	104,6729	109,8039	109,5745
95 procentilis	105,5556	99,2126	104,3860	105,6604	110,7843	104,6729	109,8039	113,1313

149 PRIEDAS. Veido vidurinio trečdaliao – veido aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	62,8037	62,6407	64,7927	59,8750	62,9150	61,6468	63,9306	65,0805
standartinė vidurkio paklaida	0,43441	0,41252	0,40620	0,56935	0,47344	0,79240	0,18867	0,41958
mediana	62,6984	65,4867	65,0794	59,8485	64,6018	62,1622	63,5593	64,6018
standartinis nuokrypis	3,86111	3,64324	3,76695	4,93068	4,23454	7,04302	1,68752	3,84556
variacijos koeficientas	14,908	13,273	14,190	24,312	17,931	49,604	2,848	14,788
asimetrijos koeficientas	0,370	-0,655	-1,161	-1,409	-0,452	-1,405	0,413	0,389
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,001	-1,165	1,003	1,461	-1,048	1,727	-1,116	-0,582
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	12,74	10,08	13,81	17,34	13,56	26,83	5,00	14,32
minimum	57,26	56,06	55,56	48,11	54,95	43,93	61,67	58,49
maximum	70,00	66,14	69,37	65,45	68,52	70,75	66,67	72,82
5 procentilis	57,2650	56,0606	55,5556	48,1132	54,9550	43,9252	61,6667	59,0476
10 procentilis	57,2650	56,0606	59,7436	48,1132	56,5217	43,9252	61,6667	60,6061
25 procentilis	59,8592	59,8485	62,2807	58,7719	59,4059	60,9091	62,5787	62,6168
50 procentilis	62,6984	65,4867	65,0794	59,8485	64,6018	62,1622	63,5593	64,6018
75 procentilis	65,8915	65,5738	66,9421	62,3077	66,6667	65,5462	65,4867	67,9572
90 procentilis	70,0000	66,1417	69,0632	65,4545	67,5926	70,7547	66,6667	71,1902
95 procentilis	70,0000	66,1417	69,3694	65,4545	68,5185	70,7547	66,6667	72,3214

150 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao – veido pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	81,3934	85,2837	85,0095	86,3228	91,3822	86,6992	85,1749	84,7585
standartinė vidurkio paklaida	0,64992	0,68460	0,44560	0,62688	0,63707	0,68648	0,81506	0,73025
mediana	80,1527	86,3636	87,0229	85,1064	91,2000	88,0952	84,6154	83,8843
standartinis nuokrypis	5,77660	6,04622	5,44249	5,42897	5,69811	6,10159	7,29013	6,69285
variacijos koeficientas	33,369	36,557	41,731	29,474	32,468	37,229	53,146	44,794
asimetrijos koeficientas	1,460	-0,763	1,831	0,684	-0,323	0,396	0,264	1,011
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	1,471	-0,340	1,204	-0,580	-0,580	-0,522	-1,119	1,567
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	20,47	19,77	18,39	17,23	21,40	26,40	22,07	33,07
minimum	75,36	73,03	69,93	79,55	79,37	79,10	74,48	72,39
maximum	95,83	92,80	88,32	96,77	100,77	105,50	96,55	105,45
5 procentilis	75,3623	73,0263	69,9301	79,5455	80,3150	79,1045	74,4828	76,5431
10 procentilis	76,8212	73,0263	78,4587	79,5455	82,7869	79,1045	74,8375	77,9412
25 procentilis	76,9231	84,8485	84,7458	81,6901	88,2813	80,6452	78,2946	79,8658
50 procentilis	80,1527	86,3636	87,0229	85,1064	91,2000	88,0952	84,6154	83,8843
75 procentilis	83,5714	89,5105	95,9016	87,5912	96,4912	90,0000	88,8889	88,6957
90 procentilis	95,8333	92,8000	96,7077	96,7742	97,5806	95,2381	96,5517	90,9836
95 procentilis	95,8333	92,8000	98,3212	96,7742	100,7692	95,2381	96,5517	97,5205

151 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdaliao – vidurinio trečdaliao aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	81,1638	75,8317	77,1100	103,3841	81,9681	90,7145	82,0151	81,0567
standartinė vidurkio paklaida	2,41239	1,71959	1,66338	4,24754	1,58459	1,99727	1,32890	1,45215
mediana	80,2817	73,1707	73,2394	93,0556	75,3425	87,6923	83,0769	84,3405
standartinis nuokrypis	21,44177	15,18697	15,42553	36,78473	14,17299	17,75210	11,88603	13,30920
variacijos koeficientas	459,749	230,644	237,947	1353,117	200,874	315,137	141,278	177,135
asimetrijos koeficientas	1,332	0,530	0,378	1,533	0,224	1,842	0,141	-0,251
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	0,971	-0,554	-0,933	1,408	-1,200	2,781	-1,384	-0,785
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	72,84	49,71	48,38	121,74	46,67	65,93	35,06	50,03
minimum	60,00	55,70	55,84	69,62	60,00	72,37	64,94	54,32
maximum	132,84	105,41	104,23	191,36	106,67	138,30	100,00	104,35
5 procentilis	60,0000	55,6962	55,8442	69,6203	60,0000	72,3684	64,9351	57,7768
10 procentilis	63,0952	55,6962	56,5063	69,6203	66,2162	72,3684	64,9351	60,5634
25 procentilis	63,2184	68,9189	66,2338	72,1519	71,4286	80,5556	72,9730	72,6027
50 procentilis	80,2817	73,1707	73,2394	93,0556	75,3425	87,6923	83,0769	84,3405
75 procentilis	84,7222	83,0986	94,4444	97,1831	91,7229	95,6522	91,5493	89,3333
90 procentilis	132,8358	105,4054	100,0000	191,3580	104,6875	138,2979	100,0000	98,3871
95 procentilis	132,8358	105,4054	104,2254	191,3580	106,6667	138,2979	100,0000	103,1746

152 PRIEDAS. Veido viršutinio trečdalo – veido apatinio trečdalo aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	92,1620	83,1872	89,9670	113,6129	90,9081	101,3855	96,4568	101,7247
standartinė vidurkio paklaida	2,39057	1,72627	2,14934	5,04583	1,68673	1,59805	1,68308	1,78741
mediana	95,8333	78,5714	86,4407	108,3333	88,7097	96,6102	93,1034	100,0000
standartinis nuokrypis	21,24783	15,24601	19,93213	43,69818	15,08657	14,20375	15,05394	16,38186
variacijos koeficientas	451,470	232,441	397,290	1909,531	227,605	201,747	226,621	268,365
asimetrijos koeficientas	0,956	1,276	0,380	1,668	0,025	0,329	-0,003	0,272
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	0,640	1,061	-1,296	1,954	-1,144	-1,091	-1,424	-0,385
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	80,56	52,89	58,54	150,00	50,13	45,36	44,33	66,35
minimum	60,71	67,11	64,79	71,43	65,38	82,09	73,53	67,69
maximum	141,27	120,00	123,33	221,43	115,52	127,45	117,86	134,04
5 procentilis	60,7143	67,1053	64,7887	71,4286	65,3846	82,0896	73,5294	81,1321
10 procentilis	76,3889	67,1053	67,2144	71,4286	73,3333	82,0896	73,5294	83,0349
25 procentilis	78,6667	73,3333	71,0145	79,6610	79,6610	89,2308	82,4817	88,1850
50 procentilis	95,8333	78,5714	86,4407	108,3333	88,7097	96,6102	93,1034	100,0000
75 procentilis	98,2759	85,7143	110,9375	114,5161	101,5625	112,9630	111,6667	108,7719
90 procentilis	141,2698	120,0000	118,8679	221,4286	112,2807	127,4510	117,8571	128,8462
95 procentilis	141,2698	120,0000	123,3333	221,4286	115,5172	127,4510	117,8571	132,6531

153 PRIEDAS. Viršutinės lūpos raudonio – odinės dalies aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	27,1356	23,9297	21,9862	17,2554	44,8665	34,1328	28,3672	32,2665
standartinė vidurkio paklaida	0,87534	0,97788	0,62503	1,07314	2,00844	1,16515	1,32632	3,74285
mediana	26,6667	26,6667	23,0769	13,3333	46,6063	27,2727	26,3158	26,3158
standartinis nuokrypis	7,78019	8,63637	5,79625	9,29366	17,96404	10,35612	11,86295	34,30382
variacijos koeficientas	60,531	74,587	33,597	86,372	322,707	107,249	140,730	1176,752
asimetrijos koeficientas	0,088	-0,874	-0,033	1,095	0,776	0,634	0,199	4,266
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,923	-0,435	-1,368	0,597	1,314	-0,817	-0,919	19,147
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	25,71	27,08	16,96	31,94	79,22	32,32	37,14	193,75
minimum	14,29	6,25	14,29	5,56	13,64	22,22	9,52	6,25
maximum	40,00	33,33	31,25	37,50	92,86	54,55	46,67	200,00
5 procentilis	14,2857	6,2500	14,2857	5,5556	13,6364	22,2222	9,5238	7,1429
10 procentilis	14,2857	6,2500	14,2857	5,5556	27,2727	22,2222	9,5238	10,0000
25 procentilis	21,0526	21,0526	15,3846	10,5263	33,3333	26,6667	22,2222	17,5000
50 procentilis	26,6667	26,6667	23,0769	13,3333	46,6063	27,2727	26,3158	26,3158
75 procentilis	31,2500	31,2500	27,2727	21,4286	58,3333	42,8571	36,3636	35,7143
90 procentilis	40,0000	33,3333	29,3750	37,5000	58,3333	54,5455	46,6154	41,6667
95 procentilis	40,0000	33,3333	31,2500	37,5000	92,8571	54,5455	46,6667	50,0000

154 PRIEDAS. Viršutinės lūpos raudonio – apatinės lūpos raudonio aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	71,0589	63,9815	72,9974	72,6667	98,0174	68,0862	87,5074	83,5587
standartinė vidurkio paklaida	3,87304	4,98277	3,31440	3,85472	4,65212	3,17293	5,07143	5,48435
mediana	66,6667	50,0000	75,0000	60,0000	83,3333	57,1429	70,0000	66,6667
standartinis nuokrypis	34,42433	44,00663	30,73646	33,38285	41,60987	28,20163	45,36027	50,26487
variacijos koeficientas	1185,034	1936,583	944,730	1114,414	1731,381	795,332	2057,554	2526,557
asimetrijos koeficientas	0,883	1,008	0,070	1,472	1,204	1,206	1,827	2,042
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,298	-0,456	-0,040	0,861	0,587	-0,004	2,179	6,728
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	108,33	133,33	120,00	100,00	150,00	87,50	155,56	295,00
minimum	25,00	16,67	13,33	50,00	50,00	37,50	44,44	5,00
maximum	133,33	150,00	133,33	150,00	200,00	125,00	200,00	300,00
5 procentilis	25,0000	16,6667	13,3333	50,0000	50,0000	37,5000	44,4444	25,0000
10 procentilis	25,0000	16,6667	37,5000	50,0000	58,3333	37,5000	44,4444	44,4444
25 procentilis	50,0000	33,3333	55,5556	50,0000	71,4286	50,0000	62,5000	50,0000
50 procentilis	66,6667	50,0000	75,0000	60,0000	83,3333	57,1429	70,0000	66,6667
75 procentilis	71,4286	75,0000	100,0000	100,0000	114,2857	66,6667	85,7143	100,0000
90 procentilis	133,3333	150,0000	110,0000	150,0000	162,5000	120,0000	200,0000	150,0000
95 procentilis	133,3333	150,0000	133,3333	150,0000	200,0000	125,0000	200,0000	166,6667

155 PRIEDAS. Apatinės lūpos – viršutinės lūpos aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	100,2001	90,4738	95,9903	102,4019	89,2020	106,1212	84,1536	96,8527
standartinė vidurkio paklaida	3,11938	2,62171	3,32151	2,39832	1,71290	3,43686	2,02610	3,03625
mediana	96,0000	85,7143	92,8571	94,1176	86,6176	89,4737	86,3636	94,1176
standartinis nuokrypis	27,72562	23,15432	30,80238	20,77002	15,32064	30,54751	18,12200	27,82766
variacijos koeficientas	768,710	536,122	948,787	431,394	234,722	933,150	328,407	774,379
asimetrijos koeficientas	0,321	-0,054	1,364	1,711	0,257	0,927	0,014	-0,414
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,275	-1,175	2,288	2,003	0,531	-0,192	-1,014	0,391
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	82,49	72,62	127,83	73,85	71,36	101,30	57,76	134,29
minimum	62,96	52,38	52,17	80,00	52,17	71,43	56,52	19,05
maximum	145,45	125,00	180,00	153,85	123,53	172,73	114,29	153,33
5 procentilis	62,9630	52,3810	52,1739	84,2105	71,5528	71,4286	56,5217	38,8889
10 procentilis	62,9630	52,3810	64,6522	84,2105	73,9130	71,4286	56,5217	68,4211
25 procentilis	75,0000	70,3704	75,0000	88,2353	78,9474	84,2105	65,5844	81,8182
50 procentilis	96,0000	85,7143	92,8571	94,1176	86,6176	89,4737	86,3636	94,1176
75 procentilis	128,5714	111,1111	111,1111	105,8824	100,0000	125,0000	94,7368	118,1818
90 procentilis	145,4545	125,0000	113,3333	153,8462	110,5263	172,7273	113,5238	131,3725
95 procentilis	145,4545	125,0000	180,0000	153,8462	123,5294	172,7273	114,2857	140,0000

157 PRIEDAS. Galvos indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	80,1893	82,5400	82,8921	82,4289	84,5948	83,9180	82,8417	82,9773
standartinė vidurkio paklaida	0,87582	0,37287	0,34918	0,30185	0,37129	0,38687	0,31273	0,33443
mediana	81,8653	82,4176	82,3834	81,7204	83,1522	82,4176	82,9670	82,5383
standartinis nuokrypis	7,78449	3,29313	3,23812	2,61406	3,32092	3,43857	2,79715	3,06506
variacijos koeficientas	60,598	10,845	10,485	6,833	11,029	11,824	7,824	9,395
asimetrijos koeficientas	-1,806	0,328	0,994	0,250	0,791	0,430	-1,372	0,219
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	2,656	-0,687	0,036	-1,326	-0,140	-1,248	2,040	-0,445
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	29,64	13,38	11,07	7,87	11,97	10,21	11,74	12,49
minimum	58,82	74,76	78,65	78,65	80,47	79,56	75,69	77,05
maximum	88,46	88,14	89,71	86,52	92,44	89,77	87,43	89,53
5 procentilis	58,8235	78,5000	78,6458	78,6458	80,4734	79,5580	75,6906	77,9570
10 procentilis	72,7273	78,5000	79,4872	78,6458	80,6658	79,5580	76,2794	78,8889
25 procentilis	80,0000	79,6791	81,0256	80,8081	82,1229	81,0811	81,9672	81,1828
50 procentilis	81,8653	82,4176	82,3834	81,7204	83,1522	82,4176	82,9670	82,5383
75 procentilis	85,2459	84,1026	83,0769	84,8649	86,6706	86,6667	84,5745	84,7953
90 procentilis	88,4615	88,1443	88,5714	86,5169	88,8268	89,7727	86,4407	87,6404
95 procentilis	88,4615	88,1443	89,7143	86,5169	92,4419	89,7727	86,4407	87,6471

158 PRIEDAS. Veido indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	91,6500	91,3949	91,5663	90,0281	88,0934	88,7804	85,9599	86,0863
standartinė vidurkio paklaida	0,95099	0,92030	0,77530	0,52330	0,50937	0,48035	0,66797	1,04809
mediana	91,6031	90,4000	95,9016	88,4615	88,2813	88,8060	88,8889	85,9375
standartinis nuokrypis	8,45262	8,12789	7,18982	4,53189	4,55597	4,26947	5,97448	9,60589
variacijos koeficientas	71,447	66,063	51,693	20,538	20,757	18,228	35,694	92,273
asimetrijos koeficientas	-0,385	-0,303	-0,349	0,498	-0,467	-0,108	-0,745	-0,141
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,175	0,320	-1,540	-0,917	0,321	-0,576	-0,510	0,008
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	25,42	31,26	20,28	13,81	17,57	18,13	19,86	44,96
minimum	77,48	74,34	79,72	84,67	78,26	80,95	73,79	63,51
maximum	102,90	105,60	100,00	98,48	95,83	99,08	93,65	108,47
5 procentilis	77,4834	74,3421	79,7203	84,6715	78,2609	80,9524	73,7931	71,3235
10 procentilis	77,4834	74,3421	82,1643	84,6715	80,3150	83,4646	74,2599	73,8255
25 procentilis	83,5714	88,6364	83,7398	85,8156	86,4000	86,2903	83,7209	79,1877
50 procentilis	91,6031	90,4000	95,9016	88,4615	88,2813	88,8060	88,8889	85,9375
75 procentilis	100,0000	96,0630	98,4375	92,9577	89,6000	91,7355	89,6825	91,9643
90 procentilis	100,7692	105,6000	99,4068	98,4848	94,7761	95,2000	93,4769	97,7978
95 procentilis	102,8986	105,6000	100,0000	98,4848	95,8333	95,2000	93,6508	98,3471

159 PRIEDAS. Veido vidurinio aukšto indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	57,7846	57,0568	59,2372	53,9796	55,3282	54,7131	54,9117	55,9998
standartinė vidurkio paklaida	0,91184	0,43956	0,52181	0,67296	0,38890	0,73467	0,39030	0,74553
mediana	57,2464	56,5517	59,2308	54,4715	54,1667	57,0248	55,8140	55,6466
standartinis nuokrypis	8,10464	3,88206	4,83906	5,82803	3,47844	6,52985	3,49099	6,83294
variacijos koeficientas	65,685	15,070	23,417	33,966	12,100	42,639	12,187	46,689
asimetrijos koeficientas	-0,198	-0,514	-0,101	-0,991	0,676	-1,553	-0,445	-0,197
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,129	0,225	-1,225	0,456	0,485	2,030	-1,132	-1,084
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	25,63	14,52	15,12	20,23	14,24	24,50	10,56	23,83
minimum	44,37	48,68	51,82	41,13	49,19	37,90	48,97	42,57
maximum	70,00	63,20	66,94	61,36	63,43	62,40	59,52	66,39
5 procentilis	44,3709	48,6842	51,8248	41,1290	49,1935	37,9032	48,9655	44,7761
10 procentilis	44,3709	48,6842	52,7502	41,1290	52,6316	37,9032	49,0690	45,5882
25 procentilis	50,7143	55,3030	53,4351	51,0638	52,8986	52,3810	52,2727	51,6667
50 procentilis	57,2464	56,5517	59,2308	54,4715	54,1667	57,0248	55,8140	55,6466
75 procentilis	63,9098	59,2000	63,9344	56,9231	56,8000	59,0551	57,4627	63,0748
90 procentilis	70,0000	63,2000	64,9264	61,3636	60,1626	62,4000	59,4444	64,2857
95 procentilis	70,0000	63,2000	66,9421	61,3636	63,4328	62,4000	59,5238	65,5462

160 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	41,3894	41,9067	40,8782	40,1909	42,0741	41,1385	39,9150	39,1466
standartinė vidurkio paklaida	0,51677	0,48485	0,86510	0,51069	0,47224	0,41009	0,33285	0,44511
mediana	41,8803	41,3793	40,1786	39,8374	43,1373	41,7391	40,1961	40,1961
standartinis nuokrypis	4,59314	4,28208	8,02257	4,42268	4,22382	3,64492	2,97709	4,07951
variacijos koeficientas	21,097	18,336	64,362	19,560	17,841	13,285	8,863	16,642
asimetrijos koeficientas	-0,001	-1,071	1,576	0,323	-0,217	-0,423	-1,144	-0,172
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,174	0,869	2,458	-0,800	-1,112	-0,770	0,847	-0,657
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	17,23	15,37	31,30	14,57	12,82	14,01	10,65	16,48
minimum	32,77	31,75	31,09	33,33	35,29	32,38	33,04	29,36
maximum	50,00	47,12	62,39	47,90	48,11	46,39	43,69	45,83
5 procentilis	32,7731	31,7460	31,0924	33,3333	35,2941	35,4545	33,0357	33,6449
10 procentilis	32,7731	31,7460	32,6611	33,3333	35,3982	35,4545	33,0357	34,6154
25 procentilis	37,7193	40,0000	34,9057	37,3913	38,9107	39,4231	40,0000	35,7480
50 procentilis	41,8803	41,3793	40,1786	39,8374	43,1373	41,7391	40,1961	40,1961
75 procentilis	43,6364	45,3608	44,0367	45,1327	45,6311	43,5644	42,0561	41,9048
90 procentilis	50,0000	47,1154	50,0513	47,8992	48,0769	46,3918	43,6061	44,5455
95 procentilis	50,0000	47,1154	62,3932	47,8992	48,1132	46,3918	43,6893	45,6522

161 PRIEDAS. Tarpakinio indekso (*intercanthal index*) amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	32,2877	31,0082	32,2261	34,0581	27,9082	32,7029	32,9857	34,7045
standartinė vidurkio paklaida	0,34060	0,47883	0,28871	0,50251	0,43949	0,44045	0,46574	0,42253
mediana	32,2917	29,7297	32,6087	34,3434	26,4706	32,6923	33,9806	35,4167
standartinis nuokrypis	3,02735	4,22890	2,67741	4,35185	3,93095	3,91482	4,16569	3,87259
variacijos koeficientas	9,165	17,884	7,169	18,939	15,452	15,326	17,353	14,997
asimetrijos koeficientas	-0,111	0,558	-0,340	0,364	0,690	0,035	-1,344	0,114
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,204	-0,594	-1,358	-1,053	-0,352	-0,986	0,622	-0,324
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	9,39	14,34	7,95	12,88	13,15	12,78	13,10	16,83
minimum	27,72	24,79	27,83	29,06	22,64	26,17	23,64	28,43
maximum	37,11	39,13	35,78	41,94	35,79	38,95	36,73	45,26
5 procentilis	27,7228	24,7934	27,8261	29,0598	22,6415	26,1682	23,6364	29,0323
10 procentilis	27,7228	24,7934	28,8288	29,0598	22,7273	26,1682	23,6364	29,7030
25 procentilis	28,9474	28,4314	28,8462	29,5652	25,9259	29,3478	33,0000	30,3030
50 procentilis	32,2917	29,7297	32,6087	34,3434	26,4706	32,6923	33,9806	35,4167
75 procentilis	34,7826	34,6154	34,6535	37,2340	29,8009	37,3737	36,2637	37,6008
90 procentilis	37,1134	39,1304	35,3084	41,9355	35,1648	37,5000	36,7347	38,4615
95 procentilis	37,1134	39,1304	35,7798	41,9355	35,7895	38,9474	36,7347	40,6699

162 PRIEDAS. Akies plyšio dešinėsios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	102,9542	106,4002	93,1137	84,0826	111,0552	100,5626	93,9545	87,6056
standartinė vidurkio paklaida	1,33070	1,91048	1,28085	1,12570	1,82823	1,55170	1,30750	1,45036
mediana	100,0000	110,3448	96,8750	88,2353	110,7143	102,7027	93,7500	86,1111
standartinis nuokrypis	11,82753	16,87294	11,87807	9,74889	16,35217	13,79177	11,69465	13,29281
variacijos koeficientas	139,891	284,696	141,089	95,041	267,393	190,213	136,765	176,699
asimetrijos koeficientas	0,423	0,224	-1,797	-1,155	1,088	0,777	0,557	0,116
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,386	-0,896	2,781	0,228	1,445	0,607	1,330	-0,257
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	40,80	53,33	46,06	34,11	66,67	51,06	47,01	59,06
minimum	83,33	83,33	60,61	62,86	87,50	81,08	72,22	59,46
maximum	124,14	136,67	106,67	96,97	154,17	132,14	119,23	118,52
5 procentilis	83,3333	83,3333	60,6061	62,8571	87,5000	81,0811	72,2222	63,8889
10 procentilis	83,3333	83,3333	78,7224	62,8571	91,1765	84,8485	72,2222	71,8750
25 procentilis	96,7742	90,9091	87,1795	82,3529	100,0000	86,4865	90,9091	78,6367
50 procentilis	100,0000	110,3448	96,8750	88,2353	110,7143	102,7027	93,7500	86,1111
75 procentilis	106,2500	112,5000	100,0000	91,1765	117,8571	106,6667	94,1991	96,7473
90 procentilis	124,1379	136,6667	102,0000	93,5484	125,9259	132,1429	119,2308	106,2500
95 procentilis	124,1379	136,6667	106,6667	93,5484	154,1667	132,1429	119,2308	111,1111

163 PRIEDAS. Akies plyšio krašto kairiosios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	105,6121	107,6898	97,0228	88,4695	114,5534	99,4165	96,9355	87,7221
standartinė vidurkio paklaida	1,20475	2,06685	1,32827	1,32543	1,80307	1,31991	1,46201	1,18605
mediana	103,1250	107,1429	100,0000	94,1176	114,8148	106,0606	93,9394	88,2251
standartinis nuokrypis	10,70806	18,25394	12,31789	11,47857	16,12716	11,73165	13,07664	10,87030
variacijos koeficientas	114,663	333,206	151,730	131,758	260,085	137,632	170,998	118,163
asimetrijos koeficientas	0,700	0,251	-1,220	-0,850	0,838	-0,614	1,165	-0,053
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,228	-1,097	1,111	-0,354	0,642	-1,342	1,244	-0,317
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	36,11	53,33	46,67	37,32	63,54	30,03	49,15	49,95
minimum	88,89	83,33	66,67	65,71	90,63	81,08	77,78	64,86
maximum	125,00	136,67	113,33	103,03	154,17	111,11	126,92	114,81
5 procentilis	88,8889	83,3333	66,6667	65,7143	90,6250	81,0811	77,7778	72,0930
10 procentilis	88,8889	83,3333	79,2308	65,7143	94,1176	81,0811	77,7778	72,7273
25 procentilis	100,0000	90,9091	91,8919	87,0968	103,3621	84,8485	90,9091	80,3125
50 procentilis	103,1250	107,1429	100,0000	94,1176	114,8148	106,0606	93,9394	88,2251
75 procentilis	105,7143	113,7931	105,7143	94,1176	120,6897	110,0000	100,0000	95,8929
90 procentilis	125,0000	136,6667	109,0000	102,9412	133,3333	111,1111	126,9231	100,0000
95 procentilis	125,0000	136,6667	113,3333	102,9412	154,1667	111,1111	126,9231	103,7037

164 PRIEDAS. Viršutinės lūpos aukščio – burnos pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	36,4024	34,9519	32,8255	29,4975	36,2408	30,8650	35,3795	31,4969
standartinė vidurkio paklaida	0,99134	0,54753	0,69249	0,76426	0,70379	0,79476	0,46925	0,87735
mediana	33,3333	34,6939	34,6154	28,3333	34,6939	34,5455	35,8491	31,2920
standartinis nuokrypis	8,81124	4,83568	6,42186	6,61868	6,29491	7,06400	4,19712	8,04108
variacijos koeficientas	77,638	23,384	41,240	43,807	39,626	49,900	17,616	64,659
asimetrijos koeficientas	-0,333	0,183	-0,235	0,253	0,762	-1,008	-0,415	0,481
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,767	-1,066	-1,268	-1,094	0,096	-0,451	-1,122	0,009
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	28,98	14,98	20,37	20,69	23,57	20,86	12,17	34,27
minimum	19,30	28,57	21,74	19,70	27,45	18,03	28,57	17,24
maximum	48,28	43,55	42,11	40,38	51,02	38,89	40,74	51,52
5 procentilis	19,2982	28,5714	21,7391	19,6970	27,4510	18,0328	28,5714	20,7547
10 procentilis	19,2982	28,5714	25,0000	19,6970	30,0000	18,0328	28,5989	20,7547
25 procentilis	29,8246	31,0345	25,8065	25,0000	30,9091	28,0000	32,2034	25,9755
50 procentilis	33,3333	34,6939	34,6154	28,3333	34,6939	34,5455	35,8491	31,2920
75 procentilis	43,8596	38,9831	38,1818	37,2881	39,5833	35,1852	39,6226	36,0000
90 procentilis	48,2759	43,5484	40,6316	40,3846	43,8596	38,8889	40,6322	43,1373
95 procentilis	48,2759	43,5484	42,1053	40,3846	51,0204	38,8889	40,7407	46,9388

165 PRIEDAS. Apatinės lūpos aukščio – burnos pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	35,0053	30,7630	30,3845	29,4520	31,9111	30,9418	29,2529	29,6937
standartinė vidurkio paklaida	0,95510	0,60405	0,75162	0,62596	0,64502	0,59080	0,52295	1,01898
mediana	33,9286	31,5789	32,7273	30,0000	30,3061	29,0909	30,7692	28,0000
standartinis nuokrypis	8,48914	5,33484	6,97020	5,42100	5,76924	5,25117	4,67740	9,33915
variacijos koeficientas	72,065	28,461	48,584	29,387	33,284	27,575	21,878	87,220
asimetrijos koeficientas	0,197	-0,746	-0,405	0,105	0,344	1,633	-0,488	-0,071
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,966	-0,650	-1,120	-1,320	-0,392	2,313	-1,287	0,022
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	28,14	16,53	20,38	15,47	23,41	20,05	13,52	41,21
minimum	22,81	20,75	18,75	21,82	20,34	24,59	21,67	7,27
maximum	50,94	37,29	39,13	37,29	43,75	44,64	35,19	48,48
5 procentilis	22,8070	20,7547	18,7500	22,0588	25,4237	24,5902	22,2222	11,1111
10 procentilis	22,8070	20,7547	19,1734	22,0588	25,4237	24,5902	22,2222	18,7541
25 procentilis	28,0702	28,5714	25,8065	23,8806	27,1186	27,8689	23,3893	24,2355
50 procentilis	33,9286	31,5789	32,7273	30,0000	30,3061	29,0909	30,7692	28,0000
75 procentilis	42,1053	34,4828	37,9310	36,5385	36,8421	31,4815	32,6531	36,3473
90 procentilis	42,8571	37,2881	38,4615	37,2881	38,7755	44,6429	35,0629	42,3077
95 procentilis	50,9434	37,2881	39,1304	37,2881	43,7500	44,6429	35,1852	46,9388

166 PRIEDAS. Ausies dešinėsios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	52,1241	51,3436	50,7112	48,5533	53,2808	50,8002	55,3330	52,8766
standartinė vidurkio paklaida	0,85840	0,49862	0,70439	0,73737	0,65630	0,72034	0,39946	0,70890
mediana	50,0000	50,6667	50,6849	47,5610	53,6621	47,1429	54,5455	52,5641
standartinis nuokrypis	7,62962	4,40371	6,53222	6,38584	5,87016	6,40249	3,57285	6,49715
variacijos koeficientas	58,211	19,393	42,670	40,779	34,459	40,992	12,765	42,213
asimetrijos koeficientas	0,328	0,446	-0,435	0,866	-0,844	0,500	0,322	0,066
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,376	-1,173	-0,476	0,065	0,150	-1,127	-1,359	-0,626
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	20,88	13,13	23,21	21,71	21,54	20,43	9,97	25,66
minimum	42,50	45,33	37,50	40,26	40,00	42,25	50,68	39,13
maximum	63,38	58,46	60,71	61,97	61,54	62,69	60,66	64,79
5 procentilis	42,5000	45,3333	37,5000	40,2597	40,0000	42,2535	50,6849	43,0556
10 procentilis	42,5000	45,3333	41,6447	40,2597	41,9355	45,3333	50,6849	44,3651
25 procentilis	47,0588	47,8261	46,1538	44,4444	49,2063	45,7143	52,6316	48,5294
50 procentilis	50,0000	50,6667	50,6849	47,5610	53,6621	47,1429	54,5455	52,5641
75 procentilis	61,9718	55,3846	55,1724	52,1739	57,8125	56,7164	58,8235	56,7568
90 procentilis	63,3803	58,4615	58,8900	61,9718	59,3750	62,6866	60,6508	62,6979
95 procentilis	63,3803	58,4615	60,7143	61,9718	61,5385	62,6866	60,6557	63,4921

167 PRIEDAS. Ausies kairiosios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	49,7133	51,1415	50,9757	51,5673	52,7297	52,1859	52,3466	53,5682
standartinė vidurkio paklaida	0,82187	0,40852	0,76524	0,44784	0,60018	0,87886	0,59109	0,54097
mediana	47,4359	52,1739	51,3158	51,4286	54,8387	49,3333	50,7692	53,9545
standartinis nuokrypis	7,30495	3,60799	7,09655	3,87842	5,36820	7,81151	5,28686	4,95810
variacijos koeficientas	53,362	13,018	50,361	15,042	28,818	61,020	27,951	24,583
asimetrijos koeficientas	0,646	-0,498	-0,122	0,139	-1,012	0,403	0,265	-0,718
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,626	-1,016	-1,271	-1,008	0,130	-0,906	-1,365	0,110
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	24,16	10,81	21,08	12,20	19,69	25,95	15,54	20,69
minimum	39,47	45,07	39,19	45,33	39,68	39,73	45,07	40,85
maximum	63,64	55,88	60,27	57,53	59,38	65,67	60,61	61,54
5 procentilis	39,4737	45,0704	39,1892	45,3333	42,0290	39,7260	45,0704	43,0380
10 procentilis	39,4737	45,0704	41,6234	45,3333	42,0290	45,8333	45,0704	46,7532
25 procentilis	43,8356	48,7805	44,7368	48,5294	50,7246	47,1429	48,6486	51,3158
50 procentilis	47,4359	52,1739	51,3158	51,4286	54,8387	49,3333	50,7692	53,9545
75 procentilis	53,9474	52,9412	59,1549	55,8442	56,2500	57,3770	57,9710	57,1451
90 procentilis	63,6364	55,8824	60,2509	57,5342	57,8125	65,6716	60,4545	59,7015
95 procentilis	63,6364	55,8824	60,2740	57,5342	59,3750	65,6716	60,6061	60,0000

168 PRIEDAS. Apatinės lūpos – apatinio žandikaulio aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54 (n=79)</i>	<i>55-64 (n=78)</i>	<i>65-74 (n=86)</i>	<i>>75 (n=75)</i>	<i>45-54 (n=80)</i>	<i>55-64 (n=79)</i>	<i>65-74 (n=80)</i>	<i>>75 (n=84)</i>
vidurkis	41,6220	37,8452	39,2993	38,6648	39,0030	39,8826	38,1569	39,2023
standartinė vidurkio paklaida	1,05117	,93963	1,23560	,90542	,85023	,62535	,67144	1,15753
mediana	38,7755	41,6667	38,6364	39,0244	35,8571	41,4634	38,0952	38,5598
standartinis nuokrypis	9,34297	8,29855	11,45846	7,84115	7,60471	5,55823	6,00556	10,60890
variacijos koeficientas	87,291	68,866	131,296	61,484	57,832	30,894	36,067	112,549
asimetrijos koeficientas	0,030	-0,453	0,728	-0,425	0,897	0,149	-0,333	-0,521
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,378	-1,385	-0,447	-0,323	-0,265	-0,186	-1,213	0,142
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	28,41	22,50	35,58	28,21	25,72	19,77	18,86	47,89
minimum	28,00	25,00	27,27	23,08	29,55	31,25	27,08	10,00
maximum	56,41	47,50	62,86	51,28	55,26	51,02	45,95	57,89
5 procentilis	28,0000	25,0000	27,2727	24,5614	29,5455	31,2500	28,2609	19,4444
10 procentilis	28,0000	25,0000	27,3599	24,5614	31,9149	31,2500	28,2609	24,2857
25 procentilis	33,3333	32,6531	27,6596	32,6531	32,6087	36,3636	32,2222	31,9200
50 procentilis	38,7755	41,6667	38,6364	39,0244	35,8571	41,4634	38,0952	38,5598
75 procentilis	50,0000	44,4444	45,4545	43,1373	41,4634	42,5000	43,9024	47,0588
90 procentilis	56,4103	47,5000	58,2321	51,2821	52,5000	51,0204	45,9459	52,9347
95 procentilis	56,4103	47,5000	62,8571	51,2821	55,2632	51,0204	45,9459	53,4884

169 PRIEDAS. Apatinės lūpos – veido apatinio trečdaliao aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	28,6849	25,6487	26,7685	27,1889	27,0218	28,6674	26,7085	28,1674
standartinė vidurkio paklaida	0,51912	0,66977	0,80773	0,58389	0,50850	0,48196	0,48418	0,81703
mediana	30,1587	26,7606	25,3521	27,1186	26,3158	27,9412	27,2727	28,5714
standartinis nuokrypis	4,61404	5,91526	7,49054	5,05662	4,54816	4,28375	4,33068	7,48817
variacijos koeficientas	21,289	34,990	56,108	25,569	20,686	18,351	18,755	56,073
asimetrijos koeficientas	-0,551	-0,423	1,000	0,076	0,700	0,590	-0,644	-0,646
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,451	-1,131	0,539	-0,429	-0,326	-0,556	-0,907	0,357
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	11,67	17,62	26,82	18,97	16,21	17,00	13,57	32,63
minimum	21,67	15,71	18,18	17,39	20,00	20,31	18,57	6,35
maximum	33,33	33,33	45,00	36,36	36,21	37,31	32,14	38,98
5 procentilis	21,6667	15,7143	18,1818	19,4444	21,6667	24,1935	19,1176	13,4615
10 procentilis	21,6667	15,7143	18,4545	19,4444	21,6667	24,1935	19,1176	18,6124
25 procentilis	22,6667	21,9178	20,3390	22,8571	23,4375	24,6154	22,1233	23,2440
50 procentilis	30,1587	26,7606	25,3521	27,1186	26,3158	27,9412	27,2727	28,5714
75 procentilis	32,3529	30,5556	30,7692	29,0323	29,0323	31,4815	30,0000	33,9463
90 procentilis	33,3333	33,3333	34,9206	36,3636	35,5932	37,3134	32,1429	38,5965
95 procentilis	33,3333	33,3333	45,0000	36,3636	36,2069	37,3134	32,1429	38,5965

170 PRIEDAS. Burnos – apatinio žandikaulio pločio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	49,3215	50,8854	51,7231	52,3249	51,2212	53,2490	52,0773	52,4741
standartinė vidurkio paklaida	0,52217	0,38492	0,58185	0,50306	0,40040	0,63085	0,42190	0,64419
mediana	50,0000	51,7544	49,1071	52,1739	50,0000	53,0435	50,4348	53,1250
standartinis nuokrypis	4,64112	3,39952	5,39590	4,35659	3,58133	5,60713	3,77358	5,90407
variacijos koeficientas	21,540	11,557	29,116	18,980	12,826	31,440	14,240	34,858
asimetrijos koeficientas	-0,031	-0,421	0,735	0,564	0,234	0,164	0,404	-0,940
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,255	-1,065	-0,601	-0,695	-1,153	-1,069	-1,335	1,680
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	17,54	10,45	17,59	13,66	11,36	18,24	11,09	28,84
minimum	40,46	44,55	45,71	47,06	45,37	44,64	47,32	34,02
maximum	58,00	55,00	63,30	60,71	56,73	62,89	58,42	62,86
5 procentilis	40,4580	44,5455	45,7143	47,0588	45,3704	44,6429	47,3214	43,7500
10 procentilis	44,8000	44,5455	46,1217	47,0588	47,5728	44,6429	47,3214	45,4327
25 procentilis	45,3782	48,2759	47,1698	48,1481	48,6726	49,0909	48,6239	49,0000
50 procentilis	50,0000	51,7544	49,1071	52,1739	50,0000	53,0435	50,4348	53,1250
75 procentilis	52,2936	53,8462	56,3636	54,4715	54,9451	58,6538	55,8824	56,8298
90 procentilis	58,0000	55,0000	58,1818	60,7143	56,7308	62,8866	58,4158	58,7871
95 procentilis	58,0000	55,0000	63,3028	60,7143	56,7308	62,8866	58,4158	61,6162

171 PRIEDAS. Ausies – veido aukščio dešinioios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	58,9672	56,9170	63,4388	63,9689	57,9711	61,9788	61,2526	65,6521
standartinė vidurkio paklaida	0,43419	0,50267	0,44098	0,57405	0,50057	0,73985	0,50375	0,68547
mediana	60,0000	56,8182	64,4628	65,7895	58,3333	58,8235	63,0631	64,2857
standartinis nuokrypis	3,85920	4,43944	4,08948	4,97142	4,47722	6,57593	4,50572	6,28240
variacijos koeficientas	14,893	19,709	16,724	24,715	20,045	43,243	20,302	39,469
asimetrijos koeficientas	0,297	0,560	-0,266	-0,284	-0,045	0,291	-0,428	0,401
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,487	-0,140	-0,609	-1,122	-0,621	-1,106	-1,252	-0,121
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	13,15	15,74	14,28	16,79	16,27	21,23	13,61	26,51
minimum	53,52	50,40	56,31	55,38	50,39	52,10	53,98	53,91
maximum	66,67	66,14	70,59	72,17	66,67	73,33	67,59	80,41
5 procentilis	53,5211	50,4000	56,3107	55,3846	50,3937	52,1008	53,9823	55,3571
10 procentilis	53,9683	50,4000	56,9841	55,3846	52,1008	52,1008	54,0241	57,2727
25 procentilis	55,0000	54,9180	59,5238	59,8485	53,9823	57,2650	55,9322	61,9469
50 procentilis	60,0000	56,8182	64,4628	65,7895	58,3333	58,8235	63,0631	64,2857
75 procentilis	60,6838	58,4071	66,6667	67,8261	60,7843	69,6078	64,4231	70,4817
90 procentilis	66,6667	66,1417	67,8431	70,0000	62,3762	70,0935	67,5926	75,0000
95 procentilis	66,6667	66,1417	70,5882	70,0870	66,6667	73,3333	67,5926	77,6699

172 PRIEDAS. Ausies – veido aukščio kairiosios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	60,0762	57,3561	62,9003	62,8764	58,4064	61,8398	62,9917	65,6308
standartinė vidurkio paklaida	0,56637	0,49869	0,33190	0,67502	0,53923	0,80635	0,48296	0,72857
mediana	60,8333	58,1197	61,5385	62,2807	58,5586	60,5042	63,7255	65,5172
standartinis nuokrypis	5,03401	4,40431	3,07789	5,84588	4,82301	7,16700	4,31973	6,67747
variacijos koeficientas	25,341	19,398	9,473	34,174	23,261	51,366	18,660	44,589
asimetrijos koeficientas	0,086	-0,054	0,778	-0,268	-0,147	0,176	-0,423	0,059
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,575	-1,030	-0,064	-0,845	-1,204	-1,264	-0,958	-0,731
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	18,04	14,17	11,02	19,00	15,32	20,70	13,32	24,92
minimum	51,41	50,40	58,73	52,31	50,39	51,26	55,20	54,46
maximum	69,44	64,57	69,75	71,30	65,71	71,96	68,52	79,38
5 procentilis	51,4085	50,4000	58,7302	52,3077	50,3937	51,2605	55,9322	54,6875
10 procentilis	54,7619	50,4000	59,8413	52,3077	52,1008	51,2605	55,9322	54,8673
25 procentilis	55,0000	53,7879	60,3306	58,3333	53,9130	55,4545	61,6822	60,7143
50 procentilis	60,8333	58,1197	61,5385	62,2807	58,5586	60,5042	63,7255	65,5172
75 procentilis	62,4000	60,1770	64,9573	67,8261	62,9630	71,4286	65,8333	71,0972
90 procentilis	69,4444	64,5669	66,9770	71,3043	64,3564	71,9626	68,5185	75,7282
95 procentilis	69,4444	64,5669	69,7479	71,3043	65,7143	71,9626	68,5185	75,9615

173 PRIEDAS. Ausies – veido vidurinio trečdaliao dešimtosios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	94,3718	91,1170	98,2048	107,7168	92,4725	102,4793	95,8645	101,0050
standartinė vidurkio paklaida	1,11073	0,92871	0,85384	1,59503	0,94935	2,36586	0,81469	0,99708
mediana	94,1176	89,1892	97,5610	106,9444	91,4216	93,0556	101,3889	101,4085
standartinis nuokrypis	9,87240	8,20211	7,91817	13,81334	8,49127	21,02825	7,28680	9,13836
variacijos koeficientas	97,464	67,275	62,697	190,808	72,102	442,187	53,097	83,510
asimetrijos koeficientas	0,288	0,084	-0,541	1,103	-0,233	1,914	-0,619	0,318
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,782	-0,470	-0,380	0,965	-0,800	3,092	-1,257	0,159
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	33,93	28,80	27,40	50,33	29,71	80,09	20,27	39,39
minimum	78,57	76,83	81,69	88,89	75,29	79,49	82,43	86,42
maximum	112,50	105,63	109,09	139,22	105,00	159,57	102,70	125,81
5 procentilis	78,5714	76,8293	81,6901	88,8889	75,2941	79,4872	82,4324	87,1795
10 procentilis	78,5714	76,8293	86,6197	88,8889	83,5616	79,4872	82,9071	87,9808
25 procentilis	86,2069	87,8378	93,5897	100,0000	86,4865	91,0448	88,3117	92,1233
50 procentilis	94,1176	89,1892	97,5610	106,9444	91,4216	93,0556	101,3889	101,4085
75 procentilis	100,0000	94,9367	105,5556	111,9403	100,0000	107,5758	101,5152	107,1429
90 procentilis	112,5000	105,6338	107,7273	139,2157	103,2787	159,5745	102,7027	109,8592
95 procentilis	112,5000	105,6338	109,0909	139,2157	105,0000	159,5745	102,7027	112,9032

174 PRIEDAS. Ausies – veido vidurinio trečdaliao kairiosios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metai)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	96,1901	91,7794	97,3655	106,0179	93,1978	102,4060	98,5776	101,0230
standartinė vidurkio paklaida	1,31359	0,88055	0,72779	1,84014	1,03936	2,55009	0,77983	1,12620
mediana	95,1220	91,8919	97,4359	104,1667	95,3846	94,7368	100,0000	102,9412
standartinis nuokrypis	11,67542	7,77680	6,74924	15,93604	9,29633	22,66569	6,97500	10,32179
variacijos koeficientas	136,315	60,479	45,552	253,957	86,422	513,733	48,651	106,539
asimetrijos koeficientas	0,321	0,078	0,369	1,219	-0,205	1,903	-0,209	0,043
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-1,006	0,527	-1,153	1,279	-0,706	3,042	-1,452	-0,646
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	38,62	30,21	19,84	59,19	33,04	85,62	19,58	40,86
minimum	78,57	76,83	88,73	83,95	75,29	78,21	88,00	83,33
maximum	117,19	107,04	108,57	143,14	108,33	163,83	107,58	124,19
5 procentilis	78,5714	76,8293	88,7324	83,9506	75,2941	78,2051	88,0000	83,9506
10 procentilis	78,5714	76,8293	89,7061	83,9506	80,8219	78,2051	88,0462	86,6687
25 procentilis	87,3418	88,7500	90,2439	97,4684	85,9155	89,3333	92,9577	90,4110
50 procentilis	95,1220	91,8919	97,4359	104,1667	95,3846	94,7368	100,0000	102,9412
75 procentilis	107,0423	93,2432	102,8169	110,8108	98,5714	105,6338	102,8986	109,4639
90 procentilis	117,1875	107,0423	108,0260	143,1373	106,5574	163,8298	107,5758	111,6667
95 procentilis	117,1875	107,0423	108,5714	143,1373	108,3333	163,8298	107,5758	116,1765

175 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio – apatinio žandikaulio šakos aukščio dešinėsios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	74,9456	76,5471	79,8437	76,0532	76,9422	80,5153	74,5820	72,8043
standartinė vidurkio paklaida	0,90047	1,12195	2,07882	1,09836	1,05439	0,71174	1,20200	1,50522
mediana	71,6667	75,8621	73,6842	80,9524	76,0000	81,4815	74,5455	70,5882
standartinis nuokrypis	8,00354	9,90881	19,27818	9,51208	9,43077	6,32605	10,75103	13,79561
variacijos koeficientas	64,057	98,184	371,648	90,480	88,939	40,019	115,585	190,319
asimetrijos koeficientas	1,393	-0,197	1,548	-0,105	-0,332	0,175	-0,411	0,192
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	1,252	-0,461	1,928	-0,779	0,466	-1,509	-0,034	0,564
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	27,55	35,25	70,68	36,30	39,74	18,52	39,45	66,67
minimum	67,19	57,97	59,68	60,00	52,86	72,22	52,86	40,00
maximum	94,74	93,22	130,36	96,30	92,59	90,74	92,31	106,67
5 procentilis	67,1875	57,9710	59,6774	60,0000	61,0169	72,2222	52,8571	51,5152
10 procentilis	67,1875	57,9710	61,9032	60,0000	61,0169	72,2222	52,8571	56,6667
25 procentilis	69,1176	70,5882	63,7931	70,9677	71,9298	74,5455	68,3333	66,2429
50 procentilis	71,6667	75,8621	73,6842	80,9524	76,0000	81,4815	74,5455	70,5882
75 procentilis	79,0323	83,3333	87,0370	82,0000	79,3103	86,0000	81,4529	78,8462
90 procentilis	94,7368	93,2203	106,3071	89,0625	91,3043	90,7407	92,0000	91,5780
95 procentilis	94,7368	93,2203	130,3571	89,0625	92,5926	90,7407	92,0000	102,0833

176 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio – apatinio žandikaulio šakos aukščio kairiosios pusės indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	74,3925	77,5207	78,2416	75,1248	77,4084	77,3559	73,5063	72,7797
standartinė vidurkio paklaida	0,95534	0,99220	1,83332	1,07102	0,99386	0,80447	1,19536	1,42732
mediana	74,6269	80,3571	69,8413	74,1379	76,7857	75,8065	72,5806	70,0000
standartinis nuokrypis	8,49122	8,76290	17,00153	9,27533	8,88935	7,15032	10,69159	13,08161
variacijos koeficientas	72,101	76,788	289,052	86,032	79,021	51,127	114,310	171,128
asimetrijos koeficientas	0,793	-0,128	1,679	0,427	-0,005	0,822	0,147	0,081
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	0,002	-1,163	2,253	-1,015	0,647	-0,138	0,211	0,090
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	28,10	27,15	62,06	31,64	41,04	24,45	40,49	59,98
minimum	65,00	64,52	61,67	62,90	54,41	68,00	53,62	42,11
maximum	93,10	91,67	123,73	94,55	95,45	92,45	94,12	102,08
5 procentilis	65,0000	64,5161	61,6667	62,9032	66,6667	68,4211	53,6232	52,3077
10 procentilis	65,0000	64,5161	65,1667	62,9032	66,6667	68,4211	53,6232	57,1069
25 procentilis	66,1538	68,7500	67,2727	67,2131	73,0769	72,7273	67,7419	63,7720
50 procentilis	74,6269	80,3571	69,8413	74,1379	76,7857	75,8065	72,5806	70,0000
75 procentilis	78,1818	83,0508	87,0370	86,3636	80,7018	80,0000	79,6644	82,3529
90 procentilis	93,1034	91,6667	99,3409	89,0909	88,0000	92,4528	93,8776	90,5060
95 procentilis	93,1034	91,6667	123,7288	89,0909	95,4545	92,4528	93,8776	95,6522

177 PRIEDAS. Smakro – veido aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	24,3047	24,4107	23,5140	25,2590	24,9571	21,2777	22,0250	22,6254
standartinė vidurkio paklaida	0,29906	0,34270	0,34496	0,51058	0,34786	0,25472	0,26076	0,38588
mediana	25,0000	23,9316	23,6364	23,8462	25,6637	20,8696	22,0339	22,5287
standartinis nuokrypis	2,65814	3,02668	3,19906	4,42172	3,11135	2,26403	2,33231	3,53664
variacijos koeficientas	7,066	9,161	10,234	19,552	9,680	5,126	5,440	12,508
asimetrijos koeficientas	-0,219	0,671	-0,584	0,839	0,023	1,215	0,521	0,532
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,199	-0,639	-0,228	-0,546	-1,351	0,354	0,373	0,626
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	9,89	9,50	11,26	13,71	9,81	7,50	8,83	16,86
minimum	19,17	20,80	16,67	20,18	19,82	18,87	18,27	15,46
maximum	29,06	30,30	27,93	33,88	29,63	26,36	27,10	32,32
5 procentilis	19,1667	20,8000	16,6667	20,1754	20,4724	18,8679	18,2692	16,6778
10 procentilis	19,1667	20,8000	19,2718	20,1754	21,2963	18,8679	18,2692	19,1392
25 procentilis	23,2394	21,9697	21,0084	23,2759	21,9048	19,6581	21,2389	19,6429
50 procentilis	25,0000	23,9316	23,6364	23,8462	25,6637	20,8696	22,0339	22,5287
75 procentilis	25,9259	25,6637	26,4957	30,1887	27,4336	21,6216	22,5225	24,5455
90 procentilis	29,0598	30,3030	27,4135	33,8843	29,6296	26,3636	26,8725	27,1028
95 procentilis	29,0598	30,3030	27,9279	33,8843	29,6296	26,3636	27,1028	28,7234

178 PRIEDAS. Apatinio žandikaulio gylio ir apatinio žandikaulio šakos aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>							
	<i>Moterys</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i> <i>(n=79)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=78)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=86)</i>	<i>>75</i> <i>(n=75)</i>	<i>45-54</i> <i>(n=80)</i>	<i>55-64</i> <i>(n=79)</i>	<i>65-74</i> <i>(n=80)</i>	<i>>75</i> <i>(n=84)</i>
vidurkis	156,9770	158,2003	167,5847	162,3644	158,7166	166,4459	164,2350	166,4294
standartinė vidurkio paklaida	1,21240	1,27323	1,47501	2,40865	1,46603	1,92888	2,38879	3,00691
mediana	153,3333	157,3770	165,5172	160,0000	159,2593	172,2222	167,2727	166,6667
standartinis nuokrypis	10,77602	11,24485	13,67866	20,85948	13,11253	17,14427	21,36599	27,55878
variacijos koeficientas	116,123	126,447	187,106	435,118	171,938	293,926	456,505	759,486
asimetrijos koeficientas	0,564	0,180	-0,298	1,468	0,085	0,801	-0,382	0,516
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263
eksceso koeficientas	-0,922	-1,284	-0,620	1,316	-0,353	0,268	-0,117	1,803
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520
amplitudė	33,90	33,62	45,71	70,46	51,13	62,27	76,57	153,75
minimum	141,54	142,65	140,00	141,54	130,00	142,86	121,43	106,25
maximum	175,44	176,27	185,71	212,00	181,13	205,13	198,00	260,00
5 procentilis	141,5385	142,6471	140,0000	141,5385	139,3939	142,8571	121,4286	128,7879
10 procentilis	141,5385	142,6471	150,8772	141,5385	139,3939	142,8571	121,4286	135,0000
25 procentilis	148,5294	146,9697	161,0169	147,6923	150,0000	153,7037	153,3333	148,3871
50 procentilis	153,3333	157,3770	165,5172	160,0000	159,2593	172,2222	167,2727	166,6667
75 procentilis	166,6667	168,9655	184,0000	171,1864	166,1017	173,0769	171,1538	185,7143
90 procentilis	175,4386	176,2712	185,5060	212,0000	180,4348	203,6364	198,0000	193,9239
95 procentilis	175,4386	176,2712	185,7143	212,0000	181,1321	203,6364	198,0000	195,8333

179 PRIEDAS. Nosies – veido apatinio trečdaliao aukščio indekso amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

	<i>Lytis ir amžius (metais)</i>				<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
vidurkis	82,9313	76,9549	85,8300	84,0869	79,8230	84,1333	81,9379	94,0840				
standartinė vidurkio paklaida	0,89450	0,70311	1,13913	1,08511	0,72894	0,96211	0,68552	1,18385				
mediana	84,1270	78,0822	85,0000	81,3559	79,1045	85,4839	82,1429	91,7681				
standartinis nuokrypis	7,95046	6,20969	10,56389	9,39737	6,51981	8,55142	6,13145	10,85018				
variacijos koeficientas	63,210	38,560	111,596	88,311	42,508	73,127	37,595	117,726				
asimetrijos koeficientas	0,145	0,333	0,328	0,781	0,383	-0,330	-0,740	0,592				
standartinė asimetrijos koeficiento paklaida	0,271	0,272	0,260	0,277	0,269	0,271	0,269	0,263				
eksceso koeficientas	-0,408	-1,320	-0,671	0,003	-0,418	-0,509	0,062	0,472				
standartinė eksceso koeficiento paklaida	0,535	0,538	0,514	0,548	0,532	0,535	0,532	0,520				
amplitudė	28,94	17,14	37,09	36,97	27,87	30,41	21,03	51,00				
minimum	69,33	70,00	68,57	66,67	70,31	67,74	68,97	76,27				
maximum	98,28	87,14	105,66	103,64	98,18	98,15	90,00	127,27				
5 procentilis	69,3333	70,0000	68,5714	74,0260	70,3125	67,7419	68,9655	77,4194				
10 procentilis	69,3333	70,0000	73,0714	74,0260	70,5128	67,7419	68,9655	78,4615				
25 procentilis	76,6667	71,0526	78,0822	76,3889	75,0000	80,3279	81,3559	85,4545				
50 procentilis	84,1270	78,0822	85,0000	81,3559	79,1045	85,4839	82,1429	91,7681				
75 procentilis	87,3016	80,0000	96,8254	88,7097	84,7458	92,1569	85,4839	103,5088				
90 procentilis	98,2759	87,1429	100,5117	103,6364	89,8305	92,8571	90,0000	107,6197				
95 procentilis	98,2759	87,1429	105,6604	103,6364	90,1639	98,1481	90,0000	110,2041				

180 PRIEDAS. Likusių dantų skaičiaus amžinė dinamika (aprašomoji statistika ir procentiliai)

<i>Lytis ir amžius (metais)</i>	<i>Vyrai</i>				<i>Moterys</i>			
	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>	<i>45-54</i>	<i>55-64</i>	<i>65-74</i>	<i>>75</i>
	<i>(n=79)</i>	<i>(n=78)</i>	<i>(n=86)</i>	<i>(n=75)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=79)</i>	<i>(n=80)</i>	<i>(n=84)</i>
aritmetinis vidurkis	20,76	12,82	9,03	5,03	23,06	13,05	10,18	4,80
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	19,08	10,91	7,34	3,73	21,38	11,22	8,49	3,30
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	22,44	14,73	10,73	6,32	24,74	14,88	11,86	6,30
išlygintas vidurkis	21,30	12,85	8,68	4,53	23,76	13,12	10,01	4,00
mediana	22,00	15,00	6,00	3,00	25,50	16,00	11,50	0,00
dispersija	56,262	72,097	62,505	31,729	56,971	66,767	57,134	47,850
standartinis nuokrypis	7,501	8,491	7,906	5,633	7,548	8,171	7,559	6,917
minimum	0	0	0	0	0	0	0	0
maximum	32	26	28	24	32	28	24	26
amplitudė	32	26	28	24	32	28	24	26
tarpkvartilinis plotis	6	16	15	8	8	15	12	8
asimetrijos koeficientas	-1,365	-,266	0,477	1,163	-1,386	-0,412	0,103	1,488
eksceso koeficientas	1,466	-1,412	-1,082	,786	1,751	-1,257	-1,290	1,413
5 procentilis	2,00	0,00	0,00	0,00	6,10	0,00	0,00	0,00
10 procentilis	8,00	0,00	0,00	0,00	12,10	0,00	0,00	0,00
25 procentilis	19,00	4,00	1,75	0,00	20,00	5,00	4,00	0,00
50 procentilis	22,00	15,00	6,00	3,00	25,50	16,00	11,50	0,00
75 procentilis	25,00	20,00	16,25	8,00	28,00	20,00	16,00	8,00
90 procentilis	28,00	23,00	20,00	14,40	31,90	22,00	20,00	15,00
95 procentilis	30,00	24,05	23,00	16,20	32,00	23,00	22,00	22,75

181 PRIEDAS. Vyrų ir moterų likusių dantų skaičiaus priklausomybė nuo dantų valymo įpročių

Rodiklis	Valo dantis (kartai per dieną)			
	1 (n=220)	2 (n=231)	≥3 (n=19)	nevalo (n=171)
aritmetinis vidurkis	11,19	15,34	14,68	9,37
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	9,92	14,05	9,83	8,08
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	12,46	16,63	19,54	10,66
išlygintas vidurkis	10,85	15,30	14,82	8,90
mediana	8,00	18,00	16,00	8,00
dispersija	90,785	98,574	101,561	72,858
standartinis nuokrypis	9,528	9,928	10,078	8,536
minimum	0	0	0	0
maximum	32	32	27	31
amplitudė	32	32	27	31
tarpkvartilinis plotis	18	18	20	15
asimetrijos koeficientas	0,275	-0,261	-0,354	0,569
eksceso koeficientas	-1,373	-1,168	-1,319	-0,859

p<0,001*

n - atvejų skaičius; *Kruskal-Wallis kriterijus

182 PRIEDAS. Vyrų ir moterų likusių dantų skaičiaus priklausomybė nuo burnos higienos

Rodiklis	Burnos higiena	
	<i>gera</i> (n=194)	<i>bloga</i> (n=447)
aritmetinis vidurkis	14,34	11,42
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	12,84	10,56
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	15,84	12,28
išlygintas vidurkis	14,17	11,12
mediana	16,00	11,00
dispersija	111,956	85,186
standartinis nuokrypis	10,581	9,230
minimum	0	0
maximum	32	32
amplitudė	32	32
tarpkvartilinis plotis	21	17
asimetrijos koeficientas	-0,072	0,221
eksceso koeficientas	-1,390	-1,309

p<0,002*

n - atvejų skaičius; * *Mann-Whitney* kriterijus

183 PRIEDAS. Vyrų ir moterų likusių dantų skaičiaus priklausomybė nuo reguliaraus lankymosi pas odontologą

Rodiklis	Reguliariai lankosi pas odontologą	
	<i>taip</i> (n=141)	<i>ne</i> (n=500)
aritmetinis vidurkis	17,61	10,81
95% pasikliautinis intervalas, apatinė riba	16,03	9,99
95% pasikliautinis intervalas, viršutinė riba	19,19	11,62
išlygintas vidurkis	17,81	10,43
mediana	20,00	8,50
dispersija	90,397	86,192
standartinis nuokrypis	9,508	9,284
minimum	0	0
maximum	32	32
amplitudė	32	32
tarpkvartilinis plotis	13	17
asimetrijos koeficientas	-0,599	0,343
eksceso koeficientas	-0,733	-1,215

p<0,001*

n - atvejų skaičius; * *Mann-Whitney* kriterijus

184 PRIEDAS. Vyrų ir moterų likusių dantų skaičius pagal asmeninį dantų būklės įvertinimą

Rodiklis	Patenkinti dantimis	
	<i>taip</i> (n=267)	<i>ne</i> (n=374)
aritmetinis vidurkis	12,86	11,91
95% pasikliautinasis intervalas, apatinė riba	11,65	10,94
95% pasikliautinasis intervalas, viršutinė riba	14,07	12,87
išlygintas vidurkis	12,56	11,67
mediana	13,00	12,00
dispersija	101,278	90,273
standartinis nuokrypis	10,064	9,501
minimum	0	0
maximum	32	32
amplitudė	32	32
tarpkvartilinis plotis	18	18
asimetrijos koeficientas	,173	,132
eksceso koeficientas	-1,253	-1,421

p<0,332*

n - atvejų skaičius; * *Mann-Whitney kriterijus*